

УДК 658.14/.17
Держ. реєстр. № 0118U007223
Шифр роботи № 12-19-20 Б
Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Харківський державний університет харчування та торгівлі
(ХДУХТ)
61051, м. Харків, вул. Клочківська, 333;
тел. (057) 336-89-79; факс 337-85-35.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з наукової роботи
д-р техн. наук, професор

В.М.Михайлов

2020 р.

З В І Т
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

«ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ»

(заключний)

Керівник НДР
канд. екон. наук, доц.

Ставерська Т.О.

Рукопис закінчено «04» грудня 2020 р.

Результати цієї роботи розглянуто на засіданні експертної ради за напрямом «Облік, аудит та фінанси підприємств готельно-ресторанного бізнесу та торгівлі»

Протокол № 3 від «17» грудня 2020 р.

Харків – 2020

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

Керівник науково-дослідної роботи – канд. екон. наук, доц.

Т.О. Ставерська
(формулювання концептуальних положень, вступ, реферат, додатки)

Відповідальний виконавець:

канд. екон. наук, проф.

Н.Б. Кащена
(пп. 1.1, супровідна документація, висновки та пропозиції)

Виконавці:

д-р екон. наук, доц.
зав. каф. фінансів та обліку

О.О. Нестеренко
(наукова редакція, пп. 1.3, 3.3)

д-р екон. наук, проф.

А.С. Крутова
(наукова редакція, пп. 1.1)

д-р екон. наук, проф.

Т.О. Тарасова
(пп. 1.2, 3.3)

канд. екон. наук, доц.

І.А. Бігдан
(пп. 2.1)

канд. екон. наук, доц.

О.П. Близнюк
(пп. 2.2)

канд. екон. наук, доц.

Н.М. Гаркуша
(пп. 2.3)

канд. екон. наук, доц.

О.О. Горошанська
(пп. 2.3)

канд. екон. наук, доц.

В.М. Лачкова
(пп. 2.1)

канд. екон. наук, доц.

Л.І. Лачкова
(пп. 2.1)

канд. екон. наук, доц.

Г.Г. Лисак
(пп. 3.1)

канд. екон. наук

О.В. Жилиякова
(пп. 3.2, додатки)

канд. екон. наук

І.С. Андрющенко
(пп. 3.2)

доц.

О.М. Іванюта
(пп. 2.2)

доц.

І.Л. Шевчук
(оформлення списку інформаційних джерел)

докторант, к.е.н., доц.	А.А. Макурін (пп. 1.2)
докторант, к.е.н., доц.	Н.В. Проскурніна (пп. 1.1)
докторант, к.е.н., доц.	Е.Ю. Терещенко (пп. 1.3)
докторант, к.е.н., доц.	А.О. Черчата (пп. 3.3)
канд. фіз.-мат. наук, доц.	В.С. Морохович (пп. 2.1)
канд. екон. наук, доц.	В.М. Селюгін (пп. 3.1)
канд. екон. наук, доц.	О.П. Ткаченко (пп. 3.1)
канд. екон. наук	М.О. Мельничук (збір та обробка інформації до розділу 1)
канд. екон. наук	Н.М. Носач (пп. 1.1)
канд. екон. наук	І.П. Порсюрора (збір та обробка інформації до розділу 3)
аспірант	А.І. Безугла (Сіфурова) (пп. 2.2)
аспірант	О.М. Єгорова (збір та обробка інформації до розділу 2)
аспірант	А.С. Лачков (пп. 2.1)
аспірант	К.В. Логвиненко (збір та обробка інформації до розділу 1)
аспірант	М.М. Мухіна (збір та обробка інформації до розділу 3)
аспірант	Я.А. Панфілова (збір та обробка інформації до розділу 2)
аспірант	Л.М. Поліновська (Маккі) (збір та обробка інформації до розділу 1)

РЕФЕРАТ

Звіт з НДР : 224 с., 17 табл., 47 рис., 5 дод., 207 джерел.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК, ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ГРОШОВО-КРЕДИТНИЙ МЕХАНІЗМ, ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ, ІНДИКАТОРИ, РИЗИКИ, СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ

Актуальність теми обумовлена необхідністю теоретичного, організаційно-методологічного та практичного обґрунтування формування механізму фінансового забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі, що давало б змогу в турбулентних умовах функціонування вітчизняної економіки знаходити ті інструменти та можливості впливу для отримання стійкості та стабільності в реалізації поставлених завдань, які сприяли б їхньому переходу на новий якісний рівень розвитку.

Метою НДР є розроблення теоретико-методологічних засад формування фінансових механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі та обґрунтування науково-методичного інструментарію і прикладних рекомендацій щодо їх реалізації.

Новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних та науково-методичних положень щодо ефективного функціонування фінансового механізму сталого розвитку підприємств торгівлі. Практична цінність отриманих результатів полягає в їх реальній спрямованості на формування ефективного фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі та прикладній реалізації наданих методичних рекомендацій, зокрема: методичні рекомендації із удосконалення грошово-кредитного та регулятивно-стимулятивного інструментарію забезпечення ефективного функціонування фінансового механізму сталого розвитку; науково-методичний підхід до формування системи оцінювання ефективності функціонування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі; адаптована методика оцінювання ризиків забезпечення сталого розвитку; методика стратегічної оцінки можливостей адаптації підприємств торгівлі в умовах забезпечення сталого розвитку.

Результати НДР впроваджено на рівні суб'єктів господарювання (5 актів) та в освітній процес ХДУХТ при розробці навчально-методичного забезпечення дисциплін для здобувачів вищої освіти галузі знань «Управління та адміністрування» (3 акти).

ЗМІСТ

Вступ	6
Розділ 1 Конститутивні аспекти формування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі	9
1.1 Сучасні тренди та перспективи розвитку торговельної галузі України ..	9
1.2 Інформаційне забезпечення та регламентація формування фінансового механізму сталого розвитку підприємств торгівлі	31
1.3 Концептуалізація формування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі	58
Розділ 2 Організаційно-методологічний інструментарій формування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі	79
2.1 Роль фінансового механізму у зменшенні соціально-економічних диспропорцій розвитку підприємств торгівлі	79
2.2 Формування грошово-кредитного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі	99
2.3 Методичний підхід до оцінювання рівня сталості розвитку підприємства торгівлі	123
Розділ 3 Стратегічні орієнтири вдосконалення фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі	135
3.1 Оцінювання фінансових ризиків забезпечення сталого розвитку підприємства торгівлі	135
3.2 Стратегічна оцінка можливостей адаптації підприємств торгівлі в умовах забезпечення сталого розвитку	143
3.3 Розробка перспективної концепції фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі	163
Висновки	176
Список інформаційних джерел	180
Додатки	200

ВСТУП

Визначення національної парадигми і стратегії сталого розвитку України відбувається під впливом сучасних світових тенденцій щодо вирішення проблеми створення умов збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку людства. Імплементация ціннісних орієнтирів сталого розвитку обумовлює необхідність розроблення інноваційних підходів, які стануть поштовхом до реалізації концепції сталого розвитку в наступні десятиліття.

Незважаючи на широке теоретико-прикладне опрацювання питань управління сталим розвитком, доводиться констатувати про незначну увагу науковців до методології забезпечення та управління сталим розвитком підприємств торгівлі. Адже торгівля є однією з найважливіших сфер діяльності в економіці будь-якої держави. Торгівля вирішує завдання формування та стабілізації споживчого ринку для задоволення потреб населення у товарах і товарних послугах, дотримання продовольчої безпеки та збереження соціальної стабільності в суспільстві. Посилення ролі торгівлі у системі національних та загальносвітових господарських відносин обумовлює зміну економічної активності підприємств торговельної сфери, визначає необхідність пошуку адекватних способів набуття та зміцнення конкурентних переваг, підвищення іміджу та створення умов для сталого розвитку за мінливості бізнес-оточення та уподобань споживачів. Для того, щоб підприємства торгівлі могли гідно відповідати на виклики сучасності, необхідним є теоретичне, організаційно-методологічне та практичне забезпечення їх сталого розвитку, що давало б змогу в турбулентних умовах функціонування вітчизняної економіки знаходити ті інструменти та можливості впливу для отримання стійкості та стабільності в реалізації поставлених завдань, які сприяли б їхньому переходу на новий якісний рівень розвитку.

Необхідною умовою імплементации цілей сталого розвитку та складовою реалізації стратегії сталого розвитку України є вдосконалення фінансових методів, інструментів, важелів, нормативно-правового й інформаційного

забезпечення, тобто модернізація фінансового механізму на всіх рівнях економічної системи держави, дія якого має бути спрямована на підвищення ефективності використання фінансового потенціалу держави та регіонів й оптимізацію управління наявними фінансовими ресурсами. Фінансовий механізм повинен забезпечувати перспективи для формування такої системи фінансового забезпечення сталого розвитку, яка б створювала умови для загальнодержавного соціо-еколого-економічного збалансування. У такому контексті фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку торговельної галузі має включати сукупність методів та інструментів формування й використання фондів фінансових ресурсів з метою досягнення стратегічних цілей щодо забезпечення захисту інтересів і потреб суб'єктів господарювання, споживачів та стейкхолдерів за умови сталого збалансованого соціо-еколого-економічного розвитку. При цьому основними завданнями фінансового механізму забезпечення сталого розвитку мають бути: фінансове забезпечення стратегічних рішень; раціональне використання фінансових ресурсів; пошук ефективних джерел короткострокового та довгострокового фінансування; підвищення ефективності фінансового менеджменту.

Актуальність дослідження проблем формування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі визначили об'єкт та предмет дослідження, а також його логіку, послідовність і структуру. Недостатня розробка теоретичного та організаційно-методологічного базису формування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку і його невідповідність вимогам практики вітчизняних підприємств торгівлі визначили мету, завдання й напрями дослідження.

Метою науково-дослідної роботи є розроблення теоретико-методологічних засад формування фінансових механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі та обґрунтування науково-методичного інструментарію і прикладних рекомендацій щодо їх реалізації.

Мета роботи зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати й визначити сучасні тенденції та перспективи розвитку торговельної галузі України;
- систематизувати та узагальнити підходи до інформаційного забезпечення і регламентації формування фінансового механізму сталого розвитку підприємств торгівлі в умовах глобалізації кризових явищ;
- обґрунтувати концептуальні основи формування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі
- запропонувати ефективний інструментарій грошово-кредитного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі;
- розробити науково-методичний підхід до оцінювання рівня сталості розвитку підприємства торгівлі;
- запропонувати та обґрунтувати стратегічні орієнтири вдосконалення фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі.

Об'єкт дослідження – процес формування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні та прикладні засади забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі на основі застосування ефективного регулятивно-стимулятивного фінансового інструментарію з урахуванням впливу зовнішнього середовища.

Інформаційною базою дослідження є результати наукового пошуку вирішення проблеми, видання міжнародних організацій із забезпечення сталого розвитку, наукові статті та монографічні дослідження, матеріали державних статистичних органів і публікації в періодичних виданнях, офіційна інформація про діяльність торговельних підприємств, результати експертних опитувань та власних досліджень.

РОЗДІЛ 1 КОНСТИТУТИВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

1.1 Сучасні тренди та перспективи розвитку торговельної галузі України

Наприкінці другого тисячоліття перед суспільством постав ряд викликів, пов'язаних з неспроможністю існуючої споживчої моделі індустріальної економіки забезпечити подальший розвиток. Глобальних масштабів досяг негативний антропологічний вплив на навколишнє середовище, перманентні полісистемні кризи національних та світової економіки. Нові виклики глобальній та національній безпеці окремих країн наприкінці ХХ століття зумовили необхідність пошуку нових стратегій розвитку на макро- та мікрорівнях. У пошуку відповіді на ці виклики з'явилася концепція сталого розвитку і, з часом, стала головною парадигмою третього тисячоліття [132, с. 174]. В основу концепції сталого розвитку покладено пошук балансу між трьома аспектами людської життєдіяльності: екологічної, соціальної та економічної. Актуальність концепції сталого розвитку обумовлена усвідомленням того, що від швидкості вирішення названих проблем залежить рівень добробуту наступного покоління.

Гармонійне співвідношення між економічною ефективністю, соціальною стабільністю та екологічною безпекою стало основою ідеології сталого розвитку, яка була розроблена Організацією з охорони навколишнього середовища ООН. У 1987 році у доповіді «Наше спільне майбутнє» («Our common future») було вперше сформульовано чітке визначення терміну «сталий розвиток» в сучасному його розумінні, а також висунуто концепцію сталого розвитку як альтернативи розвитку, заснованому на необмеженому економічному зростанні та нещадному використанні наявних ресурсів [63, с. 136].

Концепція сталого розвитку набула поширення в усіх сферах економіки у XXI столітті та визначає завдання розвитку як для урядів країн світу, що знаходить своє відображення в національних політиках, так і для підприємств, які розробляють стратегії та потребують впровадження систем управління сталим розвитком.

Об'єктивною реальністю сьогодення на тлі негативних змін і невизначеності бізнес-середовища, що посилюються і прогресують через глобалізацію та пандемію COVID-19, є підвищення рівня інформатизації суспільства. Пронизуючи усі сфери життя, новітні цифрові технології створюють умови для ефективної соціально-інфокомунікаційної взаємодії держави, бізнесу і населення, поживлення підприємницької діяльності, розширення шляхів і можливостей отримання прибутку. Разом з тим зміни інформаційного простору бізнес-процесів активують зміну підходів до вирішення проблем забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності в сфері торгівлі, підвищення їх економічної активності та розвитку з орієнтацією на активне впровадження інновацій, якісне задоволення потреб споживачів, покращення екологічної ситуації й соціальної захищеності працівників, інтеграцію до світового ринку. В контексті імплементації цілей сталого розвитку актуальним є дослідження сучасних викликів, детермінант, трендів та драйверів забезпечення економічної активності підприємств торговельної сфери.

Результати попередніх досліджень [68, 77, 140, 183, 184, 196] свідчать, що торгівля була, є і буде однією з найважливіших сфер діяльності в економіці будь-якої держави. Посилення її ролі у системі національних та загальносвітових господарських відносин обумовлює зміну економічної активності підприємств торговельної сфери, і визначає необхідність пошуку адекватних способів набуття та зміцнення конкурентних переваг, підвищення іміджу та створення умов для сталого розвитку за мінливості бізнес-оточення та уподобань споживачів.

Дослідження останніх тенденцій світової торгівлі, проведене фахівцями Світової організації торгівлі (СОТ) [207], доводить, що з часів світової фінансової кризи 2008-2009 років у 2019 році вперше констатується зменшення обсягів торгівлі товарами (на 0,1% у натуральному і на 3,0% у вартісному вимірі) та погіршення темпів росту торгівлі послугами (до 2,1% після 8,4% у 2018 році) (рис. 1.1).

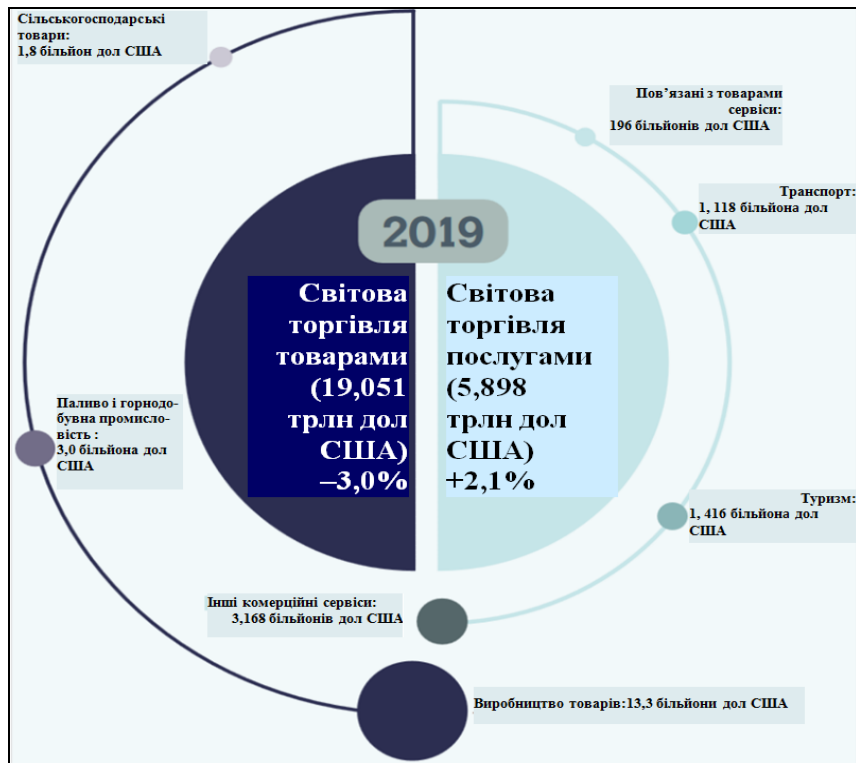

Рисунок 1.1 – Обсяги світової торгівлі у 2019 році [207]

Першопричинами такого становища експерти Світової організації торгівлі називають довготривалу торгову війну між Китаєм та США, вихід Великобританії з Європейського союзу та зміни у монетарній політиці найбільших країн світу. Ще одним викликом для глобальної економіки та торгівлі зокрема стала пандемія COVID-19. Через шоківі зміни попиту та пропозиції вже у першій половині 2020 року констатується різкий спад експортних замовлень і пов'язаної з ними кількості вантажних комерційних перевезень, та зниження відносно січня 2020 року індексу ділової активності на 22,9 пункти – з базового рівня 50 до 27,1 у квітні (рис. 1.2).

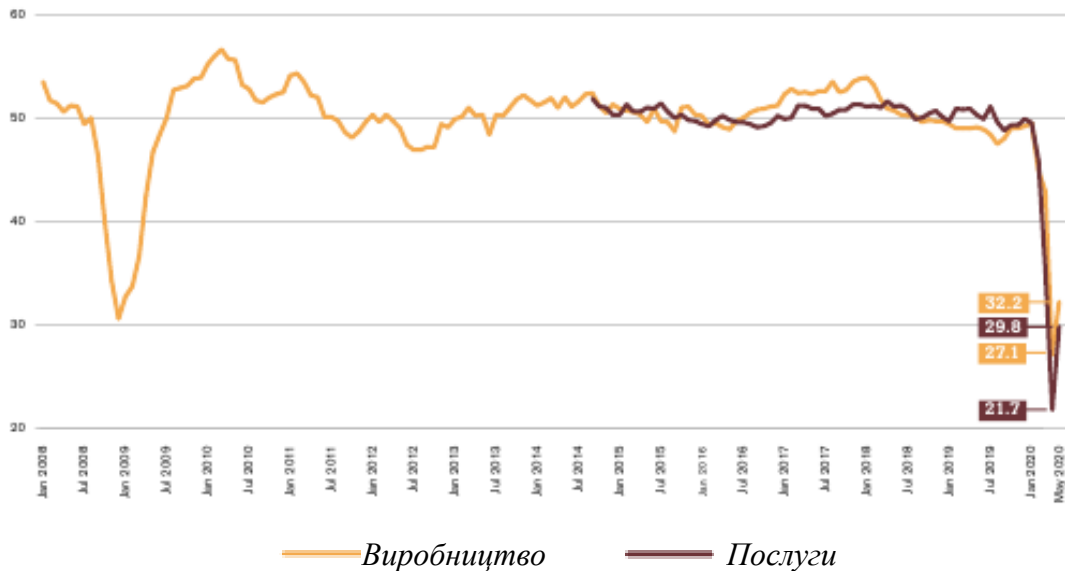

Рисунок 1.2 – Динаміка індексу ділової активності з січня 2008 року по травень 2020 року [207]

Коронакриза негативно вплинула і на обсяги торгівлі України. Так, за даними Державної служби статистики України у I півріччі 2020 року значно скоротився фізичний обсяг обороту роздрібної торгівлі, а саме: до 103,0% у червні 2020 року проти 113,5% у лютому цього ж року (рис. 1.3).

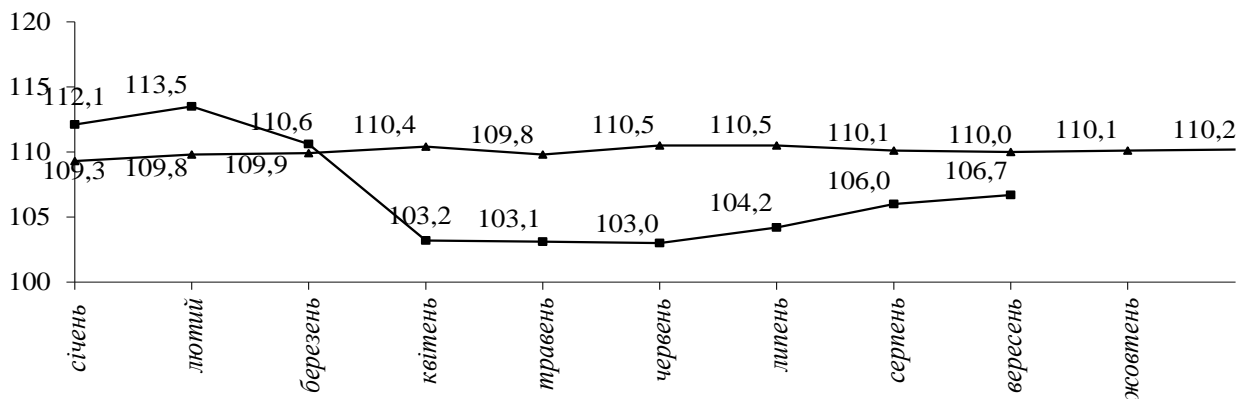

Рисунок 1.3 – Індеси фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)

Джерело: складено за даними ДССУ [145].

Зменшення обсягу роздрібного товарообороту відповідним чином відобразилося й на участі торговельних підприємств у формуванні

внутрішнього валового продукту (ВВП) країни. У II кварталі 2020 р. зниження реального ВВП становило 11,4% до відповідного кварталу минулого року та було найбільшим за останні 5 років (рис. 1.4).

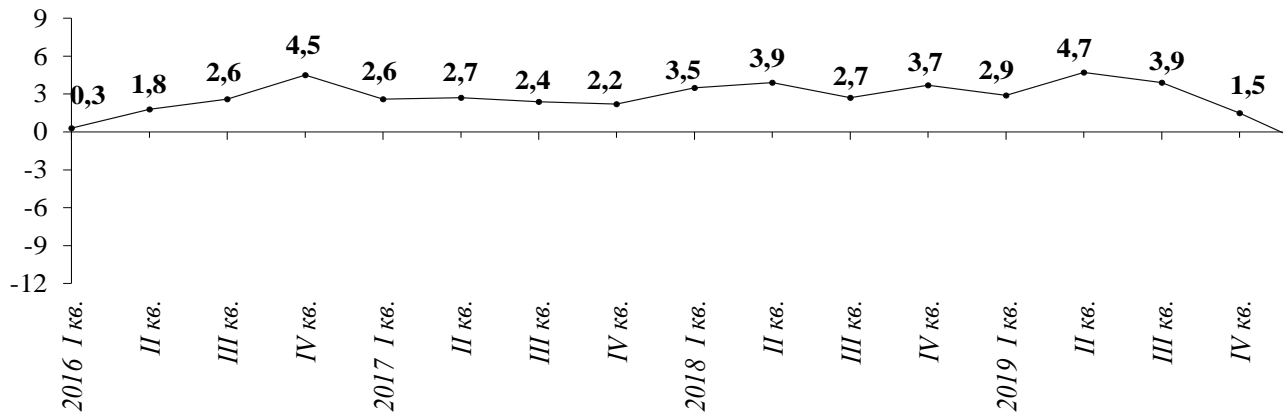

Рисунок 1.4 – Зміна реального ВВП України
(у % до відповідного кварталу попереднього року)

Джерело: складено за даними ДССУ [145]

Першопричиною зниження ВВП поряд із зменшенням внутрішнього попиту на товари та послуги є жорсткий карантин, який припав на березень-травень.

Карантинні обмеження, пов'язані із заборонаю діяльності в цей період значної кількості підприємницьких структур (зокрема непродовольчих магазинів, ринків, закладів сфери послуг та транспорту тощо), фактично призвели до скорочення доходів населення і прибутків, погіршення споживчих та ділових настроїв.

Проте не дивлячись на падіння споживання товарів та послуг (зокрема ресторанів, готелів, закладів відпочинку та культури) та невизначеність щодо подальшого розвитку пандемії COVID-19, у січні-вересні поточного року торгівля як і у попередні десять років залишається однією з галузей, частка яких у створенні валової доданої вартості і формуванні валового внутрішнього продукту країни практично не змінюється.

За даними Державної служби статистики України (ДССУ) у 2010-2019 роках (рис. 1.5) оптовою й роздрібною торгівлею в середньому забезпечені

14,% валового внутрішнього продукту держави. Така ж тенденція простежується і у поточному році. Так, у січні-вересні 2020 року попри скорочення обсягів товарообороту та негативні темпи зміни валового внутрішнього продукту частка оптової й роздрібно́ї торгівлі у його формуванні в середньому незначно збільшилась і склала 14,1%.

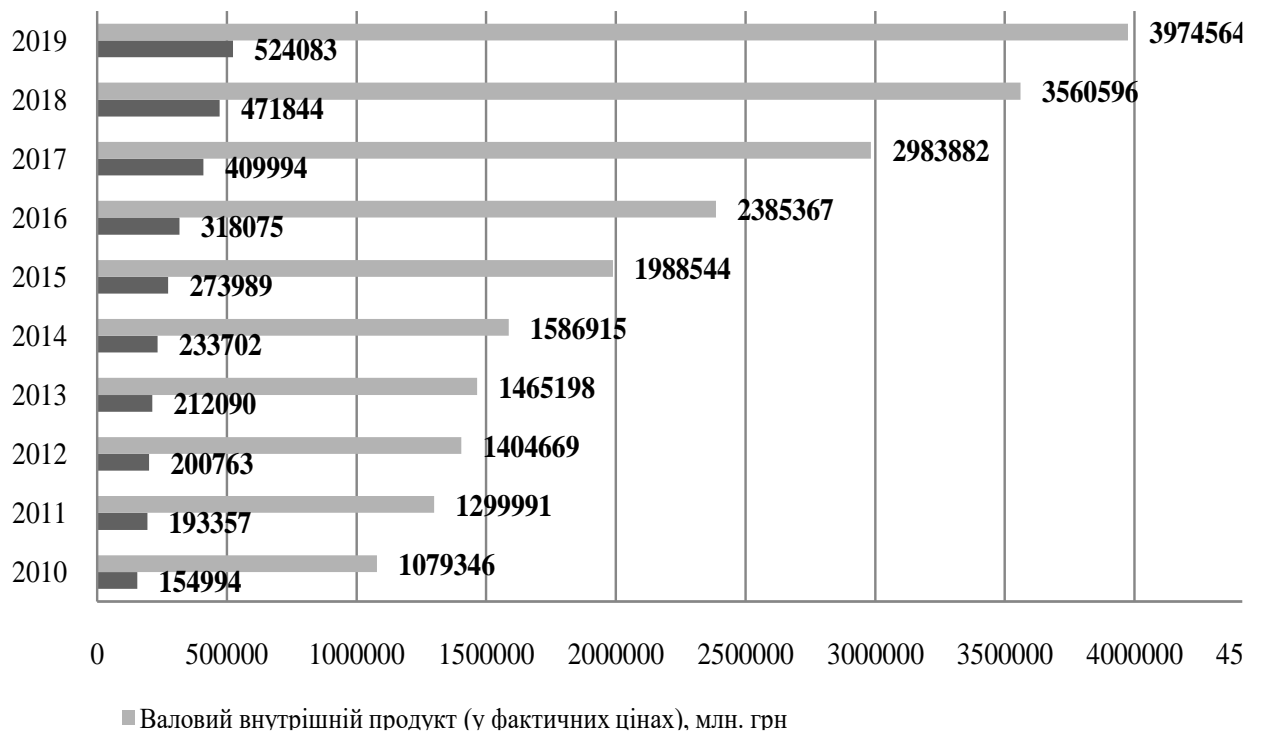

Рисунок 1.5 – Внесок торгівлі у формування ВВП України (млн грн)

Джерело: складено за даними ДСС України [145].

Скасування жорстких карантинних обмежень з кінця травня поточного року та уведення адаптивного карантину зумовило відновлення економічної активності. Зокрема, поступово збільшувалася кількість відкритих кафе та ресторанів і їх обсяги реалізації, зростала кількість переміщень автомобілями та громадським транспортом, почало відновлюватися авіасполучення. Все це дало змогу поліпшити оцінку спаду реального ВВП у III кварталі порівняно з попереднім прогнозом до – 6,2% (рис. 1.6).

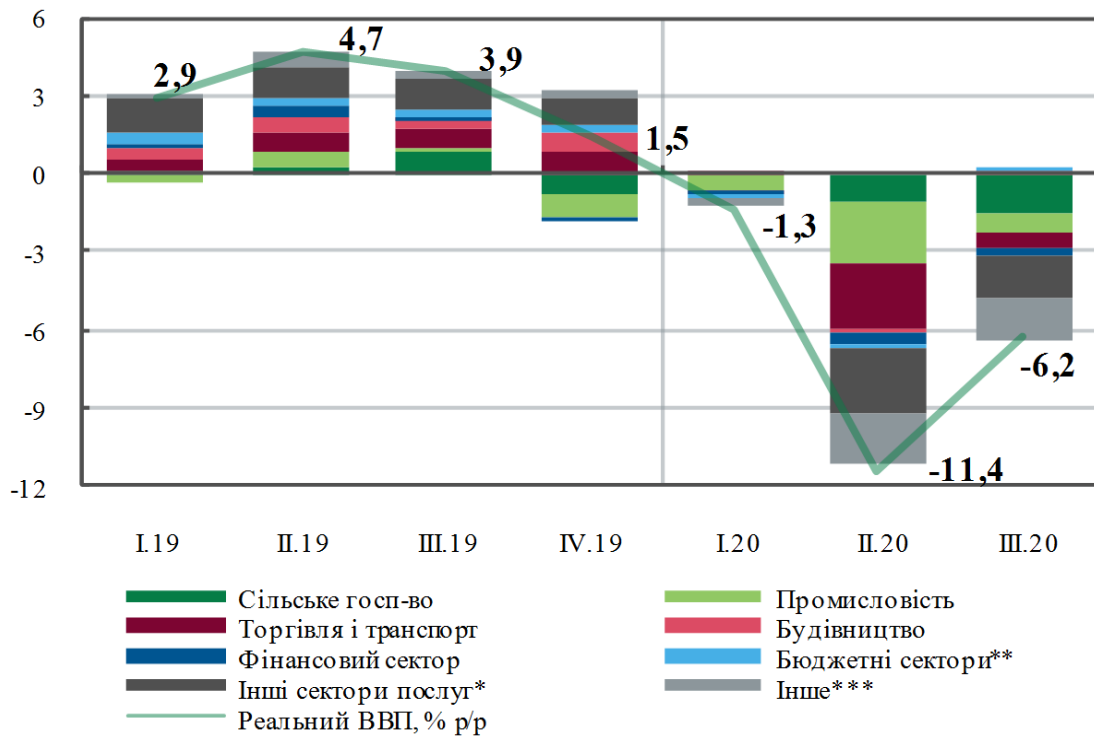

Рисунок 1.6 – Внески валової доданої вартості окремих видів діяльності в річну зміну реального ВВП України (%)

Джерело: складено за даними [61; 145].

Щодо поточного стану економіки України та перспектив поживлення економічної активності зазначимо, що наразі триває адаптація підприємницьких структур до нових реалій сьогодення та умов функціонування з урахуванням мінливості ситуації з рівнем захворюваності на COVID-19 у світі та в середині країни. Так, за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України окремі види промислової діяльності (зокрема, виробництво споживчих товарів тривалого використання), будівництво (активне продовження програми «Велике будівництво»), сфера торгівлі (як оптового товарообороту (відновлення попиту з боку окремих ВЕД на послуги галузі), так і активний розвиток роздрібного сегменту ринку (в умовах реалізації відкладеного споживчого попиту, його переорієнтації на внутрішній ринок та зростання заробітної плати) продемонстрували покращення своєї динаміки (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Тенденції зміни економічної активності
у січні-вересні 2019-2020 років

Показник	Вересень 2020 року (Серпень 2020 року)	Січень-вересень 2020 року (Січень-вересень 2019 року)
Промисловість	-4,4 (-5,3) ↑	↓ -7,0 (1,2)
Будівництво	12,5 (7,2) ↑	↓ 0,2 (23,5)
Сільське господарство	-19,2 (-5,5) ↓	↓ -13,1 (5,9)
Торгівля	x	↑↓ 3,4 (3,1)
Транспорт	x	↓ -15,6 (2,9)
Зведений індекс виробництва (ЗІВ)	x	-6,2 (3,9)

Джерело: складено за даними [61; 145].

Як результат (рис. 1.7), після стрімкого падіння економіки у червні 2020 року, що засвідчується скороченням Зведеного індексу виробництва (ЗІВ) до 7,7% (падіння на 7,3 відсотка у січні-травні 2020 року) в більшій мірі через негативний вплив поширення у світі COVID-19 (через тимчасове зменшення загальної економічної активності у світі, інвестиційну паузу, у тому числі, з боку іноземних інвесторів) та дії стримуючих чинників, сформованих у попередніх періодах, що вдержували розвиток більшості видів економічної діяльності, констатується незначне покращення рівня економічної активності.

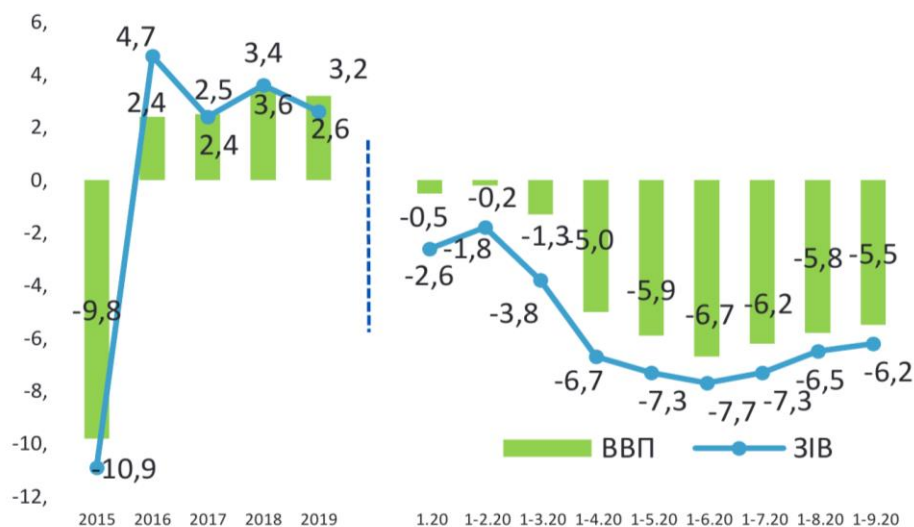

Рисунок 1.7 – Зміна ЗІВ та ВВП України (% до попереднього року) [104]

Зокрема простежується уповільнення падіння ЗІВ у січні-вересні 2020 року до 6,2% (6,5% за 8 місяців 2020 року). Відповідно зменшення обсягів ВВП орієнтовно оцінюється на рівні 5,5% (на рівні 3,6% у III кварталі 2020 року до III кварталу 2019 року, що є кращим значенням ніж очікувалося раніше – падіння на рівні 6,5%).

Ключовими факторами зміни економічної активності стрижневих індикаторів економіки (промисловість, будівництво, сільське господарство, торгівля, транспорт) впродовж січня-вересня 2020 року були визнані:

- адаптація до діяльності в умовах адаптивного карантину;
- збереження відносно високої купівельної спроможності населення (торгівля);
- сприятлива кон'юнктура на світових ринках чорних металів та металевих руд у вересні (промисловість);
- млява інвестиційна активність в економіці;
- нижчий за минулорічний врожай пізніх сільськогосподарських культур (зокрема, кукурудзи, соняшника, сої та буряка цукрового).

Як показали проведені дослідження, поліпшенню ситуації у роздрібному сегменті ринку сприяло продовження реалізації відкладеного споживчого попиту, його переорієнтація на внутрішній ринок (на тлі активізації попиту на внутрішній туризм через обмежений доступ до закордонних поїздок), прискорення зростання реальної заробітної плати, а також пристосованість та гнучкість торговельної галузі, підсилена здобутим у березні-квітні досвідом роботи в умовах жорстких карантинних обмежень. У вересні 2020 року вперше за останні одинадцять місяців відбулося зростання обсягів оптового товарообороту, що, підтримувалося попитом як з боку роздрібної торгівлі, так і з боку окремих промислових підприємств, зокрема: текстильного, хімічного та фармацевтичного виробництва в умовах попиту на їх продукцію на тлі продовження боротьби з коронавірусною інфекцією, а також з боку виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції в умовах активного виконання програми «Велике будівництво».

Як результат, за підсумком 9 місяців 2020 року зростання обсягів внутрішньої торгівлі становило 3,4% (1,7% за 8 місяців 2020 року), що вище минулорічного показника на 0,3%-их пункти (зростання на 3,1% за 9 місяців 2019 року) (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Тенденції зміни економічної активності у роздрібному сегменті ринку за січень-вересень 2019-2020 років

Показник	Вересень 2020 р. (Серпень 2020 р.)	Січень-вересень 2020 р. (Січень-вересень 2019 р.)	Внесок Січень-вересень 2020 р. (Січень-вересень 2019 р.)
Випуск ВЕД «Торгівля», %	x	3,4 (3,1) ↑	x
Оптовий товарооборот підприємств оптової торгівлі,%	x	1,9 (0,2) ↑	1,3 (0,2) ↑
Оборот роздрібною торгівлі, %	11,6 (8,7) ↑	6,7 (10,0) ↓	2,1 (2,9) ↓

Джерело: складено за даними [61; 145].

Ключовими детермінантами зазначених змін стали:

- зростання реальної заробітної плати у вересні 2020 року (на 9,7%-их пункти проти 6,0% у серпні 2020 року);
- низька цінова динаміка на внутрішньому ринку;
- зростання споживчого кредитування (за даними Національного банку України (НБУ) у вересні 2020 року (на кінець періоду) ↑ на 6,0%-их пункти);
- поліпшення споживчих настроїв домогосподарств (порівняно з серпнем 2020 року).

За даними дослідження Info Sapiens «Споживчі настрої в Україні», що здійснюється за фінансової підтримки Dragon Capital, у вересні 2020 року Індекс споживчих настроїв (ІСН) склав 71,6 пункти, що на 3,1 пункти вище, ніж у серпні (рис. 1.8).

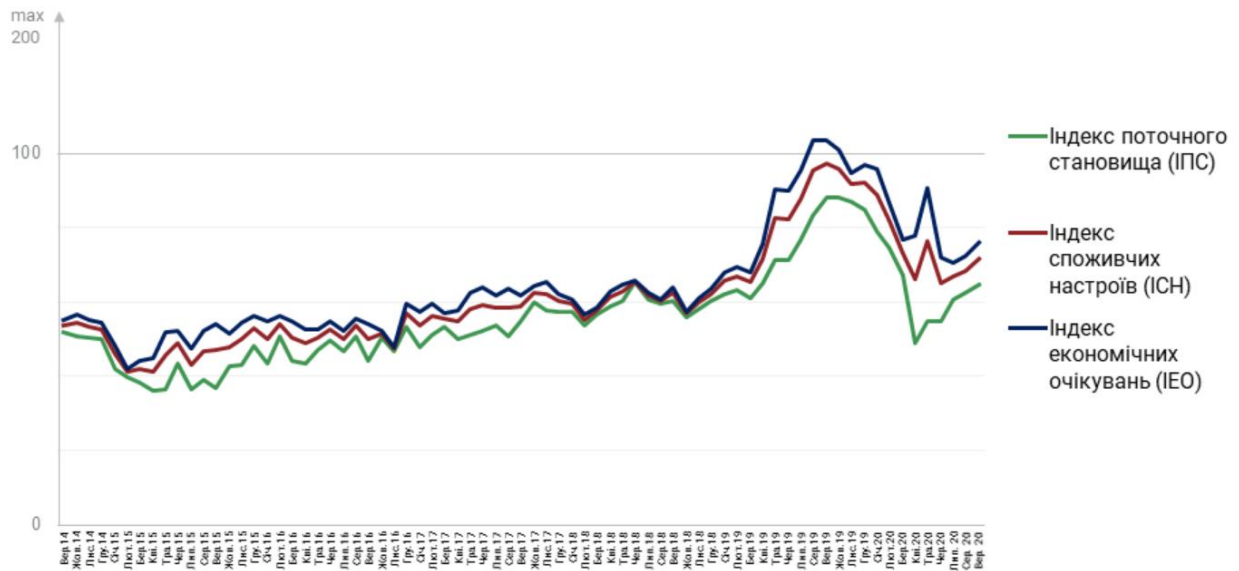

Рисунок 1.8 – Динаміка індексу споживчих настроїв в Україні
(з вересня 2014 року по вересень 2020 року) [119]

Динаміку ІСН за вересень 2020 року визначала низка факторів серед яких, зокрема, особисте матеріальне становище та доцільність здійснення великих покупок. Так, споживачі покращили свої очікування щодо зміни особистого матеріального становища, перш за все, через зростання зайнятості та поживлення економічної активності у третьому кварталі 2020 року. Водночас, споживачі зберігають обережність щодо своїх витрат (індекс доцільності робити великі покупки не змінився і склав 74,7 пункти).

Відносно квітня 2020 року позитивною є також динаміка Індексу поточного становища (ІПС) та Індексу економічних очікувань (ІЕО). Так, ІПС не значно зріс і склав 64,8, що на 2,3 пункти вище за показник минулого місяця, а ІЕО у вересні 2020 року – зріс на 3,6 пункти й склав 76,1. Позитивна динаміка індексів обумовлюється незначним покращенням індикаторів ділових очікувань бізнесу по країні в цілому та в роздрібній торгівлі зокрема.

За інформацією НБУ попри незначне поліпшення настроїв, бізнес усе ще стримано оцінює результати своєї економічної діяльності. У вересні 2020 року ділові очікування підприємств залишаються нижче рівноважного рівня (Індекс очікувань ділової активності (ІОДА) складає 49,4 пункти проти 47,9 пунктів у серпні 2020 року), що сигналізує про переважання песимістичних настроїв

бізнесу [198]. При цьому, найпесимістичніші очікування спостерігаються у підприємств сфери торгівлі, зокрема роздрібної. Індекс очікувань ділової активності торговельних підприємств у вересні 2020 року знизився до 46,4 пунктів (проти 52,3 пунктів у серпні поточного року), зокрема підприємств роздрібної торгівлі до -0,7 пункти (проти 2,2 пунктів у серпні 2020 року) (рис. 1.9).

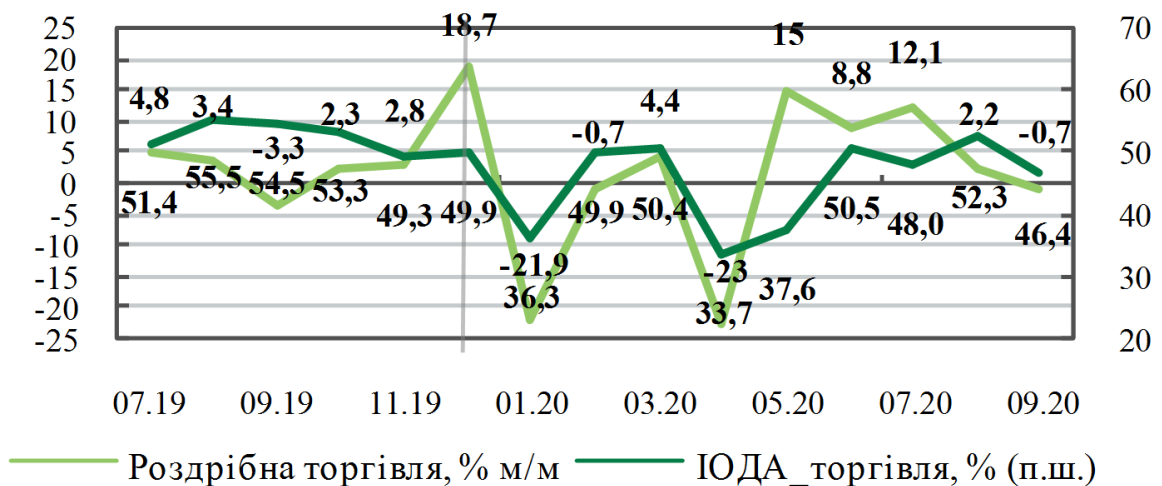

Рисунок 1.9 – Динаміка Індексу очікувань ділової активності підприємств торгівлі з липня 2019 року по вересень 2020 року [61]

Слід зазначити, що погіршилися очікування за всіма показниками операційної діяльності підприємств торгівлі, зокрема: обсягів товарообороту, обсягів закупівлі товарів для продажу, чисельності зайнятих працівників (рис. 1.10). Порівняно із серпнем у вересні поточного року скорочення дифузійних індексів товарообороту, закупівлі товарів для продажу та загальної чисельності працівників становить відповідно: 4,2 пункти, 13,0 пунктів та 2,7 пункти.

На тлі стійких очікувань зростання закупівельних цін (дифузійний індекс дорівнює 25,7 пункти) збереглися високі оцінки щодо зростання вартості товарів, закуплених для продажу (дифузійний індекс складає 68,9 пункти). Більшість підприємств сектора очікують подальше зниження торговельної маржі (дифузійний індекс у вересні поточного року знизився до 29,7 пункти

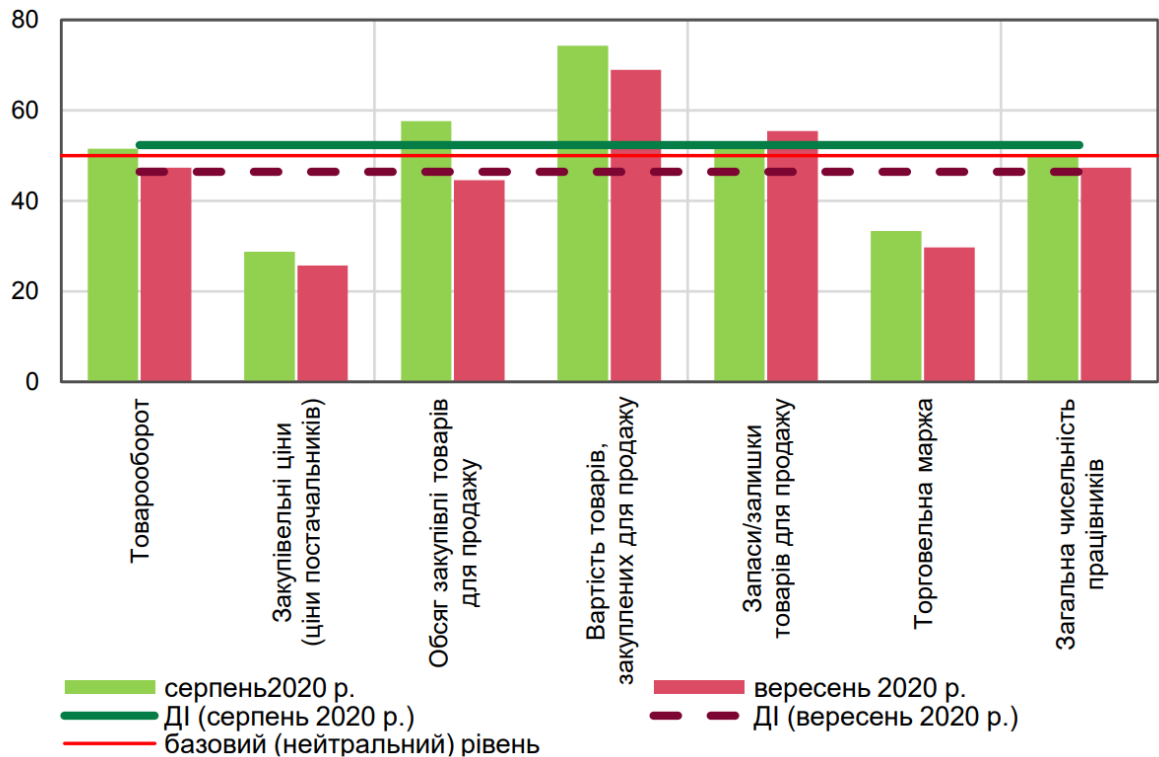

Рисунок 1.10 – Дифузійні індекси очікувань ділової активності підприємств торгівлі у серпні-вересні 2020 року [170]

проти 33,3 пунктів у серпні). У секторі очікується також скорочення загальної чисельності працівників (дифузійний індекс склав 47,3 пункти у вересні, що на 2,7 пункти нижче ніж у серпні поточного року).

Негативна динаміка Індексу очікувань ділової активності підприємств торгівлі цілком правомірно визначається негативною динамікою Індикатору ділової впевненості в роздрібній торгівлі (рис. 1.11).

Так, за даними Державної служби статистики України [109] у III кварталі 2020 року Індикатор ділової впевненості в роздрібній торгівлі підвищився порівняно з II кварталом 2020 року на 17,0 %-их пунктів і склав мінус 2,7%. Обсяг продажу (обороту) у квітні-червні 2020 року ідентифіковано на рівні мінус 19%, а очікування за цим показником у III кварталі 2020 року склали плюс 2%. При цьому оцінка поточного обсягу запасів товарів становить -9%.

За прогностичними даними у IV кварталі 2020 року очікується підвищення Індикатору ділової впевненості в роздрібній торгівлі до рівня плюс 7,7%, що на 10,4 %-их пункти більше ніж у III кварталі 2020 року [108]. Прогнозується також

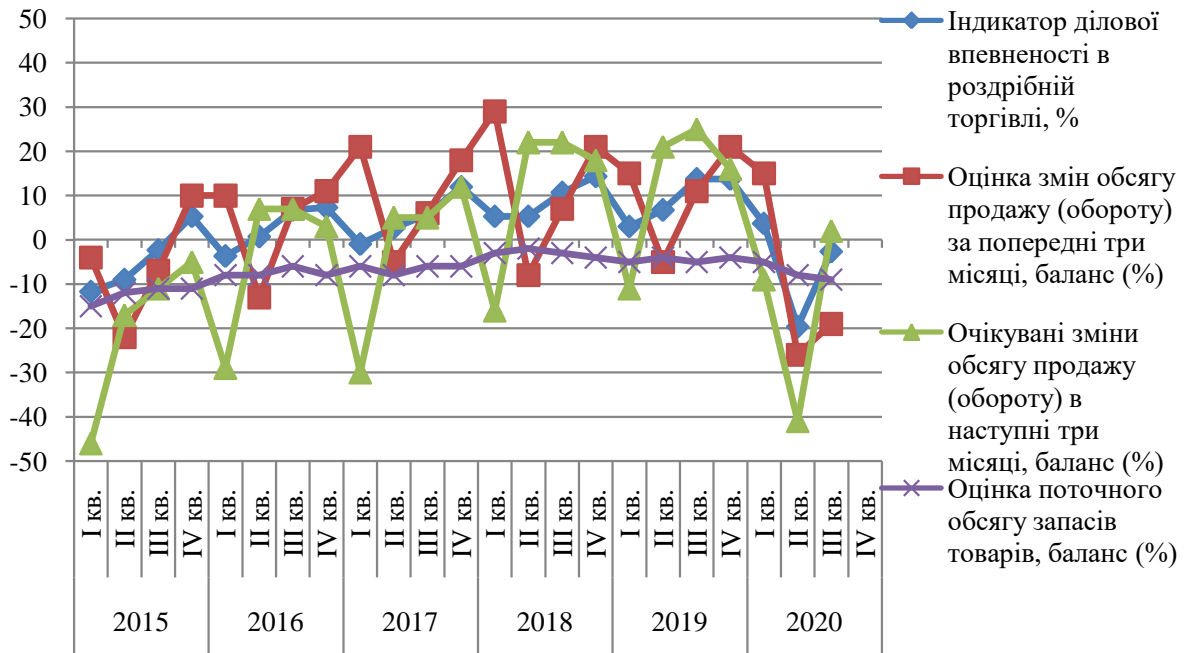

Рисунок 1.11 – Динаміка Індикатору ділової впевненості в роздрібній торгівлі у 2015-2020 роках

Джерело: складено за даними [110].

покращення складових економічної активності в сфері роздрібної торгівлі, зокрема:

- уповільнення темпів зменшення обсягу замовлень товарів відносно попереднього періоду (рис. 1.12);
- уповільнення темпів зменшення кількості працівників на підприємствах роздрібної торгівлі порівняно з III кварталом 2020 року (рис. 1.13);
- зростання цін реалізації товарів у роздрібній торгівлі (рис. 1.14).

Приймаючи до уваги поточний стан й очікуване пожвавлення економічної активності в сфері торгівлі та враховуючи карантинні обмеження, спрямовані на подолання наслідків пандемії, які за припущеннями будуть збережені у I півріччі наступного року, можна впевнено стверджувати, що більшість підприємницьких структур значною мірою вже адаптувалися до діяльності в умовах карантину. Та разом з тим через високий рівень невизначеності найближчим часом громадяни та бізнес будуть все ще досить стриманими в

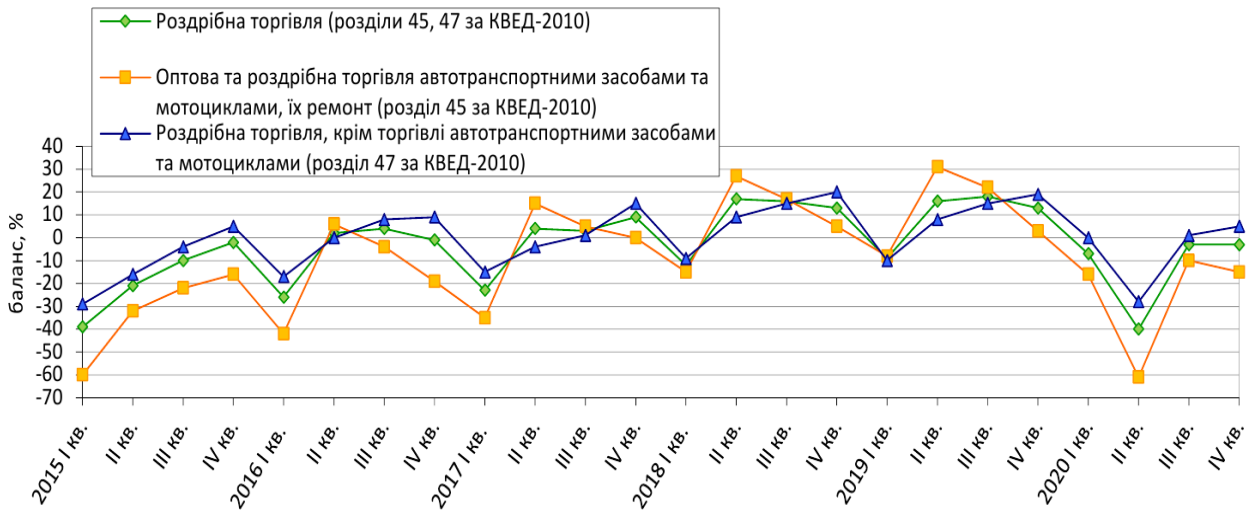

Рисунок 1.12 – Динаміка обсягу замовлень товарів у 2015-2020 роках (% відносно попереднього періоду) [108]

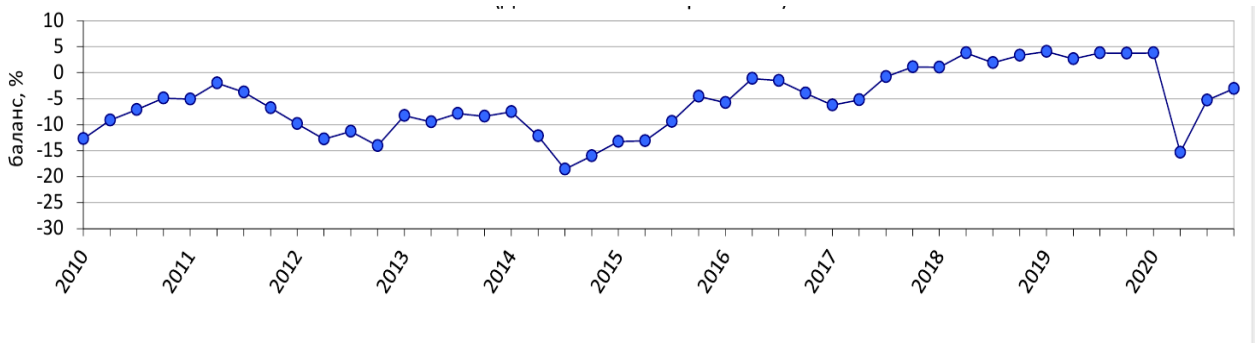

Рисунок 1.13 – Динаміка кількості працівників на підприємствах роздрібної торгівлі у 2015-2020 роках (% відносно попереднього періоду) [108]

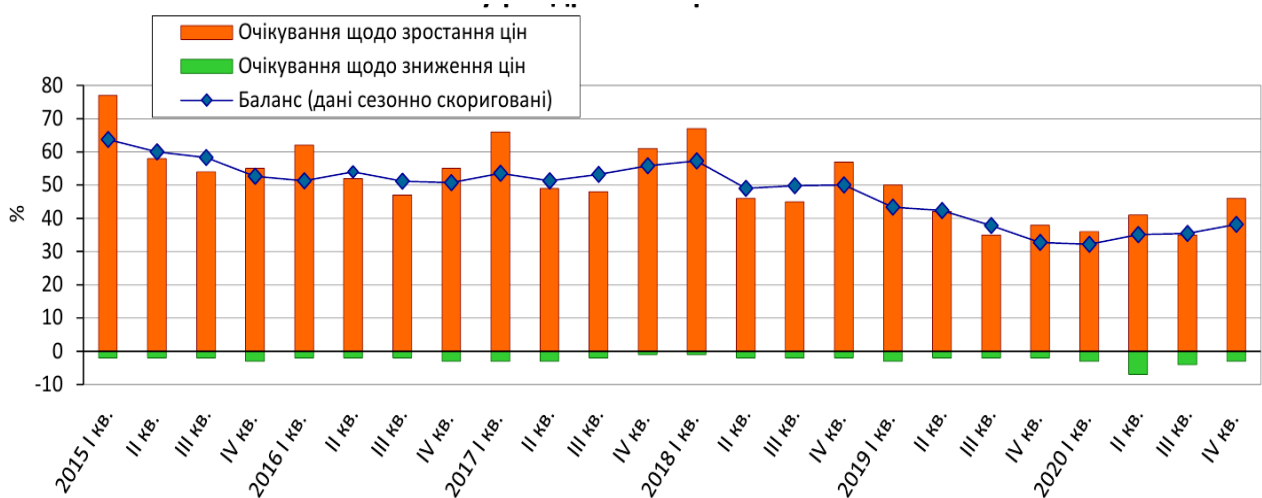

Рисунок 1.14 – Динаміка цін реалізації товарів підприємствами роздрібної торгівлі у 2015-2020 роках (% відносно попереднього періоду) [108]

своїх споживчих та інвестиційних рішеннях, що відповідним чином відобразиться на економічній активності держави в цілому.

За підсумками року Мінекономіки залишає незмінним прогноз скорочення ВВП на рівні 4,8%, у т.ч. скорочення ВВП у IV кварталі – на рівні 3,0% за умови, що ситуація з рівнем захворюваності до кінця року як в світі, так і в середині країни значно не погіршиться, та відповідно не відбудеться посилення превентивних заходів (не буде відновлений тривалий жорсткий карантин на значній території країни/країн). Однак, якщо матиме місце тривалий локдаун в Україні та світі, то падіння ВВП у IV кварталі може виявитись значно більшим – на рівні 6,0%, і за таких умов, відповідно, падіння ВВП за підсумком року очікується на рівні 5,6% [104].

Як очікується, у середньостроковій перспективі українська економіка зростатиме завдяки відновленню зовнішнього попиту, збільшенню реальних доходів населення, поліпшенню споживчих настроїв та зростанню кредитної активності. Водночас зміни окремих споживчих уподобань та бізнес-процесів в економіці під час карантину формуватимуть нові виклики на ринку праці разом із новими напрямками бізнесу, що згодом сприятиме зростанню зайнятості [61].

З огляду на зазначений розвиток подій НБУ прогнозує у 2021-2022 роках повернення української економіки до зростання на рівні близько 4% [46]. Задля цього національна економіка вже дає позитивні сигнали. З травня 2020 року в міру послаблення карантинних обмежень констатується поступове зростання економічної активності. Завдяки стрімкому відновленню споживчого попиту воно відбувається навіть швидше, ніж очікувалося. Економіку підтримує зростання доходів громадян, поліпшення зовнішньої кон'юнктури, а також нарощування витрат бюджету на дорожню інфраструктуру. Згідно прогнозу основним драйвером росту ВВП на рівні 4% у 2021–2022 роках залишатиметься приватне споживання.

У 2021-2023 роках прогнозується також позитивна тенденція зміни обсягів випуску внутрішньої торгівлі. Зокрема, у середньому щорічно очікується збільшення на рівні 4,3 відсотка (у 2021 році – на 4,8 відсотка), що

дещо перевищуватиме значення звітних показників 2017-2019 років (3,9 відсотка) за рахунок інтенсивного розвитку роздрібного сегменту ринку в умовах розширення торгових мереж, онлайн-торгівлі та збільшення споживчого попиту на тлі зростання доходів населення, а також відновлення попиту на торговельні послуги з боку підприємств реального сектору економіки з урахуванням зменшення попиту торгівлі енергетичними товарами в умовах підвищення енергоефективності.

Втім, за даними Департаменту стратегічного планування та макроекономічного прогнозування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України у середньостроковій перспективі вже починаючи з 2022 року, відбуватиметься поступове зменшення ролі споживчого попиту як приватного, так і державного, у формуванні економічного зростання, що загалом є характерним для України у посткризові періоди. Так, прогнозується скорочення питомої ваги у структурі ВВП приватного споживання на 2,0 %-их пункти у 2022 році, та на 0,9 %-их пункти у 2023 році. Скорочення частки державного споживання очікується у 2022-2023 роках у середньому на 0,8 %-их пункти щорічно, в той час як у 2021 році скорочення майже не відбудеться через необхідність збереження на початку постпандемічного періоду значного фіскального стимулу для відновлення економічного зростання у посткризовий період [121]. Загалом у 2021-2023 роках у структурі ВВП відновиться тенденція щодо поступового зміщення акцентів на користь інвестиційної компоненти, що була притаманна українській економіці у до кризовий період.

Викладене доводить, що пандемія COVID-19, як глобальний фактор, не тільки спровокувала зміни трендів розвитку національної та світової економік і загострила наявні проблеми (зокрема структурні диспропорції, а саме – вузький внутрішній ринок для вітчизняних виробників, низька частка доданої вартості у продукції, значна імпортозалежність особливо по сировинних товарах та ін.), вирішення яких дозволить впевнено рухатися далі, але й сприяла зміні форматів ведення бізнесу, цінностей та споживчої поведінки.

Позитивним є те, що зміна економічної поведінки та споживчих цінностей відкрила нові можливості для розвитку торговельних підприємств, які, перш за все, пов'язані із поширенням користування новітніми цифровими технологіями. Вдала подальша реалізація цих можливостей залежатиме від здатності бізнесу швидко переглядати свої стратегії розвитку з метою трансформації діяльності під нові потреби користувачів і темпи діджиталізації.

На разі за темпами впровадження сучасних цифрових технологій Україна знаходиться в рамках світового тренду, а за кількісним рівнем навіть дещо вища від світового (в світі лише ряд країн лідирують, в той час як інші мають низький рівень, наприклад Близький Схід, Північна Африка, Латинська Америка та ін.). Згідно рейтингу Global Innovation Index (GII) у 2020 році зі всього списку в 131 країн 35 європейських держав входять в ТОП-50, у тому числі всі 27 держав-членів ЄС. Україна у рейтингу посідає 45 місце – між Тайландом і Румунією, випереджаючи Російську Федерацію на 2 позиції [177].

Активний розвиток, швидкість розповсюдження та глибина проникнення цифрових технологій в сучасному світі відкриває для України в цілому, і торгівлі зокрема, унікальні можливості для активізації економічної діяльності підприємницьких структур і реалізації цілей сталого розвитку, створення додаткової доданої вартості в виробничих ланцюжках, підвищення конкурентоспроможності, рівня задоволення потреб споживачів та якості життя населення.

За оцінками Мінекономіки, через розвиток цифровізації економіки за прогнозованою тенденцією, що сформувалася в останні роки, у 2023 році частка торгівлі у ВВП України орієнтовно зросте до рівня 5,2 відсотка проти 4,4 відсотка на кінець 2019 року (на 0,86 відсоткових пункти більше ніж у 2015 році). У середньостроковій перспективі це дозволить посилити позиції України на глобальному цифровому ринку, а також скоротити на один рік розрив відставання від європейського рівня впровадження сучасних цифрових технологій (у 2019 році відставання було на три роки). Швидка адаптація цифрових технологій в сучасні бізнес-процеси дозволить Україні використати

нову проривну бізнес-модель, в основі якої лежать скорочення витрат, раціональність використання ресурсів і підвищення ефективності, що відкриває можливість використати весь потенціал Індустрії 4.0 в сучасному глобалізованому світі [186].

Викладене доводить, що торговельна галузь знаходиться в постійному процесі трансформації під впливом світових економічних трендів і викликів (глобалізація, зростаюча конкуренція, пандемія COVID-19, цифровізація бізнес-процесів (діджиталізація), інновації, зміна споживчих уподобань, переосмислення цінності та вартості ведення бізнесу, орієнтація на задоволення потреб споживачів тощо). Останні спричинили у сфері торгівлі безпрецедентну невизначеність, складність та пертурбації, через які вже в найближчому майбутньому деякі підприємства торгівлі процвітатимуть, а інші намагатимуться вижити. А також, як свідчать результати дослідження глобальних трендів роздрібною торгівлі [187], прискорили розвиток чотирьох ключових драйверів адаптації ритейлерів до «нової реальності», які вже впливали на цей сектор економіки, а саме: еволюція бізнес-моделі, цінність цілей, жорстка спрямованість на зниження затрат та підвищені можливості споживачів (рис. 1.15). Національний ринок також розвивається дуже активно і не відстає від глобальних тенденцій.

Для адаптації до динамічних змін бізнес-середовища, що загрожують ефективному функціонуванню та економічному зростанню, торговельні підприємства повинні мати відповідну інфраструктуру, здатну забезпечити збалансованість ресурсного потенціалу, результатів його функціонування та задоволення потреб споживачів і стейкхолдерів в процесі вирішення тактичних та стратегічних завдань. На даний момент, при впровадженні нових рішень ритейл здебільшого орієнтується на діджиталізація і персоналізацію, побудову омніканальної комунікації торгових мереж і споживача, використання великих даних для поліпшення клієнтського сервісу.

Діджиталізація, маючи певні переваги і недоліки (рис. 1.16), дає вітчизняним ритейлерам не лише широкі можливості для застосування передових

	<p>Тренд 1 Еволюція бізнес-моделі Вершина роздрібної торгівлі у стаціонарних магазинах вже подолана. Незважаючи на те, що кількість магазинів, безумовно, буде зростати, очевидним є те, що економічне зростання лише за рахунок стаціонарних магазинів неможливе. Більшість ритейлерів шукають платформні компанії, які могли б допомогти їм у реалізації товарів</p>
	<p>Тренд 2 Першочерговість філософії та мети підприємства Безпека громадян і працівників понад усе, вище за прибутки. COVID-19 лише прискорив цю тенденцію, яка вже набирала обертів. Згідно з дослідженням Edelman, проведеним наприкінці 2018 року, майже дві третини споживачів у всьому світі сказали, що вони приймають рішення щодо того, придбати чи бойкотувати товар того чи іншого бренду, виходячи виключно зі своєї позиції щодо соціального чи політичного питання.</p>
	<p>Тренд 3 Переосмислення вартості ведення бізнесу Більшість підприємств роздрібної торгівлі визнають, що звичні форми зниження витрат більше не є достатніми для підтримки маржі та відновлення бізнесу. Навіть після того, як у відповідь на COVID-19 негайно були розроблені і впроваджені агресивні стратегії стримування витрат, більшість підприємств торгівлі визнають, що їм необхідно буде вживати додаткових заходів, якщо вони сподіваються повернути свій бізнес до прибуткового зростання у подальших роках. Очікується, інвестиційне пожвавлення у сфері підвищення вартості існуючих активів протягом наступного року.</p>
	<p>Тренд 4 Вибір клієнта розглядається під мікроскопом У сучасних умовах клієнти менше дбають про асортимент товарів і більше про їхню наявність і доступність. І це може змінити спосіб роботи багатьох ритейлерів. Коли різні країни перейшли на режим суворої ізоляції, роздрібні магазини, які торгували товарами не першої необхідності, зачинилися, а полиці продуктових магазинів спорожніли, ті підприємства роздрібної торгівлі, які знають своїх клієнтів, мали очевидні переваги.</p>

Рисунок 1.15 – Глобальні тренди розвитку роздрібної торгівлі у 2020 році

Джерело: складено на підставі [166].

підходів у процесі залучення цільової аудиторії (реклама, зручна навігація на сайті магазину, 3D-примірочні, мобільні додатки, миттєва оплата товару, зворотний зв'язок тощо), але й носить позитивний соціально-економічний характер для країни, оскільки поліпшується якість товарів і послуг, розвивається інфраструктура, з'являються нові продукти і послуги, скорочуються витрати.

Рисунок 1.16 – Плато проблемних аспектів впровадження цифрових рішень в ритейлі

Джерело: розроблено на підставі [166; 187].

З огляду на це важливою є ефективна комунікація торговельних підприємств з органами державної влади. Вона теж має йти в ногу із часом,

отже, уже в найближчому майбутньому слід очікувати на подальше поліпшення регулювання і умов роботи галузі.

Наразі ж ритейлери, зіштовхуючись із чисельними перешкодами та здійснюючи чисельні помилки, проходять шлях переосмислення форм, напрямів, методів управління та залучення інновацій й digital-технологій задля підвищення економічної активності і лояльності споживачів. Як показує практика, сучасні покупці активно використовують цифрові технології і різні канали для отримання інформації, більше цінують зручність і екологічність, прагнуть до економії часу, вимагають персонального підходу та з ентузіазмом ставляться до технічних нововведень, з яких найпопулярнішими є каси самообслуговування, безконтактні платежі, мобільні додатки торгових мереж тощо.

Тому, з огляду на зміни характеру і моделі поведінки сучасного споживача, задля забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку основними напрямками цифрової трансформації діяльності будь-якого торговельного підприємства має бути:

- робота зі споживачами, що включає всі етапи від виникнення інтересу до торгової марки до моменту здійснення покупки;
- забезпечення операційної ефективності, в тому числі результативності персоналу, роботи з продукцією, цінниками, викладенням товару та ін.;
- логістика та контроль поставок продукції;
- контроль роботи IT-інфраструктури та системи безпеки.

Найвищу результативність забезпечує комплексна їх реалізація, а також інноваційний клімат та відповідна корпоративна культура, високий рівень якої є необхідним для надійної комунікації між всіма ланками управління з метою швидкого впровадження змін. Так, доцільно не тільки впроваджувати системи для підрахунку та аналізу поведінки відвідувачів, а й переглядати вимоги до персоналу і підвищення продуктивності праці, ефективності операційної діяльності, зменшення собівартості товарів та забезпечення їх доступності. В комплексі це забезпечить ефективність цифрової трансформації всіх бізнес

процесів торговельного підприємства, виведе на новий взаємодії з партнерами і клієнтами, сформує нову бізнес-модель економічної поведінки, систему управління і функціонування бізнесу, що, в свою чергу, забезпечить підвищення економічної активності та подальшого сталого розвитку.

1.2 Інформаційне забезпечення та регламентація формування фінансового механізму сталого розвитку підприємств торгівлі

Сучасна теорія управління економічними системами базується на циклічності їх розвитку, причинами якої можуть стати кризи розвитку зовнішнього і внутрішнього середовища, а також відсутність належного контролю за обґрунтованим і ефективним витрачанням задіяних у господарському обороті ресурсів. Тому сучасна система управління повинна мати ефективний інструмент для відновлення діяльності, який дозволяє оперативно реагувати на безперервні різнобічні деформації економічного простору, а також передбачити їх майбутні прояви. Таким інструментом є запровадження обліково-аналітичного забезпечення заходів оздоровлення бізнесу, які повинні діагностувати та нівелювати загрози його сталого розвитку.

Сутність життєвого циклу бізнес-утворення виражається основними фазами-векторами: розвиток, підготовка до певного виду існування (діяльності) системи; усталена діяльність системи; деградація, скорочення діяльності з подальшою ліквідацією системи або відтворення системи задля нового розвитку. Рівноважний стан в системі зберігає силу, поки не відбуваються суттєві інновації. З точки зору рівноважного походу наявність останніх означає перехід на новий рівень рівноваги. У результаті економічний розвиток можна уявити як послідовну зміну рівноважних станів [169, с. 112].

У процесі управління сталим розвитком під впливом криз орієнтири його цілепокладання та функціонування повинні враховувати особливості діяльності суб'єкта господарювання з метою діагностики та моніторингу специфічних бізнес-процесів, які характеризують торговельну галузь (рис. 1.17).

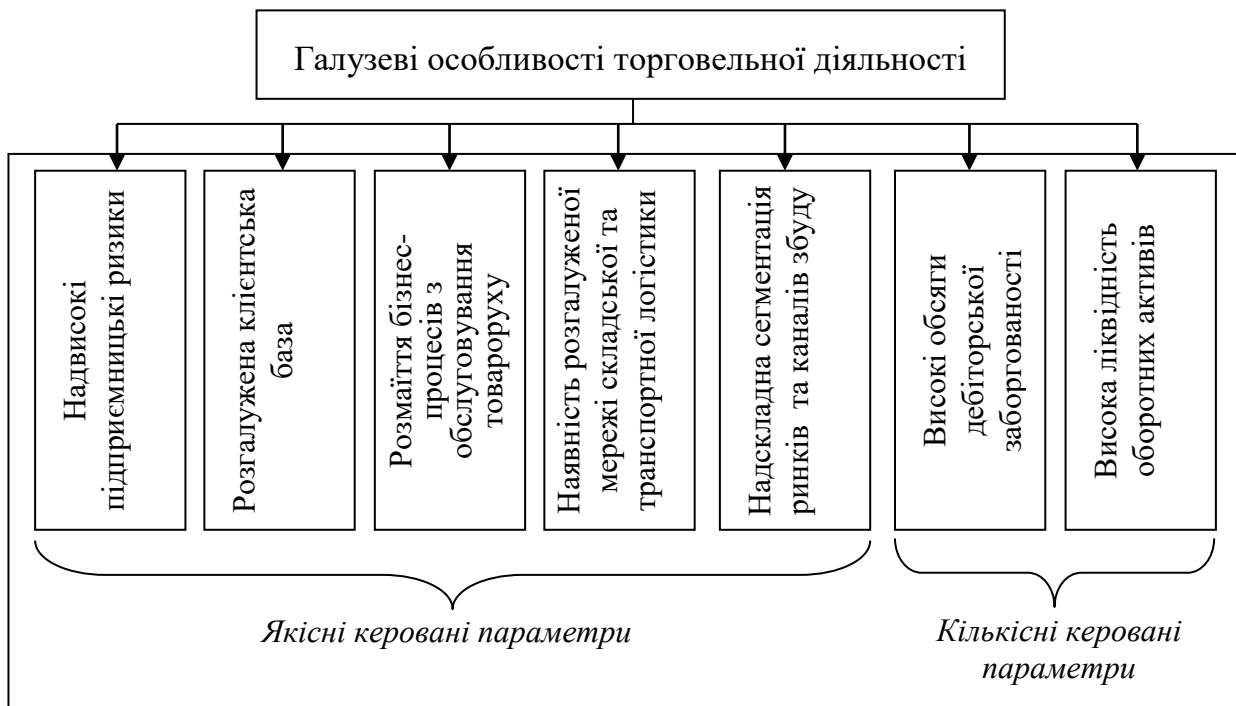

Рисунок 1.17 – Галузеві особливості торгівлі, які впливають на управління сталим розвитком під впливом криз

У мінливих умовах імплементації векторів сталого розвитку діяльність будь-якого успішного підприємства торгівлі може несподівано опинитися під загрозою, що в подальшому може створити проблеми для її власників, кредиторів, працівників та інших зацікавлених осіб. Досвід швидкого зростання в період підйому ринку не надто допомагає в кризових ситуаціях, коли необхідна здатність рішуче діяти в умовах фінансової нестабільності, щоб оперативно діагностувати ситуацію і закласти основи для подальшого відновлення розвитку.

Діагностика сталого розвитку покликана розпізнавати критичний вплив інституціонально-нормативного середовища підприємства і є одним з головних завдань обліково-аналітичного забезпечення управління. Із метою підвищення ефективності управління сталим розвитком доцільно дослідити рівень рефлексивності системи структуроутворюючих елементів, які мають складати основу функціональної, фінансової та ринкової діагностики. Логічну модель інформаційного забезпечення формування фінансового механізму сталого розвитку підприємства торгівлі наведено на рисунку 1.18.

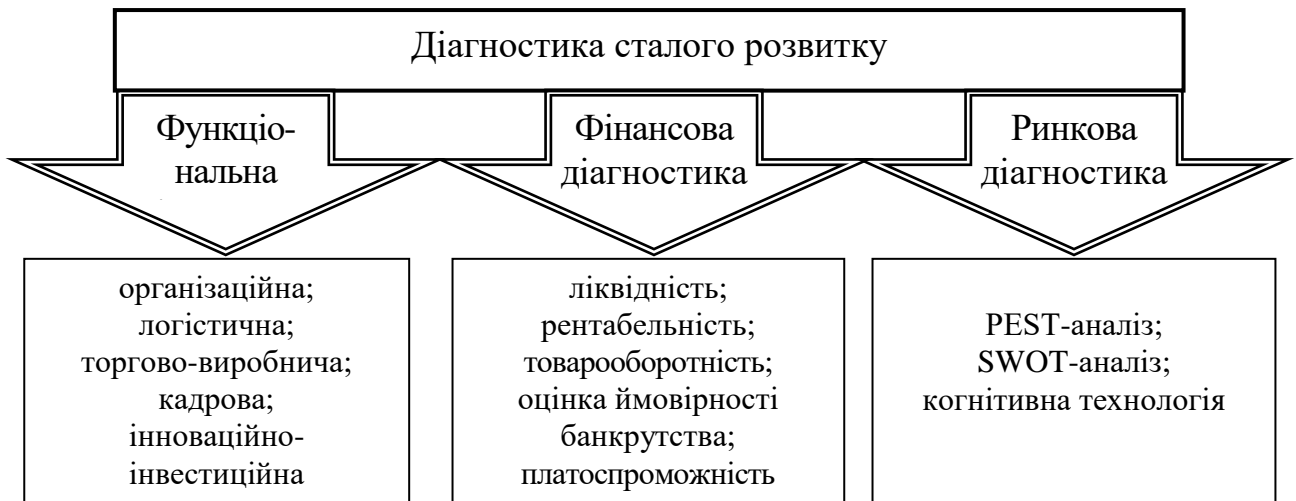

Рисунок 1.18 – Модель діагностики сталого розвитку в системі інформаційного забезпечення формування фінансового механізму сталого розвитку підприємства торгівлі

Функціональна діагностика як спосіб оцінювання стану соціо-еколого-економічної системи спрямована на виявлення слабких ланок і відноситься до методів непрямих вимірів кризових ситуацій. Її елементи, властивості яких підлягають визначенню, зазвичай недоступні для безпосереднього спостереження та вимірювання. Тому слід вимірювати не їх параметри, а параметри процесів, які визначаються елементами цієї системи й доступні для оцінювання. Фінансова діагностика спрямована на виявлення та оцінювання ознак та можливих наслідків дестабілізації розвитку системи. Загальна сукупність показників оцінки фінансового стану представлена показниками ліквідності, платоспроможності, рентабельності, товарооборотності. Проте для більш повної оцінки і визначення реального фінансово-господарського становища підприємства в умовах глобалізації недостатньо використання тільки традиційних методів. Тому ринкова діагностика долучає технології економіко-математичного моделювання, які здатні надати повне уявлення про загрозу продовження діяльності в умовах сталого розвитку, а саме: PEST-аналіз; SWOT-аналіз; когнітивна технологія.

Інтегроване використання перерахованих технологій дозволить більш якісно та повно оцінити фінансовий стан підприємства, визначити «вузькі»

місця в його діяльності і методи, якими воно може скористатися для розробки стабілізаційних заходів та змоделювати раціональні сценарії вирішення ситуацій.

Для підвищення ділової активності в довготерміновій перспективі необхідно створити умови, які гарантують економічну безпеку ведення бізнесу. Економічна безпека є визначальним фактором, що забезпечує безперервний розвиток підприємства в умовах невизначеності. Економічна самостійність суб'єктів підприємництва передбачає повну відповідальність за результати діяльності з метою забезпечення безперервності діяльності. Це означає, що на майбутнє підприємство повинно перебувати в умовах економічної безпеки, найважливіша характеристика якої – відсутність загрози примусової ліквідації.

В умовах ринку суб'єкт господарювання самостійно приймає управлінські рішення, це відбувається за невизначеності зовнішнього і внутрішнього фінансово-господарського середовища підприємства, тому виникають ризики, викликані відхиленнями фактичних результатів від запланованих. У разі дії будь-якого ризику можуть виникнути негативні наслідки (втрата інвесторів, кредиторів, провідної клієнтури і постачальників, скорочення обсягу продажів, невиправдане збільшення витрат, зростання неоплаченої вчасно дебіторської заборгованості, «проїдання» власних оборотних коштів тощо). Основним способом досягнення безперервності діяльності є забезпечення безпечних умов ведення бізнесу шляхом розробки системи заходів, спрямованих на максимально можливе скорочення таких небажаних наслідків. Тому у русі світових тенденцій розвитку інформаційного суспільства, залишаються актуальними завдання розробки методологічних засад кількісної і якісної оцінки ризиків із урахуванням вимог ризик-менеджменту як засобу нівелювання наслідків глобалізації господарсько-фінансових відносин.

Концепція безперервності діяльності є одним із нових критеріїв управління змінами та сталим розвитком бізнес-структур. При цьому цільова парадигма сталого розвитку повинна мати гібридний характер, об'єднуючи різноманітні теоретичні підходи до управління безперервністю діяльності.

«Неосістемний» підхід сталого розвитку позиціонує економічну систему як арену взаємодії політики, економіки, культури, психології, ідеології.

«Стейкхолдерська» концепція передбачає прийняття управлінських рішень із урахуванням різноспрямованих інтересів зацікавлених осіб: споживачів, постачальників, акціонерів, керівників, працівників та ін., які мають певні права на результати діяльності суб'єкта господарювання.

Процесний підхід, запропонований Американською асоціацією якості, передбачає оцінювати загрози безперервності діяльності, виходячи із класифікації їх джерел за функціональними і структурними бізнес-процесами.

Функціональні бізнес-процеси охоплюють: дії з дослідження ринку і покупців; коригування місії і стратегії; розробки продуктів і послуг; просування та продажу; виробництво і доставка; обслуговування покупців. Структурні бізнес-процеси включають: розвиток і управління персоналом; управління інформацією; управління фінансовими і матеріальними ресурсами; реалізація програм управління впливом на навколишнє середовище; управління зовнішніми ресурсами; управління сталим розвитком.

Теорія систем економічної безпеки базується на інжиніринговому підході, в якості цільової функції якого виступає ступінь захищеності інтересів підприємства від загроз. Система економічної безпеки складається з трьох компонентів: підсистема навколишнього середовища; функціональна підсистема; організаційно-управлінська підсистема забезпечення економічної безпеки. Це дає підстави сформулювати основні принципи обраної парадигми сталого розвитку підприємства, а саме: суверенність; поліфункціональність; автономність інтересів; внутрішня консолідація і координація; ринкова мотивація; корпоративна соціальна відповідальність. Для подальшого дослідження доцільно визначити основні індикатори загроз безперервності діяльності, що охоплюють основні сегменти бізнесу підприємства: взаємодія зі споживачами, ціннісні пропозиції, економічна інфраструктура (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Показники-індикатори загроз сталого розвитку підприємств торгівлі

Бізнес-сегмент	Показники-індикатори загроз переривання бізнес-процесів
1. Споживчі сегменти	зростання реклаमाцій на якість продукції; зниження обсягів продажів; збільшення залишків товарних запасів; зростання дебіторської заборгованості; втрата або псування товарних запасів у процесі постачання; зростання витрат на післяпродажне обслуговування покупців
2. Цінові пропозиції	зниження потенціалу споживчого ринку; зниження споживчої цінності товарних запасів; зниження рівня ділової репутації; зниження частки інноваційної продукції (послуг) в продуктовому портфелі; зниження продуктивності маркетингових структур; зниження інноваційної активності персоналу
3. Канали збуту	зростання збитковості продажів; зростання витрат обігу; зростання витрат на післяпродажне обслуговування; зниження товарних запасів до критичної точки
4. Відносини з клієнтами	зменшення кількості договорів купівлі-продажу; зростання витрат на повернення товарних запасів покупцями; зростання скарг покупців; зниження рівня задоволеності клієнтів
5. Грошові потоки	зменшення сальдо грошового потоку; зниження доходів від основної діяльності; зниження доходів від інвестиційної діяльності.
6. Майнові ресурси	зниження показників ефективності використання майна; зниження продуктивності діяльності підприємства; зниження платоспроможності і ліквідності підприємства; зниження вартості підприємства; зниження рівнів заробітної плати, продуктивність праці, підвищення плинності кадрів
7. Ключові види діяльності	зниження частки інноваційної продукції в портфелі; зниження обсягів продажів; звуження асортименту продукції
8. Контрагенти	стійке зростання покупних цін на сировину, матеріали, комплектуючі вироби; збільшення середньої тривалості поставок; зниження якості товарних запасів
9. Структура витрат	зниження прибутковості (рентабельності) активів, власного капіталу; збільшення собівартості; відсутність інвестицій у розвиток діяльності; зниження запасу фінансової міцності; зростання точки критичного обсягу реалізації; зростання втрат від простоїв торгових потужностей

Проблематику дослідницьких завдань економічної категорії «ризик» та ризик-менеджмент досліджували відомі науковці, що стало результатом фундаментальних праць із ризикології та управління ризиками в економічній діяльності. Але всі вони присвячені дослідженню підприємницького ризику і ризикам, які стосуються державного регулювання, у той час як область ризиків, що генерується системою бухгалтерського обліку, яка є інформаційною основою сталого розвитку, все ще потребують ґрунтовних досліджень.

У загальному вигляді фінансовий механізм сталого розвитку можна визначити як багатоступінчастий процес впливу на ризики, що притаманні діяльності підприємства, спрямований на мінімізацію спектра впливу випадкових подій, здатних привести до фінансових втрат. Його головне цільове призначення – своєчасна ідентифікація і квантифікація ризиків згідно зі стратегічними цілями розвитку бізнесу з метою визначення кількісного вираження якісних ознак ризиків із урахуванням часу і ресурсів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Характеристика ризику в системі нормативно-правового формування фінансового механізму сталого розвитку підприємств

Нормативний акт	Визначення ризику
1	2
Господарський кодекс України	а) підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність ... (стаття 42); б) підприємництво здійснюється на основі: ... комерційного розрахунку та власного комерційного ризику ... (стаття 44); в) корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням ... на основі ... участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства (стаття 63); г) акціонерним товариством є господарське товариство, яке ... несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах вартості належних їм акцій (стаття 80)
Цивільний кодекс України	а) командитним товариством є товариство, у якому ... є один чи кілька учасників (вкладників), які несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів ... (стаття 133); б) учасники товариства з обмеженою відповідальністю не відповідають за його зобов'язаннями і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості своїх вкладів (стаття 140); в) акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах вартості акцій, що їм належать (стаття 152)

Продовження табл. 1.4

1	2
Податковий кодекс України	1) ризик – імовірність недекларування (неповного декларування) платником податків податкових зобов'язань, невиконання платником податків іншого законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи (підпункт 14.1.221 стаття 14); 2) під істотними ризиками розуміються ризики, прийняття яких є обов'язковим для ділової практики контрольованих операцій (підпункт 39.2.1.5 стаття 39)
Закон України «Про акціонерні товариства»	акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, тільки в межах належних їм акцій (підпункт 2 стаття 3)
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	еквіваленти грошових коштів – короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, ... які характеризуються незначним ризиком зміни вартості
П(С)БО 7 «Основні засоби»	первісна вартість об'єкта основних засобів складається з витрат: ... витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів ...
П(С)БО 9 «Запаси»	первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є собівартість запасів, яка складається з таких фактичних витрат: ... транспортно-заготівельні витрати (затрати на заготівлю запасів, ... включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів)
П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції»	якщо інвестор підприємства вносить або продає активи спільному, асоційованому підприємству відповідно і передає значні ризики та вигоди, пов'язані з їх володінням, то у складі фінансових результатів звітного періоду відображається лише та частина прибутку (збитку), яка припадає на частку інших інвесторів
П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»	Валютний ризик – імовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін валютного курсу. Відсотковий ризик – імовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін відсоткових ставок. Кредитний ризик – імовірність втрат однієї зі сторін – укладачів контракту про придбання фінансового інструмента внаслідок невиконання зобов'язання іншою стороною. Ризик грошового потоку – імовірність зміни величини майбутнього грошового потоку, пов'язаного з монетарним фінансовим інструментом. Ризик ліквідності – імовірність втрат внаслідок неспроможності виконати свої зобов'язання у зв'язку з неможливістю реалізувати фінансові активи за справедливою вартістю. Ринковий ризик – імовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін ринкових цін ... Ціновий ризик – імовірність цінних змін внаслідок валютного, відсоткового та ринкового ризиків
П(С)БО 14 «Оренда»	фінансова оренда – оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом
П(С)БО 15 «Дохід»	дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, інших активів) визнається в разі наявності всіх наведених нижче умов: покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив) ...
П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів»	при визначенні ставки дисконту враховуються ризики, крім ризиків, що були враховані при визначенні майбутніх грошових потоків

Продовження табл. 1.4

1	2
П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами»	при визначенні сегментів враховуються ризики, які обумовлені особливостями ринку збуту продукції (товарів, робіт, послуг) у відповідному регіоні, валютні ризики, які виникають при провадженні діяльності в двох або більше країнах, тощо
МСФЗ 7 «Фінансові інструменти»	Мета – вимагати від суб'єктів господарювання надавати розкриття інформації в їхніх фінансових звітах, яка дає змогу користувачам оцінити: ... характер та рівень ризиків (кредитний, ринковий, валютний, відсотковий, ризик ліквідності), що виникають унаслідок фінансових інструментів, яким суб'єкт господарювання доступний протягом періоду та на звітну дату, та як суб'єкт господарювання управляє цими ризиками
МСБО 1 «Подання фінансових звітів»	примітки до фінансових звітів ... подаються в наведеному далі порядку, який допомагає користувачам зрозуміти фінансові звіти та порівняти їх зі звітами інших суб'єктів господарювання: ... розкриття нефінансової інформації, наприклад, цілі та політики управління фінансовими ризиками суб'єкта господарювання
МСБО 7 «Звіти про рух грошових коштів»	еквіваленти грошових коштів – це короткострокові, високоліквідні інвестиції, які вільно конвертуються у відомі суми грошових коштів і яким притаманний незначний ризик зміни вартості
МСБО 16 «Основні засоби»	операція обміну має комерційну сутність, якщо: ... конфігурація (ризик, визначення часу та сума) грошових потоків від отриманого активу відрізняється від конфігурації грошових потоків від переданого активу
МСБО 17 «Оренда»	класифікація оренди базується на тому, якою мірою ризики та винагороди, пов'язані з володінням орендованим активом, розподіляються між орендодавцем та орендарем. Ризики включають можливість збитків від простоїв або технічної застарілості та коливань у надходженнях унаслідок зміни економічних умов
МСБО 18 «Дохід»	дохід від продажу товарів має визнаватися в разі задоволення всіх таких умов: а) суб'єкт господарювання передав покупцеві суттєві ризики і винагороди, пов'язані з власністю на товар ... У більшості випадків передача ризиків та винагород щодо володіння збігається з передачею юридичного права власності або з передачею у володіння покупця. В інших випадках передача ризиків та винагород щодо володіння відбувається не одночасно з передачею юридичного права власності або з передачею у володіння
МСБО 19 «Виплати працівникам»	сума виплат, що отримає працівник після закінчення трудової діяльності, визначається за сумою внесків, сплачених суб'єктом господарювання ... до програми виплат після закінчення трудової діяльності або до страхової компанії, разом із прибутками від інвестування внесків; б) як наслідок, на працівника припадає актуарний ризик (виплати будуть меншими за очікувані) та інвестиційний ризик (інвестованих активів буде недостатньо для забезпечення очікуваних виплат)
МСБО 32 «Фінансові інструменти – подання»	наявність юридично забезпеченого права на згортання фінансового активу та фінансового зобов'язання впливає на права та зобов'язання, пов'язані з фінансовим активом та фінансовим зобов'язанням, і може впливати на доступність суб'єкта господарювання кредитному ризику та ризику ліквідності
МСБО 36 «Зменшення корисності активів»	в обчисленні вартості активу при використанні слід відображати такі елементи: ... ціну за прийняття ризику, притаманного цьому активу ... Також слід враховувати такі ризики, як ризик країни, валютний та ціновий ризики

1	2
МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи»	для отримання найкращої оцінки забезпечення слід враховувати ризики та невизначеності, які неминуче пов'язані з багатьма подіями та обставинами. Ризик визначає непостійність результату.
МСБО 38 «Нематеріальні активи»	операція з обміну має комерційну сутність, якщо: конфігурація грошових потоків (тобто ризик, час надходження та суми) від отриманого активу відрізняється від конфігурації грошових потоків за переданим активом ...
МСБО 39 «Фінансові інструменти – визнання та оцінка»	визнання та оцінка: ефективність хеджування – це ступінь, до якого зміни справедливої вартості або грошових коштів від об'єкта хеджування, що їх можна віднести до хеджування ризику, згортаються внаслідок змін справедливої вартості або грошових потоків інструмента хеджування. Об'єкти хеджування – це актив, зобов'язання, тверда угода, високо ймовірна прогнозована операція або чиста інвестиція в закордонну господарську одиницю, що а) піддає суб'єкт господарювання ризикові змін справедливої вартості або майбутніх грошових потоків; б) визначається як хеджування.

Джерело: систематизовано за даними [94, 95, 116, 120, 165].

Постійне зростання ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства, що пов'язано з глобалізаційними процесами, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, нестабільністю законодавства та умов діяльності, призводить до того, що ризик займає провідне місце серед факторів формування прибутку [111, с. 52]. Внаслідок того, що ринкові відносини та зростаюча конкуренція не дозволяють із повною визначеністю розрахувати дії суб'єктів господарювання, багато рішень доводиться приймати в умовах невизначеності, коли стратегічні завдання безперервної діяльності обираються з декількох можливих варіантів, результат кожного з яких неможливо передбачити. В умовах невизначеності безперервне досягнення позитивного фінансового результату господарської діяльності є наслідком реалізації ефективних управлінських рішень [56].

Перехід до необхідної парадигми управління ризиками передбачає, в першу чергу, необхідність трансформаційних змін свідомості управлінського персоналу для розуміння необхідності впровадження системи підвищення їх кваліфікації в частині:

1) вмінь формувати інформаційні запити, адекватні потребам системного та комплексного управління ризиками;

2) навиків для адаптації інформаційної системи управління – систем бухгалтерського обліку до запитів користувачів із метою формування необхідного інформаційного забезпечення [111, с. 102].

Суттєвий вплив на розвиток теорії ризик-менеджменту в другій половині двадцятого сторіччя зробила дисципліна, що стрімко розвивалася – «філософія науки», яка започаткувала розвиток парадигми наукового пізнання. Один із засновників такого підходу – Т. Кун – запропонував схему революційного розвитку наукового пізнання. На його думку наука визначає парадигму, яку можна сформуванати через генерацію наукових підходів, поглядів, невирішених питань. Згідно з теорією Т. Куна в розвитку парадигми ризик-менеджменту можна виділити наступні етапи:

– преднаука, що знаходиться в процесі накопичення емпіричних знань та формування понятійного апарату;

– нормальна наука, коли відбувається отримання нових знань в рамках існуючої парадигми;

– революційна наука, коли здійснюється кардинальна зміна парадигми наукового пізнання [11, с. 92–96].

Підтримуючи цю думку, вважаємо, що новітню парадигму ризик-менеджменту слід формувати у вигляді системи емпіричних знань, побудованій на засадах об'єктивної реальності (у вигляді фактів господарського життя) та теоретичного базису (у вигляді принципів, припущень, законів, концепцій) (рис. 1.19).

На початковому рівні ситуаційний ризик-менеджмент передбачає вибір методів управління, які відповідають поточній ситуації та враховують фрагментарний, несистематичний характер впливу на ризик, коло керованих ризиків обмежене. На другому рівні завдання процесного ризик-менеджменту вирішуються завдяки проведенню механічної систематизованої серії взаємозалежних управлінських функцій та епізодичному менеджменті із використанням

Рисунок 1.19 – Новітня парадигма ризик-менеджменту в умовах сталого розвитку

інструментів хеджування. Проте, незважаючи на достатню формалізованість, цей підхід не вирішує питання комплексного проектування системи ризик-менеджменту, надаючи лише опис її процесної структури. Інтегрований ризик-менеджмент «згори – вниз» здійснюється на рівні підприємства. Оскільки інтегрований ризик-менеджмент застосовують для управління пріоритетними ризиками, він надає можливість компанії успішно захищати економічну безпеку наступним чином: по-перше, інтегрований ризик-менеджмент сфокусований на створенні стійких конкурентних переваг; по-друге, він оптимізує витрати на управління ризиками і по-третє – допомагає вдосконалити виконання завдань компанії [148, с. 112.].

Безперервний ризик-менеджмент, який очолює парадигму управління ризиками, характеризується як динамічний процес в умовах безперервності, що охоплює всі сфери діяльності підприємства, у якому задіяні співробітники на різних рівнях управління. Безперервний ризик-менеджмент дозволяє підприємству збільшувати вартість компанії й передбачає єдність системи управління ризиками та загального менеджменту підприємства. Новітня парадигма передбачає запровадження заходів, які сприяють розширенню сприятливих можливостей і зниженню загроз для забезпечення економічної безпеки. Такий підхід дозволяє здійснювати моніторинг у рамках безперервного ризик-менеджменту в системі раннього виявлення проблем, що виникають при забезпеченні безперервності діяльності підприємства. Сформоване в рамках новітньої парадигми управління ризиками обліково-аналітичне забезпечення можна розглядати як систему цілеспрямованого впливу на всі види ризику, що дозволяє нівелювати наслідки зміни економічної кон'юнктури та інвестиційного клімату, виявляти проблеми в русі фінансових потоків.

Сучасна система управління ризиками базується на понятті потенціалу життєвого циклу підприємства, під яким розуміють процес формування та розвитку ресурсів, здібностей і компетенцій для досягнення визначених цілей діяльності, які змінюються за стадіями життєвого циклу, а його основними детермінантами мають виступати умови, за яких цей процес перетворюється із гіпотетично можливого в реальну дійсність [76, с. 143]. Як бачимо, науковці підходять до визначення потенціалу життєвого циклу з позицій ресурсного наповнення. Разом із цим, введення даного поняття в науковий обіг з бухгалтерського обліку вимагає адаптації його змісту до потреб обліково-аналітичного забезпечення, оскільки воно є ключовим під час виконання наступних етапів безперервного ризик-менеджменту в рамках новітньої парадигми управління ризиками. Пропонуємо визначати життєвий потенціал підприємства як сукупність обліково-інформаційних ресурсів у вигляді накопичених знань на різних етапах життєвого циклу, що забезпечують

потреби економічної безпеки та створюють об'єктивні передумови для подальшого успішного розвитку бізнесу в умовах невизначеності. Безперервне виявлення деструктивних тенденцій показників використання потенціалу життєвого циклу надає можливість здійснення науково-технічної та організаційної діяльності у вирішенні завдань розвитку виробничої системи в цілому.

Подальші дії з розробки заходів визначення негативних факторів впливу на економічну безпеку передбачають трактування ризиків:

1) у рамках концепції виявлення негативних подій, що призводять до негативних наслідків для підприємства у вигляді збільшення витрат або знецінення активів – загрози;

2) у рамках концепції виявлення негативних подій, що призводять до неотримання доходу або втрати частини прибутку – втрачена економічна вигода;

3) у рамках концепції ймовірного розподілу можливих результатів подій, які оцінюють через їх корисність або шкідливість, ефективність або неефективність, відповідність або невідповідність обраним критеріям у рамках теорії менеджменту – невизначеність.

Як справедливо зазначає І.І. Вербицька, в умовах нестабільності економічної ситуації в країні проблема управління ризиком є перманентною для будь-якого підприємства, здійснюючи прояв протягом усієї його діяльності, тому правильна оцінка ситуації і вибір методу управління, спрямовані на зниження ризику, є важливими інструментами в досягненні економічних цілей і бажаного результату [26, с. 283]. Тому наступні елементи системи безперервного ризик-менеджменту в рамках новітньої парадигми управління ризиками присвячено визначенню складу показників оцінки рівня ризику та розробці заходів нейтралізації та моніторингу ризику в умовах безперервності діяльності (рис. 1.20).

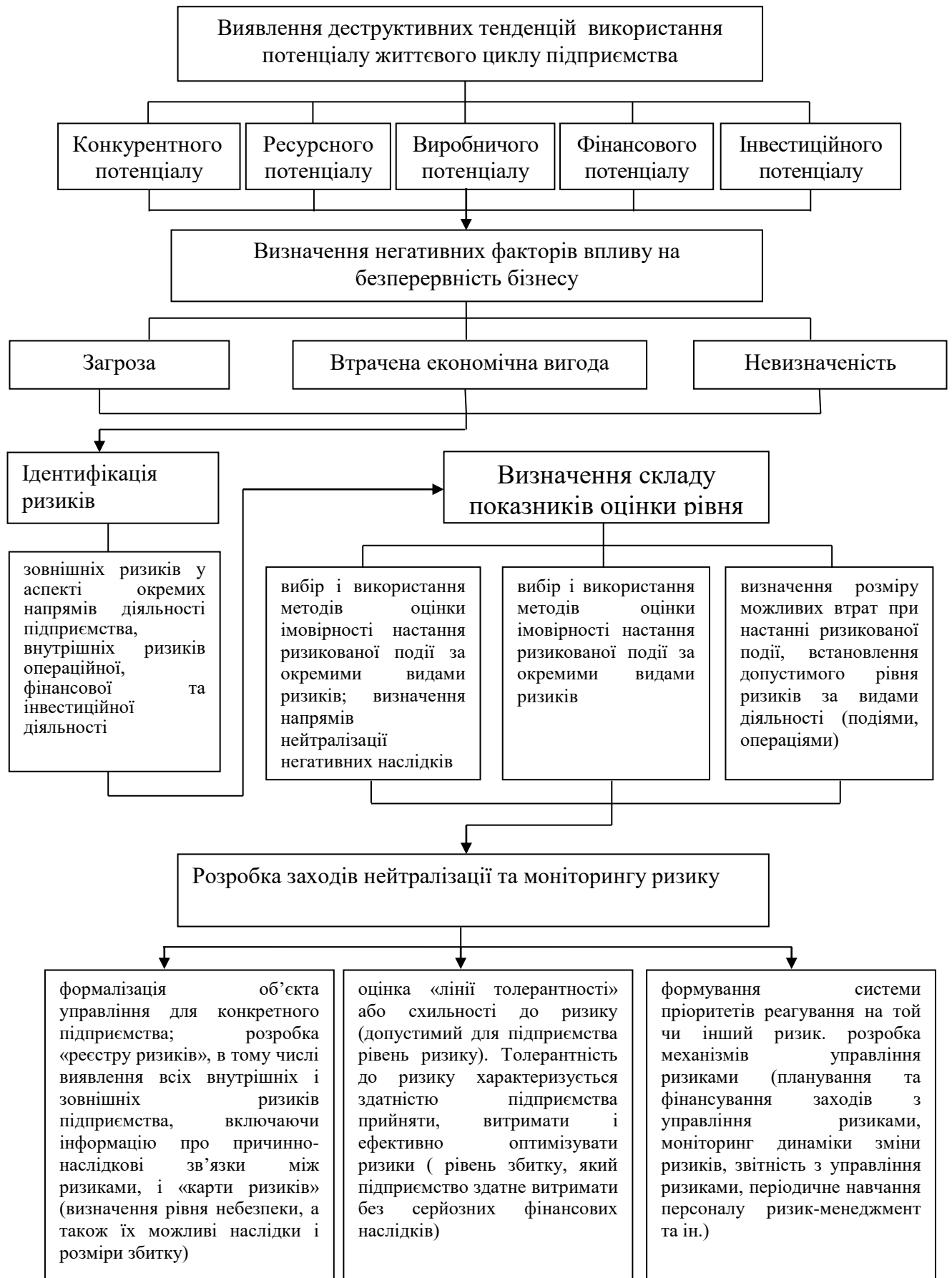

Рисунок 1.20 – Система безперервного ризик-менеджменту в рамках новітньої парадигми управління ризиками

Поняття ризику в системі економічних відносин було об'єктом прискіпливої уваги ще з початку вісімнадцятого сторіччя та вважалося синонімом сумнівності [39, с. 31]. Лише через сторіччя дослідник-початківець І.Ф. Шер надав наукове тлумачення ризику в системі бухгалтерського обліку з формальної точки зору та запропонував виділити бухгалтерський ризик як окремий самостійний об'єкт. Він вважав, що величина винагороди за прийняття ризику повинна враховуватися під час розрахунку собівартості активів при їх реалізації [168, с. 173].

Відомий вчений-обліковець Я.В. Соколов присвятив декілька праць проблемі бухгалтерського ризику. Він вважав, що облікові дані можуть бути джерелом інформації за умов, що поряд з репрезентативністю і значимістю будуть враховуватися ризики рішень, що приймаються [131].

Ризик інформаційного забезпечення формування фінансового механізму сталого розвитку – це поняття, притаманне новітній парадигмі управління ризиками. Як свідчить дослідження, незважаючи на посилення впливу ризику на фінансові результати діяльності підприємств, у економічній літературі немає єдиного визначення цього поняття.

Л.В. Гнилицька трактує інформаційний ризик як ризик, пов'язаний зі створенням інформації в системі бухгалтерського обліку та відносить до нього ризику навмисного викривлення облікової інформації; порушення режиму збереження інформації, що становить комерційну таємницю; вибору елементів облікової політики; кваліфікації персоналу, технічного та програмного забезпечення [35, с. 145].

На думку І.А. Панченко, існуюча практика господарювання свідчить про те, що система бухгалтерського обліку та звітності не забезпечує повноти та достовірності інформації, що в свою чергу обмежує її корисність та можливості її використання як облікового забезпечення системи ризик-орієнтованого управління. У зв'язку з цим автор пропонує інтегроване облікове забезпечення, яке об'єднує наступні блоки інформації: облікову, аналітичну та контрольну. За допомогою інтегрованого облікового забезпечення можуть бути реалізовані

базові компоненти ризик-орієнтованого управління прибутком [112]. Але відкритим лишається питання з формування такої інформаційної підтримки.

Л.Ф. Маценко пропонує визначати інформаційні ризики з позиції конкретизації факторів їх виникнення в умовах невизначеності, що є визначальним для подальшого удосконалення методики облікового відображення ризиків спільної діяльності [91, с. 358]. Такий науковий погляд є надто вузьким, тому що невизначеність і ризиковість охоплюють усі види господарської діяльності. Висловлюючи власну точку зору, М. Лучко вважає, що в бухгалтерському обліку поняття ризику тісно пов'язане з очікуванням настання господарських операцій та можливостей невизначеності в них [87, с. 100]. Таке бачення науковця поєднує ймовірність майбутніх подій із наслідками їх настання, а також обставини, які супроводжують настання цих подій, але проблема інформаційного забезпечення із запобігання кризових явищ на підприємстві чи зменшення їх негативного впливу не висвітлюється.

Оцінюючи важливість цієї категорії для системи управління, можна стверджувати, що сучасна наукова спільнота виокремлює два види бухгалтерського ризику, які мають різне економічне трактування:

– ризики, що пов'язані із викривленням інформації в системі бухгалтерського обліку, внаслідок чого відбувається викривлення інформації про майновий стан;

– ризики, що виникають у фінансово-господарському середовищі, які характеризують наслідки подій та чинять суттєвий вплив на результати діяльності.

Необхідно змінити погляд на визначення ризику в системі інформаційного забезпечення формування фінансового механізму сталого розвитку у взаємозв'язку з усіма видами ризику, що супроводжують господарську діяльність. Грунтуючись на інформаційному уявленні про ризиковість будь-яких господарських подій, вважаємо за необхідне запропонувати термін «ризик обліково-аналітичного забезпечення», що відповідає змісту ризику в системі бухгалтерського обліку та враховує

інформаційне наповнення оцінки невизначеності в системі оподаткування (податковий ризик), аудиту (аудиторський ризик), аналізу (економічний, інфляційний, валютний, кредитний ризики) та відповідає за інформаційну підтримку безперервного ризик-менеджменту.

Інформативна система менеджменту немає обмежуватися лише інформуванням користувачів про існуючі ризики та загрози їх виникнення. Вона повинна надати оцінку їх можливого впливу на майновий та фінансовий стан. Разом з тим, вона не задовольняє цих вимог, тому що існує окремо від системи бухгалтерського обліку, в рамках якого реалізується функція загального циклу управління. Про це свідчить відсутність єдиних підходів до формування обліково-аналітичного забезпечення на всіх етапах прийняття управлінських рішень. Ця проблема вирішується за умови обґрунтування реалізації стратегії розвитку суб'єкта підприємництва і взаємодії системи ризик-менеджменту і системи управління, яка відповідає за формування інформаційних ресурсів для управління ризиками.

Одним зі способів підвищення корисності інформаційних ресурсів, що подаються системі управління, є оповіщення про потенційно можливі ризики господарської діяльності. Ризик відображається в інформаційній системі управління завдяки вартісному виміру облікових об'єктів через специфічне відображення господарських операцій, що пов'язані з прийняттям управлінських рішень у системі ризик-менеджменту. Однією з основних задач політики ризик-менеджменту в системі інформаційного забезпечення управління є сприяння досягненню оптимального співвідношення між ризиками і прибутковістю операцій. Тому доцільно під ризиками інформаційного забезпечення формування фінансового механізму сталого розвитку підприємств торгівлі розглядати комплексну категорію, яка об'єктивно існує в результаті невизначеності, викликаной:

- 1) неузгодженістю нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку на міжнародному та національному рівні;
- 2) використанням альтернативних видів оцінки та методів;

3) застосуванням професійного судження під час формування показників фінансової звітності.

Крім того, невизначеність у інформаційному процесі відображає вплив внутрішніх і зовнішніх факторів і з великою ймовірністю може мати фінансові наслідки в майбутньому. Виходячи з цього, подальша логіка дослідження ризиків інформаційного забезпечення управління будується за трьома наведеними далі напрямками.

Нормативно-правова регламентація сталого розвитку, перш за все, спрямована на правдиве представлення та транспарентність фінансової звітності. Фактично інформація повинна надавати можливість прогнозування безперервності діяльності у майбутньому. Але вже в даних характеристиках закладене підґрунтя для виникнення ризику. Інформаційні ресурси можуть виявитися або некорисними для прийняття рішень внутрішніми і зовнішніми користувачами, або надавати викривлене уявлення про фінансовий стан суб'єкта господарювання. За підходами деяких науковців розуміння головної причини виникнення ризику є ситуація, коли більшість управлінських рішень доводиться приймати із декількох можливих варіантів в умовах невизначеності [81, с. 61]. О.М. Брадул вважає, що серед різних ситуацій невизначеності необхідно розрізняти ситуації ризику і ситуації визначеності, і доводить їх розмежування в системі аналітичного забезпечення ризик-менеджменту корпорацій [15, с. 183–184].

Слід додати, що поряд з невизначеністю як основною характеристикою ризику в системі ризик-менеджменту основні принципи бухгалтерського спостереження – доцільність, правдивість і обачність – актуалізують і інші характеристики ризику, а саме – альтернативність і суперечливість. Надаючи право вибору (методи оцінки, формат надання звітності, методики відображення об'єктів в обліку), стандарти бухгалтерського обліку зумовлюють альтернативність ризику. Нестабільність ринку капіталу й компромісність формування та подання звітності, спрямованої, перш за все, на задоволення інтересів інвесторів-постачальників капіталу, спричиняють ризик обліково-

аналітичного забезпечення, який має власні характеристики, що розкриваються в процесі прийняття рішення про можливість його оцінки, спосіб відображення і мінімізації його наслідків. До подібних характеристик можна віднести наступні: невизначеність, альтернативність, суперечливість, значимість, сприйнятливість, суб'єктивізм (рис. 1.21).

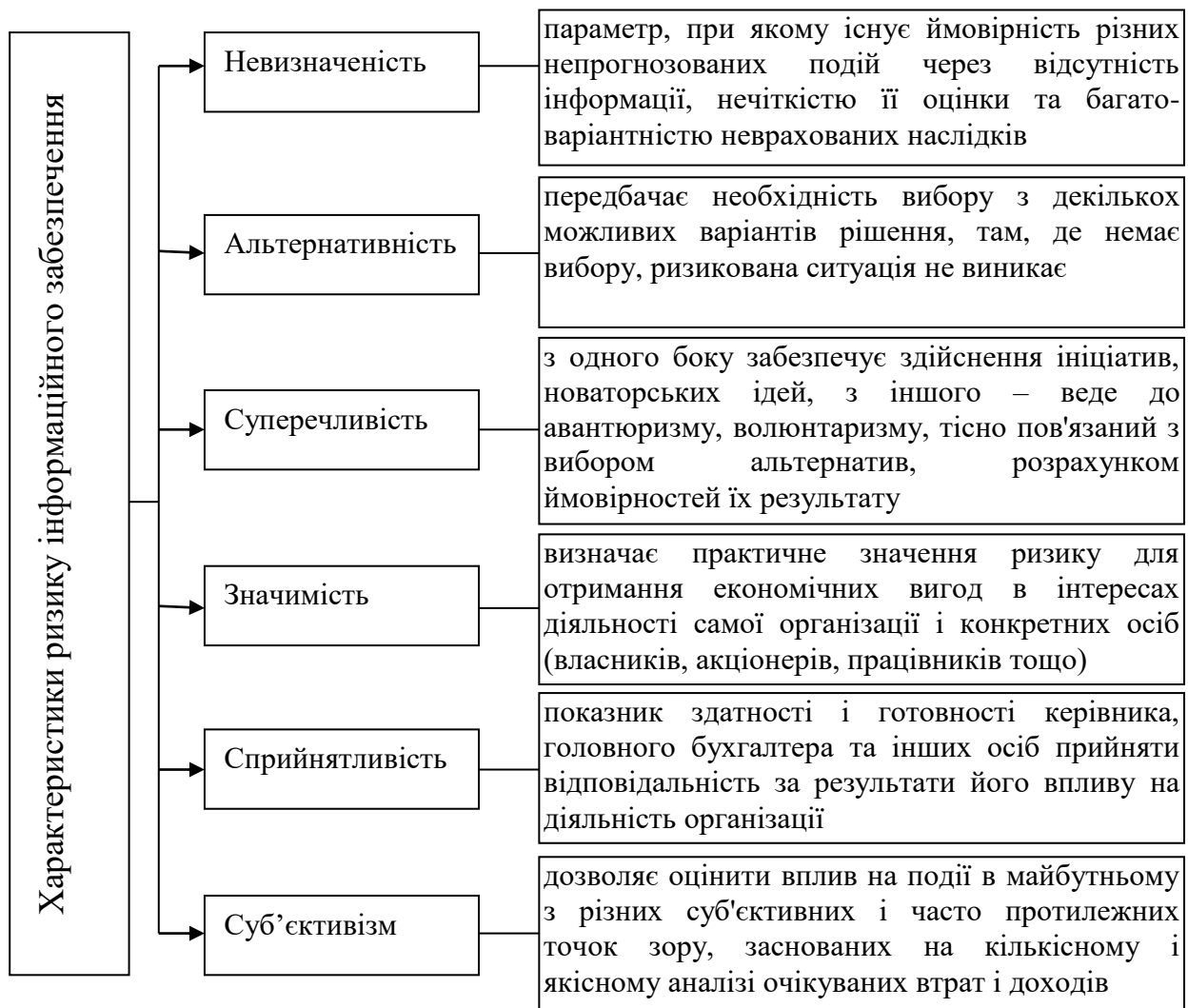

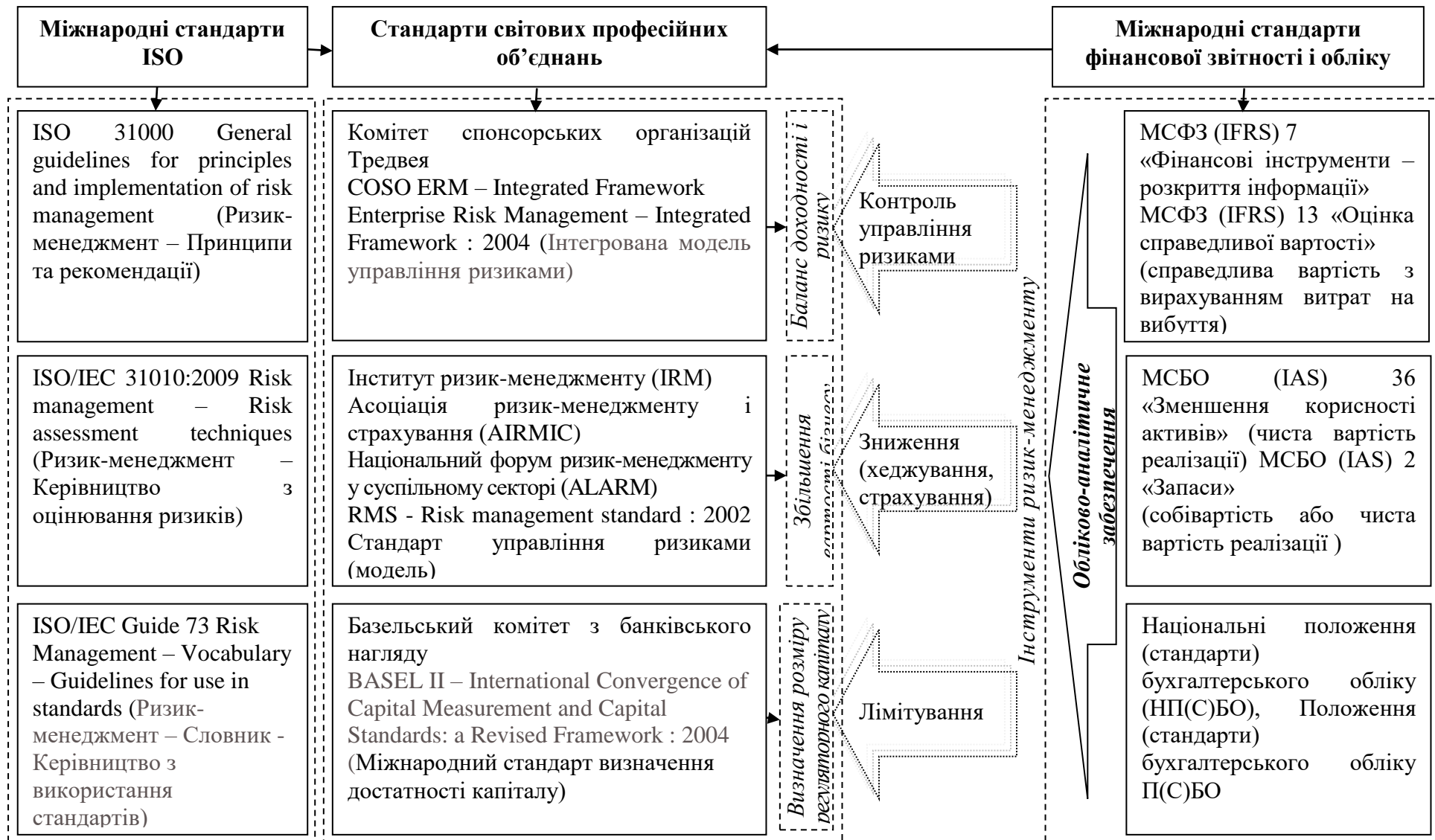
Рисунок 1.21 – Характеристики ризику інформаційного забезпечення формування фінансового механізму сталого розвитку

На сьогодні управління ризиками як область стандартизації і засіб підвищення економічної безпеки підприємства є найбільш актуальним напрямом управлінської діяльності. Ступінь зрілості та обґрунтованості процесів управління ризиками істотно впливає на безперервність

функціонування суб'єкта господарювання. З одного боку, невизначеність у процесах прийняття рішення є джерелом ризику, з іншого – відкриває нові ділові можливості і може призвести до збільшення прибутку. У цих умовах управління ризиками стає мистецтвом знаходження і підтримки балансу між цими двома полюсами.

Усі стандарти в галузі управління ризиками можна поділити на міжнародні стандарти, стандарти, розроблені професійними об'єднаннями та стандарти, розроблені національними органами стандартизації, що знайшло своє відображення в запропонованій моделі нормативного регулювання ризик-менеджменту, яка ілюструє інформаційний процес формування обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками, та надає інформаційну підтримку заходам моніторингу, хеджування, лімітування, що дозволяє оцінити вплив наслідків ризиків на обсяг задіяних активів (капіталу) та ступінь коливання рівня доходів в залежності від рівня зрілості підприємства (рис. 1.22).

Згідно з визначенням Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), стандарт – нормативний документ, який розроблений на основі консенсусу, прийнятий визнанням на відповідному рівні органом і встановлює для загального і багаторазового використання правила, загальні принципи і характеристики, що стосуються різних видів діяльності або їх результатів, і який спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі [192]. Стандартами в області ризик-менеджменту передбачається уніфікація використовуваної термінології в цій області; складових процесу управління ризиками; підходів до побудови організаційної структури ризик-менеджменту [191]. Процес дерегуляції економіки – один із найважливіших аспектів переходу до ринково-орієнтованої економіки. Завдяки дерегуляції знижується негативний вплив надмірного втручання держави і одночасно посилюються ринкові механізми.

Рисунк 1.22 – Міжнародне нормативне регулювання інформаційного забезпечення управління фінансовим механізмом в системі ризик-менеджменту

Сучасна система управління ризиком у якості базового постулату використовує Стандарт з управління ризиками Федерації європейських асоціацій ризик-менеджерів, який є спільною розробкою Інституту ризик-менеджменту (IRM), Асоціації ризик-менеджменту і страхування (AIRMIC) і Національного форуму з ризик-менеджменту в громадському секторі (ALARM) (2002 р.). На відміну від розглянутого документа COSO в частині застосовуваної термінології цей стандарт дотримується підходу, прийнятого в документах Міжнародної організації зі стандартизації (ISO/IEC Guide 73:2002 «Менеджмент ризику. Терміни та визначення»). Зокрема, ризик визначається стандартом як «комбінація ймовірності події та її наслідків» [191; 192]. Разом із цим, характеристика принципів ризик-менеджменту й опис моделі управління ризиком відділені в рамках стандарту від характеристики процесу ризик-менеджменту. Виявляється, що процес управління ризиком не існує сам по собі, а є складовим елементом загальної системи управління та повинен упроваджуватися в організаційну культуру, налаштовуватися під діючі в рамках бізнес-процесів підприємства.

Серед основних характеристик ризик-менеджменту, які визначають його ефективність, доцільно навести наступні:

- засіб створення вартості, який вносить вклад у досягнення поставлених цілей, а також задовольняє вимогам безпеки людини, відповідає законодавчим вимогам, захищає довкілля, фінансово-господарську діяльність, корпоративне управління, репутацію;
- невід’ємна частина організаційно-структурних процесів суб’єкта господарювання;
- базова складова процесу прийняття рішень;
- ураховує специфіку діяльності суб’єкта господарювання;
- відповідає за формування людського і культурного капіталу.

Таким чином, світова практика демонструє активний розвиток процесів стандартизації в галузі управління ризиком, в тому числі на міжнародному та національному рівнях. Зазначені стандарти визначають цілі, завдання, елементи системи, етапи процесу управління ризиками, необхідну організаційну

структуру. При цьому схеми, закладені в розглянутих документах, можуть бути використані в якості основи для розробки та впровадження корпоративних систем управління ризиками.

Авторський підхід до класифікації ризиків базується на ідеї виокремлення динамічної та статичної складових, що є вкрай важливим для визначення впливу та оцінювання наслідків ризиків у системі бухгалтерського обліку. Динамічний ризик пов'язаний з непередбачуваними змінами вартості активів внаслідок прийняття управлінських рішень або подіями, які впливають на зміну курсових різниць. Такі зміни можуть призвести як до збитків, так і до додаткових прибутків і нівелюються завдяки переоцінці, розрахунку курсових різниць та капіталізації. Статичний ризик – це передбачуваний ризик, пов'язаний зі скороченням реальних активів внаслідок втрати частки власності або із зменшенням доходу через умови господарської недієздатності суб'єкта господарювання. Цей ризик викликає зменшення економічних вигід через застосування механізмів гарантування, резервування, забезпечення.

В умовах сьогодення відбувається активна популяризація методів реагування на загрози безперервності діяльності в умовах адаптації ризик-технологій. При цьому забезпечення безперервності діяльності має на увазі процес швидкого відновлення або підтримання сталого розвитку підприємства на достатньому рівні в разі настання події, яке має негативні наслідки. Концепція управління безперервністю бізнесу суб'єкта господарювання заснована на:

- ідентифікації цілей організації, зобов'язань пов'язаних сторін, встановлених законодавчих та обов'язкових вимог, особливостей робочого середовища і умов функціонування організації;
- ідентифікації видів діяльності, активів і ресурсів підприємства, які забезпечують постачання продукції і послуг;
- оцінювання впливів і довготривалих наслідків відмов, відсутність активів і ресурсів при виконанні вищевказаних видів діяльності;

– ідентифікації та оцінці загроз, які можуть порушити виробництво і постачання ключової продукції або послуг, що забезпечують критичні види діяльності підприємства.

Перша спроба ідентифікації та оцінки ризику безперервності бізнесу зафіксована в національному стандарті Великобританії BS 25999-1:2006 «Менеджмент безперервності бізнесу. Частина 1. Практичне керівництво (BS 25999-1:2006 «Business continuity management. Part 1: Code of practice»). Згідно з цим стандартом пропонується проводити аналіз ризику з точки зору безперервності критичних видів діяльності організації та ризику їх порушення. Критичні види діяльності повинні підтримуватися такими ресурсами, як персонал, виробничі площі, технології, інформація, запаси. Суб'єкт господарювання має оцінити потенційні загрози для цих ресурсів, вразливість кожного виду ресурсу і потенційний вплив при перетворенні загрози в інцидент, який може викликати порушення діяльності.

Пропонується механізм розробки програми розвитку бізнесу, представлений у вигляді документально затвердженого порядку дій для оцінювання здатності безперервності діяльності. Здійснюється аналіз господарської діяльності, на основі якого формується уявлення про становище суб'єкта господарювання, а саме, про продукти і послуги, ресурси і зобов'язання сторін. За кожним із елементів здійснюється оцінювання дестабілізаційного впливу, що заважає сталому розвитку і встановлюється його максимально припустиме значення.

Під час оцінювання впливів повинні бути розглянуті питання щодо цілей і пов'язаних завдань бізнесу підприємства. Вони повинні включати оцінку: вплив на добробут персоналу або суспільства; вплив ушкоджень або втрат на виробничі площі, технології або інформаційні ресурси; вплив порушення законодавчих вимог; втрата репутації; зниження фінансової стійкості; погіршення якості продукції або послуги; шкода навколишньому середовищу. Виходячи з цього, пропонується модель підтримки ризик-менеджменту в системі інформаційного забезпечення на основі концепції безперервності бізнесу (рис. 1.23).

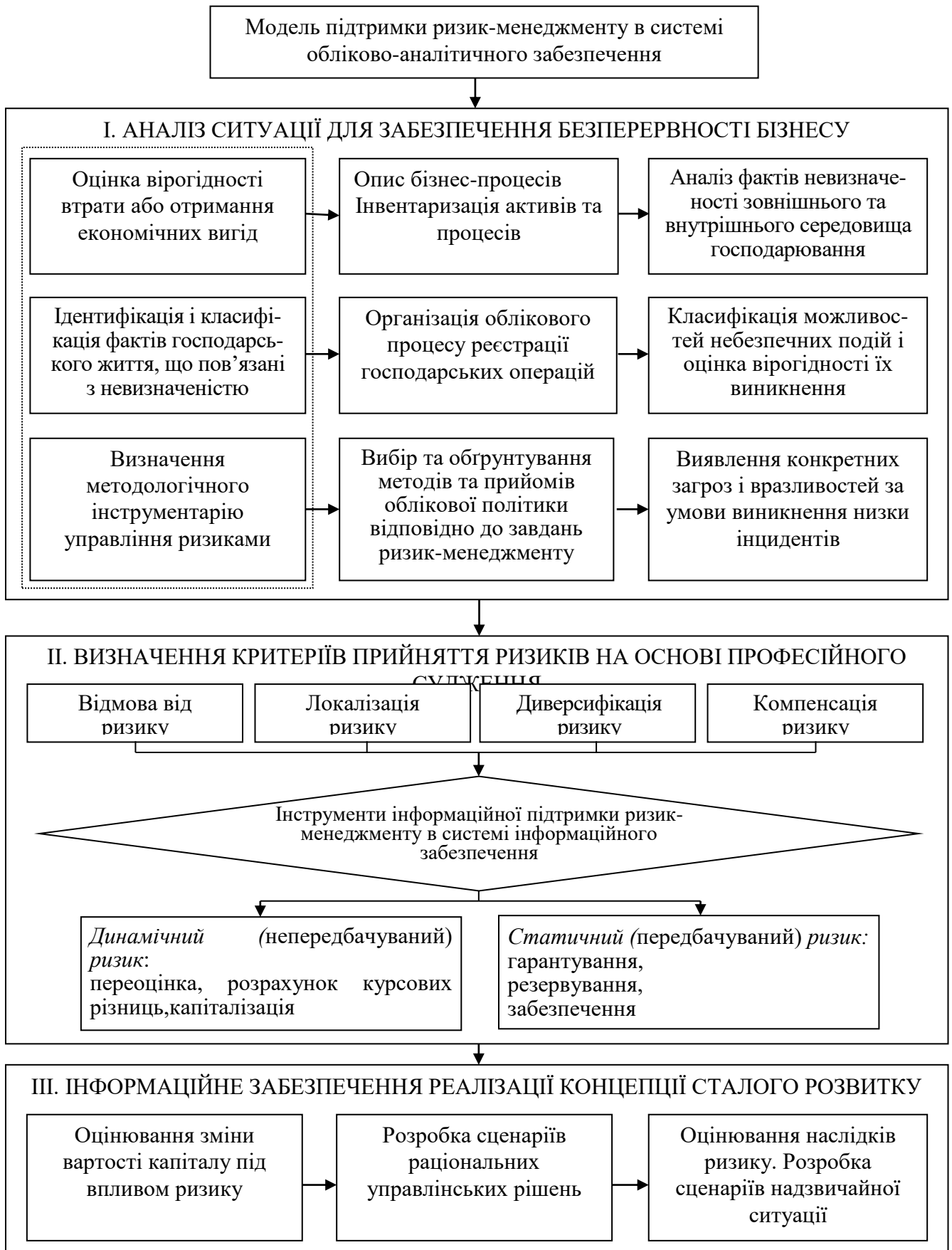

Рисунок 1.23 – Інформаційне забезпечення формування фінансового механізму в умовах сталого розвитку підприємства

Неповнота або недостатність інформації про обсяг, процес, явище, відносно якого приймається рішення, інформаційна обмеженість людини, що приймає рішення, свідчить про те, що ризик обліково-аналітичного забезпечення напряму пов'язаний із людським фактором, а саме з діями облікового персоналу. Інформаційна підтримка раціональних управлінських рішень пов'язана з невизначеністю як основним джерелом ризику, а саме:

- обмеженістю, недостатністю матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів під час прийняття та реалізації рішень;
- неможливістю однозначного пізнання об'єкта при існуючих методах і рівні наукового пізнання;
- відотною обмеженістю свідомої діяльності людини; відмінностями в оцінках, установках тощо;
- незбалансованістю основних компонентів господарського механізму планування, ціноутворення, матеріально-технічного постачання, фінансово-кредитних відносин.

Стосовно досліджуваної проблематики, можна стверджувати, що діяльність фінансового аналітика є професійною діяльністю, пов'язаною з ризиком прийняття нерационального рішення. Такий підхід до ризику, дає підстави стверджувати, що обліковий процес має виокремлювати «суб'єкт ризику» і «об'єкт ризику». Виокремлення цих понять дозволить більш детально вивчити питання класифікації та управління ризиками обліково-аналітичного забезпечення. Під суб'єктом ризику інформаційного забезпечення слід розуміти професіонала (управителя), що приймає рішення про вибір тієї чи іншої альтернативи, пов'язаної з вирішенням проблеми невизначеності в системі управління. Відповідно під об'єктом слід розуміти майновий ресурс, вартісна зміна якого може призвести до виникнення втрат або доходів.

1.3 Концептуалізація формування фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі

Україна ще з початку отримання своєї незалежності підтримує основні цілі сталого розвитку, сформульовані у низці міжнародних документів та програм, розроблених під егідою ООН (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Міжнародні документи та програми сталого розвитку

№ з/п	Назва	Дата прийняття	Короткий зміст
1	2	3	4
1	Декларація Ріо-де-Жанейро по довкіллю і розвитку	14 червня 1992 р.	Включає 27 принципів сталого розвитку, основні з яких: турбота про людей, захист навколишнього середовища, знищення бідності, прийняття державами ефективних законодавчих актів в галузі навколишнього середовища, всебічна участь жінок в досягненні сталого розвитку тощо
2	Глобальна програма дій Порядок денний на XXI століття	3-14 червня 1992 р.	Розділ I. Соціальні та економічні аспекти Розділ II. Збереження та раціональне використання ресурсів з метою розвитку Розділ III. Зміцнення ролі основних груп населення Розділ IV. Засоби здійснення
3	Програма дій з подальшого впровадження Порядку денного на XXI століття	28 червня 1997 р.	I. Заява з викладенням зобов'язань; II. Оцінка прогресу, отриманого з часу проведення конференції ООН по довкіллю і розвитку; III. Здійснення в сферах, де потрібні термінові дії; IV. Міжнародні інституціональні механізми
4	Декларація тисячоліття ООН	08 вересня 2000 р.	I. Цінності і принципи; II. Світ, безпека і роззброєння; III. Розвиток та подолання бідності; IV. Охорона нашого спільного навколишнього середовища; V. Права людини, демократія і блага управління; VI. Захист вразливих; VII. Задоволення особливих потреб Африки; VIII. Зміцнення ООН
5	Йоганнесбурзька декларація зі сталого розвитку	04 вересня 2002 р.	Від наших витоків до майбутнього; Від Стокгольма до Ріо-де-Жанейро і Йоганнесбурга; Ті завдання, що стоять перед нами; Наша прихильність сталому розвитку; Майбутнє за багатостороннім підходом; Так буде так!
6	План виконання рішень Всесвітнього саміту на вищому рівні зі сталого розвитку	04 вересня 2002 р.	I. Вступ; II. Викорінювання бідності; III. Зміна нестійких моделей споживання і виробництва; IV. Охорона і раціональне використання природної ресурсної бази економічного та соціального розвитку; V. Сталий розвиток в умовах глобалізації в світі; VI. Охорона здоров'я та сталий розвиток; VII. Сталий розвиток малих острівних держав, що розвиваються; VIII. Сталий розвиток для Африки; IX. Інші регіональні ініціативи; X. Засоби здійснення

Продовження табл. 1.5

1	2	3	4
7	Підсумковий документ Всесвітнього саміту 2005 року	16 вересня 2005 р.	I. Цінності і принципи; II. Розвиток; III. Світ і колективна безпека; IV. Права людини і верховенство права; V. Зміцнення ООН
8	Майбутнє, якого ми прагнемо	27 червня 2012 р.	I. Наше спільне бачення; II. Підтвердження політичної прихильності; III. «Зелена» економіка в контексті сталого розвитку та ліквідації бідності; IV. Інституційні рамки сталого розвитку; V. Рамкова програма дій і подальші заходи; VI. Засоби здійснення
9	Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030	25 вересня 2015 р.	Встановлює сімнадцять цілей: бідність, голод та безпека продовольства, здоров'я, освіта, гендерна рівність, вода та санітарія, енергетика, економічне зростання, інфраструктура та індустріалізація, нерівність, міста, стале споживання та виробництво, зміна клімату, океани, біорізноманіття, мир та правосуддя, партнерство. Кожна з цілей має свої завдання, а документ загалом – 169 завдань.

Джерело: складено за [40; 75; 130, с. 303-305; 144].

На Саміті зі сталого розвитку, що проходив в Нью-Йорку в 2015 р., 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй одноставно прийняли нову глобальну програму сталого розвитку, що містить 17 цілей, яких світ має досягнути до 2030 року (рис. 1.24). В липні 2016 року Міністерство економічного розвитку і торгівлі України за підтримки ООН в Україні розпочало проведення національних консультацій з адаптації та локалізації порядку денного з питань розвитку до 2030 року та 17 Цілей Сталого Розвитку. Метою консультацій є стимулювання досягнення спільного розуміння Цілей Сталого Розвитку, їх актуальності в контексті національного розвитку України взагалі, та торговельної галузі зокрема [96]. Крім того, Мінекономрозвитку України розроблено план заходів з імплементації розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії й їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2016-2019 роки, зокрема й стосовно 13 розділу Угоди, яка має назву «Торгівля та сталий розвиток».

Зміна парадигми функціонування глобалізованої економіки на основі принципів сталого розвитку, що акцентують увагу на єдності економічного, екологічного та соціального компонентів у поступальному гармонізованому

Терміни виконання: 2016-2030 рр.

<u>№ цілі</u>	<u>Коротке трактування цілі</u>	<u>Напрями для досягнення цілі</u>
ЦІЛЬ 1	Побороти бідність у всьому світі та у всіх її проявах	- захист за допомогою державних соціальних програм - забезпечення прав власності та доступу до фінансових ресурсів бідних верств населення на рівні з іншими
ЦІЛЬ 2	Побороти голод, покращити доступність та якість харчування, а також стимулювати стале сільське господарство	- рівний доступ до землі та інших природних ресурсів, фінансів, знань та ринків; - продуктивність та доходи малих виробників продуктів харчування мають бути подвоєні - доступ до безпечної, поживної їжі в достатніх обсягах
ЦІЛЬ 3	Забезпечити підтримку здоров'я та поширення здорового способу життя для всіх людей, незалежно від віку	- подолання епідемій СНІДу, туберкульозу та малярії - скорочення кількості смертей та захворювань внаслідок забруднення повітря, води та ґрунту небезпечними хімічними речовинами
ЦІЛЬ 4	Забезпечити всеохоплюючий та справедливий доступ до освіти та поширювати можливості для навчання протягом всього життя	- повна безкоштовна та якісна початкова і середня освіта всім дітям планети - доступна та якісна вища освіта і чоловікам і жінкам - включення до освітніх матеріалів знання та навички для поширення принципів сталого розвитку
ЦІЛЬ 5	Досягнути гендерної рівності та посилити права жінок	- усунення дискримінації та жорстокого поводження - цінність неоплачуваної домашньої роботи повинна бути визнана через надання соціальної допомоги та державних послуг й наданні рівних можливостей участі в суспільному, політичному та економічному житті
ЦІЛЬ 6	Забезпечити доступність води та водоочищення, а також стале управління водними ресурсами	- покращення якості води за рахунок зменшення забруднення, скорочення неочищених скидів та збільшення рівнів повторного безпечного використання води - забезпечення сталого використання та скорочення кількості людей, що потерпають від дефіциту води
ЦІЛЬ 7	Забезпечити можливість використання доступної, надійної, безпечної та сталої енергії для всіх мешканців	- доступ до надійних, безпечних та сталих джерел енергії - частка відновлюваних джерел енергії має суттєво зрости, а темп покращення енергоефективності має подвоїтися - посилення міжнародної співпраці для досліджень та технологій у сфері відновлюваної енергетики
ЦІЛЬ 8	Стимулювати стале та всеохоплююче економічне зростання, повну та продуктивну зайнятість і гідні умови праці	- зростання економік країн світу й диверсифікація напрямів діяльності, технологічного оновлення та інновацій - зростання ефективності споживання та виробництва ресурсів та зменшення деградації довкілля (декаплінг) - викорінення сучасного рабства та торгівлі людьми
ЦІЛЬ 9	Збудувати стійку інфраструктуру, поширювати всеохоплюючу та сталу індустріалізацію та пришвидшити інновації	- зростання частки промисловості в зайнятості та ВВП - модернізація промисловості та запровадження екологічних технологій в промислові процеси - посилення наукових досліджень, спрямованих на інновації та сталий розвиток
ЦІЛЬ 10	Зменшити нерівність всередині країн та між ними	- зростання доходів біднішого населення - забезпечення соціальних, економічних та політичних прав - реформи у сфері оподаткування, заробітної плати та соціального захисту - полегшення міграції та мобільності людей
ЦІЛЬ 11	Зробити міста та інші поселення зручними, безпечними, стійкими та екологічно дружніми	- доступ до безпечних та доступних транспортних систем - покращення безпеки на дорогах та розширення систем громадського транспорту - посилення діяльності із захисту та охорони світової культурної та природної спадщини
ЦІЛЬ 12	Забезпечити сталі практики споживання та виробництва	- досягнення сталого управління та ефективного використання природних ресурсів - реструктуризація податкових систем та ліквідація екологічно шкідливих субсидій - включення інформації про не фінансові аспекти діяльності до звітності
ЦІЛЬ 13	Вжити негайних дій для боротьби зі зміною клімату та її наслідками	- посилення стійкості та спроможності до адаптації до природних катастроф, пов'язаних зі зміною клімату - розпочати повноцінну діяльність Зеленого кліматичного фонду та спрямування 100 млрд доларів на рік, починаючи з 2020 року, на потреби країн, що розвиваються
ЦІЛЬ 14	Зберегти та стало використовувати ресурси океанів, морів та морських екосистем задля їх сталого розвитку	- стале управління та захист морських та прибережних екосистем й запровадження ефективних механізмів регулювання вилову рибних ресурсів - мінімізація окислення океанів, в тому числі за рахунок активізації наукової співпраці на всіх рівнях
ЦІЛЬ 15	Зберегти, відновити та сприяти сталому використанню наземних екосистем, сталому управлінню лісами, зупинити деградацію земель	- скорочення вимирання видів та втрати біорізноманіття - скорочення впливу інвазивних видів та наземні та водні екосистеми та збільшення обсягів фінансування, спрямованих на збереження та стале використання екосистем та біологічних ресурсів
ЦІЛЬ 16	Сприяти сталому розвитку мирних спільнот, надавати та збудувати ефективні, підзвітні та рівні для всіх органи влади на всіх рівнях	- викорінення знущання, експлуатації, торгівлі людьми та всіх форм жорстокості та торгун по відношенню до дітей - забезпечення рівного доступу до правосуддя - скоротити корупцію та хабарництво у всіх їх проявах - ефективні, підзвітні та прозорі державні інституції
ЦІЛЬ 17	Посилити можливості для досягнення сталого розвитку та активізувати міжнародну співпрацю в даному напрямі	- посилити спроможність країн для залучення фінансових ресурсів для сталого розвитку - розробка, передача та поширення екологічних технологій - за рахунок міжнародної допомоги покращити системи збору податкових та інших надходжень

Рисунок 1.24 – Цілі глобальної програми сталого розвитку до 2030 року

розвитку людства, вимагає підвищення прозорості ведення бізнесу суб'єктами господарювання та нових підходів до формування фінансового механізму.

Першим кроком для успішного подолання труднощів, які несуть в собі цілі сталого розвитку та наукового обґрунтування структури дієвого фінансового механізму, як одного з засобів їх досягнення, є унормування понятійного апарату. Рівень термінології є віддзеркаленням рівня досягнень наукового-технічного розвитку як країни в цілому, так і окремої галузі наукових знань. В Україні проблема концептуалізації формування фінансового механізму особливо гостро постала після затвердження Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [147], яка включає 4 вектори реалізації (рис. 1.25).

Фінансовий механізм – це сукупність форм і методів, за допомогою яких відбувається формування та використання фондів грошових ресурсів для забезпечення різноманітних потреб державних структур, суб'єктів господарювання та населення.

Важливим елементом фінансового механізму є фінансовий капітал, ефективне функціонування якого забезпечує формування активів виробничо-господарської діяльності, конкурентоспроможність різних суб'єктів господарювання, впровадження нових механізмів підвищення ефективності управління підприємством та забезпечення умов реалізації стратегічного розвитку.

Якісні трансформації фінансового капіталу, які полягають в диференціації і появі його нових видів та його масштабне кількісне зростання, спричинені еволюцією капіталу в історичній ретроспективі мають суттєвий вплив на функціонування фінансового механізму взагалі. Цей вплив проявляється в абсолютизації вартості, посиленні впливу фінансового капіталу на показники господарської діяльності, його проникненні в системні процеси різних сегментів економіки і перетворенні на рубежі тисячоліть вартості і фінансового капіталу як її носія в домінанту економічних відносин.

Рисунок 1.25 – Вектори реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»

На початку створення капіталістичної системи господарювання фінансовий капітал розглядався як грошові кошти, що використовуються для розвитку будь-якої діяльності, наприклад, виробництва товарів чи торгівлі. Актуалізація досліджень фінансового капіталу посилилася в кінці XIX початку XX століття, що було пов'язано з розвитком акціонерної форми господарювання в промисловості і участі в цьому процесі різних фінансових установ, зокрема банків.

Сам термін «фінансовий капітал» на відміну від поняття «капітал» з'явився в науковому обороті відносно недавно, на початку XX століття після виходу в 1910 р. книги німецького соціаліста Р. Гільфердінга [34]. В ході аналізу форми руху капіталу при його трансформації в фінансовий капітал Р. Гільфердінг приходить до висновку, що фінансовий капітал є грошовим капіталом і володіє його формою Г-Г, тобто представляє собою гроші, які приносять гроші. У той же час усувається самотійність торгового капіталу, а банківський і промисловий капітал поєднуються в фінансовому капіталі.

Проведений термінологічний аналіз трактування дефініції «фінансовий капітал» показав, що сучасна економічна наука розглядає його з декількох сторін, що обумовлено різними теоретичними моделями його побудови, інтеграційними процесами, змінами соціально-економічного устрою, розвитком науково-технічного прогресу, інноваційними процесами та глобалізацією економіки. Аналіз поглядів вчених (Додаток Б) дозволив виділити ключові характеристики поняття «фінансовий капітал» та об'єднати підходи до його визначення в декілька груп:

- монетарний підхід, представники якого (В. Г. Артеменко, В. Г. Белоліпецький, Ю. М. Воробйов, В. П. Лещук, С. С. Свірідова) аналізують фінансовий капітал, перш за все в контексті забезпечення суб'єктів господарювання грошовими засобами в їх різній формі;

- інституціональний підхід, прихильники якого (Л. М. Алексеєнко, Д. Гарднер, Р. Гільфердінг, Н. В. Мещерова, В. І. Ленін) підходять до визначення фінансового капіталу в аспекті його використання різноманітними

інститутами (банками, промисловими групами, державними установами, акціонерними товариствами тощо) та описують взаємовідносини, які виникають в результаті такого використання чи перетворення;

- обліковий підхід, з позиції якого вчені (І. О. Бланк, Л. Д. Буряк, С. В. Моїсєєв, І. В. Олександренко, В. І. Терьохін) розглядають фінансовий капітал як джерело формування активів суб'єкта господарювання та відображення його в фінансовій звітності;

- інвестиційний підхід, в рамках якого дослідники (О. П. Дісяк, Н. В. Дрозд, В. Г. Федоренко) трактують фінансовий капітал з точки зору двох його найважливіших функцій – розподільчої (визначення права власності) і трансформаційної (втілення в цінних паперах з метою отримання доходу).

Проаналізувавши погляди науковців до визначення фінансового капіталу, які сформувалися в історичній ретроспективі, виявлено, що жоден з них не враховує вимоги побудови фінансового механізму, а лише описує ту чи іншу функцію, яка ним виконується. Враховуючи вищенаведене, фінансовий капітал пропонуємо розглядати як сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, що залучаються їх власниками в процес створення додаткової вартості шляхом часткового їх поглинання та відтворення в фінансовому механізмі суб'єкта господарювання в вигляді доходу чи інших форм капіталу.

Фінансовий капітал суб'єкта господарювання та його оптимальна структура є ключовим критерієм ефективності діяльності фінансового механізму, визначає його потенціал, а його обсяг – основним показником, який враховується при прийнятті рішень постачальниками фінансового капіталу при інвестуванні коштів. Форми фінансового капіталу динамічно й постійно розвиваються, трансформуються за структурою і збагачуються за змістом, що вимагає відповідного методологічно обґрунтованого інструментарію для відображення інформації щодо його змісту і процесу формування та використання в бізнес-моделі при розкритті цієї інформації в інтегрованому звіті.

Фінансовий механізм будується з розумінням того, що майбутні грошові потоки та інші концепції цінності залежать від більш широкого спектра капіталів, взаємодій, діяльності, причин і наслідків, а також від відносин, які безпосередньо пов'язані зі змінами у фінансовому капіталі [89]. Фінансовий капітал суб'єкта господарювання як економічна категорія існує об'єктивно, і його природа визначається реальним процесом формування підприємницьких структур і механізмом фінансування їхньої діяльності. Залучення фінансового капіталу в бізнес-модель починається з моменту створення суб'єкта господарювання, а процес його формування та відтворення триває протягом усього життєвого циклу підприємства, при цьому постійно змінюється його конфігурація – при створенні підприємства фінансовий капітал трансформується в операційні активи (необоротні та оборотні), перетворюючись в його продуктивну форму; при запуску та реалізації бізнес-моделі підприємства фінансовий капітал в процесі виробництва перетворюється в товарну форму (включаючи й форму виконаних робіт чи наданих послуг); при реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) товарний капітал знову перетворюється на фінансовий. Ефективність процесу відтворення фінансового капіталу та його продуктивність в фінансовому механізмі залежить від джерел його залучення, які визначають фінансову стабільність суб'єкта господарювання та можуть бути умовно об'єднані в дві групи: внутрішні та зовнішні, умови формування та структура яких наведена на рисунку 1.26.

Головною змістовною характеристикою та основним призначенням фінансового капіталу є отримання доходу від його використання і інтенсивний вплив на відтворювальні процеси в бізнес-моделі. Проте, для того щоб не порушувати відтворювальний процес, необхідно будь-яку економічну зміну та її наслідки розглядати з позиції динаміки кругообігу фінансових ресурсів і з урахуванням даних змін та ризиків, які супроводжують ці зміни, будувати стратегію управління фінансовим капіталом. Найбільше значення для суб'єктів господарювання має дослідження проблем вартості і структури фінансового капіталу, оптимізації потреби в ньому, виходячи з розмірів підприємства,

Рисунок 1.26 – Сукупність умов та джерела формування фінансового капіталу в фінансовому механізмі суб'єкта господарювання

галузевої специфіки, форми власності, організаційно-правового устрою. Тому в процесі функціонування системи управління фінансовим капіталом доцільно постійно оцінювати ризики, які можуть виникати при очікуванні надприбутків

від його використання і при виникненні певних відхилень вносити відповідні корективи в фінансовий механізм (рис. 1.27).

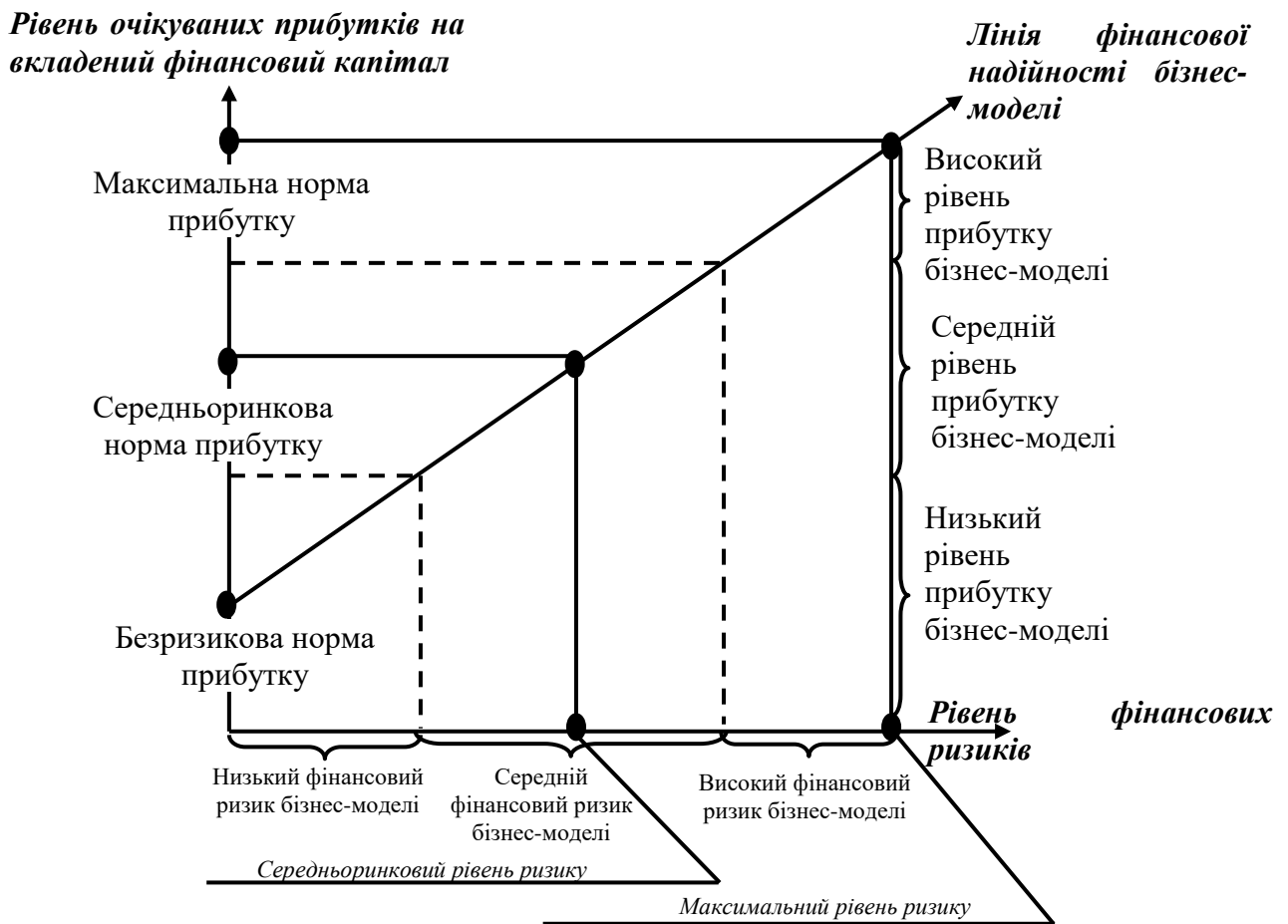

Рисунок 1.27 – Матриця моніторингу фінансової надійності фінансового механізму бізнес-моделі суб'єкта господарювання

Для оперативного впливу на рівень фінансових ризиків, які виникають в бізнес-моделі суб'єкта господарювання, та обґрунтування інформації, яка має враховуватися в фінансовому механізмі потребують більш детального дослідження його функції фінансового капіталу, які безпосередньо пов'язані з його роллю на підприємстві та показниками ефективності використання фінансового капіталу.

Основна місія фінансового капіталу суб'єкта господарювання полягає в фінансово-інвестиційному забезпеченні ефективного та сталого розвитку всієї господарської системи та фінансового механізму. Співвідносячи зазначену

місію до потреб функціонування і розвитку суб'єкта господарювання, встановимо основні функції фінансового капіталу, які засвідчують багатоаспектність даної категорії та комплексно визначають його економічну природу та місце в фінансовому механізмі.

На початку життєвого циклу суб'єкта господарювання й забезпечення безперервності господарської діяльності на наступних етапах, основною функцією фінансового капіталу є оперативна, яка полягає в тому, що фінансовий капітал є основним джерелом вкладень в матеріальні активи, які необхідні для запуску бізнес-моделі та подальшого її функціонування, зокрема, придбання необоротних основних засобів (виробничого обладнання, інструментів, приладів, інвентарю, техніки, транспортних засобів тощо), виробничих запасів (сировини і матеріалів, які використовуються в процесі створення додаткової вартості, напівфабрикатів, палива тощо), формування зареєстрованого (пайового) капіталу.

На наступних етапах життєвого циклу суб'єкта господарювання ця функція полягає в спрямуванні фінансового капіталу на вчасну модернізацію, оновлення чи ремонт необоротних активів, поновлення матеріальної бази, збільшення статутного капіталу тощо. Реалізація цієї функції має характеризуватися показниками: забезпеченість необоротними активами (характеризує рівень виробничої потужності та обсяг фінансового капіталу вкладеного в необоротні активи); темп зміни необоротних активів (характеризує перспективи розвитку та розширення господарської діяльності); співвідношення матеріальних активів і дебіторської заборгованості (показує скільки матеріальних активів, які безпосередньо залучені в процес господарювання, припадає на обсяг дебіторської заборгованості); темп зміни власного капіталу (характеризує наміри підприємства щодо залучення власних інвестицій); маневреність власних коштів (описує, яка частка власного фінансового капіталу вкладена в найбільш мобільні активи).

Наступною важливою функцією фінансового капіталу є забезпечення платоспроможності, яка визначає можливість суб'єкта господарювання вчасно

здійснювати розрахунки за обов'язковими зобов'язаннями та характеризує стійкість бізнес-моделі й забезпечує фінансове благополуччя суб'єкта господарювання. Достатність реалізації функції забезпечення платоспроможності можна охарактеризувати показниками чистого руху грошових коштів у результаті операційної діяльності (операційний Cash-flow); загальної платоспроможності (відображає достатність ресурсів оборотних активів для погашення своїх поточних зобов'язань); абсолютної платоспроможності (показує, яку частину платіжних зобов'язань підприємство може погасити негайно); проміжної платоспроможності (характеризує потенційну здатність погасити короткотермінові зобов'язання за умови отримання від короткотермінових реальних дебіторів всієї суми заборгованості); синхронності грошових потоків (оцінює ступінь узгодженості грошових потоків у часі).

Ще однією функцією фінансового капіталу, суміжною з забезпеченням платоспроможності, є функція забезпечення фінансової стійкості, яка передбачає, що фінансовий капітал, вкладений в підприємницьку діяльність, повинен окупитися за рахунок грошових надходжень від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), які виробляються в бізнес-моделі суб'єкта господарювання, а отриманий прибуток забезпечувати самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів. Функцію забезпечення фінансової стійкості можна охарактеризувати показниками: рентабельність власних коштів (ROE) (характеризує ефективність використання власного капіталу); рентабельність активів, ROA (характеризує ефективність використання всіх активів підприємства); мультиплікація власного капіталу (фінансова залежність) (відображає частку позикового капіталу в джерелах грошових коштів); маневреність власного капіталу (показує, яку частину власного капіталу вкладено в виробничий робочий капітал); покриття готівковими ресурсами процентних виплат (характеризує можливість суб'єкта господарювання погашати свої борги).

В сучасних кризових умовах, які характеризуються браком вільних грошових коштів для підвищення ефективності використання фінансового капіталу вагоме місце належить інвестиційній функції фінансового капіталу, яка полягає в трансформації наявних фінансових ресурсів в інвестиції. Відносно реалізації інвестиційної функції фінансового капіталу потребують розкриття наступні показники: чиста теперішня вартість інвестиційного проекту (NPV) (визначає динамічну норму ефективності інвестицій як норму приведення (дисконту), при якій сума дисконтованого доходу (прибутків) за певний час стає рівною інвестиційним витратам); внутрішня норма дохідності (IRR) (показує у відсотках прибуток з вкладеного капіталу за рік); дисконтовані показники рентабельності (RI) (показує скільки в рік одержуємо чистого грошового потоку або чистого прибутку на одну грошову одиницю інвестиційних витрат); період окупності (Pod) (показує з якого моменту часу (року, місяця) проект починає приносити прибуток або за скільки років вкладені інвестиції повернуться (окупляться)); ефективність інвестицій (характеризує відповідність розрахункової прибутковості портфеля інвестиційних проектів плановій, а також виконання встановлених на поточний рік ключових подій).

Для забезпечення безперервності діяльності суб'єкта господарювання важливе значення має функція відтворення фінансового капіталу, яка полягає в збалансуванні матеріальних і фінансових ресурсів на всіх стадіях реалізації бізнес-моделі для отримання прибутку на останній її стадії та перетворення його знову в фінансовий капітал. Функцію відтворення фінансового капіталу доцільно описувати сучасними фінансовими показниками, які використовуються для аналізу фінансового стану і оцінки вартості компаній а саме: EBITDA (earnings before interest, taxes, depreciation and amortization – прибуток до вирахування відсотків, податків і амортизації основних засобів і нематеріальних активів), EBIT (earnings before interest and taxes – прибуток до вирахування відсотків і податків); EBT (earnings before taxes – прибуток до вирахування податків), NOPAT (net operating profit after tax – чистий

операційний прибуток після сплати податків), OIBDA (operating income before depreciation and amortization – операційний дохід до вирахування амортизаційних відрахувань).

В практичних виданнях з бухгалтерського обліку ці показники називаються non-GAAP financial measures («показники, які не є фінансовими величинами US GAAP»), проте дуже широко використовуються аналітиками, інвесторами та іншими зацікавленими особами для оцінки фінансового становища та вартості компаній й найчастіше наводяться в частині опису фінансового капіталу в інтегрованих звітах підприємств.

Історично показник EBITDA використовувався для визначення здатності компанії до обслуговування боргу, тобто даний показник в поєднанні з показником чистого прибутку служив джерелом інформації про те, яку суму процентних платежів може забезпечити компанія в найближчій перспективі. В першу чергу EBITDA користувалися інвестори, які розглядали компанію не як довгострокову інвестицію, а в якості сукупності активів, які можна вигідно продати окремо, при цьому EBITDA характеризував величину, яка може бути спрямована на погашення кредитів. Така схема (leveraged buyouts – фінансовий викуп, при якому компанія викупується за рахунок позикових коштів) була широко поширена в 80-х роках [58]. На сьогодні EBITDA став одним з найпопулярніших показників, який показує дохід, який принесла бізнес-модель суб'єкта господарювання в звітному періоді, і, отже, може використовуватися для оцінки рентабельності інвестицій і можливостей самофінансування, а також братися до уваги постачальниками фінансового капіталу при прийнятті рішення щодо розширення чи припинення вкладання коштів в господарську діяльність підприємства та оцінці ефективності фінансового механізму. Крім того, перевагою показника EBITDA для постачальників фінансового капіталу є те, що він дозволяє порівнювати бізнес-одиниці з різним рівнем боргового навантаження, різними умовами оподаткування або різними обліковими політиками (наприклад, в частині обліку амортизації або переоцінки активів).

Показник ЕВІТ розкриває в фінансовому механізмі прибутковість діяльності суб'єкта господарювання без врахування податкової та фінансової політики. Позитивне значення ЕВІТ показує, яку максимальну величину фінансових витрат може дозволити собі підприємство, зменшивши таким чином і податкові витрати без ризику отримати збитки. В той же час, віднімання відсотків і податків дозволяє абстрагуватися від структури капіталу організації (частки позикового капіталу) і податкових ставок, отримавши можливість порівнювати за цим показником різні підприємства.

Після виключення з показника ЕВІТ виплачених відсотків за зобов'язаннями, отримаємо наступний показник, який характеризує відтворювальну функцію фінансового капіталу – ЕВТ – це прибуток до вирахування податків. Прибуток до оподаткування є показником, що дозволяє порівнювати ефективність відтворення фінансового капіталу суб'єктів господарювання, що знаходяться в різних податкових юрисдикціях.

Операційний прибуток після сплати податків без урахування нарахованих відсотків по кредитах і отриманими позиками характеризує показник NOPAT. При його розрахунку враховуються всі доходи і витрати підприємства, відображені в звіті про фінансові результати, в тому числі податок на прибуток. Для визначення NOPAT до чистого прибутку звітного періоду необхідно додати відсотки до сплати.

Показник OIBDA відрізняється від ЕВІТДА, так як основою для його розрахунку є операційний прибуток, а не чистий прибуток. Таким чином, OIBDA не включає в себе неопераційні доходи, обсяг яких, як правило, змінюється з року в рік. Він включає лише дохід, отриманий за рахунок постійних процесів в бізнес-моделі, і не схильний до впливу одноразових нарахувань, наприклад, пов'язаних з курсовими різницями або податковими знижками.

Реалізація функції відтворення фінансового капіталу може мати різні фінансові результати, як позитивні (прибуток), так і негативні (збиток). Позитивний фінансовий результат описується показниками, які характеризують

функцію прибутковості фінансового капіталу. Прибутковість фінансового капіталу комплексно розкриває інформацію про ефективність фінансового механізму та реалізації бізнес-моделі суб'єкта господарювання, та описується показниками: окупність витрат основної бізнес-моделі (показує величину виробничих витрат, яка здійснюється для того, щоб отримати одну грошову одиницю чистого доходу); прибутковість витрат основної бізнес-моделі (визначає, скільки прибутку припадає на одну грошову одиницю понесених операційних витрат); рентабельність продажів (характеризує частку прибутку в ціні продукції); рентабельність інвестицій (показує, скільки грошових одиниць потрібно підприємству для отримання однієї грошової одиниці прибутку); виробничий важіль (показує, на скільки зміниться прибуток від основної діяльності підприємства при зміні виручки на 1%).

При ефективному виконанні вищеперелічених функцій фінансовим капіталом суб'єкт господарювання забезпечує акумулювання значних фінансових ресурсів в фінансовому механізмі та отримує ширші можливості для розвитку соціальної сфери, фінансової підтримки соціальних програм, спонсорства і доброчинності, що характеризує соціальну функцію фінансового капіталу. З одного боку, розвиток фінансового капіталу, як відомо, сприяє значній соціальній поляризації суспільства, а з іншого боку – його нагромадження означає одночасно і збільшення ресурсів державного бюджету, різних суспільних і позабюджетних фондів [113]. Соціальна функція фінансового капіталу полягає в його спрямуванні суб'єктом господарювання на поліпшення умов праці та відпочинку працівників, створення сприятливого психологічного клімату в колективі, надання допомоги та пільг працівникам підприємства і членам їх сімей та у благодійницькій й спонсорській діяльності, спрямованій на реалізацію міждержавних, державних чи місцевих соціальних проектів. Крім того, соціальна функція фінансового капіталу орієнтована на формування необхідного соціального іміджу суб'єкта господарювання.

Соціальна функція фінансового капіталу частково описується показниками корпоративної соціальної відповідальності, які в останній час

мають не менше значення, ніж розвинута економічна інфраструктура, фінансова стабільність або реалізація проектів інноваційного розвитку. На думку А. М. Колот, за своєю суттю корпоративна соціальна відповідальність – це імплементований у корпоративне управління певний тип соціальних зобов'язань (здебільшого добровільних) перед працівниками, партнерами, державою, інститутами громадянського суспільства та суспільством у цілому [74]. Враховуючи вищенаведене, відносно реалізації соціальної функції фінансового капіталу доцільно розкривати наступні показники:

- обсяг витраченого фінансового капіталу на спонсорську допомогу в неприбуткові підприємства; благодійну діяльність;
- обсяг витраченого фінансового капіталу на соціальні програми працівникам (програми додаткової освіти, підвищення кваліфікації, перекваліфікації, стажування, вивчення іноземних мов тощо);
- на загальнодержавні чи місцеві соціальні програми;
- довготермінові вкладення фінансового капіталу в об'єкти соціальної сфери (дитячі садки, санаторії для персоналу, бази відпочинку тощо).

Проведений функціональний аналіз фінансового капіталу обґрунтовує основні блоки фінансового механізму в частині розкриття інформації про ефективність фінансової політики суб'єкта господарювання, визначає ключові напрями обліково-аналітичних робіт в частині збору інформації про фінансовий капітал та виступає основою бюджетного планування на наступні звітні періоди, що наведено на рис. 1.28.

Таким чином, основна місія фінансового капіталу суб'єкта господарювання полягає в фінансово-інвестиційному забезпеченні ефективного та сталого розвитку всієї господарської системи та фінансового механізму зокрема. До основних функцій фінансового капіталу запропоновано відносити наступні: оперативну, забезпечення платоспроможності, забезпечення фінансової стійкості, інвестиційну, відтворювальну, забезпечення прибутковості, соціально-репутаційну. Проведений функціональний аналіз фінансового капіталу обґрунтовує основні показники, які характеризують ефективність

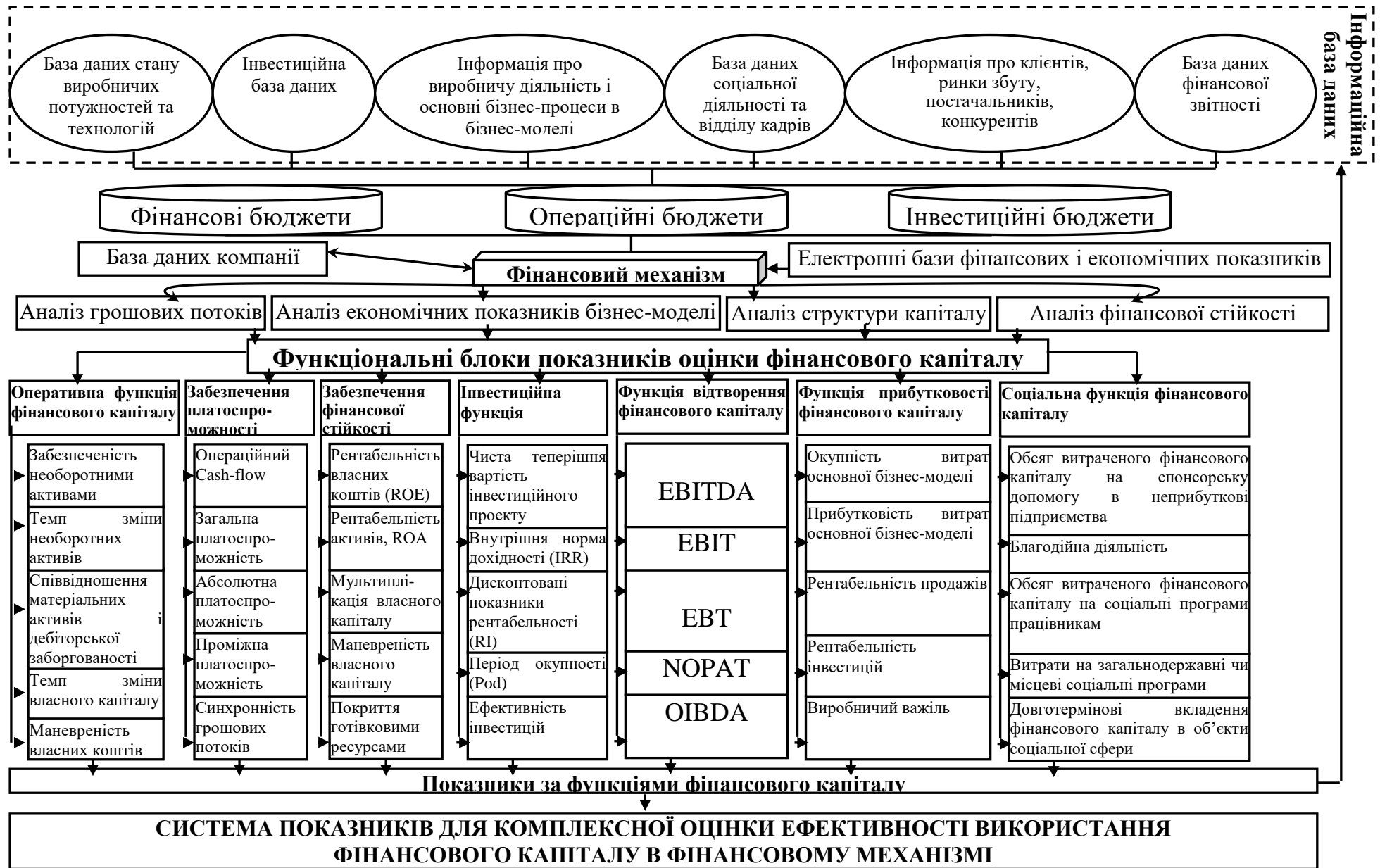

Рисунок 1.28 – Показники оцінки фінансового капіталу в фінансовому механізмі

фінансового механізму, визначає ключові напрями обліково-аналітичних робіт в частині збору інформації про фінансовий капітал та виступає основою бюджетного планування на наступні звітні періоди.

Підсумовуючи дослідження конститутивних положень формування фінансового механізму сталого розвитку підприємств торгівлі можна зробити наступні висновки:

1) сфера торгівлі була і залишається однією з найбільш впливових складових формування економічної активності національної економіки. Впродовж останніх років її частка у складі ВВП України в середньому складає близько 14,0%. Її надалі, не дивлячись на турбулентність економіки, прогнозується позитивна тенденція зміни обсягів випуску внутрішньої торгівлі у 2021-2023 роках. Основними чинниками позитивних змін стали: зростання реальної заробітної плати у вересні 2020 року; низька цінова динаміка на внутрішньому ринку; зростання споживчого кредитування та поліпшення споживчих настроїв домогосподарств;

2) у поточному році значний негативний вплив на економічну активність торговельних підприємств України мала активована пандемією COVID-19 глобальна економічна криза, яка активізувала новітні тренди розвитку ритейлу, а також digital-технології управління просуванням товарів (цифрові цінники, розумні полиці, чат-боти, цифрові інформаційні панелі, хмарні сервіси, штучний інтелект, портативні сканери, RFID-технології тощо). Ключовими драйверами адаптації ритейлерів до «нової реальності» є: еволюція бізнес-моделі, цінність цілей, жорстка спрямованість на зниження затрат та підвищені можливості споживачів; діджиталізація бізнес-процесів.

3) для підвищення економічної активності та подальшого сталого розвитку основними напрямами цифрової трансформації діяльності торговельних підприємств має бути: робота зі споживачами, забезпечення операційної ефективності, логістика та контроль поставок продукції, контроль роботи ІТ-інфраструктури та системи безпеки. Комплексна реалізація заходів за

кожним з них забезпечить модернізацію бізнес-моделі та змінить формат взаємодії ритейлерів з партнерами і клієнтами;

4) запропоновано модель діагностики сталого розвитку в системі інформаційного забезпечення формування фінансового механізму сталого розвитку підприємства торгівлі, застосування якої дозволить підвищити ефективність управління сталим розвитком на підставі визначення рівня рефлексивності системи структуроутворюючих елементів функціональної, фінансової та ринкової діагностики;

5) на підставі дослідження й систематизації підсистем системи економічної безпеки (навколишнього середовища; функціональна; організаційно-управлінська), сформовано основні принципи обраної парадигми сталого розвитку підприємства (суверенність; поліфункціональність; автономність інтересів; внутрішня консолідація і координація; ринкова мотивація; корпоративна соціальна відповідальність) та визначено основні індикатори загроз сталого розвитку підприємств торгівлі, що охоплюють основні сегменти бізнесу підприємства (взаємодія зі споживачами, ціннісні пропозиції, економічна інфраструктура тощо);

6) запропоновано механізм розробки програми сталого розвитку бізнесу, представлений у вигляді документально затвердженого порядку дій для оцінювання здатності безперервності діяльності, який передбачає проведення аналізу господарської діяльності із поелементним оцінюванням дестабілізаційного впливу, що заважає сталому розвитку, і встановленням його максимально припустимого значення;

7) ключовим критерієм ефективності діяльності фінансового механізму визначено фінансовий капітал суб'єкта господарювання та його оптимальна структура. Аналіз поглядів вчених дозволив виділити ключові характеристики поняття «фінансовий капітал» та об'єднати підходи до його визначення в декілька груп – монетарний підхід, інституціональний, обліковий та інвестиційний підхід. Фінансовий капітал пропонується розглядати як сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, що залучаються їх власниками в

процес створення додаткової вартості шляхом часткового їх поглинання та відтворення в фінансовому механізмі суб'єкта господарювання в вигляді доходу чи інших форм капіталу.

8) задля попередження й оцінювання ризиків, які можуть виникати в процесі функціонування системи управління фінансовим капіталом, та знесення відповідних коректив у фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку, розроблено матрицю моніторингу надійності фінансового механізму бізнес-моделі суб'єкта господарювання.

РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

2.1 Роль фінансового механізму у зменшенні соціально-економічних диспропорцій розвитку підприємств торгівлі

Торгівля відіграє важливу роль в економіці України, забезпеченні добробуту та соціальної захищеності її населення: забезпечує дотримання балансу між виробництвом і споживанням, сприяє ефективному розвитку виробництва, впливає на формування його обсягів і перспективних напрямів, формує суттєву частку валової доданої вартості країни, створює робочі місця для економічно активного населення. За даними досліджень сфера торгівлі в Україні забезпечує товарно-грошовий обіг у формі купівлі-продажу на суму, що перевищує 1,8 трлн. грн. на рік, задовольняє 75-80% матеріальних потреб населення, формує 14-15% ВВП, забезпечує зайнятість не менше 25% трудових ресурсів країни [3].

Слід зазначити, що сфера торгівлі впродовж останніх років була однією з найбільш інвестиційно привабливих галузей економіки через високу місткість споживчого ринку і недостатню його насиченість, стійке зростання масштабів і темпів розвитку, високу оборотність активів, відносно невеликий термін окупності інвестованого капіталу.

Сучасний розвиток національної економіки характеризується перетвореннями, зумовленими впливом євроінтеграційних процесів, лібералізації у сфері зовнішньоекономічної діяльності, поширенням міжнародних економічних відносин. В умовах прагнень України до євроінтеграції, незважаючи на труднощі соціально-економічного та політичного характеру, торгівля залишається однією з ключових галузей національної економіки.

Тенденції розвитку торговельної галузі в Україні свідчать про певні позитивні зрушення, які виражаються у зростанні обсягу товарообороту, зменшенні рівня збитковості, поступовому підвищенні рівня організації торгово-технологічного процесу, покращенні культури споживання. Проте якісні та кількісні характеристики вітчизняної торгівлі не завжди відповідають світовим стандартам. Процеси ж формування сучасних ринкових тенденцій розвитку товарного обігу знаходяться під впливом сукупності дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх чинників. Політична та економічна нестабільність, мінливість законодавства, недостатня забезпеченість населення об'єктами цивілізованої торгівлі, соціально-економічні диспропорції, часом невисокий рівень технічного забезпечення підприємств галузі, кваліфікації персоналу, корпоративної культури є суттєвими чинниками, які стримують розвиток підприємств торгівлі.

Фахівці визначають, що кількісні та якісні перетворення у внутрішній торгівлі України відбуваються під впливом низки чинників, серед яких виділяють купівельну спроможність населення, стабільність національної грошової одиниці, стан грошового обігу, рівень товарозабезпечення, розвитку матеріально-технічної бази, забезпеченість власними оборотними коштами, інституціональні перетворення, а також рівень концентрації торговельних підприємств та конкуренції.

У зв'язку з тим, що основним результатом, який оцінює ефективність фінансово-економічної діяльності торговельних підприємств є прибуток, найбільш загальну характеристику ступеня впливу соціально-економічних диспропорцій в торгівлі можна отримати за допомогою дослідження їх фінансових результатів і кількості збиткових підприємств торгівлі в Україні.

Досліджуючи фінансові результати підприємств України, основну увагу зосередимо на сфері послуг роздрібною торгівлі, оскільки саме роздрібна торгівля сприяє структурним перетворенням в економіці, розвитку територій, поширює міжрегіональні та міждержавні зв'язки, активізує виробництво споживчих товарів, поліпшує якість життя населення.

Як показало дослідження (табл. 2.1, рис. 2.1), від 40% до 27% підприємств усіх видів економічної діяльності в Україні протягом 2010-2017 рр. були збитковими. У роздрібній торгівлі їх частка становила від 34% до 24% у загальній кількості усіх підприємств за аналогічний період. Зниження рівня збитковості є, безумовно, позитивною характеристикою розвитку торговельних підприємств, однак, незважаючи на позитивну динаміку, майже четверта частина загальної кількості підприємств галузі залишається збитковою, що вимагає впровадження відповідних управлінських заходів.

Таблиця 2.1 – Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств України

Показники	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Фінансовий результат підприємств усіх сфер економічної діяльності, млн. грн	54405,7	118605,6	75670,2	11335,7	-564377	-348472	69887,8	236952,1
Фінансовий результат підприємств торгівлі, млн. грн	14883,5	21591,5	9608	-6047,5	-128135	-80564,3	7277	39296,3
Фінансовий результат підприємств роздрібно торгівлі, млн. грн.	15502,1	21897,9	11555,6	-2362,7	-98494,3	-69738,1	1975,7	27315,9
Питома вага збиткових підприємств у % до загальної кількості, %	41	34,9	35,5	34,1	33,7	26,3	26,6	27,2
Питома вага збиткових підприємств торгівлі у % до загальної кількості, %	41,6	34,6	36,4	35,7	37,1	26,8	26,5	26,6
Питома вага збиткових підприємств роздрібно торгівлі у % до загальної кількості, %	33,9	32,2	30,9	28,4	26,9	19,6	20,9	24,1

Джерело: розраховано за даними ДССУ [42].

Звичайно, наявність збитків за результатами господарської діяльності підприємств певною мірою пояснюється нестабільністю вітчизняної та світової економік. Можливість отримання/недоотримання прибутку за результатами діяльності в торгівлі, безумовно, залежить від загальноекономічної ситуації в країні, впливу регуляторних чинників (легкості відкриття та ведення бізнесу),

стабільності національної грошової одиниці, стану та тенденцій розвитку ринку праці тощо. Але ці макрочинники здебільшого не визначають специфіку виникнення дестабілізаційних дій у тій чи іншій галузі, оскільки їх вплив поширюється на всі сфери економічної діяльності.

Тому більш детально у даному дослідженні розглянемо саме чинники, які безпосередньо визначають можливості розвитку підприємств торговельної галузі.

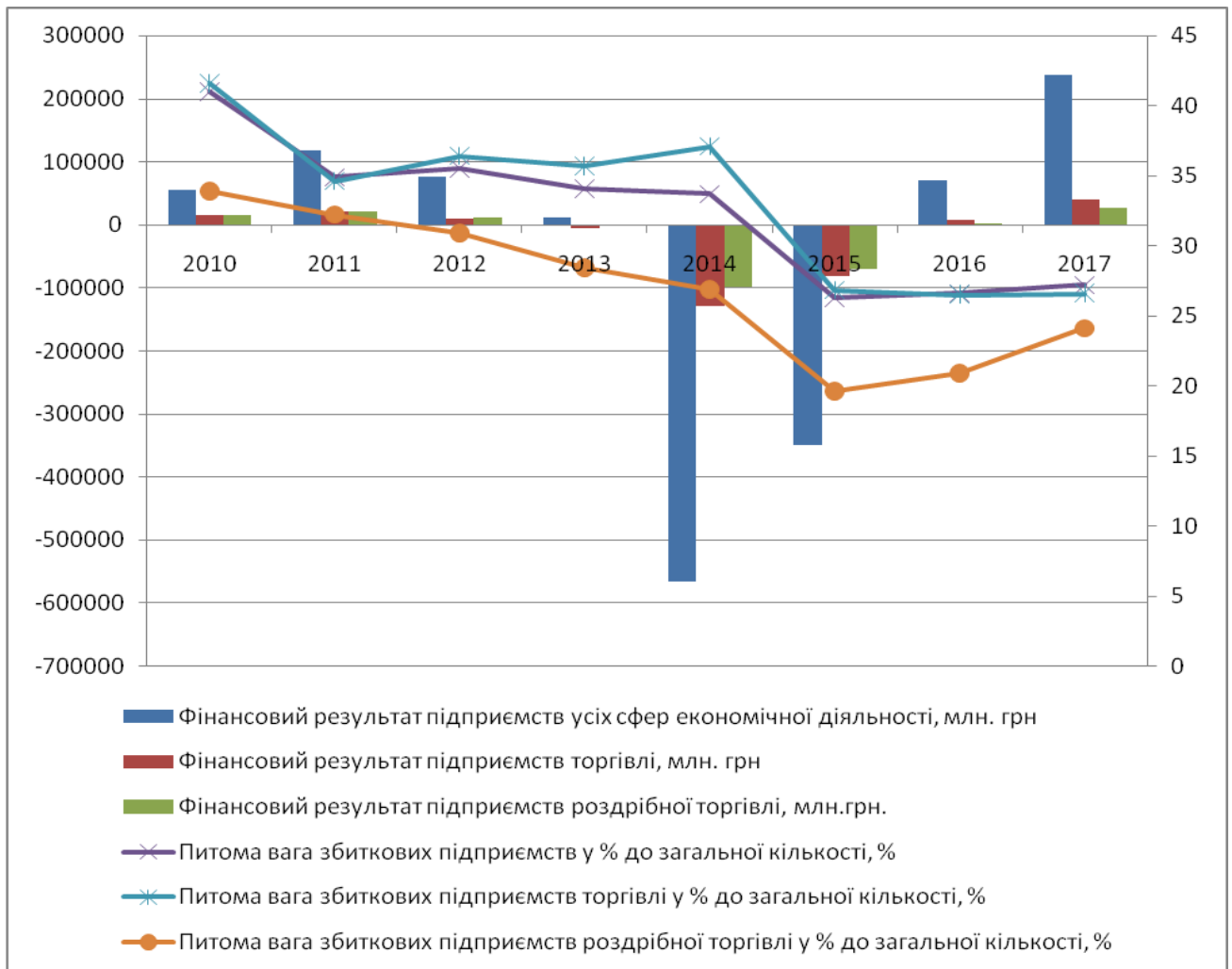

Рисунок 2.1 – Динаміка фінансових результатів і кількості збиткових підприємств в Україні за 2010-2017 рр.

Джерело: розроблено за матеріалами ДССУ [42].

Дослідження довели, що на можливості успішного функціонування і розвитку підприємств торгівлі значною мірою впливають зміни обсягів

закупівель та реалізації товарів (мають товарний характер), а також коливання цін на етапах як закупівель, так і продажів. Виділені товарні та цінові чинники, насамперед, зумовлені такими процесами:

1) коливаннями товарної пропозиції – товарний дефіцит або профіцит товарної маси, що пропонується до продажу з боку виробників і посередників, впливає на можливості торговельного підприємства формувати асортимент, який має відповідати його стратегічним цілям;

2) коливаннями споживчого попиту – недостатній рівень доходів покупців скорочує їх споживчі витрати, а отже потенційно зменшує середній чек підприємства роздрібною торгівлю та рівень його доходів; зі зростанням доходів споживчий попит переорієнтується в більш високий ціновий сегмент товарів, а торговельне підприємство, в свою чергу, вимушено здійснювати реструктуризацію асортименту, що спричиняє додаткові витрати;

3) змінами цінових умов на споживчому ринку – різке підвищення або зниження цін як закупівлі, так і продажу негативно впливає на можливості торговельного підприємства конкурувати за споживача.

Узагальнення теоретичних та прикладних досліджень науковців, пов'язаних із функціонуванням вітчизняної сфери торгівлі [3; 30; 88; 92], дозволило визначити, що розвиток торговельної галузі в Україні супроводжується суттєвими структурними диспропорціями та протиріччями, які гальмують розвиток торговельних підприємств, серед яких найсуттєвішими є такі:

– структурні диспропорції у розвитку мережі підприємств роздрібною торгівлю;

– диспропорції у товарно-ресурсному забезпеченні національного споживчого ринку;

– деформована структура капіталу на підприємствах галузі, низька забезпеченість власними оборотними коштами, низький рівень платоспроможності.

Для загальної характеристики кількісних і якісних змін роздрібної торгівлі зазвичай застосовують показники динаміки обсягу та структури товарообороту, які є однією з головних характеристик стану внутрішньої торгівлі та індикатором необхідності змін.

Статистичні дані свідчать про зростання обсягів продажу споживчих товарів через мережу роздрібної торгівлі, як у фактичних, так і у порівнянних цінах, проте виявлені суттєві диспропорції в обсягах роздрібного товарообороту та розвитку мережі торговельних підприємств у міських поселеннях та сільській місцевості (табл. 2.2, рис. 2.2.).

Аналіз результативності функціонування роздрібної торговельної мережі відображає негативні тенденції. За даними таблиці протягом усього періоду, що досліджувався (2010-2017 рр.), зберігається розрив у обсягах роздрібного товарообігу у міських поселеннях та сільській місцевості. У 2010 році цей розрив становив 10,6 рази на користь міських поселень, а у 2017 році цей розрив становив 11,8 рази. При цьому забезпеченість населення об'єктами торгівлі у міських поселеннях краща майже у двічі, а забезпеченість торговельною площею краща в 4,7 рази.

Слід зазначити, що за період, який аналізується, частка товарообороту роздрібної торгівлі у сільській місцевості становила від 8,6% до 7,8% від загального обсягу роздрібного товарообігу підприємств (юридичних осіб), тобто явно прослідковується негативна тенденція щодо її скорочення і поглиблення існуючої соціально-економічної диспропорції. Безумовно, що диспропорції у масштабах і просторово-структурних характеристиках забезпеченості населення послугами торгівлі вплинули і на обсяги товарної маси, яка була переміщена від виробників до споживача. Виявлена тенденція свідчить про погіршення розвитку внутрішнього споживчого ринку, внаслідок чого відбувається зниження якості життя населення сільських регіонів, підвищується рівень їх периферійності, депресивності [123].

Таблиця 2.2. – Динаміка показників обсягів та структури товарообороту підприємств роздрібної торгівлі України за 2010-2017 рр.

Показники	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Обсяг роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб), млн. грн.	280890	350059	405114	433081	438343	487558	555975	586330,1
Питома вага обсягу роздрібного товарообороту у міських поселеннях у % до загального обсягу	91,4	91,3	91,8	91,9	91,4	91,6	92,0	92,2
Питома вага обсягу роздрібного товарообороту у сільській місцевості у % до загального обсягу	8,6	8,7	8,2	8,1	8,6	8,4	8,0	7,8
Кількість об'єктів роздрібної торгівлі на кінець року, тис. од.	64,8	64,2	62,2	59,8	49,6	49,6	49,3	39,3
Питома вага кількості об'єктів роздрібної торгівлі у міських поселеннях у % до загальної кількості	74,9	75,6	77,7	78,9	78,0	79,2	79,9	81,2
Питома вага кількості об'єктів роздрібної торгівлі у сільській місцевості у % до загальної кількості	25,1	24,4	22,3	21,1	22,0	20,8	20,1	18,8
Роздрібний товарооборот на одну особу населення, грн.	5916	7659	8885	9520	9914	11380	13029	13801
у тому числі у міських поселеннях	7878	10180	11849	12694	13146	15071	17318	19240
у сільській місцевості	1623	2119	2344	2479	2779	3106	3388	3501
Забезпеченість населення об'єктами роздрібної торгівлі, од. на 10 тис. осіб	14	14	14	13	11	12	12	9
у тому числі у міських поселеннях	15	16	15	15	12	13	13	11
у сільській місцевості	11	11	10	9	8	8	8	6
Забезпеченість населення торговою площею магазинів підприємств роздрібної торгівлі, м ² на 10 тис. осіб	1842	1975	2040	2073	1806	1805	1808	1659
у тому числі у міських поселеннях	2379	2572	2690	2745	2366	2360	2374	2191
у сільській місцевості	663	660	602	580	552	559	533	457
Частка продажу споживчих товарів, які вироблені в Україні, через мережу підприємств роздрібної торгівлі	64,3	61,9	58,9	57,2	57,8	58,1	55,8	52,3

Джерело: розроблено за матеріалами ДССУ [42].

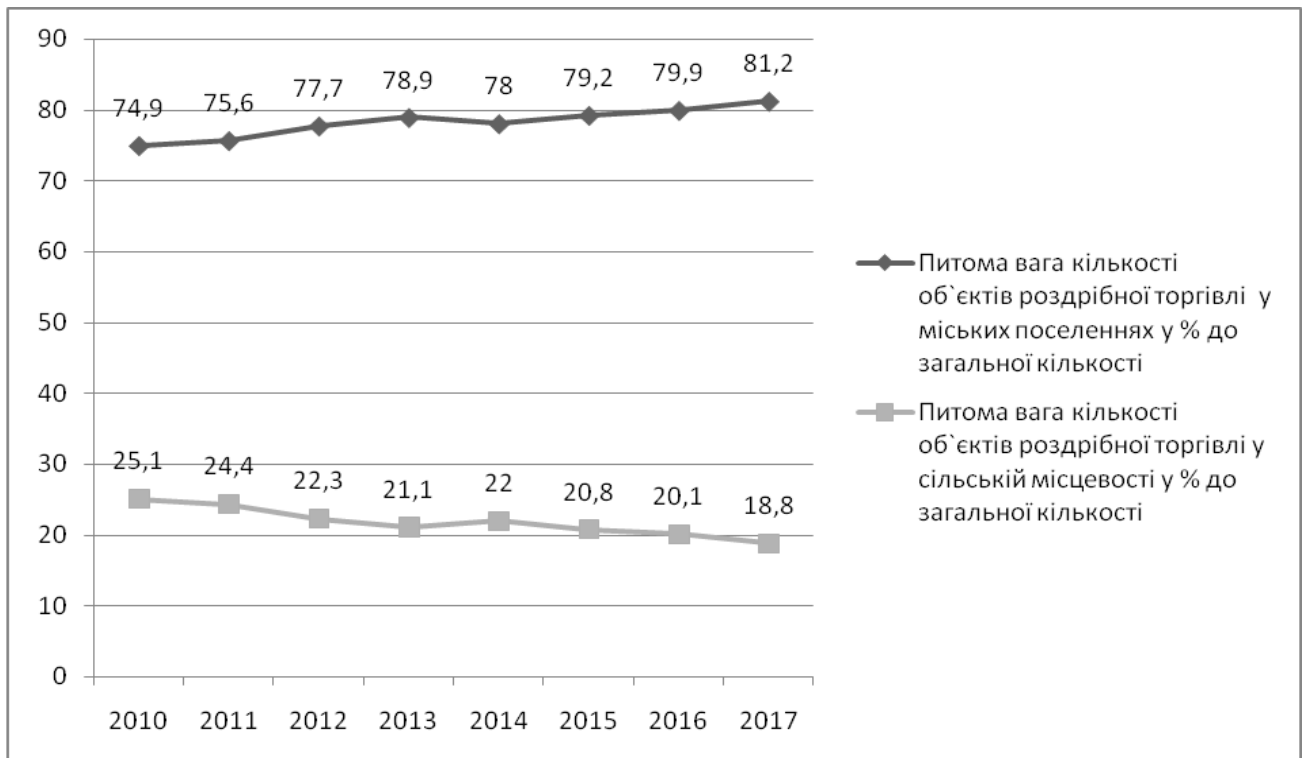

Рисунок 2.2 – Динаміка частки об'єктів роздрібної торгівлі у міських поселеннях і у сільській місцевості до загальної кількості за 2010-2017 рр.

Джерело: розроблено за матеріалами ДССУ [42].

Підсумовуючи зазначимо, що виявлені структурні диспропорції у роздрібній торгівлі перешкоджають розвитку сучасного підприємництва у галузі, призводять до суттєвої диференціації рівня торговельних послуг у місцевих поселеннях порівняно з сільською місцевістю. Отже, на сучасному етапі проблеми територіальної організації роздрібної торгівлі в Україні набули гостроти і потребують вирішення.

Розвиток внутрішнього споживчого ринку значною мірою залежить від зростання торгівлі вітчизняними товарами широкого вжитку. Саме тому одним із важливих аспектів дослідження структури товарообігу є визначення частки продажу споживчих товарів, вироблених в Україні, через мережу підприємств роздрібної торгівлі.

Узагальнення досліджень науковців у сфері роздрібної торгівлі дозволило зробити висновок, що в останні роки експансія імпорту товарів в Україні по суті заблокувала слабо-конкурентне вітчизняне товарне виробництво і це,

відповідно, призвело до зростання імпорتنих товарів у складі товарообороту на споживчому ринку [3]. Інформація, унаочнена на рис. 2.3, свідчить про зниження частки вітчизняних товарів в обороті з 64,3% у 2010 році до 52,3% у 2017 році, що характеризує залежність товарно-ресурсного забезпечення національного споживчого ринку від імпорту і спричиняє критичний рівень економічної безпеки. Водночас слід зазначити, що збільшення імпорту має і позитивне значення, оскільки сприяє насиченості споживчого ринку товарами, розширенню та оновленню асортименту. Зважаючи на визначені аспекти, доцільно передбачити таке регулювання потоків товарів і послуг, яке б враховувало позитивні і негативні прояви збільшення імпорту в торгівлі, дозволило мінімізувати диспропорції у товарно-ресурсному забезпеченні споживчого ринку.

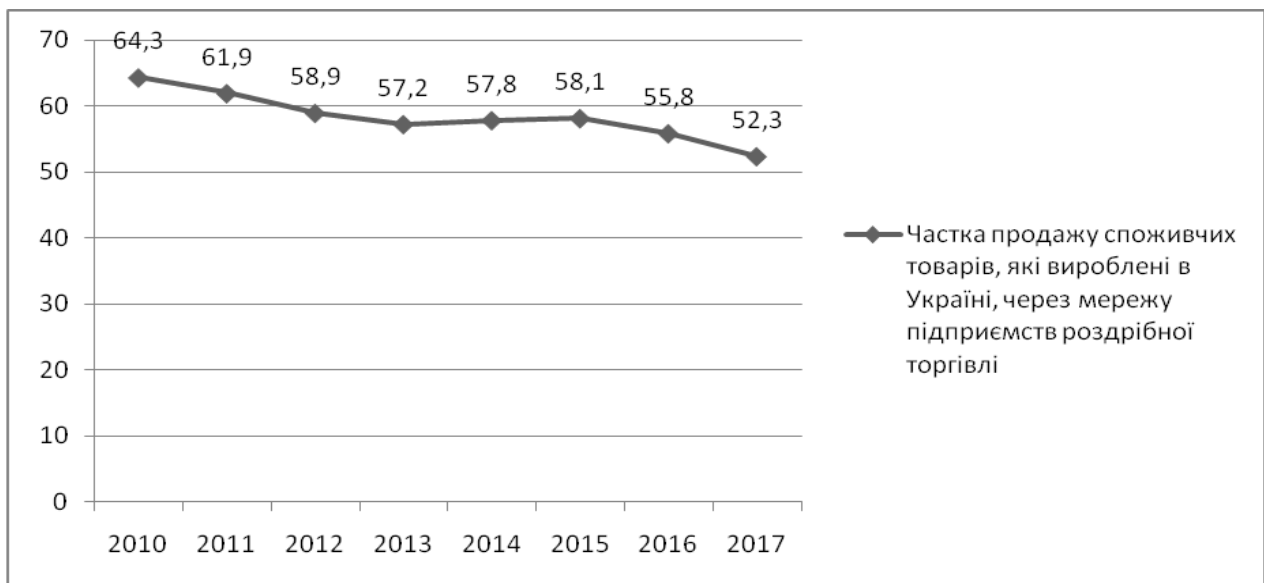

Рисунок 2.3 – Частка товарів, вироблених в Україні, в товарообороті роздрібних підприємств за 2010-2017 рр.

Джерело: розроблено за матеріалами ДССУ [42].

Дослідження довели, що розвиток торговельних підприємств гальмує деформована структура капіталу на підприємствах галузі, низька забезпеченість власними оборотними коштами, низький рівень платоспроможності. Можна

зазначити, що на підприємствах торгівлі спостерігається нестача власного капіталу, а отже обмежені можливості сталого розвитку.

Проведений аналіз дозволив визначити, що протягом останніх років торгівля є сферою, де зафіксоване від'ємне значення власного капіталу, що пов'язано з наявністю непокритого збитку. На теперішній час торговельні підприємства працюють з мінімальним обсягом власного капіталу, який станом на кінець 2017 року становив лише 1,3% від загальної суми капіталу (Табл. 2.3, рис. 2.4.). Для порівняння, на підприємствах інших видів економічної діяльності цей показник становив 30,5%. Зменшує загальну суму власного капіталу і перешкоджає фінансуванню стабільного розвитку торговельних підприємств непокритий збиток, що потребує впровадження системи ефективного управління цим видом капіталу.

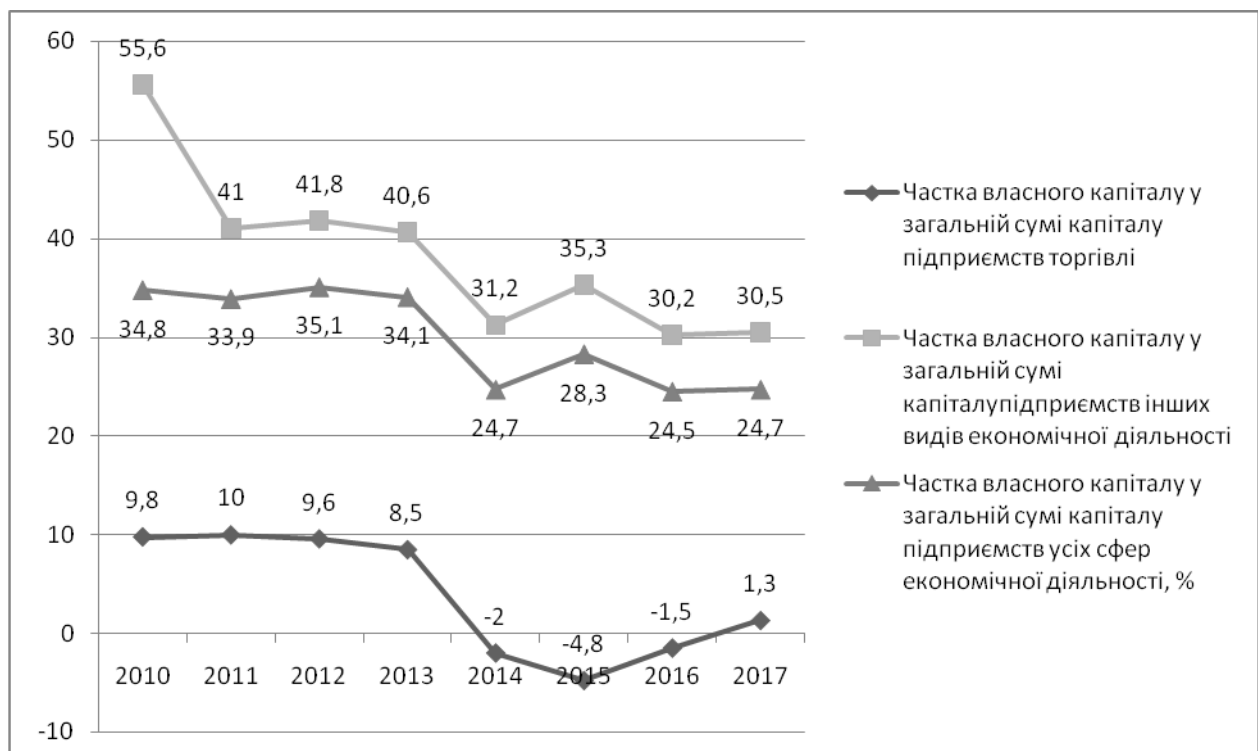

Рисунок 2.4 – Частка власного капіталу у загальній сумі капіталу підприємств торгівлі та інших видів діяльності за 2010-2017 рр.

Джерело: розроблено за матеріалами ДССУ [42].

Таблиця 2.3 – Динаміка стану капіталу підприємств торгівлі і підприємств інших видів економічної діяльності в Україні за 2010-2017 рр.

Показники	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Загальна сума капіталу підприємств усіх сфер економічної діяльності, млн. грн.	4096982,4	4676101,8	5419686,1	5712274,8	5994265,6	6073783,4	9991791,2	9961779,1
у тому числі								
-підприємств торгівлі	1861581,4	1061988	1113019,5	1148632,8	1711108,1	1397959,2	1790317,2	1993356,9
-підприємств інших видів економічної діяльності	2235401	3614113,8	4306666,6	4563642	4823157,5	6675824,2	8201474	7968422,2
Сума власного капіталу підприємств усіх сфер економічної діяльності, млн. грн.	1426711,6	1586284,7	1904940,2	1950374,9	1480658	2288741,4	2445803,7	2458527,6
у тому числі							-	
-підприємств торгівлі	183212	105728,3	106525,9	97560,1	-24005,6	-67325,4	27173,6	26231,7
-підприємств інших видів економічної діяльності	1243499,6	1480556,4	1798414,3	1852814,8	1504663,6	2356066,8	2472977,3	2432295,9
Частка власного капіталу у загальній сумі капіталу підприємств усіх сфер економічної діяльності, %	34,8	33,9	35,1	34,1	24,7	28,3	24,5	24,7
у тому числі								
-підприємств торгівлі	9,8	10,0	9,6	8,5	-2,0	-4,8	-1,5	1,3
-підприємств інших видів економічної діяльності	55,6	41,0	41,8	40,6	31,2	35,3	30,2	30,5

Джерело: розроблено за матеріалами ДССУ [42].

Доведено, що здатність підприємств торгівлі до сталого розвитку визначається якістю управління сферою торговельних послуг.

Під час дослідження стану та тенденцій розвитку вітчизняної торговельної галузі з'ясовано, що існуючі соціально-економічні диспропорції (розвитку торгової мережі, товарно-ресурсного забезпечення національного споживчого ринку, деформованої структури капіталу на підприємствах галузі) можливо подолати тільки через здійснення своєчасних комплексних структурних перетворень, тобто за допомогою реструктуризації.

З огляду на це, важливого значення набуває розвиток теоретичних положень та розробка практичного інструментарію фінансово-економічного механізму реструктуризації сфери торгівлі.

Зважаючи на те, що розвиток країни визначається ефективністю роботи підприємств, які мають не тільки виживати у складних умовах реформування економіки, але й проводити активну стратегію реформування і перетворення в ефективно працюючу господарську структуру, сьогодні у практиці управління все більший розвиток набуває відносно нова для України область знань та практичного застосування – реструктуризація.

Реструктуризація є одним з суттєвих шляхів вирішення проблем підприємств, економіки в цілому.

Підприємство під впливом зміни зовнішніх і внутрішніх чинників зіткається з необхідністю адаптації до цих змін, що виражається у зміні структур і функцій підприємства або, що буває частіше, комплексному змінюванні методів функціонування для вирішення проблем виживання або підвищення ефективності роботи, що називають процесом реструктуризації [88].

У літературних джерелах, присвячених дослідженню реструктуризації підприємств, виділяють два напрямки реструктуризації: корпоративна (стратегічна) реструктуризація та санаційна реструктуризація.

Корпоративна реструктуризація спрямована на підвищення ефективності функціонування і пов'язана з розвитком діючого підприємства, передбачає зростання вартості власного капіталу, підвищення конкурентоспроможності,

завоювання нових ринків, оптимізацію організаційної структури, диверсифікацію діяльності тощо.

Корпоративна реструктуризація може бути:

- випереджаючою, яку здійснюють успішні підприємства для посилення ключових компетенцій та конкурентних переваг;
- адаптаційною (прогресивною), що здійснюється за умови негативних тенденцій, пов'язаних з невідповідністю підприємств потребам ринку.

Зважаючи на результати проведених досліджень, виявлені негативні тенденції, протиріччя та існуючі соціально-економічні диспропорції, що стримують сталий розвиток вітчизняних підприємств торгівлі, доцільно впровадити адаптаційну (прогресивну) реструктуризацію підприємств торговельної галузі.

Узагальнення теоретичних аспектів реструктуризації дозволило визначити, що реструктуризація підприємства повинна проводитись тоді, коли її необхідність обумовлена об'єктивними обставинами. Реструктуризація має зовнішні та внутрішні передумови.

Зовнішні вимоги реструктуризації витікають із необхідності розвитку економіки на підставі зростання її конкурентоспроможності, що забезпечує лідерство країни на міжнародному ринку. Основою конкурентоспроможності економіки є конкурентоспроможність її підприємств, які здійснюють успішний бізнес. Основні проблеми, що постають перед національними підприємствами торгівлі, які визнають необхідність реструктуризації, – це проблеми законодавчого регулювання реструктуризації, інвестицій, державної підтримки.

У процесі дослідження визначено, що первинним внутрішнім чинником, який зумовлює необхідність реструктуризації підприємств торгівлі, є неадекватний до ринкових вимог стан управління ними. Підприємства продовжують працювати за раніше розробленими схемами, які не відповідають вимогам ринкового середовища, що спричиняє їх збитковість, загрозу неплатоспроможності, банкрутства та ліквідації.

Відповідно визначено, що реструктуризація підприємств торгівлі – це процес, спрямований на комплексні структурні зміни з метою збереження або збільшення ринкової вартості підприємства, підвищення його конкурентоспроможності, зростання добробуту його власників.

Головна особливість реструктуризації на відміну від поточних окремих змін у в організації торговельного процесу, структурі капіталу або власності, ринках збуту полягає у тому, що вона не є частиною повсякденного ділового циклу підприємства, а має комплексний характер, зачіпає практично всі сторони функціонування підприємства.

Реструктуризація включає: удосконалення структури і функцій управління, переборення відставання в техніко-технологічних аспектах діяльності, удосконалення фінансово-економічної політики і досягнення на цій основі підвищення ефективності діяльності.

Виходячи з того, що реструктуризація являє собою багатоаспектний та взаємопов'язаний комплекс заходів, ефективність яких обумовлена логікою побудови та якістю управління, пропонуємо структурно-логічну послідовність процесу управління реструктуризацією, який має складатися з таких етапів: діагностика фінансово-економічного стану підприємства, оцінка впливу дестабілізаційних зовнішніх та внутрішніх чинників; розробка концепції, програми, плану реструктуризації, реалізація плану реструктуризації, оцінка ефективності.

Проте розуміння сутності і послідовності проведення даних етапів не гарантує успіху загального процесу перетворень і вимагає обґрунтування системи засобів і методів реалізації реструктуризації підприємства торгівлі.

У зв'язку з тим, що в загальному розумінні систему, яка визначає певний порядок будь-якого виду діяльності, прийнято називати «механізмом», то принципово важливим з урахуванням змісту реструктуризації та необхідності забезпечення її ефективності є застосування фінансово-економічного механізму здійснення цього процесу.

За визначенням фахівців фінансово-економічний механізм підприємства –

це частина господарського механізму, що включає сукупність фінансових і економічних методів, способів, інструментів і важелів, через які здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів і відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємства [60].

Метою застосування механізму реструктуризації є зменшення соціально-економічних диспропорцій розвитку підприємств торгівлі, покращення результатів їх діяльності, збереження/зростання вартості власного капіталу, створення умов для подальшої успішної діяльності підприємства на ринку.

Хоча необхідність створення та застосування ефективного механізму впровадження реструктуризації не викликає сумнівів, слід звернути увагу на недостатню розробленість даного питання у спеціальній економічній літературі. Так, більшість авторів, які займалися проблемами реструктуризації підприємств, більшу увагу приділяли питанням діагностики фінансового стану, визначенню загальних етапів реструктуризації або змісту основних реструктуризаційних заходів з урахуванням внутрішніх або зовнішніх можливостей підприємства. Проте названі аспекти – лише структурні елементи у єдиному механізмі, які для забезпечення ефективної реалізації самого процесу мають бути взаємопов'язані, узгоджені між собою та приведені в дію за допомогою організаційних заходів. Враховуючи принципову важливість створення фінансово-економічного механізму реструктуризації, доцільно, перш за все, визначити основні вимоги, забезпечення виконання яких становить його цільову спрямованість. Серед основних таких вимог можна виділити наступні:

- сфокусованість процесу реструктуризації на досягненні головних цілей. Від того, наскільки цілеспрямовано будуть реалізовуватися реструктуризаційні заходи, буде залежати подальший розвиток підприємства;

- використання системного підходу до прийняття рішень у процесі реструктуризації, який, у свою чергу, сприятиме горизонтальній та вертикальній інтеграції елементів і зв'язків між ними. Цілком очевидно, що безсистемна реалізація реструктуризаційних заходів у вигляді випадкових розрізнених дій забезпечує лише тимчасові позитивні зрушення, які мають

надто локальний характер і не сприяють досягненню головної мети реструктуризації. Важливість же інтеграційних процесів пояснюється необхідністю реального делегування повноважень на нижчі рівні управління і налагоджування традиційних зв'язків «згори – вниз», «знизу – вгору» і міжфункціональних (горизонтальних);

- збалансованість реструктуризаційних заходів. Відсутність або неповноцінність будь-якого з елементів механізму реструктуризації може спричинити невдалу реалізацію. Реальні ж результати будуть досягнуті лише у разі здійснення скоординованих, збалансованих і взаємопов'язаних дій через причинно-наслідкові зв'язки реструктуризаційних заходів;

- послідовність виконання встановленого порядку дій з впровадження реструктуризації;

- адаптаційність – передбачає використання ситуаційного підходу до управління процесом реструктуризації та означає необхідність змін у базових планах через виникнення надзвичайних ситуацій у зовнішньому середовищі або за рахунок паралельного здійснення декількох заходів і використання в ході подальшого процесу додаткових можливостей;

- розуміння необхідності перетворень та безпосередня участь у реструктуризаційному процесі усіх працівників підприємства. Без активної підтримки персоналом розроблених реструктуризаційних заходів будь-яка концепція реструктуризації підприємства матиме низькі шанси на успіх. Саме колективне прагнення до покращення умов діяльності та активне вболівання за успіх бізнесу є невід'ємною складовою ефективної мобілізації внутрішніх можливостей підприємства.

На підставі результатів теоретичних і практичних досліджень до системоутворюючих елементів фінансово-економічного механізму реструктуризації запропоновано відносити: структуру механізму; рушійні сили (чинники), які запускають його в дію; послідовність етапів здійснення реструктуризації; результати, які утворюються в процесі функціонування механізму; засоби ресурсного та методичного забезпечення [84].

Отже, фінансово-економічний механізм реструктуризації, структурно-логічний порядок формування якого представлено на рис. 2.5, є цілісною системою взаємопов'язаних елементів, що відображають відповідні заходи з управління процесом перетворення для забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі.

Визначимо методичні основи сутності механізму управління реструктуризацією. Під фінансово-економічним механізмом реструктуризації підприємств торгівлі пропонуємо розуміти систему організаційно та процедурно оформлених засобів і методів, які визначають порядок реалізації реструктуризаційних заходів, спрямованих на досягнення цілей і завдань реструктуризації. Запропонована система відрізняється від раніше розроблених елементами та побудовою логічних ланцюгів їх взаємодії, дозволяє зменшити соціально-економічні диспропорції розвитку підприємств торгівлі, забезпечити умови для їх успішної діяльності. Під структурою системи, якою є механізм впровадження реструктуризації, варто розуміти мережу найсуттєвіших, стійких зв'язків між елементами. У даному контексті це означає встановлення чіткої ієрархії між різними блоками реструктуризаційного процесу. Так, наприклад, блок забезпечення має допоміжний характер відносно виконавчого блоку (розробки програми реструктуризації та її безпосередньої реалізації); блок аналітичної діяльності одночасно можна розглядати і як підґрунтя виконавчого (рішення щодо доцільності реструктуризаційних заходів приймаються на підставі результатів комплексного аналітичного дослідження) і як кінцевий етап дії механізму, що вимагає визначення результатів, порівняння їх із бажаними, виявлення розриву та його негайне усунення шляхом коригувань розроблених планів. Результативність функціонування даного механізму залежить також від ступеня впорядкованості його елементів, їх взаємодії та спрямованості щодо досягнення основної мети.

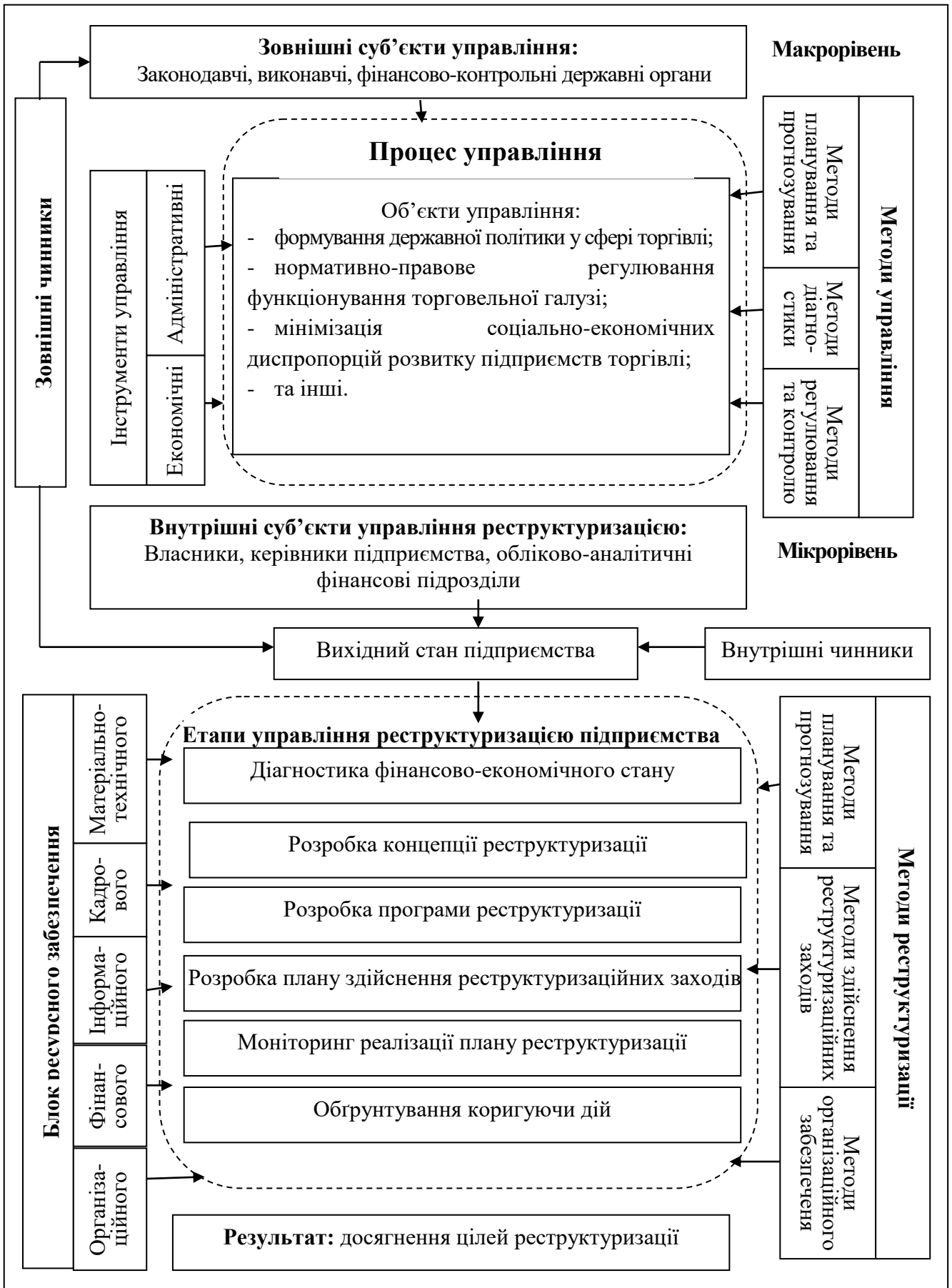

Рисунок 2.5 – Структурно-логічний порядок фінансово-економічного механізму реструктуризації підприємств торгівлі

Система управління реструктуризацією підприємств торгівлі включає крім об'єкта управління зовнішні та внутрішні управлінські суб'єкти.

Зовнішні суб'єкти управління реструктуризацією на макроекономічному рівні представлені законодавчими, фінансово-контрольними, виконавчими державними органами, центральне місце серед яких належить Міністерству економічного розвитку і торгівлі України.

Об'єктами управління в процесі реструктуризації на макрорівні є формування державної політики у сфері торгівлі; розробка нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств торгівлі в Україні; мінімізація соціально-економічних диспропорцій розвитку національних торговельних підприємств та інше. Так, виявлені за підсумком діагностики негативні аспекти і тенденції соціально-економічного розвитку торговельної галузі мають бути враховані у процесі реструктуризації під час формування і реалізації більш якісної, виваженої державної політики у цій сфері.

З метою ліквідації диспропорції територіальної організації роздрібною торгівлі, підвищення ефективності функціонування роздрібною торговельною мережі в сільській місцевості, насамперед, необхідно забезпечити територіальну та цінову доступність споживчих товарів і послуг для сільського населення, передбачити пільговий режим оподаткування для торговельних об'єктів, розташованих у сільській місцевості, покращити систему підготовки та заохочення кадрів до роботи на селі. Торговельні об'єкти, розташовані в сільській місцевості, повинні мати універсальний характер.

Для вирішення проблеми реструктуризації товарно-ресурсного забезпечення споживчого ринку і збільшення частки продажу через мережу підприємств роздрібною торгівлі товарів, які вироблені в Україні, фахівці слушно пропонують модернізувати вітчизняне товарне виробництво на інноваційних засадах, що вимагає інвестицій у реальний сектор економіки [3]. Крім того, доцільним є вжиття заходів, спрямованих на підтримку українських товаровиробників на внутрішньому ринку України. Основна увага при цьому має приділятися стимулюванню споживчого попиту на вітчизняні товари та

створенню необхідної нормативно-правової бази для забезпечення їх доступності для населення. Поряд із прямими заходами стимулювання споживчого попиту (зростання реальних доходів населення) доцільно розробити інструменти непрямого впливу, зокрема на уподобання споживачів шляхом пропаганди вітчизняних товарів [123].

Досягнення визначених цілей реструктуризації на макрорівні досягається за допомогою методів планування і прогнозування, діагностики стану та тенденцій розвитку економіки і торговельної галузі, методів регулювання та контролю із застосуванням адміністративних та економічних інструментів впливу.

З урахуванням визначених базових вимог щодо формування механізму реструктуризації, сучасних теоретичних і методичних підходів до розробки і впровадження реструктуризаційних заходів, а також вивчення практичного досвіду їх застосування автори пропонують на мікрорівні до системоутворюючих елементів механізму впровадження реструктуризації відносити структуру механізму; рушійні сили (чинники), які запускають його в дію; послідовність етапів здійснення реструктуризації; результати, які утворюються в процесі функціонування механізму; засоби ресурсного та методичного забезпечення.

Суб`єктами управління процесом реструктуризації на мікрорівні є керівництво підприємства. Головною метою реструктуризації підприємств торгівлі на мікрорівні є створення умов для зростання вартості власного капіталу. Для досягнення цієї мети керівництво має вжити заходи щодо збільшення доходності підприємства, забезпечивши розширення обсягів продажу, прибутковості реалізації товарів, економію операційних витрат. Збільшити обсяги продажу товарів можливо через планування асортименту товарів залежно від попиту споживачів, спрямування продажів на цільові сегменти. Підвищити прибутковість реалізації товарів дозволить розширення частки товарів з високим рівнем доходності в асортиментному портфелі, досягнення більш сприятливих умов взаємодії з постачальниками, а економію

операційних витрат – забезпечення відповідності масштабів виробничих фондів обсягам торговельної діяльності та впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Внаслідок впровадження запропонованих реструктуризаційних заходів мають бути створені умови для збільшення власного капіталу підприємств торгівлі. У цьому контексті Белих Л. і Федотова М. відзначають, що при створенні умов для зростання ринкової вартості власного капіталу компанії, можна говорити про ефективну програму реструктуризації. Якщо вартісний розрив не отриманий, то напрям реструктуризації обрано невірно [7, с.13].

У такому разі доцільно повернутися на попередній етап вибору заходів реструктуризації. Якщо ж цілі досягнуто, наступним етапом управління має стати використання нових можливостей підприємства торгівлі, що отримані в результаті реструктуризації і за сферою прояву можуть бути не лише внутрішніми, але й зовнішніми. Реалізація таких перспективних можливостей є підґрунтям довгострокового ефективного розвитку підприємств торгівлі.

2.2 Формування грошово-кредитного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі

Економічний базис будь-якого суспільства передбачає функціонування адекватного йому господарського механізму, який являє собою сукупність організаційних структур і конкретних форм, методів і важелів управління. Господарський механізм функціонує в рамках діючої організаційно-економічної системи на підставі використання економічних законів. Можна сказати, що господарський механізм являється механізмом використання економічних законів. У свою чергу, система економічних законів знаходить вираз в системі економічних категорій, при цьому першорядне значення в трансформаційній економіці належить системі категорій товарно-грошових відносин, основу яких складають фінанси і кредит.

Використання фінансово-кредитних відносин в господарській практиці передбачає їх вивчення як реального явища. Більшість вчених економістів вважають, що фінанси і кредит є самостійними економічними категоріями, хоч і мають спільну суть (вартість), що виходить з функцій грошей.

Кордон між фінансовими і кредитними відносинами характеризується великою рухливістю, хоча і проявляється досить чітко в кожній конкретній формі руху вартості. Фінанси і кредит, володіючи відносною самостійністю, тим не менш, функціонують у тісній взаємозалежності, припускаючи і доповнюючи один одного. У процесі розширеного відтворення їх слід розглядати як єдину систему, яка забезпечує фінансовими ресурсами виробничу і соціальну діяльність господарюючого суб'єкта та держави і в рамках фінансової політики, фінансового простору, як складової частини економічного простору.

Теоретичні дослідження таких понять як «фінансовий механізм» та «фінансово-кредитний механізм» отримали досить широкий розвиток в економічній науковій літературі. Але єдиної думки серед вітчизняних та західних вчених-економістів щодо визначення економічної сутності, структурної побудови, напрямків впливу фінансово-кредитного механізму на суб'єктів господарювання не існує. Більшість авторів у сучасній економічній літературі дають окремо визначення «фінансового механізму» і «кредитного механізму», не об'єднуючи їх у поняття «фінансово-кредитний механізм».

Так, авторський колектив під керівництвом Г.Г. Кірейцева [160, с.17-22] вважає, що серед розмаїття визначень і підходів вчених та практиків до поняття «фінансовий механізм» найбільшої уваги заслуговують два аспекти, два підходи до розуміння його суті. Перший підхід полягає в тому, що під фінансовим механізмом розуміють функціонування самих фінансів підприємств. Матеріальним відображенням фінансових відносин є грошові потоки. Такий підхід до визначення фінансового механізму відображає внутрішню організацію функціонування фінансів підприємств. Однак, це цілком точно відображається в понятті «організація фінансів», і тому

ототожнювати дане поняття, вважають автори з фінансовим механізмом не доцільно. Другий підхід до розгляду поняття «фінансовий механізм» полягає в тому, що його розуміють як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан та розвиток підприємства. Даний підхід відображає зовнішню дію функціонування фінансів підприємств, характеризує фінанси як вирішальний фактор впливу апарату управління на економічний стан підприємства. Узагальнюючи думки вчених, Г.Г. Кірейцев, М.М. Александрова, Н.Г. Виговська та ін. дають власне визначення фінансового механізму як сукупності методів реалізації економічних інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток підприємства [160, с. 19].

Так, Л.А. Дробозіна та інші науковці під фінансовим механізмом розуміють сукупність організаційних форм фінансових відносин в народному господарстві, порядок формування та використання централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів, методи фінансового планування, форми управління фінансами і фінансовою системою, фінансове законодавство [14]. Т.В. Брайчева характеризує фінансовий механізм як засіб дії суб'єкта на об'єкт фінансової системи, зовнішню форму прояву практичної реалізації функцій фінансів. «Фінансовий механізм – це зовнішня оболонка фінансів, яка має прояв у фінансовій практиці» [16, с. 61].

Визначення економічної сутності та структура фінансово-кредитного механізму, запропоновані В.К. Сенчаговим та А.И. Архиповим, відображають сукупність організаційно-економічних та правових заходів державного регулювання та управління фінансово-кредитною системою країни переважно з макроекономічних позицій. У свій час російський економіст В.К. Сенчагов дав таке визначення фінансово-кредитного механізму: «Фінансово-кредитний механізм є взаємопов'язаною системою методів фінансово-кредитного планування, фінансово-кредитних важелів і форм організації управління фінансами і кредитом [14].

С.И. Берлин, Н.В. Колчина, Г.Б. Поляк, Л.П. Павлова, А.М. Ковалева досліджують фінансовий механізм переважно на рівні підприємства, за

допомогою якого здійснюється управління фінансами підприємств. Фінансовий механізм розглядається ними як частина господарського механізму, яка являє собою форми і методи управління фінансами підприємства з метою отримання максимального прибутку [9; 158; 159].

А.М. Ковалева визначає фінансовий механізм як систему управління фінансами підприємств, призначену для організації взаємодії фінансових відносин і фондів грошових ресурсів з метою ефективного їх впливу на кінцеві результати виробництва, що встановлюється державою у відповідності з вимогами економічних законів [158, с. 97]. На думку С.И. Берлина та А.М. Ковальової, фінансовий механізм підприємств є центральним у загальному фінансовому механізмі, що пояснюється провідною роллю фінансів підприємств у сфері матеріального виробництва, звідси, і високі вимоги, які до нього ставляться [9, с. 206; 158].

Дослідження сутності та структури фінансового (фінансово-кредитного) механізму в роботах українських вчених залежить більшою мірою від економічного рівня розгляду сутності та функцій самих фінансів: державних фінансів (макрорівень) або фінансів підприємств (мікрорівень). Внаслідок цього, економістами більша увага приділяється або вивченню зовнішнього, організованого державою, впливу фінансово-кредитного механізму на діяльність та розвиток суб'єктів господарювання, або акцент робиться переважно на внутрішньому механізмі функціонування фінансів підприємств.

Так, в наукових працях О.Д. Василика, К.В. Павлюка, В.Д. Базилевича, Л.О. Баластрика, присвячених переважно функціонуванню та розвитку державних фінансів, надається визначення фінансового механізму як «комплексу спеціально розроблених і спеціально закріплених в державі форм і методів створення й використання фондів фінансових ресурсів» [5; 25], «сукупності економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави в процесі створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів та населення» [5, с.18].

На думку С.О. Булгакової, Л.І. Василенко [21], фінансовий механізм становить систему встановлених державою форм та методів організації

фінансових відносин, за його допомогою здійснюється розподіл валового внутрішнього продукту та національного доходу, що створюється в державі.

Таким чином, вказані вище автори, відводять державі та державним фінансам провідну роль у формуванні та функціонуванні фінансового механізму і розглядають його як складову частину господарського механізму держави, який значною мірою визначає характер економічної системи в цілому.

Інші вітчизняні науковці спрямовують свої дослідження, головним чином, на вивчення сутності, змісту та організації фінансово-кредитного механізму діяльності підприємства.

Так, В.М. Суторміна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова фінансовий механізм розглядають як «систему управління фінансами підприємства, яка включає систему принципів, методів, засобів та форм організації грошових відносин» [150, с. 62].

А.М. Поддєрьогін під фінансовим механізмом розуміє «цілісну систему управління фінансами підприємства, яка призначена для організації взаємодії об'єктів і суб'єктів господарювання у сфері фінансових відносин» і доповнює його поняттям «організація фінансів підприємств» під якою він розуміє «форми, методи, способи формування та використання ресурсів, контроль за їх кругооборотом для досягнення економічних цілей підприємства» [162, с. 11].

Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєва, Н.А. Гринюк та ін. надають широкий спектр визначень сутності фінансового механізму підприємства як «системи управління фінансами з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати виробництва», «системи управління фінансовими відносинами, які дають змогу досягти головної мети підприємств – одержання максимального прибутку», «сукупності форм і методів впливу на суб'єкти та об'єкти фінансового управління для досягнення стратегічних цілей» [161, с. 15-16].

На наш погляд, найбільш вдалим є визначення фінансового механізму, яке сформулювали в своїх працях вітчизняні науковці В.М. Опарін, О.Р. Романенко та ін., які розглядають фінансовий механізм як сукупність фінансових методів і форм організації фінансових відносин, інструментів та

важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства та Кузнєцова А.Я., яка розглядає фінансовий механізм як складову господарського комплексу і визначає його як «сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільчих відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів» [107; 124], виходячи із притаманної фінансам розподільчої функції, в процесі дії якої відбувається формування та використання фондів грошових коштів цільового призначення.

Як вже відзначалося раніше, в більшості наукових праць вчених-економістів використовується термін «фінансовий механізм», а не «фінансово-кредитний механізм». Так, В.М. Федоров, В.М. Опарін, С.В. Львовчкін вважають, що кредит визначається як складова фінансів, кредитна система – як частина фінансового ринку, який відноситься до фінансової системи, а дії фінансів і кредиту мають єдиний механізм впливу. Окрім того, на підприємстві, враховуючи принципи організації фінансів, більш доцільне використання саме терміну «фінансовий механізм» [157].

На нашу думку, між поняттями «фінансовий механізм» та «кредитний механізм» існують суттєві відмінності, які випливають із економічної природи фінансів і кредиту, різних функцій даних економічних категорій, особливостей функціонування та регулювання фінансових та кредитних відносин між економічними суб'єктами. В той же час, в сучасних економічних умовах, фінансові та кредитні відносини, маючи спільну грошову природу, доповнюють один одного та взаємодіють у складному фінансово-кредитному механізмі функціонування держави та суб'єктів господарювання.

Якщо виходити із економічної сутності фінансів, то більшість російських та вітчизняних економістів характеризують їх як сукупність економічних грошових відносин, що виникають в процесі створення, розподілу, перерозподілу та використання валового внутрішнього продукту та національного доходу, вони пов'язані з формуванням та використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів з метою

виконання державою своїх економічних, соціальних та політичних функцій, а також забезпечення умов розширеного відтворення.

На відміну від фінансів, кредит – це суспільні економічні відносини між різними суб'єктами (юридичними та фізичним особами, державами) з приводу перерозподілу вартості в процесі передачі один одному в тимчасове користування вільних грошових коштів (або матеріальних засобів) на засадах зворотності, платності, строковості, забезпеченості та добровільності. Кредит об'єднує собі два процеси:

- 1) акумуляцію тимчасово вільних коштів;
- 2) вкладення або розміщення цих коштів.

На наш погляд, найбільш чітко розмежовані поняття «фінансовий механізм» та «кредитний механізм» в «Енциклопедії: бізнесу, економіки, менеджменту» за редакцією Р.С. Дяківа, де вказано: «Фінансовий механізм – складова господарського механізму, яка є сукупністю форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення потреб державних структур, господарюючих суб'єктів і населення». «Кредитний механізм – складова господарського механізму, що включає кредитні інструменти, важелі і стимули, кредитне планування, законодавство і управління кредитом [50, с. 316, 610].

Провідні західні економісти, такі як Е. Нікбахт, А. Гроппеллі, З. Боді, Р. Мертон, С. Росс, Е. Брігхем, Дж. К. Ван Хорн, Ченг Ф. Ли, Джозеф И. Финнерти, Р. Брейли, С. Майерс та ін., у своїх дослідженнях не виділяють фінансовий механізм як відокремлений об'єкт вивчення, але всебічно і ґрунтовно досліджують фінансові методи впливу на підприємство, державу і суспільство.

Значне розмаїття думок серед вітчизняних та західних вчених-економістів спостерігається і щодо підходів до структурної побудови та основних складових елементів фінансово-кредитного механізму.

Структура фінансово-кредитного механізму, яку було розроблено російським економістом В.К. Сенчаговим в період домінування

адміністративного управління економікою, включає три основні підсистеми: фінансово-кредитне планування; фінансово-кредитні важелі; організаційні структури і правовий режим фінансово-кредитної системи [14].

Т.В. Брайчева, досліджуючи фінансовий механізм державних фінансів, до його елементів відносить форми фінансових ресурсів, методи їх формування, систему законодавчих норм і нормативів, які використовуються для визначення доходів та видатків держави, організації бюджетної системи, фінансів підприємств і ринку цінних паперів. Поєднання елементів фінансового механізму – форм, видів, методів організації фінансових відносин утворює «конструкцію фінансового механізму», яка рухається шляхом встановлення кількісних параметрів кожного елементу» [16, с. 61].

Українські вчені Г.Г. Кірейцев, М.М. Александрова, Н.Г. Виговська вважають, що фінансовий механізм дає уявлення, за допомогою чого можна здійснити фінансовий вплив і повинен показувати, як це зробити, і тому у складі фінансового механізму доцільно виділяти фінансові інструменти, за допомогою яких реалізуються прийняті рішення та фінансові індикатори, що достовірно відображають стан суб'єкта фінансових відносин. Основними складовими фінансового механізму, на їх думку, є: фінансове забезпечення, фінансове регулювання, система фінансових інструментів та фінансових індикаторів [160, с.19-22].

Відомі вчені-економісти В.М. Опарін, В.М. Федосов, С. Я. Огороднік [107; 157] вважають, що фінансовий механізм повинен включати такі основні підсистеми: фінансове забезпечення, фінансове регулювання, а також організаційні структури і важелі впливу.

На наш погляд, така структура найбільш повно відображає складну систему фінансового механізму як сукупності форм і методів організації фінансових відносин, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суб'єктів господарювання.

На особливу увагу заслуговує структура фінансового механізму, запропонована О.Д. Василюком, яка включає такі основні елементи як фінансове

планування і прогнозування, фінансові показники, фінансові норми і нормативи, фінансові ліміти й резерви, фінансові стимули й санкції, систему управління фінансами, фінансове законодавство. Структура фінансового механізму, на думку автора, «повинна відображати його призначення, яке, зводиться до двох основних функцій – фінансового забезпечення й фінансового регулювання економічних і соціальних процесі в державі» [25, с.106-107].

На думку С.О. Булгакової та Л.І. Василенко, до структури фінансового механізму входять п'ять взаємопов'язаних елементів: фінансові методи; фінансові важелі; правове забезпечення; нормативне забезпечення; інформаційне забезпечення. Кожна сфера та ланка фінансового механізму є складовою частиною єдиного цілого, вони є взаємопов'язаними. Разом з тим, окремі сфери та ланки функціонують відносно самостійно. Ця обставина зумовлює необхідність постійного узгодження складових фінансового механізму [21].

О.Р. Романенко справедливо вказує, що функціонування фінансового механізму відбувається в різних сферах і ланках фінансових відносин. Звідси складовими частинами загального фінансового механізму є: фінансовий механізм комерційних підприємств, фінансовий механізм некомерційних організацій і установ, страховий механізм, механізм функціонування державних фінансів та ін. Вона включає до складу фінансового механізму такі окремі елементи як фінансові методи, фінансові норми і нормативи, фінансові ліміти і резерви, фінансові стимули та фінансові санкції, нормативно-правове забезпечення [124, с. 42-43].

Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєва, Н.А. Гринюк характеризуючи фінансовий механізм підприємства, доповнюють його структуру такими елементами як фінансові відносини та фінансові інструменти [161].

Ураховуючи те, що в процесі кругообігу коштів фінансові і кредитні ресурси економічних суб'єктів тісно взаємозв'язані, але існують певні особливості функціонування та регулювання фінансових та кредитних відносин, то є цілком обґрунтованим підхід деяких вчених, які розглядають єдиний фінансово-кредитний механізм.

Значний внесок у дослідження економічної сутності, функцій та структури фінансово-кредитного механізму зробив науковий колектив монографії за редакцією В.В. Глуценка «Вплив фінансово-кредитного механізму на розвиток суб'єктів господарювання» [31]. В даній роботі отримали подальший розвиток теоретичні та методологічні аспекти визначення сутності, функцій, та впливу фінансово-кредитного механізму на діяльність суб'єктів господарювання в сучасних умовах розвитку ринкової економіки України. Вперше обґрунтовано новий підхід зворотного впливу господарських суб'єктів на функціонування фінансово-кредитного механізму.

На думку В.В. Глуценка, О.Є Богатир, О.В. Глуценко, О.І. Давидова та інших, «фінансово-кредитний механізм можна представити як взаємопов'язану систему фінансово-кредитних елементів, використовуваних як державою, так і суб'єктами господарювання для вирішення своїх соціально-економічних інтересів шляхом проведення своєї фінансово-кредитної політики» (рис. 2.6).

Автори справедливо наголошують, що головним завданням фінансово-кредитного механізму в сучасних мовах господарювання є забезпечення узгодження економічних інтересів держави з суб'єктами господарювання. Для цього він повинен відповідати наступним вимогам:

- настроєність кожного елементу фінансово-кредитного механізму на виконання властивого йому навантаження;
- напрям функціонування елементів фінансово-кредитного механізму на забезпечення інтересів всіх господарюючих суб'єктів;
- взаємозв'язок всіх елементів і їх своєчасна реакція на зміни, що відбуваються в господарському механізмі [31, с. 22-23].

Отже, аналіз існуючих наукових підходів до визначення сутності таких понять як «фінансовий механізм» та «фінансово-кредитний механізм», вивчення їх структурної побудови та основних складових елементів дозволили нам зробити наступні висновки:

Рисунок 2.6 – Структура фінансово-кредитного механізму [31, с. 25]

- по-перше, більшість авторів наукових досліджень схильні розглядати термін «фінансовий механізм», а не «фінансово-кредитний механізм», що, на нашу думку, є не зовсім вірним, тому що між таким економічними категоріями як фінанси і кредит існують певні відмінності, які впливають із їх економічної природи, різних функцій, і тому поєднання даних категорій у єдиному механізмі тільки доповнює і розкриває глибину їх взаємодії у спільному впливі на соціально-економічний розвиток суб'єктів економічних відносин;

- по-друге, порівняння існуючих теоретичних концепцій дозволило виділити два основні підходи до визначення сутності фінансового (фінансово-кредитного) механізму:

1) під фінансовим механізмом розуміють функціонування самих фінансів підприємств, їх внутрішню організацію, систему фінансових відносин, управління грошовими потоками, формуванням та використанням грошових фондів з метою досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства;

2) його розуміють як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на фінансовий стан та економічний розвиток суб'єктів господарювання. Фінансовому механізму підприємства відводиться центральне місце у загальному фінансовому механізмі, що пояснюється провідною роллю підприємств у сфері матеріального виробництва. Даний підхід відображає переважно зовнішню дію елементів фінансово-кредитного механізму та їх вплив на функціонування фінансів підприємств, кінцеві результати їх фінансово-господарської діяльності, і в цілому, на соціально-економічний розвиток суспільства;

- по-третє, аналіз основних підходів до структуризації фінансово-кредитного механізму показав різноманітність поглядів науковців щодо складових елементів механізму та напрямків їх впливу на суб'єктів економічних відносин. Основними підсистемами та структурними елементами фінансово-кредитного механізму більшість вчених-економістів вважає: фінансово-кредитні методи, фінансово-кредитні важелі; фінансово-кредитні інструменти, нормативно-правове та інформаційне забезпечення, підсистеми фінансового забезпечення, фінансового регулювання, фінансові показники та індикатори тощо.

З огляду на вищевикладене, виходячи із сутнісних ознак і функціональних особливостей економічних категорій «фінанси» і «кредит» ми пропонуємо розглядати фінансово-кредитний механізм торговельного підприємства як складову частину загальноекономічного механізму його функціонування, де поєднання даних економічних категорій у єдиному механізмі доповнює і посилює глибину їх взаємодії у спільному впливі на соціально-економічний розвиток суб'єктів економічних відносин, і який у частині:

- фінансового механізму – спрямований на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів (капіталу), доходів і грошових фондів, їх цільове та ефективне використання в процесі розширеного відтворення для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства;

- кредитного механізму – націлений на формування тимчасових фондів залучених позикових ресурсів підприємства на принципах зворотності, строковості, платності, добровільності, їх ефективне використання в процесі господарської діяльності, яке б забезпечувало окупність позикових коштів та підвищення ефективності функціонування суб'єкта господарювання.

Трансформація ринкової економіки передбачає забезпечення фінансовими ресурсами виробничої та соціальної діяльності господарюючого суб'єкта за допомогою фінансово-кредитного механізму, який є складовою частиною його господарського механізму. Кожній економічній системі, яка розвивається в певній історичній послідовності, властивий свій фінансово-кредитний механізм зі своєю структурою.

Фінансово-кредитний механізм являє собою сукупність форм і методів використання фінансів і кредиту для реалізації завдань соціально-економічної політики країни. У нього входить сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин. Фінансово-кредитний механізм створює організаційні передумови для розподілу та перерозподілу грошових коштів держави і господарюючих суб'єктів. Він є найважливішим інструментом, за допомогою якого держава робить регулюючий вплив на відтворювальний процес.

У сучасних умовах, що супроводжуються такими економічними перетвореннями як приватизація та акціонування, фінансово-кредитний механізм повинен стимулювати розвиток ринкових відносин у країні з урахуванням інтересів усіх господарюючих суб'єктів. На макрорівні він є складовою частиною системи регулювання економіки за допомогою фінансово-кредитних важелів де об'єктом регулювання виступають фінансові, кредитні ресурси, інвестиційний процес. А на мікрорівні фінансово-кредитний механізм виступає як система фінансових і кредитних методів управління грошовим господарством підприємств, включаючи прийняття та виконання управлінських рішень як реакції на регулюючий вплив держави відповідно до здійснюваної в країні фінансової політики. При цьому всі суб'єкти управління діють в рамках

єдиного законодавства з обов'язковим урахуванням місцевих умов підприємницької діяльності.

Розглядаючи фінансово-кредитний механізм з урахуванням вимог системного підходу, вважаємо, що він являє собою не довільний набір методів, важелів і стимулів, не механічну їх суму, а їх певну сукупність, яка володіє новою якістю, має нові властивості, відмінні від властивостей складових її елементів.

Фінансово-кредитний механізм як система управління має відповідний склад певних компонентів або частин, зазвичай званих підсистемами. Ще один аспект системного підходу полягає в необхідності врахування зовнішнього по відношенню до системи управління середовища. Для фінансово-кредитного механізму управління, зовнішнім середовищем є системи інших компонентів економічного механізму, вся сукупність товарно-грошових відносин з властивими їм вартісними категоріями, економічними методами, важелями і стимулами.

Таким чином, сформований в сучасних економічних умовах фінансово-кредитний механізм являє собою систему фінансових і кредитних методів і важелів управління з метою реалізації фінансової політики держави. Правильно сформульована фінансова політика і добре налагоджений фінансово-кредитний механізм, що враховує вимоги системного підходу до його побудови та функціонування, являють собою необхідні умови для ефективного управління фінансами на макро- та мікрорівнях.

Враховуючи вищевикладене, нами запропонована організаційно-економічна структура та складові елементи системи функціонування фінансово-кредитного механізму торговельного підприємства, яка є сукупністю взаємопов'язаних підсистем: зовнішньої та внутрішньої (рис. 2.7).

Зовнішня підсистема включає макроекономічні механізми діяльності держави та фінансово-кредитної інфраструктури, їх форми і методи організації фінансово-кредитних відносин, нормативно-правового та фінансово-кредитного забезпечення, фінансово-кредитного регулювання та контролю; організаційні та

інституційні структури, їх важелі та інструменти впливу на розвиток акціонерних товариств.

Внутрішня підсистема фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства включає мікроекономічні елементи внутрішньогосподарського механізму, які формуються і функціонують в межах самого підприємства, і пов'язані з процесами формування та використання власних і позикових фінансових ресурсів (капіталу) в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; формуванням, розподілом та використанням фінансових результатів, політикою капіталізації прибутку та дивідендних виплат акціонерам.

Важливими суттєвими елементами внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму торговельного підприємства, на наш погляд, є фінансово-кредитні індикатори розвитку, які забезпечують своєчасний моніторинг показників фінансового стану та аналіз ефективності функціонування підприємства в поточному та довгостроковому періодах, а також механізм регулювання внутрішньокорпоративних соціально-економічних відносин між менеджментом і акціонерами, що спрямований на узгодження їх інтересів, організацію корпоративного управління та фінансового контролю.

Успішна підприємницька діяльність будь-якого підприємства залежить від чіткої та налагодженої взаємодії усіх складових підсистем та елементів фінансово-кредитного механізму, їх комплексного зовнішнього та внутрішнього впливу на ефективне функціонування для досягнення стратегічних і тактичних цілей, узгодження економічних інтересів та стратегії розвитку держави і фінансово-кредитної інфраструктури з діяльністю торговельних підприємств, що в цілому, на наш погляд, вплине на сталий розвиток суспільства.

Про суттєву роль кредитно-грошового механізму та політики управління позиковим капіталом як невід'ємної складової фінансово-економічного механізму забезпечення розвитку підприємств торгівлі свідчать розрахункові дані, зроблені на основі офіційної інформації Державної служби статистики України [18-20].

Рисунок 2.8 – Структура та складові елементи системи функціонування фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства

Аналіз основних економічних показників фінансово-господарської діяльності підприємств оптової та роздрібною торгівлі України за період 31.12.2010 – 31.12.2017 рр. показав такі переважні тенденції (табл. 2.4, рис. 2.9-10):

– у структурі капіталу підприємств торгівлі власні кошти складають вкрай низьку питому вагу – 9,8–8,5% у період 2010–2013 рр.; від’ємний власний капітал у період 2014–2016 рр. (–2,1; –4,8%; –1,5% відповідно); у 2017 році частка власних фінансових ресурсів у структурі капіталу становить 1,3%;

– спостерігається висока питома вага позикових коштів у структурі фінансових джерел формування активів і капіталу підприємств оптової та роздрібною торгівлі України (90,2–91,5% у період 2010–2013 рр.); (102,1%; 104,8; 101,5% у період 2014–2016 рр.), тобто позикові кошти у структурі балансу повністю витіснили власний капітал торговельних підприємств; у 2017 році частка позикових фінансових ресурсів у капіталі становила 98,7%.

– динаміка та нестабільність рівня відсоткових ставок на ринку капіталів для юридичних осіб за довго- та короткостроковими кредитами банківських установ (15,5% - 24,4% у період 2010-2015 рр.; 19,2-17,5% у період 2016-2017 рр.) суттєво вплинули на середньозважену вартість позикового та загального капіталу торговельних підприємств.

Таким чином, аналіз показав, що протягом досліджуваного періоду спостерігалися різновекторні тенденції у формуванні структури активів і капіталу підприємств торгівлі: відбувалося зростання абсолютних сум та питомої ваги довгострокових зобов’язань, короткострокових позикових коштів та поточних зобов’язань, і водночас, поступово знижувалася сума та частка власних коштів у структурі інвестованого в активи капіталу аж до 2016 року. Починаючи з 2017 року вже спостерігаються зрушення у негативних тенденціях і з’являється поки що невисока, але дуже важлива частка власного капіталу у торговельних підприємств.

Порівняльний аналіз формування структури капіталу підприємств України за основними видами економічної діяльності за останні три роки (2015-2017 рр.) засвідчив, що тільки підприємства оптової та роздрібною торгівлі поряд

Таблиця 2.4 – Динаміка показників обсягу та структури капіталу підприємств
оптової та роздрібною торгівлі України за період 2010–2017 рр., %

Показники	31.12. 2010	31.12. 2011	31.12. 2012	31.12. 2013	31.12. 2014	31.12. 2015	31.12. 2016	31.12. 2017
Капітал (активи), млн грн	930790,7	1061988,0	1113019,5	1148632,8	1171108,1	1397959,2	1790317,2	1993356,9
У тому числі: Власний капітал	91606	105728,3	106525,9	97560,1	-24005,6	-67325,4	-27173,6	26231,7
Питома вага в капіталі, %	9,84	9,96	9,57	8,49	-2,05	-4,82	-1,52	1,32
Позиковий капітал	839184,7	956259,7	1006493,6	1051072,7	1195113,7	1465284,6	1817490,8	1967125,2
Питома вага в капіталі, %	90,16	90,04	90,43	91,51	102,05	104,82	101,52	98,68
У тому числі: Довгостроковий позиковий капітал	130874,8	144983	151796,6	167983,4	199211,5	253026,1	274372,8	295140,6
Питома вага в капіталі, %	14,06	13,65	13,64	14,62	17,01	18,10	15,33	14,81
Короткостро- ковий позиковий капітал	708309,9	811276,7	854697,0	883089,3	995902,2	1212258,5	1543118,0	1671984,6
Питома вага в капіталі, %	76,10	76,39	76,79	76,88	85,04	86,72	86,19	83,88
У тому числі: Короткостро- кові кредити банків	75264,9	108170,5	119998,2	119274,1	139204,8	143782,9	135286,0	152287,4
питома вага в капіталі, %	8,09	10,19	10,78	10,38	11,89	10,29	7,56	7,64
Середньозважені відсоткові ставки за кредитами для юридичних осіб, %	15,5	16,2	17,6	17,3	19,7	24,4	19,2	17,5

Джерело: розраховано на основі даних [42; 118].

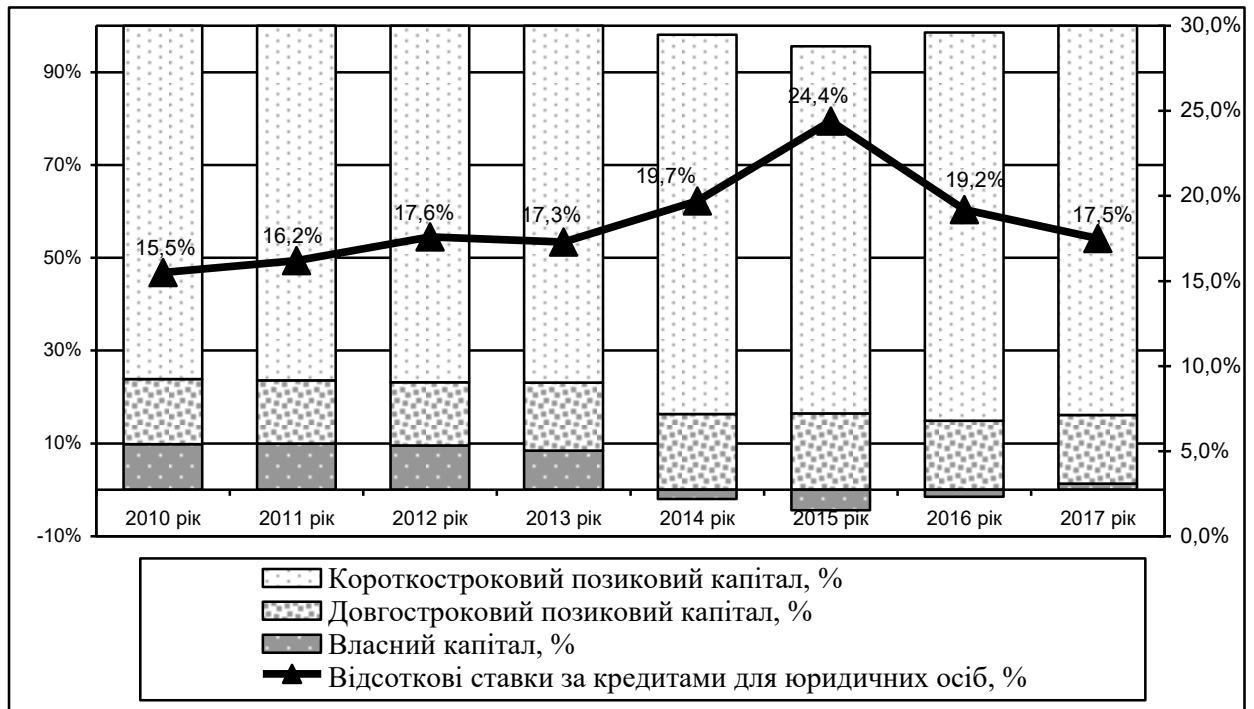

Рисунок 2.9 – Динаміка структури капіталу підприємств торгівлі України та рівня середньозважених відсоткових кредитних ставок для юридичних осіб за період 2010–2017 рр.

Джерело: побудовано на основі табл. 2.4 та даних [42; 118].

з будівельними компаніями, на відміну від підприємств промисловості, сільського господарства, транспорту, використовували переважно позикові кошти для фінансово-ресурсного забезпечення своєї господарської діяльності у 2015-2016 роках, а у 2017 році намітилася тенденція до зниження частки позикового капіталу та появи власного, що позитивно вплинуло на підвищення рівня фінансової стійкості та незалежності зазначених підприємств (рис. 2.10).

Виявлені ключові тенденції у формуванні фінансової структури капіталу підприємств торгівлі України за досліджуваний період (2010-2017 рр.) призвели до того, що починаючи з 2014 року позиковий капітал майже витіснив власні кошти торговельних підприємств, а висока ціна кредитних ресурсів на фінансовому ринку суттєво вплинула на зниження рентабельності використання необоротних та оборотних активів, профінансованих переважно за рахунок залучених позикових коштів.

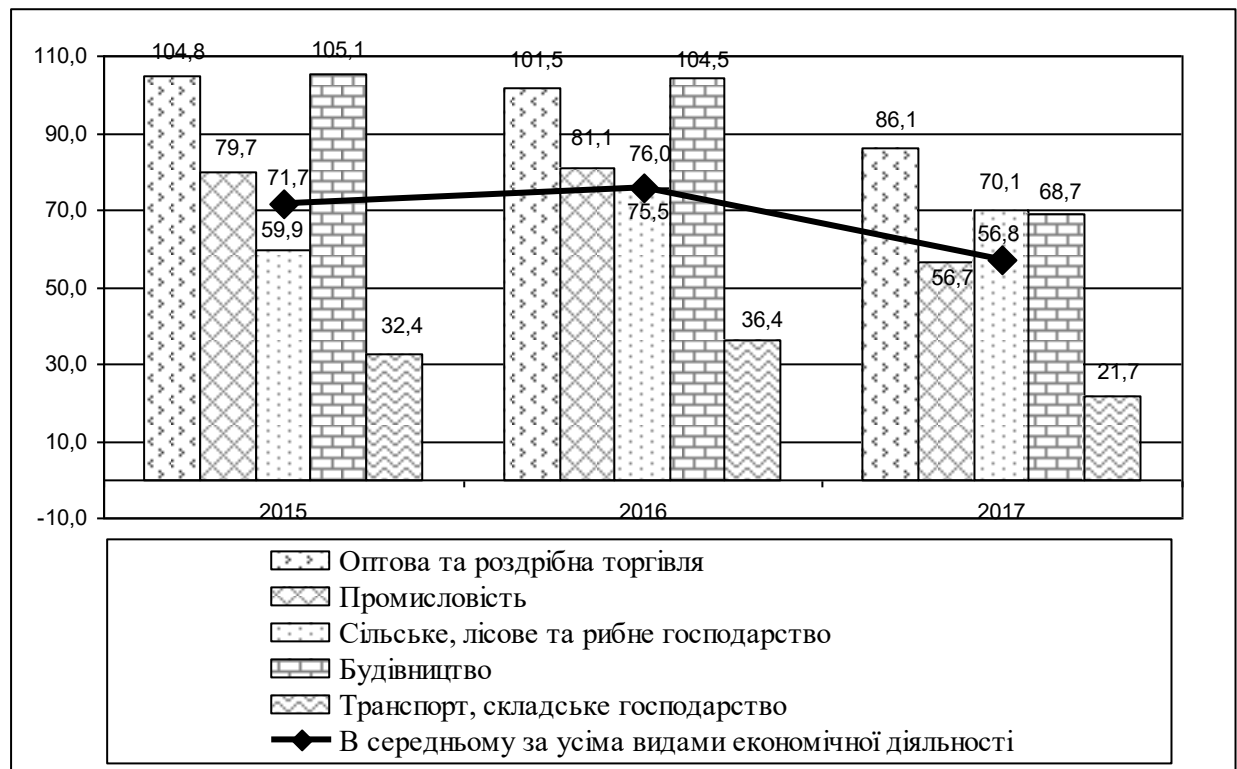

Рисунок 2.10 – Питова вага кредитних ресурсів в капіталі підприємств України в розрізі основних видів економічної діяльності у 2015-2017 рр., %

Джерело: Побудовано на основі даних [42; 118].

Це також спричинило зростання середньозваженої вартості капіталу, фінансового ризику та вплинуло на різке зниження рівня фінансової безпеки та підсилило ймовірність виникнення кризових явищ та загроз для підприємств оптової та роздрібною торгівлі України. Негативні явища у формуванні фінансової структури капіталу та отриманих фінансових результатів торговельних підприємств можна пояснити суттєвим впливом зовнішніх чинників, пов'язаних із загальною кризовою політичною та фінансово-економічною ситуацією, що склалася в Україні протягом досліджуваного періоду, зокрема, у 2014-2015 роках.

Також треба враховувати, що статистичні дані, починаючи з 2014 року, надаються Державною службою статистики без урахування результатів діяльності підприємств, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях АР Крим, м. Севастополя, без частини територій у Донецькій та Луганській областях.

З огляду на вищевикладене, пропонуємо розглядати кредитно-грошовий механізм забезпечення розвитку торговельного підприємства як органічну складову фінансово-економічного механізму, який націлений на формування тимчасових фондів позикових ресурсів підприємства, залучених на принципах зворотності, строковості, платності, добровільності, ефективного використання в процесі торговельно-господарської діяльності, яке б забезпечувало окупність позикових коштів та соціально-економічний розвиток суб'єкта підприємництва.

Основними підсистемами та структурними елементами фінансово-кредитного механізму підприємств більшість вчених-економістів вважає: фінансово-кредитні методи, фінансово-кредитні важелі; фінансово-кредитні інструменти, нормативно-правове та інформаційне забезпечення, підсистеми фінансового забезпечення, фінансового регулювання, фінансові показники та індикатори тощо.

Розглядаючи кредитно-грошовий механізм як складову фінансового механізму з урахуванням вимог системного підходу, вважаємо, що він являє собою не довільний набір методів, важелів та інструментів, не механічну їх суму, а їх певну організовану сукупність із зворотними зв'язками, яка володіє новою якістю, має нові властивості, відмінні від властивостей окремих складових елементів.

На рис. 2.11 виділено ключові важелі та інструменти кредитно-грошового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі, які безпосередньо пов'язані з ефективним управлінням позиковими фінансовими ресурсами: загальноринкові, інфляційні, цінові та вартісні, часові та просторові, організаційно-технічні, структурно-динамічні, результативні, ризикові.

Зважаючи на високий рівень використання позикового капіталу у діяльності торговельних підприємств України та враховуючи принципові відмінності в економічних характеристиках власних та позикових фінансових ресурсів, оцінюючи можливі наслідки їх впливу на діяльність суб'єктів підприємництва, найголовнішими елементами та критеріями, яким повинна приділятися найбільша увага в розбудові системи та ефективного механізму

Рисунок 2.11 – Структурно-логічна схема формування грошово-кредитного механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі

забезпечення сталого розвитку торговельних підприємств, є: динаміка темпів інфляції; вартість грошових ресурсів на ринку капіталів; рівень депозитних та кредитних відсоткових ставок на фінансовому ринку; умови, форми та методи кредитування та погашення кредитів; ймовірність ризиків (інфляційного, валютного, відсоткового, структурного, неплатоспроможності); ефективність використання грошово-кредитних ресурсів у фінансово-господарській діяльності торговельних підприємств та їх вплив на структуру капіталу, фінансову стійкість, незалежність, платоспроможність, соціально-економічний розвиток та зростання ринкової вартості підприємств торгівлі тощо.

Треба враховувати ту обставину, що використання позикового капіталу окрім позитивного впливу на зростання фінансового потенціалу, розширення обсягів діяльності підприємства, генерує також загрозові фінансові ризики – зниження фінансової стійкості та можливу втрату платоспроможності, що знижує рівень фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Недоліком позикового капіталу є також висока залежність його ціни від коливань кон'юнктури фінансового ринку, генерація меншої норми прибутку внаслідок необхідності сплати позикового відсотка за користування кредитними коштами (див. додаток В).

Трансформація ринкової економіки передбачає забезпечення фінансово-кредитними ресурсами сталого розвитку підприємств за допомогою ефективно діючого фінансово-кредитного механізму, що являє собою сукупність форм, методів, важелів, інструментів формування, інвестування, розподілу та використання фінансових і кредитних ресурсів з метою виконання стратегічних завдань та реалізації соціально-економічної політики держави і господарюючих суб'єктів, що створює організаційні передумови для розподілу та перерозподілу фінансово-кредитних ресурсів, за допомогою якого держава регулює відтворювальні процеси на макро- та мікрорівнях.

Сформований в сучасних економічних умовах фінансово-кредитний механізм являє собою систему фінансових і кредитних методів, важелів, інструментів управління, підсистем нормативно-правового та інформаційного

забезпечення та фінансового регулювання з метою реалізації фінансової політики держави та суб'єктів підприємництва, що враховує вимоги системного підходу до його побудови і функціонування, і є необхідною умовою для ефективного управління фінансами і кредитом на макро- та мікрорівнях.

У сучасних умовах фінансово-кредитний механізм повинен стимулювати розвиток ринкових відносин у країні з урахуванням інтересів усіх господарюючих суб'єктів. На макрорівні він є складовою частиною системи регулювання економіки за допомогою фінансово-кредитних важелів де об'єктом регулювання виступають фінансові, кредитні ресурси, інвестиційний процес. А на мікрорівні фінансово-кредитний механізм виступає як система фінансових і кредитних методів управління грошовим господарством підприємств, включаючи прийняття та виконання управлінських рішень як реакції на регулюючий вплив держави відповідно до здійснюваної в країні фінансової політики. При цьому всі суб'єкти управління діють в рамках єдиного законодавства з обов'язковим урахуванням місцевих умов підприємницької діяльності.

Позикові фінансові ресурси є вагомим та необхідним джерелом формування капіталу суб'єктів підприємництва усіх видів діяльності в сучасних умовах господарювання. Особливо це позначилося на діяльності підприємств оптової та роздрібною торгівлі України, в яких питома вага позикових коштів складає біля 90% загального сформованого капіталу.

Об'єктивна необхідність стабільного функціонування та розвитку торговельних підприємств в поточному та довгостроковому періодах об'єктивно вимагає розбудови та ефективної дії внутрішньогосподарського кредитно-грошового механізму, складовими елементами якого є методи, важелі та інструменти, що враховують особливості використання кредитних грошових ресурсів у торговельно-господарській діяльності підприємств, до яких нами віднесено: загальноринкові, інфляційні, цінові, вартісні, часові, просторові, організаційно-технічні, структурно-динамічні, результативні, ризикові тощо.

Вимогами ефективного функціонування кредитно-грошового механізму, зокрема, управління позиковими коштами в підприємствах торгівлі повинні стати: оптимізація фінансової структури активів і капіталу за критеріями мінімізації вартості й ризику; визначення оптимальних строків, форм і методів залучення й погашення кредитів, що спроможні забезпечити належний рівень фінансової стійкості, платоспроможності та фінансової рівноваги підприємства; збільшення рівня рентабельності вкладеного в активи позикового короткострокового та довгострокового капіталу, з урахуванням ризикових, інфляційних та кон'юнктурних соціально-економічних чинників.

2.3 Методичний підхід до оцінювання рівня сталості розвитку підприємства торгівлі

В умовах глобалізації та інтернаціоналізації світових відносин, розвитку вітчизняного бізнес-простору ефективність діяльності підприємств, стабільність і можливості їх подальшого функціонування визначаються правильністю обраних орієнтирів та цілей, дотриманням принципів сталого розвитку.

Сталий розвиток підприємства можна розглядати як процес гармонійних змін, при якому використання ресурсів та їх якість, напрями інвестицій та інновацій, інституційні зміни узгоджені один з одним та спрямовані на підвищення потенціалу підприємства, досягнення його стратегічних цілей. Основою керованості цього процесу є системний підхід та інформаційні технології, які дозволяють моделювати різні варіанти напрямів розвитку, прогнозувати їх результати та вибирати найбільш оптимальний.

Ознаками сталого розвитку підприємства є:

- 1) фінансова стабільність і позитивна динаміка прибутковості, збільшення ринкової частки;
- 2) ефективне використання ресурсів, політика ресурсозбереження;

- 3) здатність протидіяти негативним чинникам внутрішнього і зовнішнього середовища, розвиток відповідно до наміченої стратегії;
- 4) соціальна захищеність персоналу, створення сприятливих умов для праці, компетентність персоналу;
- 5) перманентна інноваційна діяльність, використання досягнень НТП для збільшення ефективності діяльності;
- 6) реалізація соціальних проектів, підтримка сталих зв'язків з усіма стейкхолдерами підприємства, позитивна оцінка методів і етики діяльності підприємства суспільством;
- 7) застосування технологій, які чинять мінімальний шкідливий вплив на навколишнє середовище або не чинять його взагалі [171, с. 18].

Проблемам оцінки та управління сталим розвитком підприємств присвячені наукові дослідження багатьох вчених [172-179]. Дослідження показали, що більшість науковців схиляються до думки, що оцінку сталого розвитку підприємства слід проводити з урахуванням його економічної, екологічної та соціальної складових. Проте, ми, зважаючи на ознаки сталого розвитку, підтримуємо думку тих науковців [177, с. 238], які вважають, що саме активна інноваційна діяльність забезпечить конкурентоспроможність підприємства у довгостроковій перспективі, а тому доповнюють перелік загально визнаних складових сталого розвитку ще й інноваційною складовою.

Методичні підходи до оцінки рівня сталого розвитку підприємства, які пропонуються сучасними науковцями, відрізняються як складом оціночних індикаторів, так і аналітичним інструментарієм.

Так, К.О. Горячевою [172, с. 60] запропоновано методичний підхід до оцінки сталого розвитку, в основі якого лежить збалансована система показників, яка об'єднує такі блоки фінансових та нефінансових індикаторів як «Власники», «Бізнес-процеси», «Клієнти», «Працівники» і «Продукція». Узагальнення інформації за виділеними блоками здійснено на основі інтегрального показника оцінки рівня сталого розвитку, визначеного за методом середньої геометричної. Для інтерпретації отриманих результатів

автор пропонує використовувати так звані зони сталості, відповідно до яких обирається стратегія розвитку підприємства. Погоджуючись із думкою автора про необхідність застосування методу експертних оцінок для визначення вагомості складових інтегральних показників за блоками збалансованої системи показників, вважаємо, що в якості складових мають виступати не окремі показники, а локальні інтегральні показники за складовими сталого розвитку.

Основою системно-інтегрованого методичного підходу до оцінки сталого розвитку підприємства, який запропоновано Л.М. Мельник, є бізнес-індикатори, які систематизовано за складовими сталого розвитку (економічна, соціальна, екологічна) та групами бізнес-процесів (операційними, підтримуючими, управлінськими). Зведення низки окремих бізнес-індикаторів здійснено шляхом визначення зведених показників стану функціонування бізнес-процесів у розрізі 3-х складових, які об'єднуються у єдиний інтегральний показник з урахуванням їх вагомості. Ми підтримуємо думку автора щодо використання єдиного інтегрального показника для визначення відмінності досягнутого стану від бази порівняння загалом по групі обраних показників і отримання однозначного висновку про поліпшення або погіршення розрахункового рівня досягнення сталого розвитку підприємства за аналізований період часу [173, с. 139]. Проте, запропонована авторам послідовність процесу оцінювання не пояснює порядок об'єднання показників, що мають різні одиниці виміру.

Для інтегральної оцінки стійкості розвитку промислових підприємств Л.М. Філіпішина пропонує використовувати «індекс стійкості», який визначається на основі комплексних показників економічної, екологічної, соціальної, ризикової та ринкової стійкості. Запропонована система індикаторів дає змогу оцінити загальну ефективність стратегії підприємства, включаючи його модернізацію бізнесу, в контексті результатів розвитку [174, с. 283].

На думку групи науковців [175, с. 13], в умовах побудови системи сталого розвитку і забезпечення збалансованості всіх його складових виникає синергетичний ефект, тобто ефект збільшення загальної величини оцінки

соціально-економічного розвитку у порівнянні з алгебраїчною сумою його складових. Проте, величина запропонованого ними коефіцієнту синергізму в подальшому не враховується при визначенні рівня соціально-економічного розвитку (сталий, високий, середній, нижче середнього та низький), який встановлюється за величиною визначеного за допомогою методу таксономії узагальнюючого показника.

На думку О.П. Козлової, в основі визначення узагальнюючого показника сталого розвитку має лежати цільовий підхід до групування вихідних показників, тобто їх розподіл на показники, які свідчать про досягнення кількісних цілей, та показники, які свідчать про досягнення якісних цілей, в напрямках економічної, екологічної, соціальної та технологічної діяльності. Для узагальнення інформації про локальні інтегральні показники кількісної та якісної груп з урахуванням їх важливості науковець використовує метод сум [176, с. 90].

І.В. Бекренєв та Я.М. Лозовська вважають за необхідне при розрахунку інтегрального показника рівня сталого розвитку підприємства враховувати статичні зміни, що відображають сталість, та динамічні зміни, що відображають ступінь розвитку економічної, соціальної, екологічної та інноваційної складових сталого розвитку [177, с. 238]. Порядок визначення інтегрального показника рівня сталого розвитку підприємства свідчить про рівноцінність його складових, які об'єднано за формулою середньої геометричної.

Критичний аналіз існуючих методичних підходів до оцінки рівня сталого розвитку підприємства дозволив визначити ряд суперечностей, які їм притаманні:

- відсутність єдності щодо складових сталого розвитку;
- різний рівень деталізації складових сталого розвитку, часто дублювання показників за змістом;
- використання показників, які відсутні у звітності підприємства або неможливо визначити за її даними;

– необґрунтованість нормативних або оціночних значень показників, як наслідок значна варіативність інтерпретації одержаних результатів.

У зв'язку з цим запропоновано науково-методичний підхід до оцінки рівня сталого розвитку підприємства, етапи реалізації якого подано на рис. 2.12.

Рисунок 2.12 – Етапи реалізації методичного підходу до оцінювання рівня сталого розвитку підприємства

Враховуючи особливості діяльності підприємств торгівлі, до складу системи показників оцінки їх сталого розвитку запропоновано включати кількісні та якісні показники, які відображають як позитивний так негативний вплив чинників на зміну його рівня (табл. 2.5).

Враховуючи, що сила впливу складових сталого розвитку підприємства на його загальний рівень залежить як від галузі, до якої належить підприємство, так і особливостей діяльності, наступним етапом запропонованого методичного підходу є оцінка їх вагомості. Розрахунок вагових коефіцієнтів може бути здійснено за допомогою експертних методів, зокрема, методу ранжирування, попарних порівнянь, Фішберна та ін.

Для визначення вагових коефіцієнтів методом ранжування кожному рангу потрібно присвоїти певну кількість балів за умови, що перший ранг отримує найбільшу кількість балів, а останній найменшу. А далі необхідно визначити суму балів за кожним критерієм, що оцінювався (табл. 2.6).

$$r_i = \sum_{j=1}^m r_{ij}, \quad (2.1)$$

де r_i – сума балів за i -м критерієм;

r_{mi} – виставлена j -м експертом кількість балів за i -м критерієм;

m – кількість експертів.

Безпосередньо розрахунок вагових коефіцієнтів здійснюється за формулою:

$$w_i = \frac{r_i}{\sum_{i=1}^n r_i}, \quad (2.2)$$

n – кількість критеріїв.

Таблиця 2.5 – Система показників оцінки сталого розвитку
торговельного підприємства

Складова сталого розвитку	Показник	
	стимулятор	дестимулятор
Економічна	<ul style="list-style-type: none"> – рівень продуктивності праці; – рівень капіталовіддачі; – коефіцієнт оборотності оборотних активів; – рентабельність продаж; – рентабельність активів (капіталу); – коефіцієнт маневреності власного капіталу; – коефіцієнт загальної ліквідності 	<ul style="list-style-type: none"> – рівень операційних витрат; – коефіцієнт фінансової залежності
Інноваційна	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт оновлення асортименту продукції; – частка on-line продажів; – коефіцієнт інноваційної активності персоналу; – частка інноваційних активів; – коефіцієнт оновлення техніки 	
Соціальна	<ul style="list-style-type: none"> – коефіцієнт співвідношення середньої заробітної плати робітників підприємства до середньої заробітної плати працюючих у торгівлі; – частка працівників, які пройшли навчання та стажування 	<ul style="list-style-type: none"> – сума заборгованості з виплати заробітної плати; – коефіцієнт плинності кадрів; – сума штрафів, які сплачені за порушення умов КЗпП; – кількість скарг покупців на невідповідність якості реалізованих товарів загальноприйнятим стандартам; – частка виручки від реалізації соціально шкідливих товарів у загальному обсязі виручки від реалізації
Екологічна	<ul style="list-style-type: none"> – частка витрат на екологічну безпеку; – рівень логістичних витрат; – частка витрат на придбання екологічно чистої упаковки товарів 	<ul style="list-style-type: none"> – частка витрат на оплату електроенергії;

Джерело: складено на основі [178, с. 10-11].

Таблиця 2.6 – Етапи та порядок розрахунку таксономічного показника

№ з/п	Назва етапу	Порядок побудови /розрахунку	Пояснення
1	Формування матриці спостережень	$X_{mn} = \begin{pmatrix} X_1 \\ X_2 \\ \dots \\ X_i \\ \dots \\ X_m \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} X_{11} & X_{12} & \dots & X_{1j} & \dots & X_{1n} \\ X_{21} & X_{22} & \dots & X_{2j} & \dots & X_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{i1} & X_{i2} & \dots & X_{ij} & \dots & X_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{m1} & X_{m2} & \dots & X_{mj} & \dots & X_{mn} \end{pmatrix}$	<p>m – число одиниць n-вимірного простору, що дорівнює кількості рядків матриці;</p> <p>n – число ознак кожної одиниці, що дорівнює кількості стовпців матриці;</p> <p>x_{ij} – значення ознаки за номером j для одиниці за номером i.</p>
2	Стандартизація значень елементів матриці спостережень	$Z_{ij} = \frac{X_{ij} - \bar{X}_j}{\sigma_j}, \quad i = 1, \dots, m; \quad j = 1, \dots, n,$	<p>де \bar{X}_j – середнє арифметичне значення ознаки x_{ij};</p> <p>σ_{ij} – середньоквадратичне відхилення ознаки x_{ij};</p>
3	Формування вектору-еталону	$Z_{0j} = \begin{cases} \max Z_{ij}, & \text{якщо } j \in Ic \text{ (стимулятор);} \\ \min Z_{ij}, & \text{якщо } j \in Id \text{ (дестимулятор).} \end{cases}$	
4	Визначення відстані між окремими спостереженнями і вектором-еталоном	<ol style="list-style-type: none"> 1) $C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^n (Z_{ij} - Z_{0j})^2},$ 2) $\bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{i0},$ 3) $\sigma_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2},$ 4) $C_0 = \bar{C}_0 + 2\sigma_0.$ 	<p>C_{i0} – відстань між окремими спостереженнями і вектором-еталоном;</p> <p>Z_{ij} – стандартизоване значення j-ї ознаки в період часу i;</p> <p>Z_{0j} – стандартизоване значення j-ї ознаки в еталоні;</p> <p>\bar{C}_0 – середня відстань між окремими спостереженнями та вектором-еталоном;</p> <p>σ_0 – середнє квадратичне відхилення відстані між окремими спостереженнями і середньою відстанню;</p> <p>C_0 – максимально можливе відхилення від зведеного еталона</p>
5	Обчислення таксономічного показника	<ol style="list-style-type: none"> 1) $D_i = \frac{C_{i0}}{C_0},$ 2) $K_i = 1 - D_i.$ 	<p>D_i – прямий таксономічний коефіцієнт;</p> <p>K_i – модифікований таксономічний коефіцієнт</p>

Джерело: складено на основі [36, с. 113-116].

Ступень узгодженості думок групи експертів оцінюється для допомогою коефіцієнта конкордації:

$$W = \frac{12 \sum_{i=1}^n d_i^2}{m^2(n^3 - m)}, \quad (2.3)$$

де $d_i = S_i - \bar{S}$, а S_i – сума рангів i -ї характеристики, $\bar{S} = \frac{\sum S_i}{n}$.

Результати обробки опитувальних анкет вважаються прийнятними, якщо значення даного коефіцієнта знаходиться в межах від 0,5 до 1.

Для використання методу Фішберна групи показників ранжируються у порядку зменшення вагомості. Вагомість i -ої складової сталого розвитку підприємства розраховується за формулою:

$$w_i = \frac{2(m - i + 1)}{m(m + 1)}, \quad (2.4)$$

де w_i – вага i -ї складової сталого розвитку підприємства.

m – число груп індикаторів оцінки сталого розвитку підприємства;

i – місце окремої групи індикаторів.

Отримані вагові коефіцієнти враховуються при розрахунку інтегрального показника рівня сталого розвитку підприємства, який здійснюється за формулою:

$$I_p = \sum w_i I_{p_i}, \quad (2.5)$$

де I_p – інтегральний показник рівня сталого розвитку підприємства;

I_{p_i} – локальний інтегральний показник i -ї складової сталого розвитку підприємства.

Для подальшої інтерпретації розрахованого значення інтегрального показника оцінки рівня сталого розвитку підприємства пропонується

використовувати шкалу Харрінгтона, яка має універсальний характер і дозволяє виділити п'ять зон сталості (табл. 2.7).

У відповідності до цього, перебуваючи в зоні нормальної та високої сталості, підприємство є зразком для порівняння з іншими підприємствами, а знаходження в зонах низького та дуже низького розвитку свідчить про великий розрив між існуючим положенням і кінцевою метою підприємства.

Таблиця 2.7 – Ідентифікація рівня сталого розвитку підприємства за шкалою Харрінгтона

Рівень сталого розвитку	Інтервал значень інтегрального показника
Високий	0,8–1,0
Нормальний	0,63–0,8
Середній	0,37–0,63
Низький	0,2–0,37
Дуже низький	0–0,2

Таким чином, запропонований підхід до оцінювання сталого розвитку підприємств торгівлі дозволить оцінити перспективи їх розвитку за різними напрямками та скорегувати параметри стратегії. До його переваг можна віднести: високий рівень гнучкості, який виявляється у здатності враховувати при розрахунку інтегрального показника умови і особливості функціонування конкретного підприємства; можливість проведення комплексної оцінки сталого розвитку підприємства; дозволяє оцінити спрямованість і силу впливу кожної групи показників на загальний рівень сталого розвитку.

У розділі 2 здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано розв'язання наукового завдання, що полягає у розвитку теоретико-методичних положень та розробці практичного інструментарію фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств роздрібної торгівлі, спрямованого на зменшення соціально-економічних диспропорцій розвитку торговельних підприємств, створення умов для зростання їх вартості, досягнення позитивних

соціально-економічних наслідків для власників, працівників, споживачів. Основні наукові та практичні результати наукового дослідження полягають у наступному:

1) дослідження стану та тенденцій розвитку підприємств торгівлі виявили, що розвиток торговельної галузі в Україні супроводжується суттєвими структурними диспропорціями та протиріччями, серед яких найсуттєвішими є такі: структурні диспропорції у розвитку мережі підприємств роздрібною торгівлі; диспропорції у товарно-ресурсному забезпеченні національного споживчого ринку; деформована структура капіталу на підприємствах галузі, низька забезпеченість власними оборотними коштами, низький рівень платоспроможності;

2) у процесі дослідження з'ясовано, що існуючі соціально-економічні диспропорції можливо подолати тільки через здійснення своєчасних комплексних структурних перетворень, зокрема за допомогою реструктуризації. Виходячи з того, що реструктуризація являє собою багатоаспектний та взаємопов'язаний комплекс заходів, ефективність яких обумовлена логікою побудови та якістю управління, запропоновано структурно-логічну послідовність управління цим процесом та фінансово-економічний механізм здійснення реструктуризації, дію якого спрямовано на зменшення соціально-економічних диспропорцій розвитку підприємств торгівлі, покращення результатів їх діяльності, збереження/зростання вартості власного капіталу;

3) об'єктивна необхідність стабільного функціонування та сталого розвитку торговельних підприємств об'єктивно вимагає розбудови та ефективної дії внутрішньогосподарського кредитно-грошового механізму, складовими елементами якого є методи, важелі та інструменти, що враховують особливості використання кредитних грошових ресурсів у торговельно-господарській діяльності підприємств, до яких віднесено: загальноринкові, інфляційні, цінові, вартісні, часові, просторові, організаційно-технічні, структурно-динамічні, результативні, ризикові тощо;

4) вимогами ефективного функціонування кредитно-грошового механізму, зокрема, управління позиковими коштами в підприємствах торгівлі повинні стати: оптимізація фінансової структури активів і капіталу за критеріями мінімізації вартості й ризику; визначення оптимальних строків, форм і методів залучення й погашення кредитів, що спроможні забезпечити належний рівень фінансової стійкості, платоспроможності та фінансової рівноваги підприємства; збільшення рівня рентабельності вкладеного в активи позикового короткострокового та довгострокового капіталу, з урахуванням ризикових, інфляційних та кон'юнктурних соціально-економічних чинників;

5) на підставі результатів критичного аналізу існуючих підходів до визначення інтегрального показника рівня сталого розвитку підприємств запропоновано етапи реалізації науково-методичного підходу до оцінки рівня сталого розвитку торговельного підприємства; сформовано систему показників за економічною, інноваційною, соціальною та екологічною складовими сталого розвитку, які відображають особливості діяльності підприємств торгівлі. Запропонований підхід до оцінювання сталого розвитку підприємств торгівлі дозволить оцінити перспективи їх розвитку за різними напрямками та скорегувати параметри стратегії. До його переваг можна віднести: високий рівень гнучкості, який виявляється у здатності враховувати при розрахунку інтегрального показника умови і особливості функціонування конкретного підприємства; можливість проведення комплексної оцінки сталого розвитку підприємства; дозволяє оцінити спрямованість і силу впливу кожної групи показників на загальний рівень сталого розвитку.

РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

3.1 Оцінювання фінансових ризиків забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі

Фінансова діяльність суб'єкта господарювання пов'язана з великою кількістю ризиків, ступінь впливу яких на результати цієї діяльності і рівень фінансової стабільності істотно зростає в умовах імплементації векторів сталого розвитку. Ризики, які супроводжують господарську діяльність підприємства і генерують фінансові загрози, об'єднуються в особливу групу фінансових ризиків.

В процесі управління ризиком оцінка саме фінансового ризику відіграє найважливішу роль, створюючи основу для прийняття рішень і оцінки їх ефективності.

Під фінансовими ризиками розуміється невизначеність, що виникає в результаті змін внутрішніх або зовнішніх умов суб'єкта господарювання, яка має суттєвий вплив на його фінансову діяльність [103].

Однією з головних причин виникнення і розвитку різних кризових ситуацій є неточна оцінка фінансових ризиків.

В практиці існує багато підходів, покликаних оцінювати рівень ризику.

Так, А. Б. Камінський [62] виділяє чотири концептуальні підходи до оцінки фінансових ризиків:

- підхід, заснований на оцінці втрат через несприятливу екологічну ситуацію;
- підхід, заснований на відображенні ризику з використанням показників варіативності;
- підхід, який ґрунтується на рівні очікуваної корисності;
- підхід, заснований на аналізі чутливості.

Бланк І. А. [11] виділяє такі основні методичні підходи до кількісної оцінки рівня ризику:

- економіко-статистичні;
- експертні;
- аналогові;
- оцінки рівня компенсації за ризик.

Слід відзначити, що їх застосування означених підходів є трудомістким, вимагає спеціальної підготовки працівників і не надає інформації у вигляді, зручному керівництву для вибору методів управління ризиком.

У відповідності до підходу, запропонованого Н. А. Брегіним [17] дослідження фінансових ризиків на підприємстві передбачає проведення двох видів аналізу: якісного і кількісного. Якісний аналіз передбачає оцінку умов виникнення ризиків і визначення їх впливу на діяльність підприємства. В процесі кількісного аналізу вимірюється розмір впливу факторів ризику на ефективність функціонування суб'єкту господарювання.

Ряд дослідників, таких як Н. Д. Гуськова, Е. А. Неретін, В. П. Огнянов, Шохін Є. І., Чуднівський А. Г., Яковлева І. М., Донцова Л. В., Можанова І. І. та інших, підтримують думку попереднього науковця та пропонують оцінювати фінансові ризики підприємства на основі показників фінансового стану, що розраховуються на базі даних фінансової звітності [103]. Перевагами підходу є його невисока трудомісткість та відсутність додаткового навчання персоналу. Недоліками є неспеціалізованість і в ряді випадків опосередкованість оцінки. Означені недоліки долаються за рахунок різних його модифікацій.

Фінансовий стан і ризики підприємства характеризуються комплексом взаємопов'язаних абсолютних і відносних показників. Найчастіше у практиці для дослідження використовується система фінансових коефіцієнтів – показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, оборотності та ін. Дослідження здійснюються на основі даних фінансової звітності за рік порівнянням показників з їх нормативними значеннями та у динаміці.

Традиційно розрахунок фінансових показників розглядають як метод оцінки фінансового стану підприємства, насамперед його платоспроможності.

Метод аналізу коефіцієнтів фінансових показників знайшов широке застосування в практиці при оцінці фінансових ризиків забезпечення сталого розвитку підприємства. Це зумовлено тим, що платоспроможність та ризик настання банкрутства підприємства є протилежними індикаторами стану суб'єкту господарювання.

Однак, вважаємо, що метод оцінки показників фінансового стану, навіть при аналізі тенденцій їх зміни у часі, не враховує ступінь цієї зміни. Так, у разі високого коливання у часі фінансових показників має місце фінансова нестабільність підприємства, навіть у разі, якщо значення показників перевищують нормативні. Тоді як, показники коливання на рівні нижче нормативних значень свідчать про високий рівень ризику.

З метою удосконалення методики оцінки фінансових ризиків у контексті забезпечення сталого розвитку вважаємо за доцільне використовувати підхід, запропонований Синявською Т.Г. і Кайдою М.А [129]. Даний підхід базується на оцінці даних фінансової звітності за допомогою дослідження варіації показників у часі.

Показники варіації традиційно є основними індикаторами ризику, оскільки висока мінливість свідчить про високий ризик. Дана методика складається з чотирьох основних етапів.

На першому етапі, виходячи з концепції оцінки фінансового ризику аналізуються фінансові показники за декілька періодів, розраховані за даними балансу підприємства. Це дає змогу оцінити фінансовий стан підприємства за кожен з періодів, що досліджується.

На другому етапі проводиться вертикальний аналіз отриманих фінансових показників за кожним періодом дослідження. Отримані значення показників порівнюються з їх нормативними значеннями. На основі результатів порівняння формуються відповідні висновки.

Виходячи з того, що кожен фінансовий коефіцієнт оцінює певні аспекти фінансового стану, які характеризуються специфічним набором ризиків, можна стверджувати, що кожен фінансовий коефіцієнт оцінює конкретний фінансовий ризик.

У табл. 3.1 наведені орієнтовні показники та шкали якісної оцінки окремих видів фінансового ризику відповідно до інтервалів значень фінансових коефіцієнтів. Для практичного визначення інтервалів вважаємо доцільним проведення досліджень на вибірці підприємств з угрупованням за рівнями реалізованих ризиків.

Таблиця 3.1 – Якісна оцінка окремих фінансових ризиків на основі значень фінансових показників

№	Фінансові показники	Види ризику	Значення показника	Оцінка ризику
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Ризик втрати ліквідності	< 0,4 > 0,5	Високий Низький
2	Критичної оцінки (швидкої ліквідності)	Кредитний ризик	< 1,9 > 2	Високий Низький
3	Поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття)	Ризик неплатоспроможності	< 0,9 > 2,1	Високий Низький
4	Забезпечення власними оборотними засобами	Ризик неплатоспроможності	< 0,1 > 0,5	Високий Низький
5	Фінансової незалежності (автономії)	Ризик втрати ліквідності	< 0,4 > 0,8	Високий Низький
6	Маневреності власних оборотних засобів	Ризик зниження фінансової стійкості	< 0,1 > 0,5	Високий Низький

Відзначимо, що система показників фінансового стану повинна формуватися виходячи з глибини дослідження. У разі розширення їх переліку з використанням показників встановлюються межі ризику на основі емпіричних даних.

Для комплексної оцінки ризиків вважаємо за доцільне проведення вертикального аналізу за кожний період окремо. Таке дослідження надасть змогу не тільки визначити види ризиків, а й з'ясувати на якому рівні вони притаманні підприємству. Крім того, воно не вимагає попередньої ідентифікації ризиків, бо кожному показнику поставлений у відповідність ризик.

Таку оцінку ризиків можна вважати якісно-кількісною, так як кількісне значення фінансового коефіцієнта, асоційоване з певним ризиком, трансформується в якісну оцінку ризику відповідного типу: «високий» або «низький». Вона дозволяє визначити та оцінити всі види ризиків підприємства за низку періодів. Таким чином, дане дослідження дає змогу проаналізувати усі види ризиків на підприємстві за конкретний період.

Третій етап передбачає проведення горизонтального аналізу фінансових показників. Таке дослідження дає змогу послідовно дослідити окремі фінансові ризики.

Аналіз полягає в визначенні зміни значень кожного показника в часі. Вважаємо доцільним досліджувати як тенденцію зміни кожного фінансового коефіцієнта, так і розмір його варіації за досліджуваний період.

З цією метою розраховуються показники варіації значень аналізованих фінансових коефіцієнтів: розмах варіації, середнє квадратичне (стандартне) відхилення і коефіцієнт варіації. Коефіцієнт варіації пропонуємо використовувати в якості основного показника для подальшого аналізу. Саме він є безрозмірним, що допускає проведення порівняння.

Про більш високому рівні відповідного ризику свідчитимуть фінансові коефіцієнти, які мають високу варіацію за досліджуваний період. У той час як більш стабільні характеризують більш низький ризик.

Разом з тим, вважаємо, що аналізувати тільки коефіцієнти варіації є недостатньо коректним. Це пов'язано з тим, що стабільність в зоні нестійкого фінансового стану не можна розглядати, як показник низького рівня ризику.

Тому формування висновку про рівень окремих ризиків, що асоціюються з конкретними фінансовими показниками слід здійснювати на основі зіставлення середніх значень показників за період і коефіцієнтів варіації. З цією метою, для оцінки фінансових ризиків, доцільним є використання матриці, наведеної на рис. 3.1 [129].

		Коефіцієнт варіації	
		<i>високий</i>	<i>низький</i>
Середнє значення	<i>низьке</i>	Фінансовий стан нестійкий, мінливість висока (значний ризик)	Фінансовий стан нестійкий, мінливість низька (ризик, що реалізувався)
	<i>високе</i>	Фінансовий стан стійкий, мінливість висока (помірний ризик)	Фінансовий стан стійкий, мінливість низька (незначний ризик)

Рисунок 3.1 – Матриця оцінки фінансових ризиків на основі варіації показників фінансового стану

Проаналізуємо матрицю. У відповідності з рівнем фінансового ризику можливі чотири показника фінансового стану. А саме: низьке середнє значення при високій варіації свідчить про високий рівень відповідного ризику. При цьому, значення показника в основному невеликі, а велика варіація може призводити як до виходу із зони незадовільних значень, так і до серйозних падінь значення показника. Отримання такої оцінки ризику вимагає негайного адекватного управління. Перш за все, необхідним буде визначення основної тенденції зміни показника за досліджуваний період.

Найбільш високий ризик має місце в разі низьких середнього значення показника і його варіації. Така ситуація свідчить про наявність відповідного

ризик - значення показника впали, а низька варіація свідчить про стабільність негативного стану. Ситуація, що склалась вимагає управління, спрямованого на розробку низки заходів, націлених на пом'якшення наслідків ризику.

Високе середнє значення при високій варіації створює помірний ризик: з одного боку, коливання в основному відзначається в зоні стійкого фінансового стану, а з іншого - висока варіація завжди означає ризик.

Незначний ризик виникає при низькій варіації показника та при високому середньому значенні коефіцієнта. Така ситуація свідчить про стабільність фінансового стану підприємства.

Вважаємо, що більш точно оцінювати ризики можливо з використанням більшої кількості груп середнього значення і коефіцієнта варіації. Разом з цим, в цьому випадку, слід враховувати, збільшення трудомісткості дослідження.

Тож, таке дослідження, проведене послідовно для певних фінансових показників підприємства, дає можливість отримати повну картину фінансових ризиків підприємства.

Метою четвертого етапу оцінки фінансових ризиків є формування висновку про види фінансових ризиків, які впливають на фінансовий стан підприємства. Це можливо на основі порівняння результатів вертикального та горизонтального аналізів рівня ризику підприємства.

Таке зіставлення дає можливість виявити всі види ризиків за весь досліджуваний період, визначити найбільш ризиково вразливі місця та сформулювати відповідні рекомендації з управління ризиками.

Проілюструємо застосування даної методики на прикладі результатів дослідження за даними фінансової звітності ТОВ «Ніка» м. Харкова за три роки (табл. 3.2).

На основі значень показників табл. 3.2 можна сказати, що ТОВ «НІКА» протягом досліджуваного періоду є фінансово стійким. Проте якісна оцінка окремих видів фінансових ризиків у часовому розрізі є досить невисокою.

Таблиця 3.2 – Оцінка фінансових ризиків ТОВ «Ніка»

Показники	Оцінка ризику			Середнє значення	Стандартне відхилення	Коефіцієнт варіації	Горизонтальна оцінка ризику
	2017 рік	2018 рік	2019 рік				
1. Коеф. абсолютної ліквідності	0,21	0,3	0,2	0,24	0,055	22,92	незначний
	середній	середній	середній				
2. Коеф. швидкої ліквідності	0,34	0,62	0,57	0,48	0,197	41,042	помірний
	високий	високий	високий				
3. Коеф. поточної ліквідності	2,32	2,34	2,31	2,32	0,015	0,65	ризик, що реалізувався
	низький	низький	низький				
4. Коеф. забезпечення власними оборотними коштами	0,28	0,38	0,42	0,36	0,072	20,0	незначний
	середній	середній	середній				
5. Коеф. автономії	0,86	0,85	0,81	0,85	0,028	3,29	ризик, що реалізувався
	низький	низький	низький				
6. Коеф. маневреності власних оборотних коштів	0,05	0,07	0,06	0,06	0,01	16,67	незначний
	високий	високий	високий				
7. Коеф. співвідношенні позикових та власних коштів	0,166	0,173	0,17	0,17	0,003	1,76	незначний
	високий	високий	високий				
8. Коеф. фінансової стійкості	0,92	0,91	0,8	0,88	0,066	7,5	незначний
	середній	середній	середній				

Горизонтальна оцінка ризиків свідчить проте, що основними фінансовими ризиками на підприємстві є ризик неплатоспроможності та ризик втрати ліквідності через велику питому вагу позикових коштів у структурі капіталу суб'єкту господарювання.

Виходячи з цього, з метою зменшення означених ризиків, керівництву підприємства рекомендована розробка заходів, націлених на підвищення питомої ваги власних коштів в структурі капіталу та скорочення короткострокових зобов'язань. Вважаємо, простота, мала трудомісткість даного методу та можливість роздільної оцінки видів ризику робить його корисним в процесі такого дослідження.

3.2 Стратегічна оцінка можливостей адаптації підприємств торгівлі в умовах забезпечення сталого розвитку

В умовах дефіциту часу на розробку та прийняття важливих і вимірних управлінських рішень реалізація дієвої стратегії забезпечення сталого розвитку дозволяє нейтралізувати негативний вплив загрозливих явищ зовнішнього середовища. Враховуючи безліч загроз та ризиків, з яким може стикнутися торговельне підприємство під час імплементації векторів сталого розвитку, дану стратегію можна вважати антикризовою стратегією розвитку. Використання більшістю вітчизняних підприємств підходу, що базується на вирішенні негайних проблем, призводить до неможливості забезпечення своєчасного оперативного реагування підприємства на динамічні зміни зовнішнього середовища, та, не дозволяє забезпечити сталий розвиток підприємства в довгостроковій перспективі.

Питання пошуку ефективних антикризових стратегій розвитку є актуальними не тільки для підприємств торгівлі, які опинилися втягнутими в «сніжний ком» кризових явищ. Складність та непередбачуваність сучасних умов господарювання призводить до того, що будь-яке підприємство на кожній стадії свого життєвого циклу зіштовхується з кризами різної природи. Фактори, що впливають на його розвиток, можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми,

діяти окремо або комплексно, посилюючи негативні, руйнівні тенденції. Враховуючи на це, забезпечення протистояння підприємства негативній дії факторів зовнішнього середовища виступає основним критерієм, який повинен бути врахований при формуванні антикризової стратегії. Це дозволить успішно здійснювати господарську діяльність при різних умовах та змінах зовнішнього середовища у довгостроковій перспективі.

Проведене теоретичне дослідження показало, що за останнє десятиріччя в економічній літературі відмічається підвищення уваги науковців до вирішення проблем забезпечення успішної взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем. Вагомий внесок в розробку даної проблеми внесли вітчизняні та зарубіжні економісти: А. Азиркіна [1], Н. Бенетт [181], Дж. Мюллер-Стивенс [198], А. Наливайко [146], Т. Свобода [128], С. Фінк [185] та ін. Негативні фінансово-економічні тенденції, зростання невизначеності та циклічність кризових явищ привертають все більшу увагу вчених до вивчення питань протистояння підприємства негативним змінам зовнішнього середовища. Попри велику цінність наукового внеску, зробленого ученими, у даний час існує багато проблем теоретичного і методологічного характеру, що актуалізує потребу в уточненні ключових аспектів формування антикризової стратегії розвитку підприємства роздрібної торгівлі в умовах мінливості та невизначеності зовнішнього середовища.

Аналіз мінливості зовнішнього середовища та оцінка його впливу на діяльність підприємства традиційно вважається одним з найважливіших завдань економічної науки. Розуміння важливості оцінки зовнішнього середовища при управлінні діяльністю підприємства остаточно сформувалося наприкінці 50-х рр. Безумовно, підприємство роздрібної торгівлі, як відкрита система, залежить від постачань товарних ресурсів, кваліфікації персоналу (зокрема, управлінського та торгово-оперативного), а також лояльності споживачів до продукції, яку реалізує підприємство роздрібної торгівлі та самого підприємства. Інтенсивність обміну між підприємством та зовнішнім оточенням є умовою життєдіяльності будь-якого суб'єкта господарювання. Оскільки, саме зовнішнє середовище є джерелом, що питає підприємство

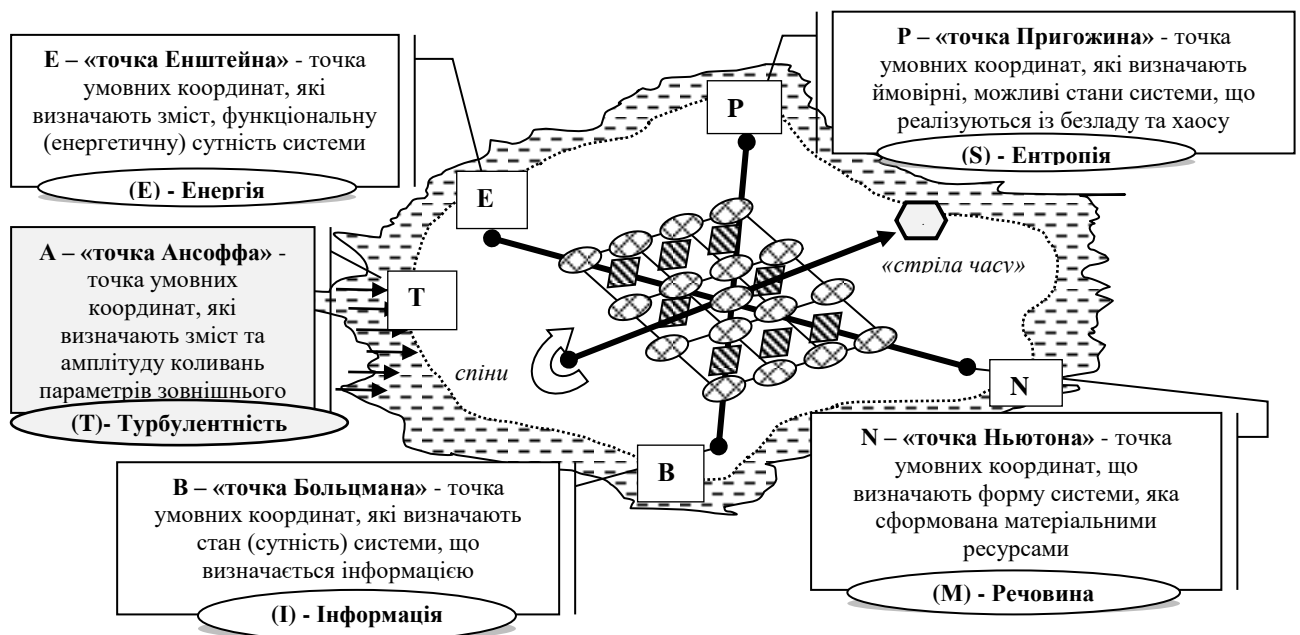
ресурсами, необхідними для підтримки його внутрішнього потенціалу на належному рівні та, відповідно зумовлює успішність реалізації антикризової стратегії.

Поряд із тим, інформація про фактори зовнішнього середовища ніколи не буває абсолютно достатньою та вичерпаною хоча б з тієї причини, що виходить з минулого і сьогодення, а антикризова стратегія описує обрану для досягнення бажаного результату траєкторію розвитку підприємства торгівлі в майбутньому. Це обумовлено тим, що між процесами формування і реалізації стратегії існує певний часовий лаг. Саме недостатність та неточність інформації обумовлює невизначеність умов діяльності підприємства. В даному контексті слід повністю погодитися із твердженням Й. Шумпетера, який зазначає: «...зовнішнє оточення підприємства все більше стає джерелом проблем для сучасних керівників. Керівники найважливіших для суспільства суб'єктів господарювання – ділових, освітніх, державних – під впливом подій в світі були змушені зосередити увагу на швидко змінюваному середовищі та його впливу на внутрішнє середовище підприємства» [169].

Провідні фахівці з питань стратегічного управління підприємством вказують на те, що сучасне зовнішнє середовище функціонування підприємства є складним, мінливим, взаємозалежним і, як правило, суперечливим, невизначеним, для якого характерний широкий спектр різноманітних факторів, на які підприємство змушено реагувати. Сучасна практика ведення бізнесу доводить, що нейтралізувати негативний ефект прояву дестабілізуючих чинників зовнішнього оточення можливо лише на основі забезпечення своєчасної адаптації внутрішніх процесів до фактичних умов. Ми повністю підтримуємо погляд науковців, які характеризують зовнішнє середовище підприємства як складну гетерогенну (від грец. «*heterogenes*» – неоднорідний за складом) структуру, що охоплює широке коло елементів, взаємопов'язаних як з суб'єктом господарювання, так і між собою. Разом вони формують своєрідний системно-організований простір, в якому функціонують і розвиваються процеси, що обмежують або активізують підприємницьку діяльність

підприємства. Дані процеси протікають з різною інтенсивністю, впливають один на одного, співпадають за напрямком або мають протилежну спрямованість.

В контексті цього, заслуговує на увагу погляд Тогунова І. [153], відповідно до якого системно-організований «простір» зовнішнього середовища підприємства може бути представлений через систему координат (рис. 3.2).

* виділено автором

Рисунок 3.2 – Система координат зовнішнього середовища

Джерело: удосконалено на основі [153].

В якості векторів, в запропонованій системі координат, вчений пропонує виділяти наступні ключові елементи системи: речовину (M), енергію (E), інформацію (I) та ентропію (S). У назвах точок умовно використані прізвища вчених, з заслугами яких, на думку І. Тогунова, пов'язаний той чи інший фундаментальний науковий напрямок у дослідженнях. Відповідно погляду науковця, розвиток підприємства характеризується поступальним рухом в напрямку «стріли часу» і обертальним (спіном) – відносно початкових координат: правостороннім ($|D\rangle$) чи лівостороннім ($|L\rangle$). Як показують

дослідження, абсолютна більшість біологічних структур відноситься до динамічних систем з правостороннім спіном. Так, швидкість руху підприємства в напрямку «стріли часу» залежить від стану системно-організованого «простору» зовнішнього середовища та його характеристик. Вважаємо, що представлена система координат зовнішнього середовища, повинна бути вдосконалена. Так, окрім запропонованих науковцем ключових елементів (M, E, I та S), системно-організований «простір» зовнішнього середовища підприємства, на наш погляд, визначається також амплітудою його турбулентних коливань (T). Виділення даної точки координат обумовлено тим, що саме турбулентність зовнішнього середовища сприяє посиленню нестабільності зовнішнього середовища та визначає можливу енергетичну сутність системи, її стан, матеріальну основу та інформативність; а отже, в цілому характеризує певний тип бізнес-оточення підприємства. До того ж, дослідження турбулентних процесів набуває особового значення в умовах кризи, коли першорядним завданням підприємства є розробка ефективної антикризової стратегії.

Під невизначеністю в економічній літературі мається на увазі недостатність інформації про фактори середовища, і керівникам, які приймають рішення, важко передбачити зовнішні зміни. Невизначеність підвищує ймовірність ризиків провалу успішної реалізації антикризової стратегії і ускладнює розрахунок витрат, пов'язаних з оцінкою альтернативних стратегічних напрямків. Це означає, що неповнота і неточність інформації призводить до багатоваріантності кінцевого результату. А, саме недооцінювання значимості інформації про чинники зовнішнього середовища та її ігнорування, призводить до того, що підприємство роздрібної торгівлі поступово втрачає власні конкурентні позиції на ринку внаслідок відхилення від стратегічної траєкторії руху. Це призводить до висновку, що неповнота та неточність інформації є ключовими характеристиками невизначеності. Невизначеність, будучи об'єктивною формою існування оточуючого нас реального світу, зумовлена, з одного боку, об'єктивним існуванням

випадковості як форми прояву необхідності, а з іншого – неповнотою кожного акту відображення реальних явищ в людській свідомості. Причому неповнота відображення принципово непереборна через загальний зв'язок всіх об'єктів реального світу і нескінченності їх розвитку. Виражається невизначеність в різноманітті перетворення можливостей у дійсність, в існуванні безлічі (як правило, нескінченного числа) станів, у яких розглядається в динаміці об'єкт може знаходитися в майбутній момент часу.

Таким чином, будь-які процеси підпадають під вплив невизначених факторів, які повинні бути враховані при розробці та прийнятті управлінських рішень, щодо формування та реалізації антикризової стратегії підприємств роздрібною торгівлі, альтернативність якої обумовлює необхідність оцінки і (або) порівняння ймовірності результатів. Своєю чергою, враховуючи широкий спектр невизначених факторів, характерних для швидко мінливих умов господарювання підприємств торгівлі, управлінські рішення повинні бути спрямовані на визначення оптимального варіанту антикризової стратегії, реалізація якої забезпечить максимальне наближення до мети при наявних зовнішніх умовах. Це призводить до висновку, що невизначеність – це ситуація, ймовірності здійснення результатів якої невідомі через неповноту, неточність або відсутність різного роду інформації, що обумовлено суб'єктивною специфікою ситуації. Невизначеність зростає кумулятивним підсумком в залежності від ступеня агресивності зовнішнього середовища

В сучасній науковій думці не виникає дискусій відносно ствердження про те, що «невизначеність» породжується незлічимою кількістю інформації про зовнішнє середовище. Проте, звертає на себе увагу відсутність понятійної чіткості стосовно визначення сутності категорії «невизначеність» та ідентифікації її основних характеристик.

Узагальнення поглядів науковців дозволяє стверджувати, що невизначеність зовнішнього середовища є багаторівневою системою розгалужених факторів, які всебічно, явно або неявно впливають на результативність діяльності підприємства. Недооцінка факторів невизначеності

може привести до некоректного вибору антикризової стратегії на підприємстві роздрібної торгівлі та зашкоджувати її успішній реалізації. При умові забезпечення своєчасної реакції на дію факторів невизначеності, на підприємстві роздрібної торгівлі формується «поле можливостей», з яких відбираються та реалізуються лише ті, які відповідають обраному типу антикризової стратегії.

Своєю чергою, швидкість, з якою відбуваються зміни в зовнішньому оточенні характеризує категорія «динамічності». У даному сенсі динамічність зовнішнього середовища, його видозмінюваність та відсутність необхідного обсягу достовірної інформації зашкоджують урахуванню всіх можливих наслідків впливу на діяльність підприємства. Зважаючи на це, керівники підприємств мають обмежувати спектр зовнішніх факторів, віддавати перевагу тим, які найістотніше впливають на результати діяльності підприємства.

Варто зазначити, що загальними ознаками динамічності зовнішнього середовища є інтенсивність, швидкість настання тієї або іншої події, частота та ступінь взаємодії факторів. Інтенсивність впливу залежить не тільки від зовнішнього середовища, але й від спроможності об'єкта протистояти негативному впливу факторів оточення, нейтралізувати його, адаптуватись до умов та використовувати позитивний вплив [167, с. 74]. Тобто, в цілому «динамізм зовнішнього середовища» представляє собою функцію частоти, з якою відбуваються зміни у внутрішніх та зовнішніх процесах підприємства роздрібної торгівлі.

Отже, зважаючи на визначені ознаки динамічності зовнішнього середовища, вважаємо, що при формуванні антикризової стратегії підприємства роздрібної торгівлі повинні бути враховані три найважливіші характеристики: ступінь звичності змін (очікувані, які відбуваються у межах екстраполяції досвіду; неочікувані, які не мають аналога, тобто є принципово новими); темп змін порівняно з реакцією підприємства (повільний, швидкий); можливість прогнозування майбутнього (за аналогією з минулим, часткова, скрутна). Зростання рівня динамічності зовнішнього середовища ускладнює прийняття

управлінських рішень, оскільки визначається інтенсивністю (частотою) зміни факторів зовнішнього середовища, швидкістю (темпом) їх зміни та ступенем змінюваності, що можна представити у вигляді наступної моделі:

$$D^{ZS} = \{F^{ZS}, W^{ZS}, R^{ZS}\} \quad (3.1)$$

де D^{ZS} – динамічність зовнішнього середовища;

F^{ZS} – інтенсивність (частота) зміни факторів зовнішнього середовища;

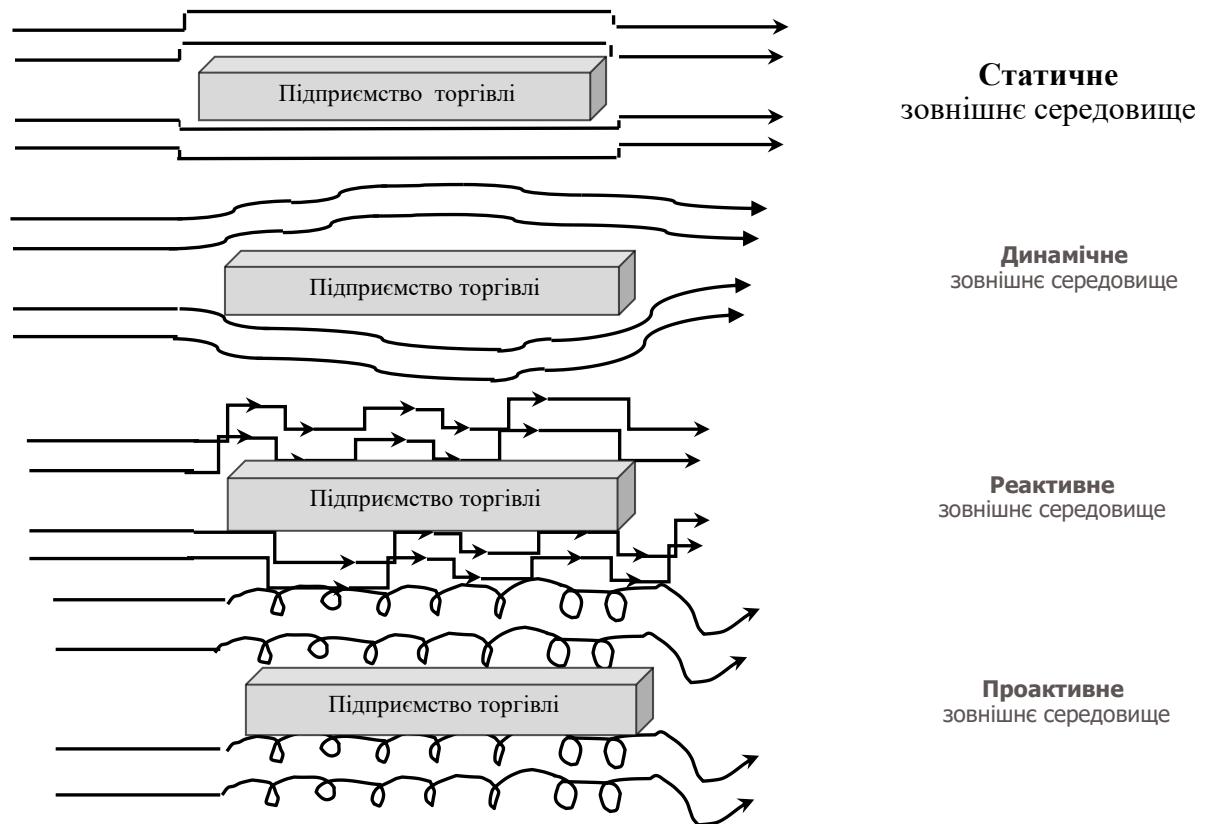
W^{ZS} – швидкість (темп) зміни факторів зовнішнього середовища;

R^{ZS} – ступінь мінливості факторів зовнішнього середовища.

Зважаючи на недетермінованість змін кожного з компонентів представленої моделі, можна стверджувати, що невизначеність зовнішнього середовища зростає зі зростанням динамічності або ж з ускладненням його умов, що підвищує ймовірність ризиків провалу антикризової стратегії підприємства роздрібною торгівлі і ускладнює розрахунок витрат, які пов'язані із альтернативними стратегічними напрямками. Слід зауважити, що комплексність, інваріантність факторів зовнішнього середовища, їх причинні взаємодії, хаотичність зміни та швидкість руху породжують виникнення процесів турбулентності, вдале маневрування якими відкриває нові можливості розвитку для підприємств роздрібною торгівлі. Реалії сьогоденні актуалізують питання протистояння підприємств роздрібною торгівлі високій амплітуді турбулентних процесів, що безперечно впливає на вибір типу антикризової стратегії.

В той же час, ступінь динамічності зовнішнього середовища визначає темп та частоту змін факторів невизначеності. До того ж, кількість факторів зовнішнього середовища в різні періоди часу може варіюватися, змінюватися хаотично та мати різний ступінь агресивності. Підвищення складності агресивності та непередбачуваності зовнішнього середовища породжує виникнення турбулентних процесів, траєкторія руху яких характеризує певний

тип зовнішнього середовища підприємства – статичний, динамічний, реактивний, проактивний (рис. 3.3).

* стрілками позначено траєкторію руху факторів зовнішнього середовища

Рисунок 3.3 – Типи зовнішнього середовища

Так, відповідно рис. 3.3 для статичного зовнішнього середовища підприємства властива незначна кількість факторів зі слабо вираженою динамікою їх зміни. При даному типі зовнішнього середовища відмічається відносна гармонізація внутрішніх та зовнішніх процесів. Для динамічного зовнішнього середовища характерна обмежена різноманітність факторів, але ступінь їх мінливості в часі є досить високим. Своєю чергою, для реактивного зовнішнього середовища характерним є досить значна кількість і широка різноманітність факторів, відмінністю яких є незначна врівноважена мінливість. Для проактивного зовнішнього середовища характерним є досить значна кількість факторів, вектор змінюваності яких є слабо прогнозованим, їх вплив на діяльність підприємства роздрібної торгівлі є досить агресивним.

Головним критерієм успішності реалізації антикризової стратегії підприємства роздрібної торгівлі є забезпечення своєчасного коригування своєї діяльності відповідно до зміни сукупності ринкових факторів: постійно змінюваних конкурентним відносинам, споживчому попиту, інноваційним процесам, розвитку комунікацій та інфраструктури структурного забезпечення. Їх облік та врахування при формуванні антикризової стратегії орієнтує сучасну торгівлю на формування адекватних новим умовам конкурентних переваг, визначає агресивність поведінки відносно здатності «грати на випередження» – змінюватися швидше, ніж вимагають обставини. В означених умовах внутрішня антикризова стійкість підприємства та конкурентоспроможність діючої бізнес-моделі підприємства роздрібної торгівлі визначається амплітудою турбулентних коливань факторів зовнішнього середовища.

Сучасна «нова економіка» характеризується високим рівнем динамізму та невизначеності зовнішнього середовища. У такому сенсі ключовим параметром сучасного зовнішнього середовища, що суттєво впливає на формування та реалізацію антикризової стратегії підприємства, є його мінливість та невизначеність, що обумовлює необхідність здійснення адекватної оцінки можливостей підприємства роздрібної торгівлі щодо протистояння турбулентним процесам зовнішнього середовища. Своєю чергою, за результатами вивчення економічної літератури з питань оцінки впливу турбулентних процесів на діяльність підприємства торгівлі було встановлено, що методичне забезпечення даної оцінки ще знаходиться у колі постійного наукового пошуку. Це обумовлює необхідність розробки відповідного методичного інструментарію, який дозволить якісно і всебічно здійснити оцінку можливостей підприємства роздрібної торгівлі щодо протистояння змінам зовнішнього середовища та є невід'ємним параметром формування антикризової стратегії.

При оцінці можливостей протистояння змінам турбулентним процесам зовнішнього середовища фокус уваги повинен бути спрямований на дослідження чотирьох груп дескрипторів: ринкових, соціально-економічних

внутрідержавних, глобалізації світового розвитку та інших зовнішніх, які враховують дескриптор політичного впливу, для кожного з яких характерні певні критерії оцінювання, індикатори. Для їх визначення за кожною виділеною групою дескрипторів, була розроблена анкета. Мета експертного дослідження полягала в виявленні головних чинників, протистояння змінам зовнішнього середовища, тобто визначити критерії дескрипторів, а також підтвердити погодженість думок серед респондентів. Реалізація встановленої мети здійснена на основі методу латентно-структурно аналізу за Лазарсфельдом [82, с. 344], який використано для обробки даних анкетування. Застосування запропонованого методу надало можливість враховувати не транзитивність оцінок фахівців і деяку неузгодженість експертної групи, і на виході дозволив перейти від загального чисельного набору виділеного кожним експертом до кількісних узагальнених дескриптивних змінних.

Формування критеріїв оцінки за кожного групою дескриптора (Додаток Г) було здійснено у наступній послідовності:

1) кожен респондент заповнює анкету, в якій виділяє показники оцінки турбулентності зовнішнього середовища за групами дескрипторів;

2) кожному експерту необхідно зробити попарне порівняння визначених на етапі 1 показників.

3) формується матриця переваг кожного експерта $Z_t = \{z_{ij}\}$ t . Якщо об'єкт i краще j , $z_{ij} = 1$, а $z_{ji} = 0$, якщо об'єкти вважаються експертом рівнозначними, $z_{ij} = z_{ji} = 0,5$.

4) узагальнення експертних даних. Формується сукупна матриця переваг (формула 3.2), кожний елемент якої Ω_{ij} інтерпретація кожного елемента здійснюється відповідно встановленим значення за їх пріоритетністю. За формулою 3.3 визначається неузгодженість думок експертів.

$$\Omega = \frac{1}{m} \times \sum_{t=1}^m Z_t \quad (3.2)$$

$$\Omega_{ij} = \frac{1}{2} - F\left(\frac{z_j - z_i}{\sigma\sqrt{2}}\right) \quad (3.3)$$

де Z_i, Z_j – чисельні оцінки експертів за групою j -ою дескрипторів.

На основі системи рівнянь визначаються чисельні оцінки рівня дескрипторів зовнішнього середовища, відповідно до наступної системою рівнянь:

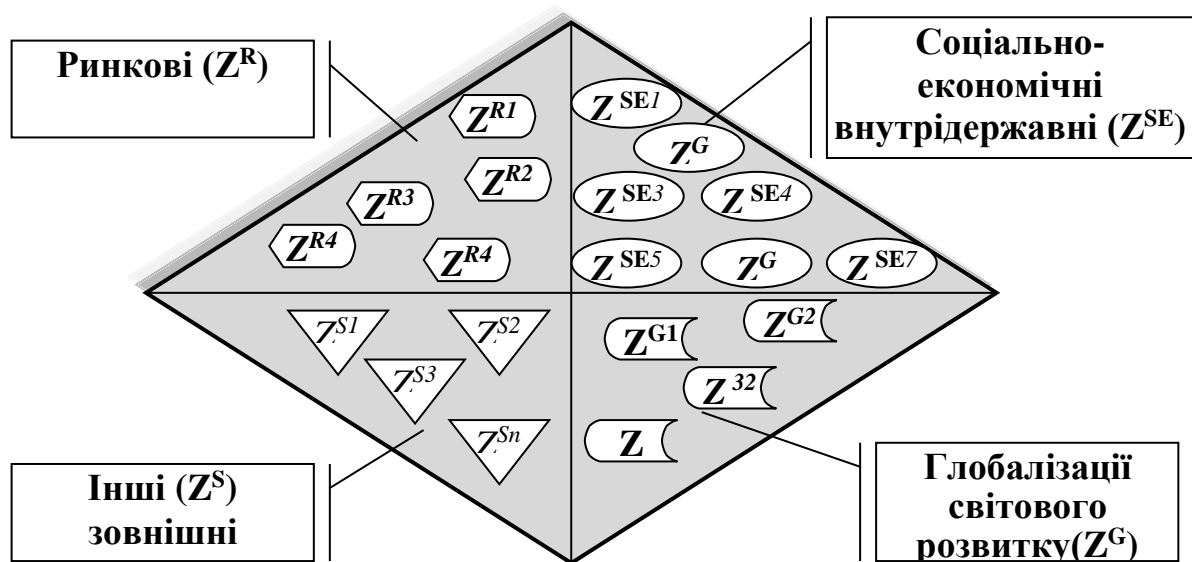
$$Z_j - Z_i = \sqrt{2} \times \sigma \times F^{-1}\left(\frac{1}{2} - \Omega_{ij}\right) \quad (3.4)$$

Кожна пара в таблиці нормального розподілу визначається як значення дисперсійної оцінки коефіцієнта K_{ij} (передбачається відома дисперсія оцінки). Розраховуються підсумкові оцінки експертів на основі погодженості думок (Z_i) виходячи з мінімізації суми квадратів (табл. 3.3).

$$\sum_{i \neq j} (Z_j - Z_i - K_{ij})^2 \rightarrow \min \quad (3.5)$$

За результатами узагальнення проведених розрахунків за вказаним вище алгоритмом на основі латентно-структурного аналізу сформована система дескрипторів зовнішнього середовища підприємства роздрібної торгівлі (рис. 3.4). Обґрунтованість системи оцінки підтверджується отриманими значеннями індексів якості, а саме: $W = 0,89$, $\chi^2 = 87,62$; $df = 22$; $p\text{-value} = 0,0000$; $RMSEA = 0,058$.

Кількісне оцінювання кожної групи дескрипторів біло здійснено експертним методом. Оцінювання впливу k -го дескриптору, який задає тон змінам зовнішнього середовища та можливості протистояти їй, здійснюється на основі застосування бальної системи в межах від 1 до 10, узагальнені бальні оцінки сформували інформаційний базис подальших розрахунків.

Умовні позначення:

Z^{G1} - невизначеність функціонування в просторі і в часі через загальносвітові кризові зміни; Z^{G2} - глобальні кон'юнктурні зміни в потребах, обсягах, інноваційно-інвестиційної привабливості товарів, робіт, послуг; Z^{G3} - політичні зміни на світовій арені; Z^{G4} - зростання взаємозалежності національних та глобальних економік, що призводить до «передачі» кризи; Z^{SE1} - зміни в економіко-правовому просторі як наслідок державного або муніципального регулювання; Z^{SE2} - зміни в пріоритетах розвитку країни; Z^{SE3} - переоцінка індикаторів безпеки країни, регіону; Z^{SE4} - відсутність єдності в стратегіях розвитку на різних рівнях державного управління; Z^{SE5} - рівень інфляції та її тенденції; Z^{SE6} - нестабільність податкової системи; Z^{SE7} - зниження рівня реальних доходів та платоспроможності населення; Z^{R1} - зниження ємності внутрішнього ринку; Z^{R2} - посилення конкуренції на ринку; Z^{R3} - нестабільність валютного ринку; Z^{R4} - несприятлива кон'юнктура цін на зовнішньому та внутрішньому ринках; Z^{S1} - політична нестабільність в країні; Z^{S2} - стихійні лиха; Z^{S3} - погіршення криміногенної ситуації; Z^{S3} - інші.

Рисунок 3.4 – Дескриптори змін зовнішнього середовища

Для комплексної оцінки кожної i -ої групи дескрипторів (Z^i), пропонується застосовувати наступну формулу:

$$Z^j = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^{n_j} (Z_{ij} \times \varpi_{ij}); \quad (3.6)$$

$$j = \overline{1, n}; \quad (3.7)$$

де Z^j – комплексний показник оцінки i -ої групи дескрипторів зовнішнього середовища;

Z_{ij} – кількісна оцінка i -го індикатору турбулентності в j -й групі дескрипторів зовнішнього середовища;

n_j – кількість індикаторів турбулентності, що враховуються в j -й групі дескрипторів;

m – розмах бальної шкали, у межах якої здійснюється оцінка індикаторів турбулентності;

ϖ_{ij} – вага j -го індикатора турбулентності.

При проведенні розрахунків необхідне дотримання наступних правил:

1) бальна оцінка кожного індикатора турбулентності здійснюється в межах бальної шкали $0 \leq Z_{ij} \leq m$ (відповідно методичного інструментарію використовується шкала від 0 до 10 балів) залежно від сили впливу даного індикатора на протистояння турбулентності j -й групи дескрипторів зовнішнього середовища (ранжирування здійснюється в межах від «0» (дуже висока сила впливу) до « m » (дуже низька сила впливу));

2) вага кожного j -го індикатора протистояння турбулентності в межах відповідної в j -ої групі дескрипторів зовнішнього середовища встановлюється в межах $\{0;1\}$, при виконанні наступної умови:

$$\sum_{j=1}^n \varpi_i = 1 \quad (3.8)$$

Дотримання означених умов обумовлює одержання адекватної кількісної оцінки для кожної j -й групи дескрипторів зовнішнього середовища в межах інтервалу: $0 \leq Z_{ij} \leq 1$.

3) в залежності від значення інтегрального коефіцієнта Z^j здійснюється інтерпретація сили впливу кожного дескриптора щодо можливостей протистояння турбулентності зовнішнього середовища, на основі вербально-чисельного шкалювання та приведення отриманих значень груп дескрипторів Z^j до відповідного сегменту $[0;1]$. Діапазон значень інтегральних коефіцієнтів визначено на основі методу групового сортування багатозначних об'єктів, в основі якого покладено порівняння груп дескрипторів (Z^1, \dots, Z^j) за показником

відносної близькості до ідеального значення $Z^i{}^0$ або найгіршого $Z^i{}^{+1}$ в якісному сегменті.

Таблиця 3.3 – Значення локальних комплексних оцінок j-ї групи дескрипторів підприємств торгівлі за період 2015-2019 рр.

Група дескрипторів	Рік	Назва торговельної мережі					
		«АТБ-Маркет»	«Сільпо»	«Сpar»	«Дигма»	«Рост»	«Посад»
Ринкові (Z^R)	2015	0,40	0,52	0,76	0,70	0,78	0,74
	2016	0,46	0,50	0,74	0,72	0,82	0,76
	2017	0,44	0,46	0,78	0,74	0,84	0,76
	2018	0,38	0,52	0,82	0,74	0,90	0,74
	2019	0,44	0,52	0,84	0,76	0,88	0,72
Інші зовнішні (Z^S)	2015	0,40	0,45	0,83	0,68	0,88	0,75
	2016	0,35	0,45	0,80	0,68	0,90	0,73
	2017	0,35	0,55	0,80	0,68	0,88	0,75
	2018	0,40	0,58	0,85	0,63	0,85	0,75
	2019	0,48	0,60	0,90	0,68	0,83	0,85
Соціально-економічні внутрідержавні (Z^{SE})	2015	0,37	0,51	0,81	0,67	0,84	0,79
	2016	0,37	0,54	0,80	0,70	0,87	0,79
	2017	0,40	0,53	0,83	0,70	0,84	0,80
	2018	0,44	0,56	0,84	0,69	0,84	0,77
	2019	0,47	0,60	0,84	0,67	0,86	0,76
Глобалізації світового розвитку (Z^G)	2015	0,35	0,40	0,78	0,75	0,85	0,70
	2016	0,38	0,45	0,80	0,75	0,85	0,78
	2017	0,43	0,50	0,78	0,70	0,83	0,80
	2018	0,45	0,50	0,80	0,70	0,83	0,80
	2019	0,48	0,50	0,85	0,73	0,85	0,75

Аналізуючи наведені в табл. 3.3 можна зробити висновок, що значення локальних оцінок за групами дескрипторів торговельних мереж регіонального масштабу дещо вищі ніж національних. Отримані значення за групами дескрипторів торговельних мереж знаходяться в діапазоні від 0,35 до 0,88. Слід зазначити, що в період з 2015 по 2019 рр. розрахункове значення ринкового дескриптора поступово зростало, що свідчить про активізацію можливостей на підприємствах даної групи щодо протистояння негативному впливу факторів

ринкового середовища. Аналіз інших груп дескрипторів виявив аналогічну тенденцію, що обумовлено спрямованістю торговельних мереж до збереження конкурентних позиції на відповідному сегменті споживчого ринку.

Для формування загального висновку відносно можливостей протистояння змінам зовнішнього середовища та урахування зв'язків, що виникають між групами дескрипторів запропонований інтегральний коефіцієнт протистояння [11]:

$$\Pi_{Z^s}^T = \frac{\sum_{i=1}^e \left(\frac{1}{2} \times (Z_i \times Z_{i+1}) \right)}{\pi \times l} \quad (3.9)$$

де $\Pi_{Z^s}^T$ – інтегральний коефіцієнт протистояння турбулентності зовнішнього середовища;

Z_i – комплексний показник i -ої групи дескрипторів зовнішнього середовища;

i – кількість груп дескрипторів оцінки протистояння турбулентності зовнішнього середовища ($i = 4$);

π – константа ($\pi=3,14$);

l – радіус площини оцінки протистояння турбулентності зовнішнього середовища ($l=1$).

У таблиці 3.4 наведені значення інтегрального коефіцієнта протистояння змінам зовнішнього середовища для досліджуваних торговельних мереж.

За результатами проведених розрахунків (табл. 3.4) визначено значення інтегрального коефіцієнта протистояння змінам зовнішнього середовища для кожної торговельної мережі. Середнє значення для показника у 2019 р. склало 0,508, що на 2,01% більше порівняно із 2018 р. Зазначимо, що в середньому значення коефіцієнта протистояння протягом 2015-2019 рр. рік зростало на 3,67%. Найбільш високі значення інтегрального коефіцієнта протистояння у 2019 р. відмічається у ТМ «Рост» – 0,543, найнижчі – ТМ «Дигма» – 0,451.

Таблиця 3.4 – Значення інтегрального коефіцієнту протистояння змінам зовнішнього середовища підприємств роздрібної торгівлі за період з 2015-2019рр.

Назва торговельної мережі	Рік					Відхилення, +/-		Темп зміни, %	
						2019р. від 2015р.	2019р. від 2018р.	2019р. у % до 2015 р.	2019р. у % до 2018 р.
	2015	2016	2017	2018	2019				
АТБ-Маркет	0,242	0,248	0,257	0,266	0,296	0,054	0,03	122,31	111,28
Сільпо	0,302	0,309	0,325	0,343	0,354	0,052	0,011	117,22	103,21
Спар	0,505	0,5	0,507	0,528	0,547	0,042	0,019	108,32	103,60
Дигма	0,445	0,453	0,448	0,438	0,451	0,006	0,013	101,35	102,97
Рост	0,533	0,548	0,539	0,544	0,543	0,010	-0,001	101,88	99,82
Посад	0,474	0,485	0,495	0,487	0,490	0,016	0,003	103,38	100,62
<i>Середнє значення</i>	<i>0,49</i>	<i>0,493</i>	<i>0,496</i>	<i>0,498</i>	<i>0,508</i>	0,021	0,01	103,67	102,01

Загальні тенденції зміни інтегрального коефіцієнта протистояння змінам зовнішнього середовища повністю співпадають з тенденцією зміни кожного з виділених автором дескрипторів. Це дозволяє зробити висновок про те, що зміцнення сили впливу негативних факторів зовнішнього середовища обумовило необхідність забезпечення більш міцного опору з боку підприємств роздрібної торгівлі.

Враховуючи різні можливості підприємств роздрібної торгівлі протистояння змінам зовнішнього середовища характерні альтернативні ранги протистояння (табл. 3.5).

Відповідно, чим вище ранг можливостей адаптації до змін зовнішнього середовища (нульовий → низький → середній → високий), тим відповідно більш можливостей має підприємство торгівлі щодо своєчасної нейтралізації негативного впливу чинників зовнішнього середовища та посилення позитивної дії інших.

За результатами проведених розрахунків здійснено розподіл досліджуваних торговельних мереж за відповідними рангами можливостей адаптації до змін зовнішнього середовища (рис. 3.5).

Таблиця 3.5 – Характеристика рангів можливостей адаптації до змін зовнішнього середовища

Діапазон значень інтегрального коефіцієнта протистояння ($\Pi_{Z^s}^T$)	Ранг можливостей адаптації до змін зовнішнього середовища	Характеристика прояву змін зовнішнього середовища в діяльності підприємства та його заходи щодо антикризового протистояння
$\Pi_{Z^s}^T \leq 0,15$	високий	Підприємство забезпечує постійний обмін із зовнішнім середовищем, швидко реагує на зміни бізнес-оточення, забезпечуючи тим самим стабільний розвиток. Будь-який негативний зовнішній вплив блокується підприємством. Для підтримки балансу із зовнішнім середовищем і забезпеченням стійких ринкових позицій, слід вдосконалювати антикризову програму розвитку підприємства .
$0,151 < \Pi_{Z^s}^T \leq 0,35$	середній	Динамічність руху процесів в політичній, економічній і соціальній сферах принциповим чином змінюють розстановку акцентів при формуванні антикризової стратегії підприємства; зростає значення забезпечення швидкості реакції підприємства на зміни у зовнішньому середовищі.
$0,351 < \Pi_{Z^s}^T \leq 0,65$	низький	Масштаб впливу турбулентних процесів призводить до загрози відхилення від наміченої траєкторії розвитку та втрати конкурентних позицій підприємства. Високий ступень впливу факторів зовнішнього середовища на діяльність підприємств обумовлює необхідність негайного моніторингу зовнішнього оточення та аналізу відхилень.
$\Pi_{Z^s}^T > 0,651$	нульовий	Вкрай нестабільне зовнішнє середовище, яке характеризується високим ступенем невизначеності, обумовлює наявність низки економічних та соціальних проблем. У форматі ланцюгової реакції на високий тиск турбулентності факторів зовнішнього середовища відбувається руйнування практично всіх елементів системи антикризового управління.

Дані, наведені на рис. 3.5, дозволяють зробити висновок, що для 30% торговельних мереж переважно національного рівня (ТМ «АТБ-Маркет») характерний низький ранг протистояння змінам зовнішнього середовища. Для 70% торговельних мереж (в тому числі тільки одна торгівельна мережа національного рівня ТМ «Сільпо») характерний середній ранг протистояння хаотичній амплітуді змін зовнішнього середовища. Це свідчить про те, що поведінка торговельних мереж регіонального рівня у зовнішньому середовищі є більш агресивною.

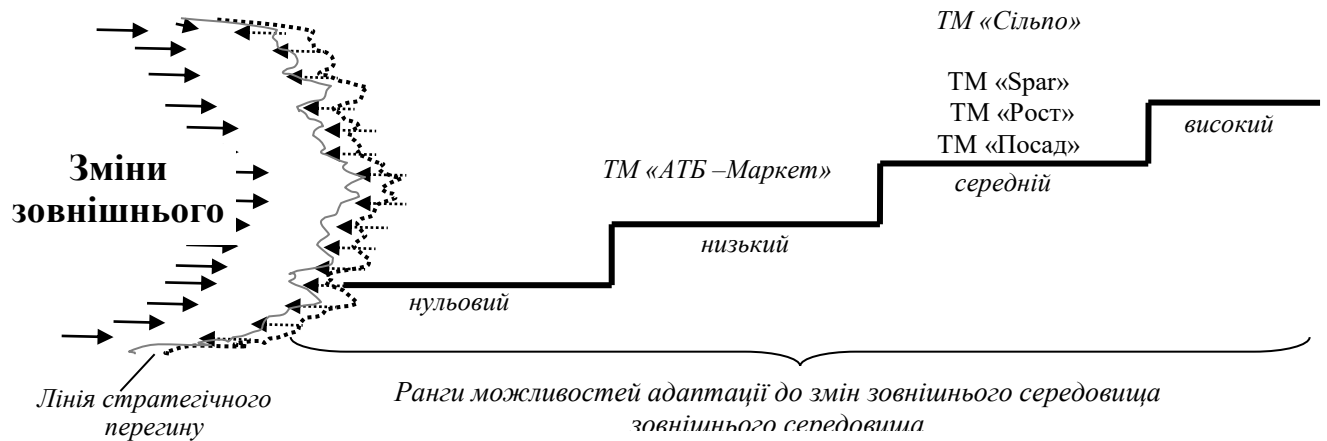

Рисунок 3.5 – Ранжирування підприємств роздрібної торгівлі за рангами протистояння змінам зовнішнього середовища у 2019 році

Таким чином, узагальнюючи вище проведені розрахунки розроблено блок-схему визначення рангу протистояння турбулентності зовнішнього середовища підприємства (рис. 3.6). Представлена блок-схема дозволяє чітко структурувати увесь діагностичний процес оцінки можливостей протистояння турбулентним процесам зовнішнього середовища, шляхом інтегрування до єдиної мети, завдань і об'єктів окремих етапів дослідження.

Таким чином, запропонований науково-методичний підхід до оцінки можливостей протистояння підприємств торгівлі змінам зовнішнього середовища, який ґрунтується на методі латентно-структурного аналізу, зосереджує у собі локальні комплексні оцінки чотирьох груп дескрипторів (ринкових, соціально-економічних внутрідержавних, глобалізації світового розвитку та інших зовнішніх), дозволяє встановити ранг можливостей протистояння підприємства роздрібної торгівлі хаотичній амплітуді змін зовнішнього середовища та розкриває спектр реальних можливостей забезпечення стійкого розвитку підприємств роздрібної торгівлі. Результати даної оцінки формують інформаційну платформу для обґрунтування вектору стратегічних антикризових заходів на підприємстві торгівлі відповідного сучасному стану зовнішнього середовища. Їх реалізація дозволить здійснити підприємству міцний опір змінам та протистояти хаотичній амплітуді змін зовнішнього середовища.

Рисунок 3.6 – Блок-схема визначення рангу протистояння змінам зовнішнього середовища підприємства роздрібної торгівлі

Обґрунтування в даному аспекті вірного вектору стратегічних перетворень стає основою вибору оптимального типу антикризової стратегії розвитку підприємства роздрібною торгівлі.

На основі розробленого науково-методичного підходу до оцінки можливостей протистояння підприємства торгівлі змінам зовнішнього середовища, який базується на системі багатокритеріальних оцінок чотирьох груп дескрипторів (ринкових, соціально-економічних, внутрідержавних, глобалізації світового розвитку та інших зовнішніх), встановлено, що для 70% торговельних мереж характерний середній ранг можливостей протистояння підприємства торгівлі хаотичній амплітуді змін зовнішнього середовища.

3.3 Розробка перспективної концепції фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі

Пов'язуючи різноманітні загальнотеоретичні, абстрактно-логічні та концептуальні настанови сталого розвитку, необхідно відмітити, що їх практична імплементація безпосередньо залежить від головного інформаційного драйверу – фінансового механізму інформаційно-аналітичного забезпечення управління сталим розвитком інституційних одиниць. Саме у цьому інформаційному середовищі формується вихідний потенціал для безперервного накопичення національного багатства.

Новаторською в умовах розробки концепції фінансового механізму забезпечення сталого розвитку є методика Світового банку щодо оцінювання національного багатства за наступними індикаторами сталого розвитку: природний капітал; вироблений капітал (активи); людський капітал (людські ресурси); соціальний капітал [127].

Надалі матеріалізація запропонованого підходу відбувається під егідою Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC), яка ініціювала розробку Концепції інтегрованої звітності, що поставила за мету надання стейкхолдерам повної інформації щодо чинників впливу, які мають суттєвий вплив на здатність

бізнес-одиниці створювати вартість у довготерміновій перспективі. В анонсованому для обговорення серед наукових кіл Міжнародному стандарті інтегрованої звітності запропоновано принципи, які визначають характер взаємодії форм капіталу за етапами життєвого циклу:

– обсяг капіталів у процесі їх взаємодії змінюється (наприклад, витрати на підвищення кваліфікації персоналу збільшують людський капітал і зменшують фінансовий, відбувається трансформація однієї форми капіталу в іншу);

– господарські події (транзакції) здатні привести до трансформацій усередині однієї форми капіталу, або до взаємної зміни декількох видів капіталів;

– створення вартості відбувається тоді, коли загальний обсяг всіх видів капіталів не знижується [94, с. 13].

Таким чином, індикатори сталого розвитку (форми капіталу) слід розглядати як об'єкти концепції перспективного розвитку крізь призму кругообігу продуктів праці (національного багатства), які формують запас вартості, що збільшується або трансформується під час фінансово-господарської діяльності інституційної одиниці (рис. 3.6).

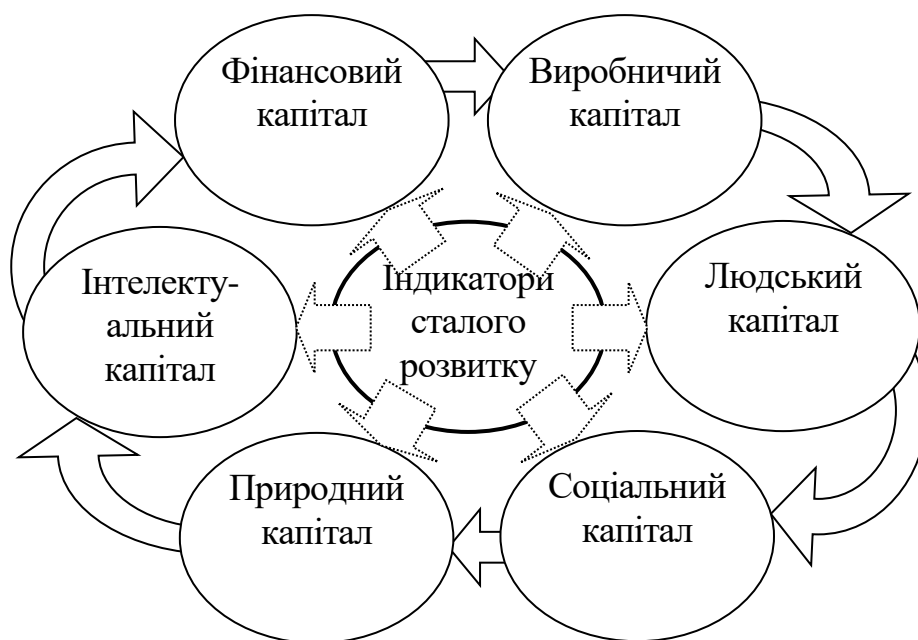

Рисунок 3.6 – Індикатори сталого розвитку згідно з Концепцією інтегрованої звітності

Методологічне опанування наукових інновацій, напрацьованих у суспільних галузях знань із використання загальнонаукових біхевіористичних методів пізнання, створило підґрунтя для запровадження моделювання як перспективного методу розробки фінансового механізму забезпечення сталого розвитку. У цілому моделювання вважається могутнім зняряддям наукового пізнання і вирішення практичних завдань, широко використовується як у науці, так і в багатьох галузях виробничої діяльності.

В.В. Євдокимов стверджує, що основним завданням моделювання системи управління сталим розвитком є дії, пов'язані зі збором, обробкою даних та їх узагальненням у вигляді інформації, сутність якої має відповідати вимогам релевантності та потребам і запитам користувачів [52].

Розглядаючи систему моделювання з точки зору її практичної реалізації, В.М. Жук виділив її дві складові: методику – як впорядковану систему застосування існуючих методів бухгалтерського обліку щодо конкретного господарського об'єкта чи процесу; методичні рекомендації – деталізовану сукупність дій, що визначають послідовність реалізації методики обліку в конкретних специфічних умовах господарювання [55, с. 27]. Такий підхід дозволив логічно вибудовувати систему запровадження методик і методичних рекомендацій в умовах імплементації векторів сталого розвитку.

Досліджуючи теорію облікових фільтрів, О.С. Височан запропонував модель інтракомунікаційного процесу взаємодії продуцента і користувача, застосовуючи аберації відхилень, що спричиняються рухом інформаційних потоків: дефокусування, сферична і соматична аберація, дисторсія, астигматизм та викривлення потоку [27, с. 123].

Систематизація наукових поглядів дає змогу стверджувати, що сучасних науковців хвилює проблема стратегічного моделювання концепції сталого розвитку в ракурсі розвитку моделювання серед методів науки і практики бухгалтерського обліку та застосування економіко-математичних методів під час моделювання багатовимірного каркаса облікового процесу логічних та економічних взаємозв'язків для розбудови автоматизованої системи управління.

Концепція сталого розвитку кардинально змінює значення удосконалення фінансового механізму, і, відповідно, впливає на формування інформаційно-аналітичного забезпечення як інформаційного контуру управління економічною, екологічною і соціальною складовими діяльності підприємства. Означені інституційні перетворення дали поштовх розробки і запровадження генеральної інформаційної конструкції, яка дозволяє вимірювати і прогнозувати потенційні наслідки від економічної, соціальної та екологічної взаємодії бізнес-одиниць і суспільства. Перспективність вирішення цієї проблеми полягає в побудові концептуальної моделі фінансового механізму забезпечення сталого розвитку інституційних одиниць з урахуванням фундаментальних положень процесу створення вартості (рис. 3.7).

Поняття концептуальної моделі активно використовується в інженерній психології та ергономіці під час визначення поведінкових схем діяльності операторів в інформаційних автоматизованих системах управління складними технічними об'єктами. У нашому випадку, концептуальний характер моделювання передбачає формування глобального динамічного образу системи управління сталим розвитком інституційної одиниці, у якому відбивається задана динаміка розвитку, номінальна структура процесу створення доданої вартості за доступних обсягах капіталів та ієрархічна будова причинно-наслідкових зв'язків у часових координатах облікового процесу системи національних рахунків.

Виходячи із наведених пропозицій, необхідно визначитися із переліком системних завдань концептуальної моделі обліково-аналітичного забезпечення, які відповідають інформаційним запитам системи управління сталим розвитком. До таких завдань належать:

– інформаційна підтримка управління на вході моніторингу й аналізу капіталів у контексті місії інституційної одиниці, що дозволяє визначити обсяг ресурсів у межах існуючої бізнес-моделі, яка перетворюється в результаті господарської діяльності;

– інформаційна підтримка управління ризиками і можливостями, які належать до зони впливу на капітали, та шляхів адаптації стратегії в короткостроковому, середньостроковому і довгостроковому періодах;

– інформаційна підтримка управління на виході про зміни у вартості різних видів капіталу, які відбулися в результаті господарських дій, що надають конкурентну перевагу і дозволяють створювати вартість.

Під суб'єктом концептуальної моделі слід розуміти господарську діяльність інституційної одиниці, яка пов'язана із кругообігом капіталів з урахуванням інституційних впливів. У контексті концепції інтегрованої звітності капітали належать до фундаментальних категорій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку, які здатні створювати власність і є базисом її нарощування в довготерміновій перспективі. Тому вважаємо доречним конкретизувати їх змістовне наповнення як об'єктів, що розкривають теоретичну, методологічну і технологічну складові концептуальної моделі.

Фінансовий капітал – це запас ресурсів, які використовуються під час виробництва товарів або надання послуг та формується завдяки створенню або фінансуванню (інвестування, кредитування, гранти, трансферти). Виробничий капітал має фізичне втілення у виробничих об'єктах та забезпечує виконання виробничого циклу, а саме: будівлі, обладнання, інфраструктурні комунікації.

Інтелектуальний капітал – нематеріальні активи інституційної одиниці, які мають необмежені ціннісні якості: інтелектуальну власність, патенти, авторські права, систематизований гудвіл, монетизовані торгові бренди, систематизований гудвіл (ділова репутація), монетизація торгових марок, заохочувальний креатив, ліцензії.

Людський капітал – компетенції робітників, їх професійні здібності і досвід, а також система мотивації від впровадження інновацій, у тому числі відповідність структурі управління, підхід до управління ризиками, наявні етичні цінності (корпоративна культура); здатність розуміти, розробляти і реалізовувати стратегію сталого розвитку; лояльність до вдосконалення бізнес-процесів.

Соціально-репутаційний капітал – інститути і відносини в межах спільнот для підвищення індивідуального і колективного добробуту, які спрямовані на просування соціально значущих заходів і ґрунтується на благодійному маркетингу, корпоративній філантропії, волонтерській роботі на користь суспільству. Соціально-репутаційний капітал включає загальні норми, цінності і зразки поведінки; відносини між основними зацікавленими сторонами, а також довіру і готовність співпрацювати.

Природний капітал – це мірило екологічних послуг та економічного прогресу у сфері виробництва і споживання. Природно-ресурсна база включає відновлювані і невідновлювальні природні ресурси і процеси, які дозволяють створювати товари або послуги, що підтримують майбутнє процвітання здоров'я екосистеми.

Визначення складу об'єктів моделі фінансового механізму забезпечення сталого розвитку інституційних одиниць набуває особливої актуальності щодо окреслення інформаційного контуру процесу управління, які передбачають нові умови функціонування, а отже, і виникнення нових складових: довкілля, бізнес-моделі інституційних одиниць за фазами розвитку, організаційно-фінансова структура, ризики і можливості, бізнес-процеси, результати діяльності, перспективи на майбутнє. Усі наведені складові облікового процесу детально розглядалися в попередніх розділах дослідження. На окремі пояснення потребує категорія «бізнес-модель», завдяки якій відбувається процес відтворення вартості, і яка ґрунтується на описі формування та використання різних видів капіталів, що сприймаються як ресурси-джерела. Заохочення до культури інновацій є провідним напрямом господарської діяльності з точки зору створення нових продуктів і послуг, які мотивують попит клієнтів, підвищують ефективність і сприяють більш якісному використанню технологій, замінюють ресурси для мінімізації несприятливого соціального або екологічного впливу і знаходять альтернативні способи їх використання. Результати господарської діяльності (продукція, товари, послуги) призводять

до змін у капіталах. Здатність бізнес-моделі адаптуватися до цих змін характеризує довгострокову життєздатність інституційної одиниці.

У системі менеджменту бізнес-модель компанії характеризується сукупністю елементів, які визначають принципову логіку її функціонування на основі ефективного використання в бізнес-процесах компетенцій і стратегічних ресурсів із метою створення продукту (послуги) високої цінності, що відповідає пріоритетам споживачів і забезпечує зростання прибутку. Основне завдання бізнес-моделі компанії полягає в перетворенні внутрішніх «входів» бізнесу (ресурси, технології, здібності, компетенції) у зовнішні «виходи» (економічну цінність для покупців і фінансовий результат для компанії) [7, с. 10]. Вважаємо, що такий підхід більш відповідає визначанню звичайного бізнес-процесу, і не відображає ані структурної, ані функціональної логіки бізнес-моделі.

Відповідно до положень п.п. 2.23, 2.24 Міжнародного стандарту інтегрованої звітності (МСІЗ) «бізнес-модель існує всередині інституційної одиниці, впливає на її загальну організаційну архітектуру» [94]. Проте наведені визначення не враховують вимог формування інтегрованої звітності, яка позиціонується як глобальна інформаційна основа визнання стейкхолдерами фінансової стабільності й сталого розвитку. Вважаємо вірним структурувати бізнес-модель за окремими компонентами, які характеризують перебіг господарських подій у часі: бізнес-модель об'єднання бізнесу, яка орієнтована на формування консолідованої звітності; бізнес-модель створення інноваційного продукту (послуги), яка відповідає стадіям його життєвого циклу; бізнес-модель реструктуризації або оздоровлення бізнесу, яка містить процедурний механізм подолання загрози банкрутства.

Подальше вирішення означеного кола проблемних питань потребує перенесення акцентів на іншу наукову категорію, яка супроводжує процес формування обліково-аналітичного забезпечення управління сталими розвитком – професійне судження бухгалтера. У контексті розробки концепції інтегрованої звітності професійні здібності ототожнюються з економічним менталітетом, під яким ідеться про здатність фахівця розумітися на взаєминах

між різними організаційними і функціональними підрозділами інституційної одиниці та видами використовуваних капіталів. Економічна ментальність фахівця формується в результаті формування практичного досвіду про господарські процеси, їх організаційні і матеріально-технологічні особливості, що спонукає особистість до інтегрованого мислення. Категорію «інтегроване мислення» можна визначити як особливий економічний феномен, що відображає індивідуальну професійно-психологічну характеристику особистості управлінської ланки в нестійкому економічному середовищі. За таких умов професійне судження набуває принципово нового значення, яке полягає в прийнятті інтегрованого рішення щодо пов'язаних економічних управлінських дій, які здатні обґрунтувати процеси створення вартості за конкретними видами діяльності в часі і оцінити їх значимість у забезпеченні сталого розвитку.

Провідні принципи обліково-аналітичного забезпечення управління сталим розвитком мають стратегічний фокус і спрямовані на майбутнє:

- збалансованість – можливість надавати цілісну картину комбінацій і взаємозв'язку між факторами, що впливають на здатність інституційної одиниці створювати вартість в умовах безперервності діяльності;

- істотність – інформаційна підтримка з питань із оцінювання здатності інституційної одиниці створювати вартість у короткостроковій, середньостроковій і довгостроковій перспективах;

- достовірність і повнота – можливість відображення у збалансованому вигляді позитивних і негативних фактів господарської діяльності, які дозволяють стейкхолдерам оцінити результати діяльності за звітний період;

- сталість і порівнянність – здатність обліково-аналітичного забезпечення до порівняння із показниками інших учасників ринку в системі національних рахунків;

- суттєвість – формування інформаційної підтримки щодо прийняття управлінських рішень, адекватних основним цілям фінансово-господарської

діяльності інституційної одиниці, із метою оцінювання істотності впливу на економіку, екологію та суспільство;

– взаємодія із зацікавленими сторонами – визначення балансу інтересів стейкхолдерів та підвищення довіри з боку постачальників інформації про сталий розвиток.

Різноманітні підходи до складу елементів інтегрованої звітності свідчать про дискусійність цього питання. Вважаємо за необхідне визначити пріоритети сталого розвитку інституційних одиниць і вже з цих позицій розробити звітний блок концептуальної моделі. Ієрархія звітності про сталий розвиток повинна включати загальні та специфічні відомості про галузь, у якій працює підприємство, а також показники про результати його діяльності. Детальний опис такої звітності спричинений низькою факторів, які визначають стан розвитку соціо-еколого-економічних відносин у суспільстві:

1) зміною структури майна суб'єктів господарювання, до складу якого залучаються, зокрема, інформаційні технології та об'єкти інтелектуальної власності;

2) втратою світовою економікою ознак індустріалізації, запровадження ресурсозберігаючих технологій у виробничій та соціальній сферах;

3) екологічними проблемами, які потребують вирішення шляхом мінімізації викидів і забруднення в процесі виробництва, переробки відходів виробництва, випуску екологічно чистої продукції, що обумовлює появу важливих об'єктів обліку;

4) розвитком корпоративних відносин;

5) глобалізацією економіки, яка передбачає розширення сфер функціонування підприємства у світовому масштабі, що впливає на формування та зміну ознак публічної звітності [18, с. 288].

Тому для узагальнення інформації про функціонування інституційних одиниць у системі національної економіки, дослідження динаміки макроекономічних показників та аналізу пропорцій створення національного багатства доцільно формувати звітність сталого розвитку, яка відповідає

національній галузево-інституційній базі та метрологічним особливостям системи національних рахунків. Для упорядкування інформаційно-аналітичного забезпечення щодо різних аспектів економічного процесу доцільно подавати звітність сталого розвитку, яка перетворює абстрактні соціальні, екологічні категорії на конкретні показники, що дозволяє надавати більш якісну інформацію зацікавленим сторонам для прийняття рішень. Звітність про сталий розвиток компаній сприяє реалізації їх стратегій, будучи інструментом оцінювання результатів діяльності підприємств, поєднуючи інтереси стейкхолдерів [188]. Розбудова системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління сталим розвитком інституційних одиниць за запропонованою концептуальною моделлю дозволить сформувати інформаційну базу для обґрунтування управлінських рішень, формування та реалізації економічної політики на мікро- та мегарівнях управління, оцінювання кон'юнктури ринку, вироблення економічної стратегії суб'єктів господарювання, координації зовнішньоекономічної діяльності, розвитку демократичного суспільства.

В Україні розгорнута дослідницька робота з вироблення Національної концепції розвитку соціальної відповідальності бізнесу в рамках імплементації Міжнародної моделі вдосконалення бізнесу, яку розроблено Європейським фондом управління якістю EFQM (Excellence Model) [97]. Як узагальнена модель ідеальної системи управління для інституційних одиниць, орієнтованих на сталий розвиток і підвищення конкурентоспроможності, вона пропагандує філософію загальної якості управління та якості виробництва, а також ґрунтується на системному підході до управління, що враховує інтереси всіх зацікавлена сторін.

Виходячи із вагомості наведених рекомендацій, вважаємо, що концептуальна модель фінансового механізму забезпечення сталого розвитку інституційних одиниць може бути використана як методологічна розробка для інтегральної моделі досконалості, що відповідає загальній програмі заходів на 2017–2023 р.р. Громадської спілки «Українська асоціація досконалості та

якості» [115], яка входить до складу Координаційного підрозділу органів державної влади з питань гармонізації національної системи стандартизації та бере участь в обговоренні питання актуалізації та практичної реалізації державної політики України у сфері управління якістю продукції (товарів, робіт, послуг), подальшого удосконалення систем технічного регулювання, стандартизації, підтвердження відповідності та акредитації, підвищення ділової досконалості вітчизняних підприємств.

В результаті підготовки 3 розділу роботи було сформовано наступні висновки та пропозиції:

1) систематизовано основні підходи до оцінки фінансових ризиків забезпечення сталого розвитку підприємства торгівлі, визначено їх основні переваги та недоліки. Удосконалено методику аналізу фінансових ризиків на основі даних фінансової звітності за допомогою дослідження варіації показників у часі;

2) запропонований науково-методичний підхід до оцінки можливостей протистояння підприємств торгівлі змінам зовнішнього середовища ґрунтується на методі латентно-структурного аналізу, зосереджує у собі локальні комплексні оцінки чотирьох груп дескрипторів (ринкових, соціально-економічних внутрідержавних, глобалізації світового розвитку та інших зовнішніх), дозволяє встановити ранг можливостей протистояння підприємства роздрібною торгівлі хаотичній амплітуді змін зовнішнього середовища та розкриває спектр реальних можливостей забезпечення стійкого розвитку підприємств роздрібною торгівлі. Результати даної оцінки формують інформаційну платформу для обґрунтування вектору стратегічних антикризових заходів на підприємстві торгівлі відповідного сучасному стану зовнішнього середовища. Їх реалізація дозволить здійснити підприємству міцний опір змінам та протистояти хаотичній амплітуді змін зовнішнього середовища. Обґрунтування у даному аспекті вірного вектору стратегічних перетворень стає основою вибору оптимального типу антикризової стратегії розвитку підприємства роздрібною торгівлі;

3) перспективна концептуальна модель забезпечення сталого розвитку, запропонована в роботі, передбачає формування глобального динамічного образу системи управління сталим розвитком інституційної одиниці – торговельного підприємства, у якому відбивається задана динаміка розвитку, номінальна структура процесу створення доданої вартості за доступних обсягах капіталів та ієрархічна будова причинно-наслідкових зв'язків у часових координатах облікового-аналітичного процесу.

ВИСНОВКИ

Вже історично склалося, що торгівля є однією з найважливіших сфер діяльності в економіці будь-якої держави. Посилення її ролі у системі національних та загальносвітових господарських відносин обумовлює зміну економічної активності підприємств торговельної сфери, визначає необхідність пошуку адекватних способів набуття та зміцнення конкурентних переваг, підвищення іміджу та створення умов для сталого розвитку за мінливості бізнес-оточення та уподобань споживачів.

У роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано розв'язання наукового завдання, що полягає у розвитку теоретико-методичних положень та розробці практичного інструментарію фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі, спрямованого на зменшення соціально-економічних диспропорцій розвитку торговельних підприємств, створення умов для зростання їх вартості, досягнення позитивних соціально-економічних наслідків для власників, працівників, споживачів. Основні наукові та практичні результати наукового дослідження полягають у наступному:

1) дослідження стану та тенденцій розвитку підприємств торгівлі виявили, що розвиток торговельної галузі в Україні супроводжується суттєвими структурними диспропорціями та протиріччями, серед яких найсуттєвішими є такі: структурні диспропорції у розвитку мережі підприємств роздрібною торгівлі; диспропорції у товарно-ресурсному забезпеченні національного споживчого ринку; деформована структура капіталу на підприємствах галузі, низька забезпеченість власними оборотними коштами, низький рівень платоспроможності;

2) не дивлячись на турбулентність економіки, прогнозується позитивна тенденція зміни обсягів внутрішньої торгівлі у 2021-2023 роках. Основними чинниками позитивних змін є зростання реальної заробітної плати, низька

цінова динаміка на внутрішньому ринку, зростання споживчого кредитування та поліпшення споживчих настроїв домогосподарств;

3) глобалізація кризових явищ обумовила інтенсивний розвиток новітніх трендів ритейлу, у тому числі digital-технологій управління просуванням товарів (цифрові цінники, розумні полиці, чат-боти, цифрові інформаційні панелі, хмарні сервіси, штучний інтелект, портативні сканери, RFID-технології тощо). Ключовими драйверами адаптації ритейлерів до «нової реальності» є: еволюція бізнес-моделі, цінність цілей, жорстка спрямованість на зниження затрат та підвищені можливості споживачів; діджиталізація бізнес-процесів.

4) запропоновано модель діагностики сталого розвитку в системі інформаційного забезпечення формування фінансового механізму сталого розвитку підприємства торгівлі, застосування якої дозволить підвищити ефективність управління сталим розвитком на підставі визначення рівня рефлексивності системи структуроутворюючих елементів функціональної, фінансової та ринкової діагностики;

5) на підставі дослідження й систематизації підсистем економічної безпеки сформовано основні принципи обраної парадигми сталого розвитку підприємства (суверенність; поліфункціональність; автономність інтересів; внутрішня консолідація і координація; ринкова мотивація; корпоративна соціальна відповідальність) та визначено основні індикатори загроз сталого розвитку підприємств торгівлі, що охоплюють основні сегменти та бізнес-процеси підприємства;

6) запропоновано механізм розробки програми сталого розвитку бізнесу, представлений у вигляді документально затвердженого порядку дій для оцінювання здатності безперервності діяльності, який передбачає проведення аналізу господарської діяльності із поелементним оцінюванням дестабілізаційного впливу, що заважає сталому розвитку, і встановленням його максимально припустимого значення;

7) ключовим критерієм ефективності діяльності фінансового механізму визначено фінансовий капітал суб'єкта господарювання та його оптимальна

структура. Фінансовий капітал пропонується розглядати як сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, що залучаються їх власниками в процес створення додаткової вартості шляхом часткового їх поглинання та відтворення в фінансовому механізмі суб'єкта господарювання в вигляді доходу чи інших форм капіталу;

8) ефективним інструментом попередження й оцінювання ризиків, які можуть виникати в процесі функціонування системи управління фінансовим капіталом, є запропонована матриця моніторингу надійності фінансового механізму бізнес-моделі підприємства торгівлі;

9) складовими елементами кредитно-грошового механізму забезпечення сталого розвитку торговельних підприємств є методи, важелі та інструменти, що враховують особливості використання кредитних грошових ресурсів у торговельно-господарській діяльності підприємств, до яких віднесено: загальноринкові, інфляційні, цінові, вартісні, часові, просторові, організаційно-технічні, структурно-динамічні, результативні, ризикові тощо;

б) вимогами ефективного функціонування кредитно-грошового механізму в підприємствах торгівлі повинні стати: оптимізація фінансової структури активів і капіталу за критеріями мінімізації вартості й ризику; визначення оптимальних строків, форм і методів залучення й погашення кредитів, що спроможні забезпечити належний рівень фінансової стійкості, платоспроможності та фінансової рівноваги підприємства; збільшення рівня рентабельності вкладеного в активи позикового короткострокового та довгострокового капіталу, з урахуванням ризикових, інфляційних та кон'юнктурних соціально-економічних чинників;

7) запропоновано науково-методичний підхід до інтегральної оцінки рівня сталого розвитку торговельного підприємства; сформовано систему показників за економічною, інноваційною, соціальною та екологічною складовими сталого розвитку, які відображають особливості діяльності підприємств торгівлі. Запропонований підхід до оцінювання сталого розвитку підприємств торгівлі дозволить оцінити перспективи їх розвитку за різними

напрямами та скорегувати параметри стратегії. До його переваг можна віднести: високий рівень гнучкості, який виявляється у здатності враховувати при розрахунку інтегрального показника умови і особливості функціонування конкретного підприємства; можливість проведення комплексної оцінки сталого розвитку підприємства; дозволяє оцінити спрямованість і силу впливу кожної групи показників на загальний рівень сталого розвитку;

8) систематизовано основні підходи до оцінки фінансових ризиків забезпечення сталого розвитку підприємства торгівлі, визначено їх основні переваги та недоліки. Удосконалено методику аналізу фінансових ризиків на основі даних фінансової звітності за допомогою дослідження варіації показників у часі;

9) запропонований науково-методичний підхід до оцінки можливостей протистояння підприємств торгівлі змінам зовнішнього середовища ґрунтується на методі латентно-структурного аналізу, зосереджує у собі локальні комплексні оцінки чотирьох груп дескрипторів (ринкових, соціально-економічних внутрідержавних, глобалізації світового розвитку та інших зовнішніх), дозволяє встановити ранг можливостей протистояння підприємства роздрібно́ї торгівлі хаотичній амплітуді змін зовнішнього середовища та розкриває спектр реальних можливостей забезпечення сталого розвитку. Обґрунтування у даному аспекті вірного вектору стратегічних перетворень стає основою вибору оптимального типу антикризової стратегії розвитку підприємства роздрібно́ї торгівлі;

10) запропонована перспективна концептуальна модель передбачає формування глобального динамічного образу системи управління сталим розвитком інституційної одиниці – торговельного підприємства, у якому відбивається задана динаміка розвитку, номінальна структура процесу створення доданої вартості за доступних обсягах капіталів та ієрархічна будова причинно-наслідкових зв'язків у часових координатах облікового-аналітичного процесу.

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азыркина А. С. Внешняя среда организации. *Экономика и социум*. 2014. № 4 (13). URL: http://iupr.ru/domains_data/files/zurnal_13_2014/Azyrkina3.pdf.
2. Алексеенко Л. М. Ринок фінансового капіталу: становлення, проблеми та перспективи: монографія. К.: Вид. буд-к «Максимум». Тернопіль: Економічна думка, 2004. 424 с.
3. Апопій В. В., Криган Р. В., Процишин О. Р. Глобальні процеси і нові тенденції розвитку внутрішньої торгівлі України. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2014. Вип.16. С. 4-18
4. Артеменко В. Г. Беллендир М. В. Финансовый анализ: учеб. пособ. М.: Новосибирск: Дело и сервис, 1999. 264 с.
5. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси / За заг. ред. В. Д. Базилевича. Київ : Атіка, 2002. 368 с.
6. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: учеб. пособ. М.; Харьков; Минск: Питер, 2000. 386 с.
7. Белих Л., Федотова М. Реструктуризация предприятия. М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2001. 399 с.
8. Белолипецкий В. Г. Финансы фирмы. М.: Инфра-М, 1999. 220с.
9. Берлин С. И. Теория финансов. М. : «Приор», 2000. 256 с.
10. Бернар И., Жан-Клод К. Толковый экономический и финансовый словарь. М.: Международные отношения, 1994. 783с.
11. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками. К. : НикаЦентр, 2005. 600 с.
12. Бланк И. А. Управление использованием капитала. К.: Ника-Центр, 1999. 398 с.
13. Близнюк О. П., Сіфурова А. І. Управління оборотним капіталом підприємств торгівлі з позиції функціонально-відтворювального та структурно-класифікаційного підходів. *Економічний аналіз*. 2019. Т. 29. № 1. С. 68–78.

14. Близнюк О. П., Ставерська Т. О., Іванюта О. М. Формування кредитно-грошового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі України. *Бізнес Інформ*. 2019. №7. С. 240–249.

15. Брадул О. М. Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту корпорацій: монографія. К. : КНТЕУ, 2009. 355 с.

16. Брайчева Т. В. Государственные финансы. СПб : Питер, 2001. 288 с.

17. Брегін Н. А. Механізм оцінки й управління фінансовими ризиками підприємств. Донецьк: ДонДУЕТ ім. М.Туган– Барановського, 2004. 172 с.

18. Будько О. В. Моделювання системи обліково-аналітичного забезпечення суб'єктів господарювання в умовах сталого розвитку. *Проблеми економіки*. 2015. № 1. С. 285–291.

19. Будько О. В. Нормативно-правове регулювання сталого розвитку підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 2. С. 40–43.

20. Бурик З. М. Механізм державного регулювання в сфері сталого розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. Вип. 2. С. 39–49. URL : http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2018/31.pdf].

21. Булгакова С. О. Фінанси / за ред. С. О. Булгакової. – К. : КНТЕУ, 1999. 174 с.

22. Бурик З. М. Розробка концепції сталого розвитку України – теорія та складові. *Web of Scholar*. № 8(26), Vol. 2. 2018. DOI: 10.31435/rsglobal_wos/30082018/6100.

23. Бурик З. М. Теоретико-методологічні засади державного регулювання сталого розвитку України : дис. ... д-ра наук з держ. управління : 25.00.02 / Нац. академія держ. управління при Президентові України. Київ. 2018. 468 с.

24. Буряк Л.Д. Фінансові ресурси підприємства. *Фінанси України*. 2000. № 10. С. 63-65.

25. Василик О. Д. Теорія фінансів. К. : НІОС, 2001. 416 с.

26. Вербицька І. І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 5 (22). С. 282–291.

27. Височан О. С. Концептуалізація розвитку бухгалтерського обліку у суб'єктів, що здійснюють туристичну діяльність: монографія. Львів, 2015. 312 с.

28. Власний капітал за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010 – 31.12.2017 року. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

29. Воробйов Ю.М. Фінансовий капітал акціонерних компаній. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2013. №1. С. 7-11.

30. Вороніна В.Л. Оцінка результатів управління господарською діяльністю торговельних підприємств України. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 27. С. 127-135.

31. Вплив фінансово-кредитного механізму на розвиток суб'єктів господарювання : монографія / Відпов. ред. В. В. Глущенко. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. 358 с.

32. Гарднер Д., Оуэн Р., Конвей Р. Привлечение капитала / пер. с англ. М.: Джон Уайли энд Санз, 1995. 464 с.

33. Гаркуша Н. М., Кащана Н. Б. Аналіз інвестиційної діяльності: навч. посіб. Харків: Харк. держ. ун-т харч. та торг., 2009. 382 с

34. Гильфердинг Р. Финансовый капитал. М. : Прогресс, 1910. 231с.

35. Гнилицька Л. В. Напрями удосконалення облікової системи з метою забезпечення економічної системи суб'єктів господарювання. *Комунальне господарство міст*. 2011. № 10. С. 144–153.

36. Горошанська О. О. Галуцьких Н. А. Підходи до інтегрального оцінювання рівня сталого розвитку підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2020. Вип. 1(31). С. 30–39.

37. Горошанська О. О. Оцінювання ефективності фінансового механізму сталого розвитку підприємств торгівлі. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2019. Вип. 1(29). С 7–14.

38. Господарський кодекс України: кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>

39. Граница Ю. В. Риск прогноза последствий условных фактов хозяйственной деятельности – расчет и раскрытие информации в бухгалтерской отчетности. *Международный бухгалтерский учет*. 2012. № 37 (235). С. 30–40.

40. Декларация по окружающей среде и развитию. Рио-де-Жанейро. 3–14 июня 1992. URL : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.html

41. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_455

42. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

43. Дісяк О. П. Фінансовий капітал підприємства та джерела його формування. URL : http://www.confcontact.com/2007may/5_disyak.php.

44. Домарадзька Г. С., Фурман М. Б. Реалізація «Концепції сталого розвитку» в Україні як передумова ефективної інтеграції в світову економіку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2012. № 748. С. 350–356. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2012_748_52

45. Дрозд Н. В. Концептуальні підходи до розуміння категорії фінансового капіталу. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2009. Вип. 251. Т. IV. С. 889–895.

46. Економіка зростатиме у 2021 році і повністю надолужить втрати від коронакризи у 2022 році – Інфляційний звіт НБУ. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ekonomika-zrostatime-u-2021-rotsi-i-povnistyuu-nadolujit-vtrati-vid-koronakrizi-u-2022-rotsi--inflyatsiyniy-zvit-nbu>

47. Економічний словник-довідник. URL : <http://subject.com.ua/economic/dict/813.html>

48. Елисеєва Е. А. Проблема оценки инвестором финансового риска. URL : http://old.nsaem.Ru/Science/Publications/Science_notes/Archive/.../468.pd.

49. Європейський досвід нормативно-проектного забезпечення розвитку інформаційного суспільства: висновки для України: Аналітична доповідь. К.:

Нац. ін-т стратегічних досліджень. 2014. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-02/Gnatyuk-59546.pdf>

50. Енциклопедія: бізнесу, економіки, менеджменту / За ред. Р. Дяківа. К. : Міжнародна економічна формація, 2000.

51. Ершова Е. Ю., Жигун Л. А., Кащена Н. Б. и др. Современная экономика: анализ состояния и перспективы развития: монография. Книга 5. / под общ.ред. М. М. Скорева. Ставрополь: Логос, 2015. 234 с.

52. Євдокимов В. В. Моделювання системи бухгалтерського обліку: теорія і практика застосування: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04. URL : <http://disser.com.ua/contents/35792.html>.

53. Гросул В. А., Жилякова О. В. Турбулентність зовнішнього середовища: сутність, детермінанти протистояння під час формування антикризової стратегії підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 2. Т. 1. С. 24–29.

54. Жилякова О. В., Андрющенко І. С. Діагностика кризової ситуації в торговельній галузі Харківської області. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Економічні науки*. 2020. № 02 (34). С.72–78.

55. Жук В. М. Розвиток моделювання в бухгалтерському обліку. *Облік і фінанси АПК*. 2010. № 3. С.26–32.

56. Жук В. Н. Основы институциональной теории бухгалтерского учета: монография. К.: Аграрная наука, 2013. 408 с.

57. Захарченко П. В. Турбулентні процеси в економіці курортно-рекреаційних систем. *Вісник запорозького національного університету*. 2016. № 3 (15). С. 77–82.

58. Золотухина Т. В. Показатели ЕБИТ и ЕБИТДА: особенности вычисления по данным МСФО-отчетности. *Корпоративная финансовая отчётность*. 2015. № 5. URL : <https://finotchet.ru/articles/90/#>

59. Іванюта О. М. Стратегічні напрямки формування та використання позикового капіталу торговельними підприємствами. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*. 2019. Вип. 14(48). Ч. 2. С. 62–68

60. Ільницька Г. Я. Формування фінансово-економічного механізму управління підприємством Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету. 2004. вип. 14.7. С. 291-294.

61. Інфляційний звіт Національного банку України, жовтень 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020_Q4.pdf?v=4.

62. Камінський А. Б. Концептуальні підходи до вимірювання фінансових ризиків. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 78–85.

63. Касич А. О., Бурківська В. А. Імплементация цілей стійкого розвитку в практику управління підприємствами у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16. Ч. 1. С. 135–139.

64. Кащена Н. Б., Гаркуша Н. М., Сидорова Т. О., Лисак Г. Г. Аналіз господарської діяльності підприємства : навч. посіб. Харків: Харк. держ. ун-т харч. та торг. 2014. 537 с.

65. Кащена Н. Б., Горошанська О. О., Гуменюк В. Я., Козоріз М. А. Науково-практичні аспекти оцінювання рівня економічної активності підприємницьких структур. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія Економічна*. 2019. Том 22. С. 30–37.

66. Кащена Н. Б. Моделювання процесу стратегічного управління економічною активністю торговельного підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 44. С. 75–89.

67. Кащена Н. Б. Організаційно-методичні засади діагностики економічної активності підприємств торгівлі в умовах невизначеності. *Теорія, методологія і практика господарсько-фінансової діяльності підприємств* : колект. монографія. Полтава : ЦФЕНД, 2019. С. 224–234.

68. Кащена Н. Б. Теоретичні аспекти економічної активності підприємств торгівлі. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Серія «Економіка»*. 2018. Т. 23. Вип. 7(72). С. 115-121.

69. Кащена Н. Б. Учетно-аналитическая информация в управлении экономической активностью предприятий торговли. *Бухгалтерская*

информационная система современности : монографія / под ред. Т.М. Мезенцевой, В.В. Богатыревой. Витебск : ВГУ им. П.М. Машерова, 2019. С. 155–167.

70. Кащена Н. Б. Формування інноваційної стратегії управління економічною активністю підприємства торгівлі. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 11-2. С. 37–43.

71. Кащена Н. Б., Лисак Г. Г., Бойко А. О. Статистичний моніторинг фінансового стану підприємства як інформаційна система підтримки прийняття рішень з його стабілізації. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2009. Вип. 1 (1). С. 120–127.

72. Кащена Н. Б., Ставерська Т. О. Концептуалізація фінансової діагностики в системі управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2018. Вип. 2 (28). С. 52–64

73. Коваленко О. В. Антикризове управління: теорія, методологія та механізми реалізації : монографія. Запоріжжя : ЗДІА, 2011. 466 с.

74. Колот А. М. Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів. *Економічна теорія*. 2013. № 4. С. 5–26.

75. Конвенции и соглашения. URL : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.

76. Краснокутська Н. С. Пріоритети формування та розвитку потенціалу торговельного підприємства на різних стадіях його життєвого циклу. *Механізм регулювання економіки*. 2010. №1. С. 136–145.

77. Крутова А. С. Теоретико-методичні аспекти аналізу кредитоспроможності підприємства. *Проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 211–216.

78. Крутова А. С., Ставерська Т. О., Шевчук І. Л. The problems of the enterprises' financial security. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Вип. 1 (21). С. 92–105.

79. Крутова А. С., Тарасова Т. О., Кащена Н. Б. Проекти державно-приватного партнерства: реалізація та аналіз ефективності. *Економічний простір*. 2019. № 141. С. 158–171.

80. Кучеренко С. К. Формування бізнес-моделі підприємства: лекційний курс для студентів напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства». Дніпропетровськ: ДНУ ім. О. Гончара, 2013. 80 с.

81. Лаговська О. А., Якименко М. В. Прибуток як об'єкт бухгалтерського обліку та ризик-орієнтованого управління. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. №. 2. С. 61–67.

82. Лазарсфельд П. Ф. Логические и математические основания латентно-структурного анализа. *Математические методы в современной буржуазной социологии*. 1966. С. 401.

83. Лачкова В. М., Лачкова Л. І. Фінансово-економічний механізм адаптаційної реструктуризації торговельних підприємств України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 2 (64). С. 49–56.

84. Лачкова Л. І., Лачкова В. М. Сутність та структура економічного механізму управління санаційною реструктуризацією підприємств роздрібною торгівлі. *Європейські прикладні науки: сучасні підходи у наукових дослідженнях* : мат. VII міжнарод. заочн. наук. конф.: Штутгарт. 2013. С. 35–38.

85. Ленин В. И. Полн. собр. соч. 5-е изд. Т. 27. С. 386.

86. Лещук В. П. Роль фінансового капіталу у формуванні інтегрованих структур бізнесу. URL : <http://ena.lp.edu.ua>.

87. Лучко М. Р. Невизначеність та ймовірнісність господарських операцій: до питання бухгалтерського обліку. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. № 2. С. 98–109.

88. Мазур И. И., Шапиро В. Д. Реструктуризация предприятий и компаний. М. : ЗАО «Издательство «Экономика». 2001. 456 с.

89. Максимова В. Ф., Кузіна Р. В. Деякі питання формування складу фінансових і нефінансових показників інтегрованої звітності. *Науковий вісник*

Мукачівського державного університету. Економіка. 2015. Вип. 2(1). С. 243–249

90. Маренич Т. Г. Моделювання системи бухгалтерського обліку. URL : http://khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_137/04.pdf.

91. Маценко Л. Ф. Фактори виникнення ризиків спільної діяльності. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки.* 2014. №. 26. С. 357–363.

92. Мельник І. М. Діагностика соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу в Україні. *Економічний аналіз.* 2018. Т. 28. №4. С.23–29.

93. Мещерова Н. В. Финансовые рынки и финансовый капитал в современной экономике: содержание, структура, институциональная характеристика. *Вопросы экономики и права.* 2010. № 11. С. 94–104.

94. Міжнародний стандарт інтегрованої звітності. Версія 1.0: пер. з англ. Міжнародна рада інтегрованої звітності. URL : http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-the-ternational-ir-framework.docx_en-US_ru-RU.pdf.

95. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. URL : <http://www.minfin.gov.ua>.

96. Міністерство економічного розвитку і торгівлі разом із системою ООН в Україні розпочали національні консультації щодо 17 Цілей Сталого Розвитку в Україні. URL : <http://www.un.org.ua/ua/informatsiinyi-tsentr/news/>

97. Модель совершенства EFQM: Официальный сайт EFQM. URL : <http://www.efqm.org/the-efqm-excellence-model>.

98. Моїсєєв С. В., Терьохін В. І. История экономической мысли. М. : Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ», ЭКМОС, 1998. 248 с.

99. Національна парадигма сталого розвитку України : за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Київ : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». 2012. 72 с.

100. Нестеренко О. О. Методологічна інтерпретація ризиків фінансової безпеки підприємства в системі економічного аналізу. *Економічний простір*. 2019. № 144. С. 168–179.

101. Нестеренко О. О. Моделювання обліково-аналітичної системи кредитної спілки. *Економічний простір*. 2019. № 122. С. 117–125.

102. Нестеренко О. О., Крутова А. С., Долгопол Н. Ю. Методологічні аспекти економічного аналізу соціально-економічних наслідків реалізації проектів державно-приватного партнерства. *Економічний простір*. 2019. № 147. С. 151–162

103. Николаев И. В. Методы оценки финансовых рисков экономических систем в условиях кризиса. *Проблемы экономики*. 2011. № 4. С. 131–134.

104. Огляд економічної активності (січень-вересень 2020 року). URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=OgliadEkonomichnoiAktivnosti&pageNumber=1>

105. Олександренко І. В., Пиріг С. О. Автоматизація фінансової діагностики: теорія і практика. Львів: Ліга-Прес, 2015. 205 с.

106. Омаров Ш. А. Концепція сталого розвитку в законодавстві України та країн світу і практика її впровадження. *Бізнес Інформ*. 2014. № 12. С. 85–95.

107. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія). / 2-ге вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2001. 240 с.

108. Очікування підприємств роздрібної торгівлі у IV кварталі 2020 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності. URL : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/rp/torg/torg_IV_2020.pdf

109. Очікування підприємств роздрібної торгівлі у III кварталі 2020 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності. URL : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/rp/torg/torg_III_2020.pdf

110. Очікування підприємств роздрібної торгівлі щодо перспектив розвитку їх ділової активності за видами економічної діяльності (2015-2020). URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

111. Панченко І. А. Бухгалтерський облік прибутку в умовах трансформації підходів до системи управління: концептуальні засади: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2013. 623 с.

112. Панченко І. А. Облікове забезпечення ризик-орієнтованого управління прибутком. URL : http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v3/NV-2012-v3_55.pdf.

113. Пашко М. М. Фінансовий капітал: сутність і фактори сучасного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 2. С. 53–55.

114. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року. URL : <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015>

115. План основних науково-технічних заходів Громадської спілки «Українська асоціація досконалості та якості» на 2017 рік. URL : http://uaq.org.ua/docs/plan_UAEQ.pdf.

116. Податковий кодекс України: кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

117. Посібник для досягнення Цілей Сталого Розвитку в сфері бізнесу. URL : https://sdgcompass.org/wp-content/uploads/2016/09/SDG_Compass_Guide_Ukrainian.pdf].

118. Поточні зобов'язання і забезпечення за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010 – 31.12.2017 років. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

119. Прес-реліз «Індекс споживчих настроїв у вересні 2020 року стабільний і становить 71,6». URL : <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=137>

120. Про акціонерні товариства: Закон України, затв. постановою Верховної Ради України від 17.09.2008 р. № 514-VI/Верховна Рада України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

121. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2021-2023 роки (схвалений Постановою Кабінету Міністрів України № 671 від 29.07.2020 року). URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=98c3a695->

56bb-42ba-b651-60ce1f899654&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitku UkrainiNa2021-2023-Roki

122. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/conv>

123. Пугачевська К. Й. Тенденції розвитку внутрішньої торгівлі в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип.12. С.143–148

124. Романенко О. Р. Фінанси. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.

125. Свірідова С. С., Каланжова О. П. Структура фінансового капіталу підприємства та шляхи її оптимізації. *Труди Одеського політехнічного університету*. 2009. № 2. С. 262–267.

126. Свистун Л. А., Рожко А. А. Стратегічні засади забезпечення сталого розвитку економіки України. *Молодий вчений*. № 12 (39), грудень, 2016. С. 861–869.

127. Світовий банк. URL : <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

128. Свобода Т. І. Теоретичні передумови формування антикризової стратегії торговельного підприємства. URL : [irbis-nbuv.gov.ua/esprstp_2009_2_48\(3\).pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/esprstp_2009_2_48(3).pdf).

129. Синявская Т. Г., Кайда М. А. Совершенствование оценки финансовых рисков предприятия на основе данных отчетности. *Современные технологии управления*. 2014. №08 (44). URL : <http://sovman.ru>

130. Системне забезпечення економічної активності та сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності: кол. монографія / За заг. ред. Н. Б. Кащеної та Т. О. Ставерської. Х. : Видавець Іванченко І. С., 2020. 390 с.

131. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета: монография. М. : Финансы и статистика, 2003. 496 с.

132. Ставерская Т. А., Жиликова Е. В. Концепция устойчивого развития: современный научный подход. *Тенденции экономического развития в XXI веке* : мат. Межд. науч. конф. (28 февраля 2019 г.). Минск : Право и экономика, 2019. С. 174–177

133. Ставерська Т. О., Шевчук І. Л., Гайдар С. М. Державна політика регулювання оплати праці в контексті сталого розвитку країни. *Економіка та суспільство*. 2018. № 19. URL : <http://www.economyandsociety.in.ua>

134. Ставерська Т. О. Визначення стратегічних пріоритетів забезпечення сталого розвитку торговельної галузі в умовах кризи. *Фінансові механізми антикризового управління: сучасні реалії та стратегічні орієнтири*: кол. монографія / За заг. ред. А. С. Крутової. Х. : Видавець Іванченко І. С., 2018. С. 171–183.

135. Ставерська Т. О. Експрес-оцінювання в системі моніторингу фінансової безпеки торговельної галузі. *Держава та регіони. Економіка та підприємництво*. 2018. № 2 (101). С. 98–103.

136. Ставерська Т. О. Жиликова О. В. Сутність дефініції «антикризова стратегія» та її роль в процесі антикризового управління підприємством. *Scientific Journal «ScienceRise»*. 2016. № 12/1 (29). С. 14–17.

137. Ставерська Т. О. Концептуалізація формування економічного механізму забезпечення сталого розвитку підприємства торгівлі. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2019. Вип. 2 (30). С. 68–77.

138. Ставерська Т. О. Фінансові механізми забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі: монографія. Х. : Видавець Іванченко І.С., 2019. 275 с.

139. Ставерська Т. О., Наконечний О. В. Концептуальні основи фінансової стратегії сталого розвитку підприємства. *Актуальные научные исследования в современном мире*. 2017. Вып. 10. С. 156–161.

140. Ставерська Т. О., Носач Н. М. Сучасний стан та тенденції розвитку торгівлі у Харківській області. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12-2. С. 60–64.

141. Ставерська Т. О., Сідорова Т. О. Фінансове прогнозування і планування прибутку торговельних підприємств : монографія. Харків : Видавець Іванченко І. С. 2015. 141 с.

142. Ставерська Т. О., Шевчук І. Л. Бюджетна децентралізація як регулятор сталого розвитку України. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2019. Т. 24. Вип. 3 (76). С. 184–189.

143. Ставерська Т. О. Концепції фінансового планування: макро- та мікрорівні. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. 2010. № 4 (9). С. 35–39.

144. Сталый розвиток: інформаційно-аналітична записка. URL : <http://ipzn.org.ua/stalyj-rozvytok-informatsijno-analitychna-zapyska/>

145. Статистична інформація. URL : https://ukrstat.org/uk/operativ/oper_new.html

146. Стратегія підприємства: зміна парадигми управління та інноваційні рішення для бізнесу : колект. монографія / А. П. Наливайко, О. М. Гребешкова, О. Г. Малярчук, В. Я. Паздрій, Г. В. Турбан; за ред. А. П. Наливайко. Київ : КНЕУ, 2015. 398 с.

147. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015...0>

148. Стрельбицька Н. Є., Боднар Д. І. Інтегрований ризик-менеджмент – сучасний підхід до управління ризиками. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2011. № 4 (40). С. 111–118.

149. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності станом на 31.12.2010 – 31.12.2017 років. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

150. Суторміна В. М., Федоров В. М., Рязанова Н. С. Фінанси зарубіжних корпорацій. К. : Либідь, 1993. 247 с.

151. Тарасова Т. О., Черчата А. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління сталим розвитком інституціональних одиниць. *Науковий вісник Івано-франківського Національного технічного університету нафти і газу. Економіка та управління*. 2020. № . 22 С. 45–56.

152. Тарасова Т. О., Черчата А. О., Ставерська Т. О. Обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту в умовах сталого розвитку підприємства. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2019. № 2 (20). С. 142–153.

153. Тогунов И. Новое в теории организации: фрактально-фасеточные модели : монография. Владимир : Собор; Владимирский фил. РАГС, 2009. 135 с.
154. Токаренко Г. С. Методы оценки рисков. *Финансовый менеджмент*. 2006. № 6.
155. Управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі в умовах невизначеності : кол. монографія / За заг. ред. А. С. Крутової. Х. : Видавець Іванченко І. С., 2017. 264 с.
156. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент: навч. посібник. К. : МАУП, 1999. 184 с.
157. Федоров В. М, Опарін В. М, Львовчкін С. В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями : монографія. К. : КНЕУ, 2002. 387 с.
158. Финансы / под ред. А. М. Ковалевой. 4-е изд., перераб. и доп. М. : Финансы и статистика, 2001. 384 с.
159. Финансы предприятий / Н. В. Колчина, Г. Б. Поляк, Л. П. Павлова и др.; под ред. проф. Н. В. Колчиной. 2-е изд., перераб. и доп. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 447 с.
160. Фінанси підприємств / За ред. д.е.н., проф. Г. Г. Кірейцева. Київ : ЦУЛ, 2002. 268 с.
161. Фінанси підприємства / Л. О. Лігоненко, Н. М. Гуляєва, Н. А. Гринюк та ін. К. : КНТЕУ, 2006. 491 с.
162. Фінансовий менеджмент / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. К. : КНЕУ, 2005. 535 с.
163. Харламова О. В. Фінансова звітність за міжнародними стандартами: методологія формування та практика імплементації: монографія. Х.: ЛІДЕР, 2015. 374 с.
164. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь – 2017. URL : <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/274-2017>
165. Цивільний кодекс України: кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV/Верховна Рада України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

166. Цифровизация в торговле. URL : <https://www.retail.ru/rbc/pressreleases/pervaya-sistema-tsifrovizatsiya-v-torgovle/>
167. Шведчиков О. А. Моделирование влияния внешнего окружения на стабильный рост промышленного предприятия. *Вестник Днепропетровского университета*. 2012. Вып. 6 (2). С. 203–207.
168. Шер И. Ф. Бухгалтерия и баланс. 2-е изд. пер. с немец. М. : Экономическая жизнь, 1925. 576 с.
169. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М. : Прогресс, 1982. 434 с.
170. Щомісячні опитування підприємств України, вересень 2020 року. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Business_survey_m_2020-09.pdf?v=4
171. Кузьміна О. С. Аналіз підходів до трактування поняття «стабільний розвиток підприємства». *Вестник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 5 (1). С. 13–21.
172. Горячева К. О. Модель оцінки рівня сталого розвитку промисловості з урахуванням соціально-екологічних факторів впливу. *Бізнес Інформ*. 2014. № 5. С. 57-62.
173. Мельник Л. М. Розроблення системно-інтегрованого методичного підходу до оцінювання рівня досягнення сталого розвитку промислових підприємств на основі бізнес-індикаторів. *Вестник Одеського національного університету. Сер. Економіка*. 2017. Т. 22, вип. 11. С. 136–141.
174. Філіпішина Л. М. Інтегральна оцінка стійкості розвитку промислових підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 19. С. 280–285.
175. Посилкіна О. В., Братішко Ю. С., Світлична К. С. Діагностика сталого соціально-економічного розвитку фармацевтичних підприємств. *Управління, економіка та забезпечення якості в фармації*. 2015. № 3. С. 44–50.
176. Козлова Е. П. Формирование механизма устойчивого развития промышленных предприятий на основе технологической трансформации : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. Нижний Новгород, 2019. 181 с.

177. Бекренев И. В., Лозовская Я. Н. Методические аспекты формирования адаптивного механизма устойчивого развития предприятия на основе целевого комплексного подхода. *Вестник Российского университета дружбы народов. Сер.: Экономика*. 2017. Т. 25. № 2. С. 233–241.

178. Ділова активність підприємства: сутність та методика аналізу: монографія / Н. Б. Кащена, О. О. Горошанська, Т. В. Польова, О. В. Прокопова та ін. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2016. 196 с.

179. Мельничук М. О., Чумак О.В., Економічний та обліковий зміст соціального капіталу підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 4 (16). С. 36–42.

180. Andrusiv U., Kinash I., Cherchata A., Polyanska A., Dzoba O., Tarasova T., Lysak H. Experience and prospects of innovation development venture capital financing. *Management Science Letters*. 2020. Vol. 10. P. 781–788.

181. Bennett N. What VUCA Really Means for You. Harvard Business Publishing. 2016. URL : <https://hbr.org/2014/01/what-vuca-really-means-for-you>.

182. Davydova O., Chebanova N., Kashchena N., Chmil H., Protsenko V. Economic activity of enterprises: methodical aspects of assessment. *SHS Web of Conferences*. 2019. Vol. 67. URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/abs/2019/08/shsconf_NTIUkrSURT2019_06012/shsconf_NTI-UkrSURT2019_06012.html.

183. Davydova O., Kashchena N., Staverska T., Chmil H. Digitalization of economic activity management and sustainable enterprise's development. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*. 2019. Vol. 8, Issue 3C, November. P. 195-200.

184. Davydova O., Kashchena N., Staverska T., Chmil H. Sustainable Development Of Enterprises With Digitalization Of The Economic Management. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 29(8s), 2020. P. 2370 – 2378. Retrieved from <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/14712>.

185. Fink S. Crisis management: Planning for the inevitable. New York : American Management Association [s. n.]. 2002. 245 p.

186. Global Innovation Index 2020 rankings. URL : <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2020-report#>

187. Global retail trends 2020. Preparing for the new reality. URL : <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2020/05/global-retail-trends-2020.pdf>

188. GRI Sustainability Reporting Guidelines//Global Reporting Initiative. URL : <https://www.globalreporting.org/www.globalreporting.org/reporting/sector-guidance>.

189. Ievdokymov V., Grytsyshen D., Tarasova T., Polyak K. System development for generating information on the consequence influence of emergency situations on the safety of economic activities of enterprises in Ukraine. *Atlantis Press. 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019)*. Available at : <https://doi.org/10.2991/mdsmes-19.2019.26>]

190. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework. Basle Committee on Banking Supervision. Basle. [Updated November 2005]. URL : www.bis.org.

191. ISO 15704:2000. Industrial automation systems – Requirements for enterprise-reference architectures and methodologies. URL : <http://www.iso.org/iso>.

192. ISO 9001:2000. Quality management systems. URL : http://www.iso.org/iso/iso_9000.

193. Karpenko L., Koev S., Kashchena N., Grushko V., Khorosheniuk A. Formation of the stakeholders account model in conditions of sustainable developmen. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 2019. Vol. 23. Special Issue 2. URL : <https://www.abacademies.org/articles/Formation-of-the-Stakeholders-Account-Model-in-Conditions-of-1528-2635-23-SI-2-413.pdf>.]

194. Kashchena N., Solokha D., Trushkina N., Potemkin L., Mirkurbanova R. Use of multiagent simulation modeling for predicting the sales of wholesale trade companies. *Journal of Management Information and Decision Sciences*. 2019. 22(4). Pp. 483–488.

195. Krutova A., Chorna M., Features of the evaluation of the effectiveness of anti-crisis entrepreneurship in industry. *Journal of Entrepreneurship Education*. 2019. Vol. 22. P. 1–8.

196. Krutova A., Kashchena N., Chmil H. Enterprises' economic activity stimulation as a driver of national economy sustainable development. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2020. Вип. 1 (31). С. 162–173.

197. Kuhn Thomas S., *The Structure of Scientific Revolutions*. The University of Chicago Press Chicago and London, 1996. 212 p.

198. Muller-Stewens G. *Strategisches Management: wie strategische Initiativen zum Wandel führen*. Stuttgart : Schaffer-Poeschel, 2001. 114 s.

199. Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development. URL : <http://www.un-documents.net/jburgpln.htm>

200. Prokopenko O., Korchevska L., Shulga M., Staverska T., Sydorov Y. Adaptation of the development of ecological entrepreneurship. *International Journal Of Scientific & Technology Research*. Vol. 9, Issue 03, March 2020. Retrieved from: <http://www.ijstr.org/final-print/mar2020/Adaptation-Of-The-Development-Of-Ecological-Entrepreneurship.pdf>

201. Pylypenko K., Babiy I., Volkova N., Feofanov L., Kashchena N. Structuring economic security of the organization. *Journal of security and sustainability issues*. 2019. Vol. 9. Num. 1. URL : https://jssidoi.org/jssi/uploads/papers/33/Pylypenko_Structuring_economic_security_of_the_organization.pdf. DOI.org/10.9770/jssi.2019.9.1(3).

202. Sergiienko L, Polyak K., Poverlyak T., Cherchata A., Andriushchenko I., Zhyliakova O. Application of taxonomic analysis in assessing the level of enterprise development in emergency situations. *Management Science Letters*. 2020. № 6. P. 1–12.

203. Sopko V., Kashchena N., Chmil G. Theoretical aspects of performance assessment of company capital management. *Financial and credit activities:*

problems of theory and practice. 2018. Vol. 2 (25). P. 350-356. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136829>

204. Staverska T. Strategic priorities for promoting sustainable development of trade in Kharkov Region. *Naukowy i innowacyjny potencjał prezentacji: kolekcja prac naukowych «ΛΟΓΟΣ» z materiałami Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*, Opole, 18 listopada 2018. Równe : «Volynsky Oberegi» Publishing House, 2018. Tom 3. Pp. 13–16.

205. Staverska T., Kaschena N., Zhyliakova O. Financial diagnostics as an instrument for promoting sustainable development of the enterprise in a crisis conditions. *Professional competency of modern specialist: means of formation, development and improvement* : monograph. Warsaw: BMT Eridia Sp .z o.o., 2018, p. 383–397.

206. Theoretical and practical aspects of managing commercial activity: monograph / H. Lysak, A. Krutova, O. Kruhlova, O. Kot, T. Staverska, I. Kovyakh. / Higher School of Social and Economic. Przeworsk: WSSG, 2019. 220 p.

207. World Trade Statistical Review 2020. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts2020_e.pdf

Еволюція створення та імплементації концепції сталого розвитку

Рік, місце події	Ініціатор	Подія (документ)
1	2	3
Червень 1972 р., Стокгольм, Швеція	I Конференція ООН з проблем довкілля	У міжнародному порядку денному – питання про взаємозв'язок між економічним розвитком і погіршенням стану навколишнього середовища. Прийнято Декларацію Конференції ООН з проблем навколишнього середовища (містить 26 принципів і план дій з 109 пунктів). У принципах наведено перелік законів з природоохоронної діяльності на державному та міжурядовому рівнях.
Грудень 1972 р.	ООН	Створено Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП – United Nations Environmental Program UNEP), яка залишається й сьогодні провідною установою у світі з проблем навколишнього середовища. Представлена також і в Україні.
1979 р., Бонн Німеччина	Боннська угода	Встановлено правила розрахунку викидів шкідливих газів, схему торгівлі квотами на викиди між державами
Жовтень 1982 р.	Засідання Генеральної асамблеї ООН	Прийнято Всесвітню Хартію природи (The World Charter of Nature Defense), в якій проголошується ряд принципів збереження природи, відповідно до яких будь-яка діяльність людини, що впливає на природу, має бути керованою і оціненою.
1983 р.	Генеральна Асамблея ООН	Створення Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР – World Commission on Environment and Development WCED) – розроблення основних принципів, показників збалансованого розвитку та глобальної еколого-економічної програми дій.
1987 р.	Міжнародна комісія з навколишнього середовища (WCED)	Доповідь «Наше спільне майбутнє» («Our common future»). Представлено нову концепцію збалансованого розвитку як альтернативи розвитку, що базується на необмеженому економічному зростанні. Визначено поняття сталого розвитку

1	2	3
1990 р.	Робоча група МКНСР	Проведено розрахунки стосовно заморожування «шкідливих викидів» (парникових газів).
1992 р., Ріо-де-Жанейро, Бразилія	II Конференція ООН з питань природного середовища та розвитку – «Саміт Землі»	<p>Підсумкові документи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку; – Порядок денний на XXI століття; – Рамкова конвенція ООН щодо змін клімату; – Конвенція щодо збереження біологічного різноманіття; – Декларація щодо напряму розвитку, охорони та використання лісів.
1997 р., Нью-Йорк, США	Спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН «Планета Земля»+5	Огляд та оцінка реалізації Порядку денного на XXI століття (у рамках сесії – Форум «Ріо+5» та V сесія Комісії ООН зі збалансованого розвитку).
13–19 березня 1997 р., Ріо-де-Жанейро, Бразилія	Форум «Ріо+5»	Форум дав багатьом неурядовим організаціям можливість обговорити й вирішити, як питання впровадження збалансованого розвитку втілити з порядку денного у конкретні дії.
7–25 квітня 1997 р., Нью-Йорк, США	V сесія Комісії ООН зі збалансованого розвитку (КЗР)	Оцінка документів та ухвал, які були прийняті під час Зустрічі на вищому рівні «Планета Земля» («Ріо+5»). Визначено, що брати участь у розробленні та впровадженні стратегії збалансованого розвитку мають усі сектори суспільства. Сесія зобов'язала всі країни сформулювати і розробити до 2002 року національні стратегії збалансованого розвитку, що відобразатимуть внесок і обов'язки всіх заінтересованих сторін
11 грудня 1997 р., Японія, Кіото	ООН	Додатковий документ до Рамкової конвенції ООН зі змін клімату, підписаної 1992 р. на міжнародній конференції в Ріо-де-Жанейро. Конвенція набрала силу у 1994 р. Кіотський протокол почав діяти з 16 лютого 2005 р.

1	2	3
2002 р., ПАР, Йоганнесбург	Всесвітній саміт ООН щодо сталого розвитку	<p>Проведено оцінку результатів з виконання зобов'язань, взятих країнами в 1992 та 1997 рр. За підсумками саміту було прийнято два документи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Йоганнесбурзька декларація зі збалансованого розвитку; – План виконання рішень Порядку денного на XXI століття із визначенням пріоритетів діяльності. <p>Основний пріоритет – соціальним проблемам збалансованого розвитку: подоланню бідності, розвитку охорони здоров'я, санітарії, забезпеченню чистою питною водою та ін. Висунуто нові проблеми – торгівля, глобалізація та фінансування збалансованого розвитку. У декларації сформульовано основні завдання для досягнення збалансованого розвитку: подолання бідності; зміна моделей споживання; охорона і раціональне використання природної ресурсної бази.</p>
4 лютого 2004 р.	ООН, Верховна Рада України	Україна ратифікувала Кіотський договір
2012 р.	ООН	Кіотський протокол продовжено до 2020 р.
25-27 вересня 2015 р., Нью-Йорк, США	Саміт зі сталого розвитку у рамках LXX сесії Генеральної Асамблеї ООН	<p>Основні теми для обговорення – Порядок денний «Період після 2015 року» і документ «Цілі сталого розвитку». Основні елементи для Порядку денного: гідність, люди, процвітання, планета, справедливість і партнерство. Визначено 5 рушійних елементів: інтеграція, універсальність, права людини, рівність та розвиток. Новий Порядок денний передбачає до 2030 року викоринити злиденність і повсюдно сприяти економічному процвітання, соціальному розвитку, охороні довкілля.</p> <p>Комплексні, взаємопов'язані і неподільні 17 цілей сталого розвитку є цілями людства і демонструють всесвітній характер. Цілі та 169 проміжних завдань націлені на усунення основних системних перешкод на шляху до сталого розвитку, у тому числі нерівності, нестійкого споживання і виробництва, відсутності належної інфраструктури та гідної роботи. Підсумкові документи: декларація, цілі сталого розвитку і цільові завдання, засоби здійснення та глобальне партнерство з метою сталого розвитку, наступні заходи та огляд здійснення.</p>

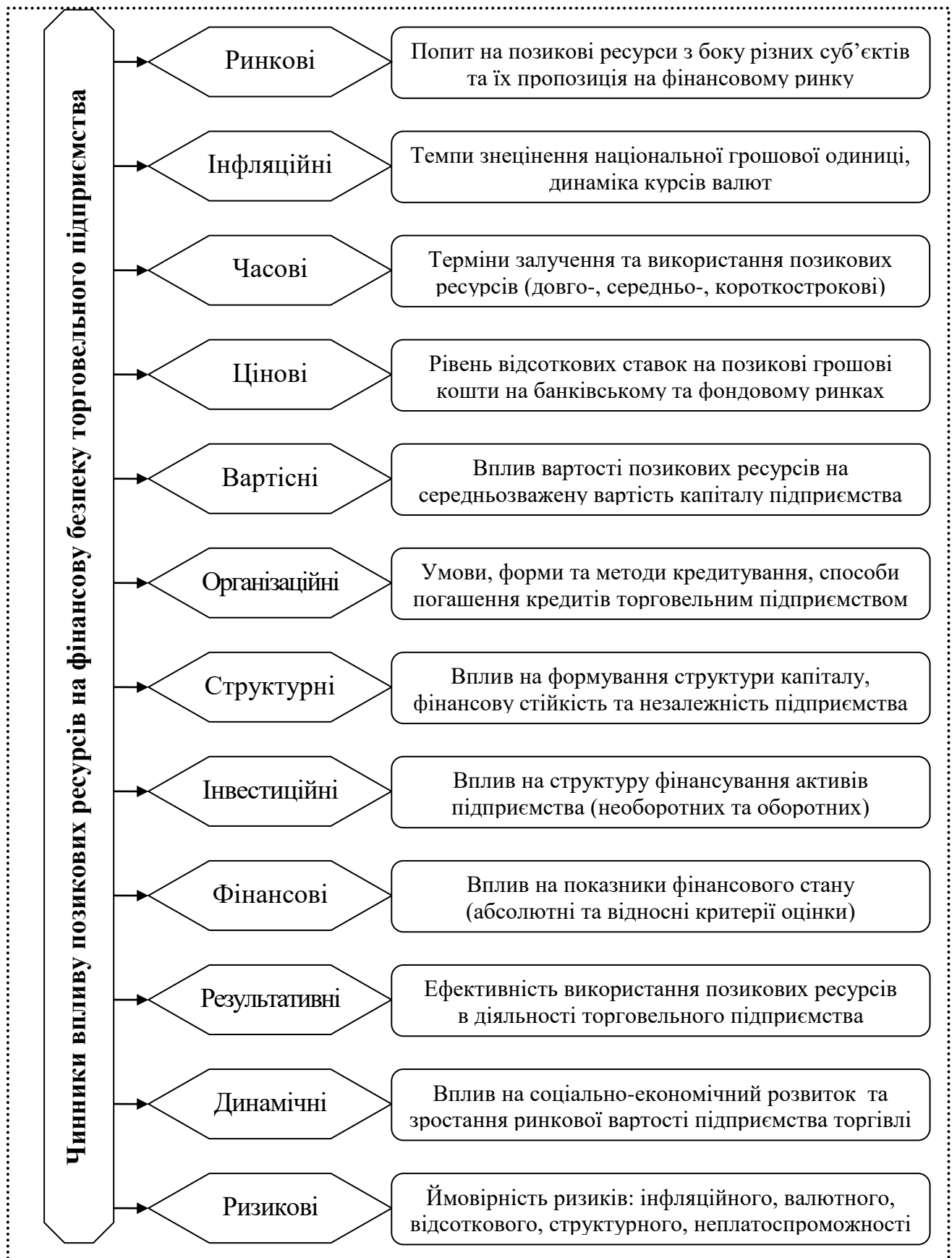
Трактування поняття «фінансовий капітал»

№ з/п	Автор	Визначення
1	2	3
1	Л.М. Алексеєнко [2]	об'єктивне явище, яке пов'язане з рухом фінансових потоків на мега-, макро-, мезо- і мікрорівнях, в яких беруть участь як фінансові інститути, так і суб'єкти господарювання реального сектору економіки, а також національні державні установи, світові та міжнародні інститути, що обумовлено інтеграційними процесами і глобалізацією економіки, концентрацією і об'єднанням різних видів грошового (фінансового) капіталу, розвитком сучасних фінансових ринків, зокрема і ринку фінансового капіталу
2	В.Г. Артеменко, М.В. Беллендир [4]	це гроші, пущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу
3	И.Т. Балабанов [6]	кошти, вкладені в суб'єкт господарювання для початку або продовження господарської діяльності з метою одержання прибутку
4	В.Г. Белоліпецький [8]	фінансові ресурси, що використовуються на розвиток виробничого процесу (купівля сировини, товарів та інших предметів праці, робочої сили, інших елементів виробництва), капітал у його грошовій формі.
5	Иво Бернар, Колли Жан-Клод [10]	грошове вираження вартості цінних паперів, які дають право власності на реальний капітал підприємства
6	И.А. Бланк [12]	фінансові кошти підприємства, відбиті в пасиві його бухгалтерського балансу. При цьому фінансовий капітал підрозділяється на власний, тобто сформований за рахунок власних джерел фінансових ресурсів, і позиковий, формування якого здійснюється за рахунок позикових фінансових джерел
7	Л.Д. Буряк [24]	загальна вартість коштів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів
8	Ю.М. Воробйов [29]	вартість всієї сукупності економічних ресурсів, залучених із різних джерел у грошовій і негрошовій формах, що призначені для фінансового забезпечення господарської діяльності акціонерних компаній
9	Д. Гарднер, Р. Оуэн, Р. Конвей [32]	об'єктивне явище, яке пов'язане з рухом грошових (фінансових) капіталів, їх формуванням, використанням, нагромадженням, розподілом у процесі функціонування акціонерних компаній реального і фінансового сектору економіки, що обумовлено необхідністю фінансового забезпечення розширеного відтворення на мікроекономічному рівні
10	Р. Гильфердинг [34]	капітал, що перебуває у розпорядженні банків і застосовується промисловцями
11	О.П. Дісяк [43]	сукупність капіталізованих фінансових ресурсів, що використовуються власниками і менеджерами в економічному процесі відтворення вартості як джерело фінансування господарської діяльності з метою одержання доходу

Продовження додатку Б

1	2	3
12	Н. В. Дрозд [45]	інвестиційний ресурс, джерелами якого є об'єднаний банківський, промисловий та фіктивний капітал
13	Економічний словник-довідник [47]	накопичений шляхом збережень запас економічних благ у формі грошових активів та реальних капітальних товарів, що залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс та фактор виробництва з метою отримання доходу
14	В.И. Ленин [85]	банківський капітал монополістично небагатьох найбільших банків, що злився з капіталом монополістичних союзів промисловців
15	В.П. Лещук [86]	грошові кошти та їх еквіваленти, які формуються за рахунок різних джерел і використовуються для забезпечення потреб виробництва і отримання прибутку
16	Н.В. Мещерова [93]	певним чином інституціонально організована система економічних відносин з приводу створення, обігу та присвоєння різними групами інституційних економічних агентів фінансових активів і відповідних цим відносинам інститутів, що дозволяють отримувати в якості доходів від власності на фінансові активи монопольну ренту
17	С.В. Моїсеєв, В.І. Терьохін [98]	це фінансові кошти підприємства, що відображені в пасиві його бухгалтерського балансу
18	І.В. Олександренко, С.О. Пиріг [105]	Капіталізована сума фінансових ресурсів підприємства, які є джерелами формування активів підприємства і отримані за рахунок фінансових інструментів (акції,облігації,кредити) та ефективної роботи суб'єкта господарювання (у вигляді прибутку)
19	С. С. Свірідова, О. П. Каланжова [125]	грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства та призначені для покриття потреб у забезпеченні процесу його функціонування
20	В.Г. Федоренко [156]	втілюється в акціях і облігаціях. Існування цих цінних паперів підтверджує наявність фінансового капіталу

Систематизація чинників впливу управління позиковими ресурсами
на забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі

ДОДАТОК Г

Узагальнена експертна оцінка вибору дескрипторів змін зовнішнього середовища торговельного підприємства

Дескриптори	№п/п	Дескриптори нижчого рівня	Кількість експертів																							Ω_{ij}	$Z_j - Z_i$	$\sum_{ij} Z_j - Z_i - K_{ij} \rightarrow \min$	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	
Ринкові	1	зниження емоційності внутрішнього ринку	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,000	√
	2	посилення конкуренції на ринку	0,5	1,0	1,0	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	0,8	0,098	√
	3	нестабільність валютного ринку	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	1,0	0,5	1,0	0,8	0,098	√	
	4	несприятлива кон'юнктура цін на зовнішньому та внутрішньому ринках	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	0,5	1,0	0,8	0,098	√	
	5	зростання пропозиції товарів-субститутів	1,0	1,0	0,5	1,0	0,5	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	0,5	1,0	0,8	0,072	√		
	6	ступінь монополізації ринку	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,164	-	
	7	вплив податкової системи на бажання інвестувати	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,147	-	
	8	низький розмір внутрішнього ринку	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,164	-	
Інші зовнішні	1	політична нестабільність в країні	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,010	√
	2	стихийні лиха	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7	0,074	√	
	3	погіршення криміногенної ситуації	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7	0,063	√	
	4	незалежність судової системи	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	1,0	1,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,3	0,120	-	
	5	бремя адміністративного регулювання	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,152	-	
	6	низька довіра до банків	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,5	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,163	-	
Глобалізації світового розвитку	1	невизначеність функціонування в просторі і в часі через загальносвітові кризові змін	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7	0,065	√		
	2	глобальні кон'юнктурні зміни в потребах, обсягах, інноваційно-інвестиційної привабливості товарів, робіт, послуг	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7	0,065	√		
	3	політичні зміни на світовій арені	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,011	√	
	4	зростання взаємозалежності національних та глобальних економік, що призводить до «передачі» кризи	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	0,7	0,089	√		
	5	кредитний рейтинг держави	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,183	-		
	6	відсутність дієвої програми залучення фінансових послуг	1,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,10	-		

Дескриптори	№п/п	Дескриптори нижчого рівня	Кількість експертів																							Ω_{ij}	$Z_j - Z_i$	$\sum_{ij} [Z_j - Z_i - K_{ij}]^2 \rightarrow \chi^2$						
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23									
	7	надійність індексу юридичних прав	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,141	-
Соціально-економічні внутрішні	1	зміни в економіко-правовому просторі як наслідок державного або муніципального регулювання	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	0,5	0,018	√		
	2	зміни в пріоритетах розвитку країни	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7	0,095	√
	3	переоцінка індикаторів безпеки країни, регіону	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,008	√
	4	відсутність єдності в стратегіях розвитку на різних рівнях державного управління	0,5	0,5	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	0,5	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,7	0,082	√	
	5	рівень інфляції та її тенденції	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,008	√	
	6	нестабільність податкової системи	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,008	√	
	7	зниження рівня реальних доходів та платоспроможності населення	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	0,7	0,082	√	
	8	рівень стандартів аудиту	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,104	-
	9	якість інфраструктури	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,146	-	
	10	рівень платоспроможного балансу	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,134	-	
<i>W</i>																											0,89							
<i>χ²</i>																											87,62							
<i>df</i>																											22							
<i>p-value</i>																											0,0000							
<i>RMSEA</i>																											0,058							

Акти впровадження результатів науково-дослідної роботи
«Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів
забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі»

УЗГОДЖЕНО
Перший проректор
Харківського державного університету
харчування та торгівлі
к.е.н., професор

Л.М. Янчева

"12" 11 2019 р.

УЗГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Харківського державного університету
харчування та торгівлі
д.т.н., професор

В.М. Михайлов

"12" 11 2019 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Харківського державного університету
харчування та торгівлі
д.т.н., професор

О.І. Черевко

"12" 11 2019 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських і
технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник Харківський державний університет харчування та торгівлі

найменування організації

ректор ХДУХТ, д.т.н., проф. Черевко О.І.

П.І.Б. керівника підприємства

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної

№ 12-19-20 Б «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення
фінансових механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі»
(номер ДР 0118U007223)»

виконаної на кафедрі фінансів, аналізу та страхування

найменування кафедри

виконуваної з I кв. 2019 р. по IV кв. 2019 р.

терміни виконання

впроваджені в освітній процес кафедри фінансів, аналізу та страхування

найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження

1. Вид впроваджених результатів робочі програми, лекції, навчальні посібники

технологія, обладнання, методики, тощо

2. Форма впровадження удосконалення методичного забезпечення навчального
процесу – лекцій, практичних та семінарських занять, самостійної та

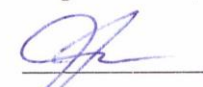
індивідуальної роботи студентів, поширено інформаційну базу для підготовки курсових та дипломних робіт

3. Новизна результатів науково-дослідних робіт модернізація навчально-методично-піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок
ного забезпечення, а саме: систематизація інструментарію грошово-кредитного регулювання діяльності суб'єктів господарювання в контексті забезпечення сталого розвитку держави та її регіонів; обґрунтування необхідності та визначення можливостей пільгового кредитування «соціально-відповідальних підприємств», зокрема тих, що функціонують на засадах державно-приватного партнерства

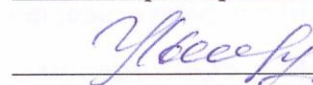
4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР «Гроші та кредит», «Фінанси, гроші та кредит»

5. Соціальний і науково-економічний ефект Результати наукових досліджень впроваджено в освітній процес університету, а саме: доповнено робочі програми з дисциплін, доповнено курси лекцій, розроблено ситуаційні вправи та завдання для практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи, надруковано навчальний посібник «Гроші та кредит» у 2-х частинах (ISBN 978-617-7675-12-8; ISBN 978-617-7675-13-5 (Ч.1); ISBN 978-617-7675-75-3 (Ч.2), що сприяє підвищенню рівня якості підготовки майбутніх фахівців

Керівник НДР

к.е.н., доц. Т.О. Ставерська
"12" 11 2019 р.

Голова експертної ради по напрямку НДР
«Облік, аудит та фінанси підприємств готельно-ресторанного бізнесу та торгівлі»

к.е.н. Г.Г. Лисак
"12" 11 2019 р.

Відповідальний за впровадження

Т.О. Ставерська
"12" 11 2019 р.

УЗГОДЖЕНО
Перший проректор
Харківського державного
університету харчування та торгівлі
к.е.н., професор

Л.М. Янчева

«14» вересня 2020 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Харківського державного
університету харчування та торгівлі
д.т.н., професор

О.І. Черевко

«14» вересня 2020 р.

УЗГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Харківського державного
університету харчування та торгівлі
д.т.н., професор

В.М. Михайлов

«14» вересня 2020 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських
і технологічних робіт в освітній процес закладів вищої освіти

Замовник Харківський державний університет харчування та торгівлі
найменування організації

ректор ХДУХТ, д.т.н., проф. Черевко О.І.

П.І.Б. керівника підприємства

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи
дисертаційної роботи Єгорової О.М. на тему «Управління інвестиційною
діяльністю торговельних підприємств», виконаної в межах НДР № 12-19-20 Б
«Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів
забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі» (номер ДР 0118U007223)»

виконаної на кафедрі фінансів та обліку

найменування кафедри

виконуваної з I кв. 2019 р. по IV кв. 2020 р.

терміни виконання

впроваджені в освітній процес кафедри фінансів та обліку

найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження

1. Вид впроваджених результатів Методичні рекомендації з управління
інвестиційною діяльністю торговельних підприємств

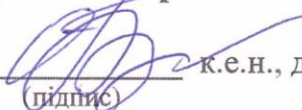
2. Форма впровадження удосконалено методичне забезпечення освітнього
процесу: навчальних та робочих програм дисциплін, текстів лекцій, методичних
рекомендацій і завдань для практичних занять, самостійної та індивідуальної
роботи студентів, розширено інформаційну базу для курсових та дипломних робіт
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

3. Новизна результатів науково-дослідних робіт уточнено сутність та зміст дефініцій «інвестиції», «інвестиційна діяльність», «інвестиційний цикл», «інвестиційний потенціал» з урахуванням особливостей функціонування торговельних підприємств; удосконалено класифікацію інвестицій в структурно-класифікаційній моделі інвестиційної діяльності; обґрунтовано концептуальну та робочу моделі управління інвестиційною діяльністю, що ґрунтуються на засадах системного, процесно-функціонального та операційного підходів; розроблено науково-методичний підхід до експрес-аналізу інвестиційної привабливості підприємства торгівлі за групами цільових критеріїв з використанням векторної матриці; розроблено науково-методичний підхід до комплексної оцінки потенціалу інвестиційного розвитку підприємства торгівлі на основі визначення інтегрального середньозваженого індексу, який є підставою для коригування вектору інвестиційної траєкторії та типу інвестиційної стратегії в довгостроковому періоді; удосконалено методичний інструментарій оцінки рівня інвестиційного ризику, який поєднує формалізовані та неформалізовані методи та надає можливість комплексної оцінки рівнів локального, часткового та сукупного ризику на різних стадіях реалізації проекту (передінвестиційній, інвестиційній, експлуатаційній); обґрунтовано заходи з нейтралізації та мінімізації інвестиційних ризиків за запропонованою матрицею вибору стратегій управління інвестиційними ризиками.

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР «Фінанси підприємств», «Інвестиційний аналіз», «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва», «Фінансовий менеджмент».

5. Соціально-економічний ефект полягає в доповненні навчальних і робочих програм, текстів лекцій, методичних рекомендацій і завдань для практичних занять, самостійної роботи студентів з дисциплін «Фінанси підприємств», «Інвестиційний аналіз», «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва», «Фінансовий менеджмент», що сприяє підвищенню рівня якості підготовки фахівців зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Науковий керівник

к.е.н., доц. О.П. Близнюк
(підпис)

Голова експертної ради з напрямку НДР
«Облік, аудит та фінанси підприємств
готельно-ресторанного бізнесу та торгівлі»
назва наукового напрямку

д.е.н., проф.
Т.О. Тарасова
(підпис)

«14» вересня 2020 р.

Відповідальний за впровадження

О.М. Єгорова
(підпис)

«14» вересня 2020 р.

УЗГОДЖЕНО
Перший проректор
Харківського державного університету
харчування та торгівлі
к.е.н., професор

Л.М. Янчева

" 03 " січня 2020 р

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Харківського державного університету
харчування та торгівлі
д.т.н., професор

Черевко

" 03 " січня 2020 р

УЗГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
Харківського державного університету
харчування та торгівлі
д.т.н., професор

В.М. Михайлов

" 03 " січня 2020 р

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ результатів науково-дослідних робіт в освітній процес

Замовник Харківський державний університет харчування та торгівлі
найменування організації
ректор ХДУХТ д.т.н., проф. Черевко О.І.
П.І.Б. керівника підприємства

Дійсним актом підтверджується, що результати науково-дослідної роботи
№ 12-19-20 Б «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових
механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі»
(№ держреєстрації 0118U007223)»

виконаної на кафедрі фінансів та обліку

найменування кафедри

виконуваної з I кв. 2020 р. по II кв. 2020 р.

терміни виконання

впроваджені в освітній процес кафедри фінансів та обліку

найменування структурного підрозділу, де здійснювалося впровадження

1. Вид впроваджених результатів методичні рекомендації щодо побудови
механізму управління вартістю підприємств
технологія, обладнання, методики, тощо

2. Форма впровадження удосконалено науково-методичне забезпечення освітнього
процесу: оновлено зміст лекцій, завдання для практичних занять, самостійної та
індивідуальної роботи студентів.

3. Новизна результатів науково-дослідних робіт якісно новий підхід до побудови
(піонерське, принципово нове, якісно нове, модифікації, модернізація старих розробок)
системи управління вартістю вітчизняних підприємств

4. Перелік курсів і дисциплін, у рамках яких викладені результати НДР:
Фінанси підприємств, тема 3 «Управління активами підприємства»; Управління
фінансовою санацією підприємства, тема 9 «Оцінювання вартості майна
підприємства» (протокол засідання кафедри № 1 від 03.01.2020 р.)

5. Соціальний і науково-економічний ефект Впровадження результатів НДР в
освітній процес сприяє актуалізації теоретичних знань й вдосконаленню практичних
навичок здобувачів вищої освіти, підвищує рівень професійної компетентності
випускників

Керівник НДР

К.е.н. доц. [підпис] Ставерська Т.О.
"03" січня 2020 р.

Голова експертної ради по напрямку НДР
«Облік, аудит та фінанси підприємств
готельно-ресторанного бізнесу та торгівлі»
(назва наукового напрямку)

К.е.н., доц. [підпис] Лисак Г.Г.
"03" січня 2020 р.

Відповідальний за впровадження

К.е.н. проф. [підпис] Л.І. Лачкова
"03" січня 2020 р.

Міністерство освіти і науки України

Харківський державний університет харчування та торгівлі

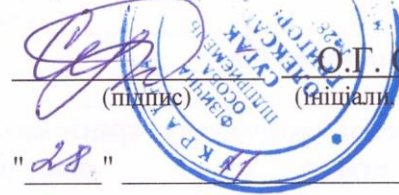
ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи

В.М. Михайлов
(підпис) (ініціали, прізвище)

" 28 " _____ 2019 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керівник підприємства

О.Г. Сугак
(підпис) (ініціали, прізвище)

" 28 " _____ 2019 р.

А К Т
ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Замовник фізична особа - підприємець
(найменування організації)

Сугак Олександр Григорович
(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати дипломної роботи «Управління фінансовими ресурсами підприємства», яку виконано в межах НДР № 12-19-20 Б «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі» (номер ДР 0118U007223)
найменування теми, № держ. реєстрації

на кафедрі фінансів, аналізу та страхування
вартістю _____

(цифрами та прописом)

яка виконувалася з I кв. 2019 р. по IV кв. 2019 р.

впроваджені ФОП Сугак О.Г.
(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів концептуальна модель фінансової стратегії сталого розвитку підприємства

2. Характеристика масштабу впровадження: унікальне

3. Форма впровадження:

Методика (метод) методика моделювання фінансової стратегії сталого розвитку підприємства в умовах кризи

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: розроблено концептуальну модель фінансової стратегії сталого розвитку підприємства, в рамках якої:

1) визначено основні принципи стратегічного управління фінансовими ресурсами; 2) запропоновано процедуру формування, механізм реалізації та моніторингу фінансової стратегії сталого розвитку підприємства;

3) обґрунтовано заходи антикризового корегування фінансової стратегії.

5. Дослідно-промислова перевірка ФОП Сугак О.Г.
(найменування підприємства)

6. Впроваджені:

- в промислове виробництво управління фінансовими ресурсами
(участок, цех/и, процес)

- в проектні роботи ФОП Сугак О.Г.
(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект _____

очікуваний _____ тис. грн. _____
(від впровадження в проект)
фактичний _____ тис. грн. _____
у тому числі часткова (дольова) участь ВНЗ _____
_____ тис. грн. _____
(%, цифрами і прописом)

8. Питома економічна ефективність впровадження
результатів _____ грн/грн. _____

9. Обсяг впровадження _____
що становить _____ від обсягу впровадження,
що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по
закінченні НДР: Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар.
під час укладення договору.

10. Соціальний і науково-технічний ефект Запропонована концептуальна модель фінансової стратегії є методологічним базисом вирішення питань: 1) вибір пріоритетів і альтернатив сталого розвитку підприємства; 2) формування механізмів і методів збалансування функцій систем його підтримки; 3) обґрунтування доцільної стратегічної альтернативи та визначення цільових параметрів (нормування фінансових показників) фінансової стратегії; 4) побудова адаптивного механізму реалізації фінансової стратегії, який забезпечує її високу ефективність в умовах кризи.

ВІД ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

Зав. кафедрою

Керівник підприємства

_____ А.С. Крутова
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ О.Г. Сугак
(підпис) (ініціали, прізвище)

Керівник НДР

_____ Т.О. Ставерська
(підпис) (ініціали, прізвище)

Виконавець дипломної роботи

_____ Д.В. Коваль
(підпис) (ініціали, прізвище)

Міністерство освіти і науки України

Харківський державний університет харчування та торгівлі

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи

 " 24 " _____
В.М. Михайлов
(ініціали, прізвище)
2019 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керівник підприємства

 " 24 " _____
О.В. Кругляков
(ініціали, прізвище)
2019 р.

А К Т
ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Замовник Приватне акціонерне товариство «Укрпромобладнання»
(найменування організації)

Кругляков Олександр Борисович
(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати роботи «Стратегія управління фінансовою безпекою підприємства торгівлі», яку виконано в межах НДР № 12-19-20 Б «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі» (номер ДР 0118U007223)
(найменування теми, № держ. реєстрації)

на кафедрі фінансів, аналізу та страхування
вартістю _____
(цифрами та прописом)

яка виконувалася з I кв. 2019 р. по IV кв. 2019 р.

впроваджені ПРАТ «Укрпромобладнання»
(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів композиційна модель механізму управління системою фінансовою безпекою підприємства
(експлуатація виробу, роботи, технології; виробництво виробу, роботи, технології, функціонування систем)

2. Характеристика масштабу впровадження унікальне
(унікальне, одиночне, партія, масове, серійне)

3. Форма впровадження:

Методика (метод) методика моделювання композиції механізму управління системою фінансової безпеки підприємства

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: модифіковано механізм управління системою фінансової безпеки підприємства на основі моделювання його композиції побудови

(піонерські, принципово нові, якісно нові, модифікація, модернізація старих розробок)

5. Дослідно-промислова перевірка ПРАТ «Укрпромобладнання»
(найменування підприємства)

6. Впроваджені:

- в промислове виробництво система управління фінансовою безпекою підприємства
(участок, цех/и, процес)

- в проектні роботи _____
(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект (розрахунок додається) _____

очікуваний _____ тис. грн. _____
(від впровадження в проект)

фактичний _____ тис. грн. _____
у тому числі часткова (дольова) участь ВНЗ

_____ тис. грн. _____
(%, цифрами і прописом)

8. Питома економічна ефективність впровадження результатів

_____ грн/грн. _____

9. Обсяг впровадження _____

що становить _____ від обсягу впровадження,
що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по закінченні НДР:
Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар. під час укладення договору.

10. Соціальний і науково-технічний ефект: удосконалення структури управління за
(охорона навколишнього середовища, надр; оздоровлення та

рахунок впровадження запропонованої композиційної моделі механізму
покращення умов праці, удосконалення структури управління,

управління системою фінансової безпеки підприємства, яка є складовою його
науково-технічних напрямків, спеціальні призначення і т.п.)

загальної системи управління, орієнтована на захист пріоритетних
збалансованих фінансових інтересів підприємства та генерування, збереження
й зростання ринкової вартості підприємства в довгостроковій перспективі

ВІД ВИКОНАВЦЯ

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

Зав. кафедрою

Начальник планово-фінансового відділу

А.С. Крутова
(підпис) (ініціали, прізвище)

Д.О. Надворний
(підпис) (ініціали, прізвище)

Керівник роботи

О.П. Близнюк
(підпис) (ініціали, прізвище)

Виконавець роботи

В.В. Міщенко
(підпис) (ініціали, прізвище)

Міністерство освіти і науки України

Харківський державний університет харчування та торгівлі

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи

В.М. Михайлов
(підпис) (ініціали, прізвище)

" 02 " _____ 2019 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник підприємства

О.Б. Кругляков
(підпис) (ініціали, прізвище)

" 02 " _____ 2019 р.

А К Т
ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Замовник Приватне акціонерне товариство «Укрпромобладнання»
(найменування організації)

Кругляков Олександр Борисович
(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати дипломної роботи «Управління фінансовою безпекою підприємства», яку виконано в межах НДР № 12-19-20 Б «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі» (номер ДР 0118U007223)
(найменування теми, № держ. реєстрації)

на кафедрі фінансів, аналізу та страхування

вартістю _____
(цифрами та прописом)

яка виконувалася з I кв. 2019 р. по IV кв. 2019 р.

впроваджені ПрАТ «Укрпромобладнання»
(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів композиційна модель механізму управління системою фінансовою безпеки підприємства

(експлуатація виробу, роботи, технології; виробництво виробу, роботи, технології, функціонування систем)

2. Характеристика масштабу впровадження унікальне
(унікальне, одиночне, партія, масове, серійне)

3. Форма впровадження:

Методика (метод) методика моделювання композиції механізму управління системою фінансової безпеки підприємства

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: модифіковано механізм управління системою фінансової безпеки підприємства на основі моделювання його композиції побудови

(піонерські, принципово нові, якісно нові, модифікація, модернізація старих розробок)

5. Дослідно-промислова перевірка ПрАТ «Укрпромобладнання»
(найменування підприємства)

6. Впроваджені:

- в промислове виробництво система фінансового управління підприємством
(участок, цех/и, процес)

- в проектні роботи _____
(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект (розрахунок додається) _____

очікуваний _____ тис. грн. _____
(від впровадження в проект)

фактичний _____ тис. грн. _____
у тому числі часткова (дольова) участь ВНЗ

_____ тис. грн. _____
(%, цифрами і прописом)

8. Питома економічна ефективність впровадження результатів

_____ грн/грн. _____

9. Обсяг впровадження _____

що становить _____ від обсягу впровадження,
що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по закінченні НДР:
Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар. під час укладення договору.

10. Соціальний і науково-технічний ефект: удосконалення структури управління за
(охорона навколишнього середовища, надр; оздоровлення та
рахунок впровадження запропонованої композиційної моделі механізму
покращення умов праці, удосконалення структури управління,
управління системою фінансової безпеки підприємства, яка є складовою його
науково-технічних напрямків, спеціальні призначення і т.п.)
загальної системи управління, орієнтована на захист пріоритетних
збалансованих фінансових інтересів підприємства та генерування, збереження
й зростання ринкової вартості підприємства в довгостроковій перспективі

ВІД ВИКОНАВЦЯ

Зав. кафедрою

А.С. Крутова
(підпис) (ініціали, прізвище)

Керівник роботи

А.С. Крутова
(підпис) (ініціали, прізвище)

Виконавець дипломної роботи

М.Ю. Доніна
(підпис) (ініціали, прізвище)

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

Начальник планово-фінансового відділу

Д.О. Надворний
(підпис) (ініціали, прізвище)

Міністерство освіти і науки України
Харківський державний університет харчування та торгівлі

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи
Харківського державного університету
харчування та торгівлі
д.т.н., професор

В.М. Михайлов

2020 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник підприємства

О.М. Савченко

2020 р.

АКТ

ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Замовник Публічне акціонерне товариство (ПАТ) «Доріс»
(найменування організації)
директор Олександр Миколайович Савченко
(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати дипломної роботи, яку виконано на тему:
«Управління портфелем фінансових інвестицій підприємства» в межах НДР
№ 12-19-20 Б «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів
забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі» (номер державної реєстрації
0118U007223)

(найменування теми)
виконаної на кафедрі фінансів та обліку
вартістю бюджетна

(цифри та прописом)
яка виконувалася протягом І кв. 2019 – 4 кв. 2020 р.
впроваджено у діяльність ПАТ «Доріс»
(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів: Методичні рекомендації щодо удосконалення
управління портфелем фінансових інвестицій, зокрема, пайовими та борговими цінними
паперами, емітентами яких є акціонерні товариства на основі проведення фундаментального
фінансово-інвестиційного аналізу акцій та корпоративних облігацій, оцінки фінансового
ризиків інвестиційного портфелю та рейтингової оцінки корпоративних прав.

2. Характеристика масштабу впровадження: унікальне

3. Форма впровадження:

Методичні рекомендації щодо формування ефективного диверсифікованого портфелю
пайових та боргових фінансових інструментів шляхом підбору найбільш дохідних та найменш
ризикованих цінних паперів у відповідності з розробленою інвестиційною стратегією
акціонерного товариства

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: удосконалення методичного
інструментарію оптимізації диверсифікованого портфелю інструментів фінансових
інвестицій за критеріями максимізації дохідності та мінімізації фінансового ризику з метою
надання обґрунтованої оцінки інвестиційної привабливості акцій та облігацій різних емітентів
для потенційних інвесторів.

5. Дослідно-промислова перевірка у робочому порядку

6. Впроваджені:

- в процес управління портфелем фінансових інвестицій підприємства, проведення фундаментального аналізу та надання рейтингової оцінки інвестиційної привабливості пайових та боргових фінансових інструментів фондового ринку.

(участок, цех, процес)

- в проектні роботи

ПАТ «Доріс»

(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект (розрахунок додається)

очікуваний _____ тис. грн.

(від впровадження в проект)

фактичний _____ тис. грн.

у тому числі часткова (дольова) участь ВНЗ

_____ тис. грн.

8. Питома економічна ефективність впровадження

результатів _____ грн/грн.

9. Обсяг впровадження _____ одне підприємство

що становить _____ від обсягу впровадження, що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по закінченні НДР: Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар. під час укладення договору.

10. Соціальний і науково-технічний ефект: розвиток теоретичних положень, розробка методичних та практичних рекомендацій щодо обґрунтування політики фінансового інвестування у диверсифіковані інструменти фондового ринку з метою включення їх в інвестиційний портфель підприємства; удосконалення управління диверсифікованим портфелем фінансових інвестицій, його оптимізація за ключовими цільовими критеріями; використання в практичній діяльності підприємств запропонованих методів оптимізації структури інвестиційного портфелю за параметрами рівня фінансового ризику та доходності.

ВІД ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Зав. кафедри

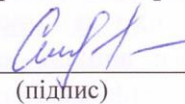

(підпис)

О.О. Нестеренко
(ініціали, прізвище)

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

Керівник підприємства

(підпис)

О.М. Савченко
(ініціали, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

О.П. Близнюк
(ініціали, прізвище)

Виконавець дипломної роботи

(підпис)

А.Ю. Марченко
(ініціали, прізвище)

Міністерство освіти і науки України
Харківський державний університет харчування та торгівлі

ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи
Харківського державного університету
харчування та торгівлі
д.т.н., професор

В.М. Михайлов

2020 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник підприємства

Д.І. Терещенко

2020 р.

АКТ

ВПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Замовник ТОВ «Сонячний»

(найменування організації)

директор Дмитро Іванович Терещенко

(П.І.Б. керівника організації)

Цим актом підтверджується, що результати дипломної роботи, яку виконано на тему:
«Управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства» в межах НДР
№ 12-19-20 Б «Організаційно-методологічні аспекти удосконалення фінансових механізмів
забезпечення сталого розвитку підприємств торгівлі» (номер державної реєстрації
0118U007223)

(найменування теми)

виконаної на кафедрі фінансів та обліку

вартістю бюджетна

(цифрами та прописом)

яка виконувалася протягом І кв. 2019 – 4 кв. 2020 р.

впроваджено у діяльність ТОВ «Сонячний»

(найменування підприємства, де здійснювалось впровадження)

1. Вид впроваджених результатів Методичні рекомендації щодо удосконалення та
підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств роздрібної
торгівлі в процесі їх формування та використання у фінансово-господарській діяльності

2. Характеристика масштабу впровадження: унікальне

3. Форма впровадження:

Методика (метод) оцінки середньозваженої вартості фінансових ресурсів, залучених з
власних та позикових фінансових джерел, розробка методичного інструментарію оптимізації
структури загального та позикового капіталу торговельного підприємства, надання
пропозицій щодо підвищення рентабельності використання власного капіталу основі
використання ефекту фінансового левериджу, обґрунтування моделі управління фінансовими
ресурсами на засадах системного та процесного підходів

4. Новизна результатів науково-дослідних робіт: удосконалення методичного
інструментарію інтегральної оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами
підприємства роздрібної торгівлі з урахуванням специфіки їх формування, інвестування,
використання та відтворення на засадах системного та процесного підходів, обґрунтування
моделі управління фінансовими ресурсами як складової корпоративної, конкурентної та
фінансової стратегії підприємства роздрібної торгівлі

5. Дослідно-промислова перевірка у робочому порядку

6. Впроваджені: в процес управління фінансовими ресурсами торговельного підприємства на етапах їх формування з диверсифікованих джерел, розміщення в активи та використання у фінансово-господарській діяльності

(участок, цех, процес)
- в проектні роботи ТОВ «Сонячний»
(вказати об'єкт, підприємство)

7. Річний економічний ефект (розрахунок додається) _____
очікуваний _____ тис. грн. _____
(від впровадження в проект)
фактичний _____ тис. грн. _____
у тому числі часткова (дольова) участь ВНЗ _____
_____ тис. грн. _____

8. Питома економічна ефективність впровадження
результатів _____ грн/грн. _____

9. Обсяг впровадження _____ одне підприємство
що становить _____ від обсягу впровадження,
що покладено в основу розрахунку гарантованого економічного ефекту, який розраховано по
закінченні НДР: Егар.= _____ тис. грн., а під час поетапного впровадження: Егар. під
час укладення договору.

10. Соціальний і науково-технічний ефект: розвиток теоретичних положень, розробка методичних та практичних рекомендацій з удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства роздрібною торгівлі з метою підвищення його ефективності; розробка методичних рекомендацій з оптимізації формування структури джерел фінансових ресурсів за критеріями мінімізації ризику та середньозваженої вартості; впровадження у практичну діяльність розроблених пропозицій щодо підвищення рентабельності використання власного капіталу за допомогою додаткового залучення позикових коштів на основі виникнення ефекту фінансового важеля; виявлення резервів підвищення ринкової вартості торговельного підприємства на основі проведеної оптимізації джерел капіталу та удосконалення моделі управління фінансовими ресурсами на засадах системного підходу.

ВІД ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

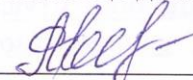
Зав. кафедри

(підпис) О.О. Нестеренко
(ініціали, прізвище)

Керівник роботи

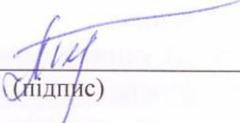

(підпис) О.П. Близнюк
(ініціали, прізвище)

Виконавець дипломної роботи

(підпис) А.Р. Матвієнко
(ініціали, прізвище)

ВІД ПІДПРИЄМСТВА

Керівник підприємства

(підпис) Д.І. Терещенко
(ініціали, прізвище)